

ALEXII SYMMACHI MAZUCHII

*Neapolit. Ecclesiae Canonici, Regii Sacrae
Scripturae Interpretis*

ACTORVM BONONIENSIVM
S. JANVARI
ET SOC. MARTYRV
VINDICIAE REPETITAE

Cum pluribus eo pertinentibus lucubratiunculis

*Quarum Syllabus exstat post Dedicationem,
sive paginâ XI.*

NOCTV...NEAPOLITANI BEATVM IANVARIVM
SIBI PATRONVM TOLLENTES
A DOMINO MERVERVNT
In Actis Bonon. Vatic. &c.

N E A P O L I
EX OFFICINA JOSEPHI RAYMVNDI
ANNO CIOCCCLIX. KAL. SEXTILIBVS
A V C T O R I T A T E P V B L I C A .

C A R O L O

REGI VTRIVSQUE SICILIAE

ET HIERVSALEM

PIO FELICI AVGVSTO.

*ALEXIVS SYMMACHVS MAZUCHIVS
MAIESTATI EIVS DEVOTISSIMVS.*

INTER alias, REX potentissime, Tuae in me clementiae significationes ; cum sint prope innumerabiles, tamen hoc prae ceteris magnificum & singulare censeo, quod a me TIBI mea ex intervallo opuscula dicari facile fiveris ; imo quidquid laborum vigiliarum-

rumque mearum MAIESTATI TVAE
nuncupaturus processerim, id omne
laeto vultu susceperis. Vel nuper
cum a CELSITVDINE TVA SERENISSI-
MA veniam impetrarim, ut ACTO-
RVM BONONIENSIVM S. IANVARII MAR-
TYRIS REPETITAS VINDICIAS, a me
proxime elaboratas, apparere sub
Tuo Augustissimo Nomine patereris;
quod id indulgentia mihi Tua indul-
feris, hoc inter eximia benefacta refero.

Tametsi ceteroqui eccui alteri
Principum hoc quodcumque est ope-
ris offerri potius, quam uni TIBI,
REX pietissime, oportuisset? TIBI,
inquam, qui ferventissimo in Sanctis-
simum Patronum IANVARIVM studio
Neapolitanos omnes atque externos
antecedis, habesque hoc a religiosis-
simo Parente Tuo PHILIPPO V. (quem
fuisse S. IANVARII studiosissimum,
tum quamdiu Neapoli substitit, pos-
sumus recordari; tum, quamdiu su-
perstes regnorum potitus, fando in-
telleximus) ab illo, inquam, Paren-
te piissimo habes ad TE transmissum
here-

hereditarium bonum ; quod merito
supra cetera Paternae in TE carita-
tis pignora plurimi aestimas; imo sic
quasi singulare pietatis atque reli-
gionis monumentum ab illo TIBI
relictum ita complexus videris , ut
id sedula imitatione in TEMET fate-
geris effingere , atque ita exprimere,
ut eadem illa in Ianuarium studia
ab Optimo Parente instillata , in TE
postea maioribus in dies auctibus pro-
germinarint . Quod non in eo tan-
tum prae TE tulisti , quod sub ipsa
auspicatissima imperii Tui primordia,
ad Beatissimum Patronum Tuum de-
merendum institueris Ordinem splen-
didissimum sub S. Ianuarii nomine
ac patrocinio militaturum , in eum-
que Ordinem non tantum TE , Na-
tosque Tuos , Fratresque , sed & alios
Europae Principes , ac praeterea se-
lectissimos quosque Regnorum Tuo-
rum atque exterorum Magnates , pa-
ludamento cinctuque Ordinis ante
donatos , adlegisti ; sed & alia plura
Athletae Christi causa fecisti , qui-
bus

bus nunc minime immoror.

Nam praestat nunc quidem id potius in transitu animadvertere, quantopere ingressio ipsa prima in hanc Metropolim Tua S. Hieromartyri nostro accepta fuerit. Venit enim mihi in mentem illius temporis numquam ex animo dilapsuri, cum anno **CIDCCCXXXIV.** sub recurrentis Translationis B. Ianuarii anniversarium diem, ubi primum felicibus auspiciis in hoc **TIBI** nutu Divino delatum Regnum ingressus, tamdiu Averfae constitisti, donec in Vrbe hac Metropoli omnia ad **MAIESTATEM TVAM** pro dignitate excipiendam appararentur: venit inquam in mentem, quanto ad liquefacti statim post Capitis occursum **CRUORIS IANVARI** nuntium gaudio exsilieris, ita ut prae ingenti laetitia & inardescere **TIBI** vultus videretur, & oculi scintillare; cum satis aperte scilicet intelligeres tantam solito maiorem ad liquefendum celeritatem aliquid profecto magni
por-

portendere; nec facile aliud quam
Tuae ac Regnorum ad Te delato-
rum prosperitatis id omen esse mi-
nime obscurum.

Sed & alias non raro accidit;
ut, ob venerandi sanguinis in spe-
ciem livescentis simulque exuberan-
tis portentum Civitate maesta con-
sternataque, TE tamen ad sacrae
Ampullae osculum more Tuo pro-
cedente, vultus sacratissimo cruori
idem, qui ante fuerat, redierit, de-
federitque uti pridem.

Quid porro miramur, si tam lu-
culenta erga TE exstiterint praesidii
Beatissimi Martyris documenta, tum
alias saepenumero repetita, tum in
primis bello ad Velitras gesto? quo
bello, cum ex improvisa hostium
impressionem periisse haud dubie vi-
deremur; quid aliud armis Tuis prae-
sentem victoriam ac luculentissimam
peperit, quam vigilis Patroni Tui
tutela? Quae quidem ingentes illos
tuapte natura Tibi insitos spiritus
die illo tantopere suscitavit, ut qua-

fi dux a puero innutritus armis, sic exercitui ordine & ex arte praefueris, ut quod arserat diutissime, uno illo die victor bellum confeceris. Itaque quam praefens in eo discrimine Tibi Ianuarius adfuerit, & universi tunc sensimus, nec TE REX aliter meminimus interpretatum: qui propterea nihil ei curae praeverteris, ut ad agendas Deo & B. Tutelari IANVARIO gratias in Templum hoc Maximum e vestigio convolaris, ac vexilla ex hostibus reportata, tamquam opima spolia, in Aede Thesauri ejusdem inclyti Martiris victor suspenderes, testatura perpetuo posteris, quid de TE meruerit IANVARIUS.

Verum his non ultra immorabor, quae paullo alieniora ab ea causa videntur, cujus gratia hoc tempore MAIESTATEM TVAM allocuturus accessi. Hoc enim magis Celsitudini Tuae a me nunc exponi interest, nos tametsi de patronatu B. Ianuarii summo opere gloriaremur; tamen usque
ad

ad primordia imperii tui caruisse sinceris B. Martyris hujus Actis; propterea quia quae ad hunc diem circumferebantur, ea inexpiabilibus vitiis laborarent, quae eisdem auctoritatem si non prorsus omnem, at maxima ex parte adimerent. Nolo hic ad criticae artis senticeta importune descendere. Sed tamen illud ego, mecumque sinceri omnes Ianuarii cultores, felicitati Tuae nunc gratulamur, quod vera & inculcata S. Martyris Acta, quae jamdiu amissa defleveramus, sub TE demum REGE foras emerferint: illa, inquam, Acta martyrii pulcherrima atque integerima, quae jam olim anno Christi septingentesimo Beda ille magnus atque doctissimus ad manus habuerat, & in suo Martyrologio compendificerat, aliique post eum veteres Martyrologi totidem verbis descripserant. Itaque praestantissimorum talium Actorum, passioni Martyris ferme aequalium, in Martyrologiis ante mille annos contextis vix exi-

le

e compendium , quod sitim accenderet , haëtenus habebamus : Acta vero ipsa deperdita usque ad ominatissimum adventum Tuum deploraveramus. Nunc vero maximopere cives & exteri gratulantur , quod eorum inventio, tamdiu dilata, tandem ad imperii tui primordia fortunanda a Deo Opt. Max. reservata fuerit . Nec enim nisi ante hos xv. annos rescire licuit , hunc tantum thesaurum Bononiae apud Monachos Caelestinos cum tineis adhuc luctari, & adhuc spiritum aegrum agere. Ea vero Acta postquam Neapolim, unde tamdiu exsulaverant, postliminio me curante reducta , simulque evulgata fuerunt ; incredibile dictu est quantis nostrorum hominum gratulationibus, quantis exterorum, excepta & concelebrata fuerint , simul omnibus Tuam, Rex inclyte , felicitatem agnoscentibus , in cujus tempora reservatum, uti prodirent.

Tamen (quis crederet ?) Christiano orbe universo reperti thesau-

ri

ri causa gratulationibus personante,
tamen adhuc tunc temporis reperti
sunt unus & alter, qui contra hi-
scerent, sed tamen ob id neglecti,
quod stylum ad impugnandum acue-
re ausi non fuissent. Verum cum an-
no superiore unus alius, quem mini-
me omnium oportuit, non modo ad
evertendam Actorum Bononiensium
sinceritatem, verum etiam (quod
multo deterius) ad subruendam pa-
tronatus Martyris Ianuarii antiqui-
tatem, ejus passioni coevam (quae
non tantum ex Bononiensibus Actis,
verum etiam ex Baronianis ex Va-
ticana bibliotheca erutis certam si-
bi fidem conciliat) profiluerit; ca-
ritas patriae, honor Patroni sanctif-
simi, in Te vero ipsum, REX pien-
tissime, Beatissimo Martyri deditif-
simum observantia plane me compu-
lerunt, uti vim vi repellerem, &
contra virum, mihi ceteroqui co-
lendum, arma litteraria caperem..
Cui litterario certamini opem fa-
voremque Tuum, REX Clementissi-
me,

me, dum exposco; haec non tam pro
me, quam pro Regnis Tuis sub Ia-
nuarii patronatu securis, quam pro
Tuamet incolumitate, communi pa-
trono nostro commendatissima, pro-
que Hieromartyris ipsius honore ac
dignitate exposco: quem uti pro Tua,
Conjugisque Augustae, ac Natorum
dulcissimorum prosperitate apud
Deum Opt. Max. sequester assiduus
sit, rogamus enixe, nec unquam ab
officio, quamdiu vita comes fuerit,
discedemus.

Dabam Kalendis Sextilibus
Anni CIOIDCCLIX.

SYL.

SYLLABVS LVCVBRATIONVM

Ex quibus hae Vindiciae coaluerunt.

- PAG. 1. Praefatio Alexandri Etymegori.
Pag. 6. Admonitio ad ACTA BONONIENSIA, quae mox sequuntur a p. 14. cum veteribus novisq. Adnotatis.
Pag. 47. APPENDIX, Animadversiones quatuor apprime necessarias continens, primam de comparatione Actor. Bononienſium cum Vulgatis & Menologio: alteram p. 49. de mandatorum Episcopi Stephani Joanni datorum sensu: tertiam p. 55. de Graecitate Bononienſium Actorum: quartam p. 62. de sananda ſeſſione I.
Pag. 72. In ACTA Bononiensia Animadversiones Stiltingi priores cum Mazochii interlocutionibus.
Pag. 81. Ead. ACTA Bonon. deterſis mendis, vultu nitidiore producta.
Pag. 93. De Martyrio Sempiterno S. Januarii & Sociorum.
Pag. 97. Objecta Stiltingi posteriora difflata.
Pag. 104. ACTA Vaticana cum Bononienſibus quae comparanda.
Pag. 110. ACTA Vaticana SS. Januarii &c. cum observationibus exhibita.
Pag. 125. Vaticanorum cum Bononienſibus iterata comparatio.
Pag. 129. De ſequentis *Denuntiationis* ſcopo. Mox. p. 131. ipſa DENUNTATIO apprime utilis ſequitur, in *Partes* tres (quas deinde excipiunt *Actiones* totidem) distributa.
Pag. 165. Commentitiae duplicитatis Sedis Episcopalis Neapolitanae cauſa nunc quartum in forum reducta.
Pag. 185. Poſt vindemiam racematio ſuperſtes Stiltingianarum objectionum, levi ſpongiae affrictu deterſarum.
Pag. 197. Franc. Ant. Zachariae de Cathedrali Neapolitana ſemper unica luculentum iudicium.
Pag. 207. INDICES.
Pag. 220. FABVLAE EXODIVM.
-

ERRATA QVAEDAM.

- Pag. 11. in fine pro 464. corrige 466. Soc. &c. Pag. 61. col. 1. in fin. *Graeca* cor. *Graece*. Pag. 112. col. 2. in fine cor. *que*. Pag. 26. in textu ver. 4. ne Adn. 5. ab illis verbis, *Sacrificia* pro *DiaconVm* ſcribe *DiaconEm*, ſi *immolare* ad finem uſq. Notae delerit in Mſ. Bononienſi legitur. P. 52. poteſt; nam *ro Sacrif. immol.* ferri col. 2. in fin. *paevia* cor. *praeuia*. tunc poterat. P. 187. n. 1. v. 12. pro P. 53. col. 1. v. 15. ſcribe hoc ordine: *Paſſio SS. Januarii, Soſii &* ſcribent, corr. ſcribente.

MO-

Tanta mihi inest hujus, qua de agitur, fiducia causae, ut, cum ceteri litigantium suas tantum cognosci & intime expendi defensiones cupiant, adversariorum vero, si modo id fieri possit, ne attingi quidem: ego contra nihil omnium malim, quam ut viri ornatissimi Joann. Stiltingi (quem semper honoris & amplitudinis causa, etiam sicubi forte videmur irasci, a me nominatum volo) scripta, tum ubi *ἀδύσφορα* tum etiam ubi amariora sunt, non tantum perlegantur, verum & memoriter ediscantur. Tamen ut & mea cum Stiltingianis componantur (ad ferendum scil. libratis utrinq. momenti judicium) rogo vehementer lectorem. A quo, si me audiet, in unoquoq. rerum capite Stiltingus volo ante legatur. Atq. ob eam causam in rebus magni momenti ipsemet Stiltingiana totidem verbis appendi; aut sicubi id piguit, locum saltem exaete citavi. Vbi vero lector Stiltingiana didicerit, tum mea etiam uti accurate cognoscat, oro. Quia vero non raro Stiltingus in mea illa invehitur, quae sive in *Comment. ad Kalendar. Marm.* sive quae in *Dissert. de Cathedrali Neap.* scripti (hoc alterum multo est Stiltingo usitatus, propterea quia is, quo perpetuo monitore & incitatore Stiltingus est usus, is meo *Cathedralis unicae* opusculo adhuc post plures annos insidiatur) propterea, ne lector mea illa vetera aliunde arcessere cogatur, ea, ubi opus, huc totidem verbis revocavi. Ad summam rogo lectores ut utrinq. scripta patienter legant, ac tum demum, vacui partium studiis, judicium animo serenato ferant. His aequiora non arbitror potuisse posci.

Tametsi jamdiu pro me praepjudicata virorum gravissimorum sententia stetit. In quorum manus cum haec, quae nunc compasta in volumen unum prodeunt, jam ante (ut singulae scil. plagulae prelum evaserant) pervenissent; omnes ad unum exclamarunt, in his Vindiciis omnia sic liquido demonstrata fuisse, ut de iis dubitare nullum aliud quam tribus Anticyris (ut ille ait) damnabile caput possit. Quae virorum acri judicio valentium persuasio me nunc alicriorem ad haec in gloriam SS. Martyrum pervulganda effecerunt.

Atq. eorum quae his Vindiciis continentur, habes superiore pag. Syllabum. Ex eo perspicias, has vindicias plus in recessu, quam in fronte polliceri. Nec aliter, puto, ubi eas legendo percurreris, judicabis.

ALE.

I

ALEXII SYMMACHI MAZUCHII
VINDICIAE REPETITAE
ACTORVM BONONIENSIVM
S. JANVARIi MARTYRIS

ALEXANDRI ETYMEGORI

P R A E F A T I O

Ad lectores verae gloriae SS. Martyrum
JANVARIi ET SOCIORVM

S T V D I O I N C E N S O S .

AM pridem anno 1744. ab Alexio Symmacho Mazochio Canonico Neapolitano hujusq. Regii Lycei Sacrae Scripturae interprete in suo Kalendario Marmoreo pag. 265. Acta quaedam Bononiensia SS. Januarii & Sociorum edita cum suis adnotationibus fuerant : quae grate admodum excepta, ac tum Neapoli & per Italiam, tum etiam apud Transmontanos habita pro haud dubie sinceris fuerunt, eoque praestabiliora, quo carerent iis naevis omnibus, qui in Actis ante vulgatis notati ab harum rerum gnaris fuerant.

Ac diu postea anno 1753. rogantibus Patribus Soc. Jesu, jussu Excellentiss. Civitatis Neapolitanae, Canonico Cyro de Alteriis (nunc Episcopo Monopolitano) nec non Benedicto Latillae (tunc quidem Canonico Lateranensium Abbati Generali, nunc vero Abellinatum Episcopo) eidemq. supra scripto Canonico Mazochio datum negotium fuit, uti monumenta quaecumq. possent, ad S. Januarium ejusq. Socios pertinentia undecumq. colligerent, quantocius Antwerpiam ad Bollandianos Socios transmittenda, nempe ad Commentarium de eisdem Martyribus (qui diei XIX. Septembris infereretur) adornandum. Id quod diligenter ab eisdem

A

im-

impigreq. juxta ac mandatum fuerat, effectum; neque id sine multo labore, magnisque Excellentiss. Civitatis impensis, ad tot scilicet monumenta describenda, torque in primis tabulas in are incidendas. Quamquam id totum non satis (1) grate a Bollandistis acceptum.

Verum diu multumque Bollandistarum Commentarius expectatus, vix demum mense Augusto hujus anni 1758. perlatus fuit. Cumque in eo huic ipsi Mazochio, qui in coacervandam in usum Bollandistarum qualemcumque illam farraginem aliquid operae contulerat, minime paritum, imo & inhoneste acceptum, Jesuitae ipsi Neapolitani, qui se Mazochio amicos profitebantur, benigne (2) renuntiassent; is rumor acuit, uti fit, Neapolitanorum cognoscendi, & lectitandi Joannis Stiltingi (id auctori recentis de Sancto Januario Commentarii nomen est) cupiditatem. Unus interim Mazochius repertus est, qui librum eundem, quamvis

(1) Vti constat ex Commentarii praevis Praefatione (editionis in quarto, quae quasi ad praegustationem Neapolim praecurrit, Civitati Excellentiss. nuncupata) pag. 3. ubi cur Collectione illa jussu Civitatis ad sese submissa uti Auctor nequiverit, ita causatur: *Ingens illa collectio, diuturnas in itinere moras passa, hoc anno 1756. ad nos perlata est &c.* Post pauca: *& Acta omnia ad prelum paraveram ante acceptam Collectionem.* Hoc vero tantumdem est ac si diceret: *Nihil ferrioribus istis Civitatis Excellentiss. curis debeo.* Atqui alius quisvis de turba responderit, Te, Vir ornatissime, etiam digestis omnibus & ad prelum paratis, potuisse aliquid ex intervallo ex illa Collectione adspargere, aut potuisse saltem additamenta in fine dare, si non aliud, at in grati animi testimonium, ac ne frustra hic laboratum in Tui gratiam videretur.

Jam vero quod paullo ante superiora Stiltingi verba legitur (*Alexius Symmachus Mazochius, cujus est recensio Actorum*) faterur ingenue Mazochius, inter Tresviros supra nominatos, se, curis aliis tunc distentum,

longe minimum insumpisse laboris, tantum abest ut ei uni recensio tribuatur. Jam vero, necui malignior videar, fatendum est, Stiltingum profusum sese ac prolixum in persolvendis Excellentiss. Civitati gratiis in Dedicatione sua prestituisse; neq. id tantum pro ea Collectione, quae publico Civitatis scito perfecta ac transmissa fuerat, verum etiam pro symbolâ privatorum studio collatâ grates ingentes agit: quam symbolam sibi adjumento fuisse, ingenue fateatur. *Accesserunt, inquit, & privato eruditorum studio ad elucidandas aliquot controversias NONNULLAE DISERTATIONES SCRIPTAE* (tunc quidem scriptae, & ad eum in tempore ac satis opportune missae: at nuper editae jam sub sui auctoris nomine circumferuntur) *quibus, inquit, subinde adjutum me non difficeor.* Ecce unde profecerit: de triumvirali labore nihil. Satis grate videlicet.

(2) Quippe qui dicerent, sese factum auctoris non posse probare, ultro hominem incesseris, qui nullas unquam cum quoquam de Societate Jesu similitates gessisset.

vis ab amicis oblatum ultro ad legendum, ne extrinsecus quidem unquam spectare sustinuit, adhaec etiam professus, se quoad vixerit, ab eo libro oculos abstenturum: vetans tamen superbo id contemptui tribui, verum in eam potius partem accipi iubens, quod ipse causae suae bonitate, statim in oculos incurrente, se satis rectum putaret: ceterum qui iudicare de rebus hisce satis possent, ii Acta cum Actis conferrent (nam ipsa satis de se apud cordatos viros eloquuntur) ac si necesse sit, Mazochianas notulas cum Stiltingi spisso Commentario compararent, atque ita demum ex animi sententia ferrent iudicium: ad se vero quod attinet, se jam id aetatis esse, ut de requiete magis, quam de altercationibus levissimis suscipiendis cogitandum sibi duceret, quae iuvenes valentes robore potius, quam senem fractum laboribus & languoribus decent.

Atque haec & similia Mazochium cum paucis amicorum causantem, hi contra non destitere diu delassare, ut adducerent, ut quamvis Stiltingo, nec circa Acta S. Januarii, nec circa Commentarii sui capita alio pertinentia, a se lecto, nec omnino conferturus cum eodem manus, tamen de tutandis saltem Januarii Actis Bononiensibus cogitaret. Idem addebant, Mazochiana in Passionem Bononiensem adnotata vulgo ad maxum non esse; nec enim nisi in Calendario marmoreo a lectoribus quaeri debere, quae Calendario plerique carerent: deinde non uno dumtaxat Calendarii loco, sed parim in fine Aprilis, partim in fine tomi tertii ea exstare; ac molestum properantibus esse, quae seorsum posita exstant, ea quo sint referenda animadvertere: quocirca sese magnopere auctores esse, ut, quando iustum apologeticum pro Actis Bononiensibus, utpote defectus viribus, aggredi detrectaret, at quae extremo primo extremoq. tertio Calendarii tomo insunt, ea junctim suo quaeque loco recudi sineret, ad haec etiam siqua forte nova inter typographicam festinationem ei in mentem succurrerent, ne gravaretur adungere. His tandem motus Mazochius, non tantum bina Acta (Bononiensia scilicet & Vaticana) ipsa de se locutura, causamque coram dictura, produxit, suis utrisque adnotatis minime praetermissis, sed & insuper luculentam valdeque opportunam Sinceram iudicii sui Denuntiationem in fine adjecit.

Haec vero ut accurate persiceret, non ante manum ope-

ri admovit, quam ab juvene amicissimo excerpta *Stiltingiana* (nempe illa tantum quae huc facerent) sibi parari iussit. Cur non potius, inquis, ipse Cl. Auctorem evoluit? Non odio quidem a libro abstenuit manus, verum quod metueret ne scriptunculula ista in densum volumen evaderet, si quidem *Stiltingi* nostri vestigia (raro non ad se oppugnandum obijcientis latus) pone sequeretur: maxime cum se totis paginis ab eodem impetuum audiret, & conviciorum (3) plaustris oneratum, atque ibi maxime, ubi alienissimas ab S. Januario controversias (veluti de *Duplicitate sedis Episcopalis Neapolitanae*, *De Situ Stephaniae*, *Deque positu Castri Lucullani*) invitas ac repugnantes in suum de S. Martyre Commentarium raptat. Posssetne ad ista robore satis *Stoico Mazochius* armari, quo minus commoveretur? aut commotus, non pro merito ad numerum responderet? Id vero cui tandem bono? imo quanto cum caritatis christianae dispendio? Itaque nunc quidem id unum satis fuit, si *Mazochius* venerando huic Antiquitatis monumento, in Bononiensi Caelestinorum bibliotheca reperto, cui statim controversia mota fuerat, periclitanti non deesset: in ceteris capitibus lectores hoc unum monens, uti *Stiltingiana* cum *Mazochianis* conferre (nam id unum satis) ne dedignentur, deinde suapte ipsi ductu de re universa judicent. Habes de tota *Mazochianae* ab evoluendo *Stiltingo* abstinentiae ratione. Vale, pie (verum cum iudicio pie) lector, & causae genuinorum Januarii Actorum bene precare.

ACTA

(3) Contumelias in *Mazochium* a Cl. Auctore dictas nusquam non occurrere, vulgo narrant. Nihil vero *Ineptiae*, *Inepti*, *Ineptissimi* vocabulis ei familiaribus. Atq. exstat de hoc honorifico elogio lepida *Mazochii* conquestio infra in sua *Denuntiatione* Par. I. num. V. Adn. 6. Adhaec *Stiltingus* §. 17. & 18. ubi *Papebrochio* impugnato suppetias afferre cupit, ibi nihil non proprii in *Mazochium* jactat. Quidquid a *Mazochio* acute, solide, vere excogitatum, id protinus *Bollandista* hodiernus uti *inania Commenta*, *imaginationes*, *somnia* traducit: imo §. 17. num. 252. (uti summus scil. Reip. litterariae Dictator) in publico hoc programma proponit: *Ne-*

apolitanos moneo, ne Mazochii ratiociniis . . . fidant. Sed §. 19. 20. 21. (ubi de vetere Cathedrali Neap.) tantumdem facit. Atq. est ubi *Mazochio mentem non sanam* tribuat. Quis autem hominis confidentiam satis miretur? Homo *Belga* Neapoli dies non plurimos hospitatus (quo tempore equos sibi rerum nostrarum consiliarios lateri admoverit, equis vero vitaverit, scimus) hic ille est, qui nostros homines non tantum Januarii gesta, sed & *Stephaniae*, & *Lucullani* situm, & abstrusiora quaeq. Neapolitanarum originum, tamquam de Caelo demissus, doceat, cunctis vero aliis indicat silentium, idq. proposito palam programme: *Ne fidant &c.*

3

ACTA BONONIENSIA
S. JANVARIIMARTYRIS

*Huc repetita ex Kalendarii Marmorei pag. 265.
Cum veteribus novisq. Adnotationibus.*

Quidnam observatum in recudendis Actis
Bononiensibus fuerit.

Cum anno 1744. Acta Bononiensia in fine tomi I. Kalendarii Marmorei pag. 265. cum Notis edidissem; etiam longo post tempore cum in fine Tomi III. Additamenta in sex superiores menses inspergerem, in his quoque a pag. 963. ad 972. plurima veteribus eorundem Actorum Adnotationibus addidi, paucula etiam immutavi. Ac sane putabam, vel oriantem me, a quovis potuisse veteres notas cum hisce tomi III. auctariis necesse solidarique. Verum longe aliter experientia docuit. Atq. in primis illud visum est indecorum, quod in Additamentis, quae tomus III. continet, quaedam ita in longum protrahuntur, ut, si ea textui subternantur, monstri instar haec nova editio habenda sit. Eapropter, quae productiora in Additamentis visa fuere, ea in Appendicem (quae in calce horum Actorum exstat) reijeci, admonitis de hoc interim in loco lectoribus. Ad summam sive scilicet in Curis posterioribus mutavi sententiam (etsi nunc quidem a me factum non memini) sive ubi aliter cum antiquis recentia necesse decenter non poterant, ita refinximus quaedam, ut nihil de veteribus novisq. decederet; idq. mihi in his conglutinandis ius arrogavi, quod domino in rebus suis administrandis permittitur, sed monito fere ubiq. lectore. Alicubi etiam nova alia, quae nunc primum sub prelo in mentem venerunt, adjeci, sed nuncis coercita & charactere diverso, quem Cursivum vocant: quem Cursivum adhibui semper ac novi aliquid huic iteratae editioni accederet. Post Acta haec cum Notis & Appendice subijciam Stiltingianas ad eadem Bononiensia Notas cum meis interlocutionibus aliquot.

ADMO-

ADMONITIO

*Ad sequentia S. JANVARII Episc. & sociorum
Martyrum Acta sincera.*

Recusa hic ex Kalend. Marm. pag. 265.

EXimium hoc, quod hodie viget, Neapolitanorum erga beatiss. Januarium studium non heri aut nudius tertius enitere coepisse, sed esse antiquissimum, jam tum ex ineuntis V. saeculi, teste locupletissimo Vranio (I) presbytero, deinde ex vergentis VI. saeculi subscriptione Petri (II) subdiaconi didiceram. Nec vero intra unius pomoeria Neapolis aut Campaniae eum cultum stetisse, sed longe lateque prorepisse, tum ex Kalendario (III) Carthagenensi V. saeculi opere, tum etiam ex Hieronymianis Mrologiis ad 7. & 19. Septembris, aliisque Latinorum Graecorumque libris Liturgicisprehenderam. Tamen dolebam una cum viris omnibus eruditis, veris ac genuinis Januarii ac sociorum Actis nos hodie carere. Quotus enim quisque est, quem vulgatae hactenus horum Commilitonum historiae (quarum infinito prope (IV) numero laboramus) delectent? In quibus portentosa omnia & ad admirationem ciendam comparata quivis

(I) Vranius in epistola de obitu S. Paulini Nolani (quam, ut ad 3. April. observavi, anno 432. debuit scribere) huic decumbenti SS. Januarium Mart. atque Martinum apparuisse scribit: *E quibus (inquit) Januarius episcopus simul & martyr Neapolitanae urbis illustrat ecclesiam*: utique quia nuperrime ab S. Joanne I. S. Paulini aequali illius Reliquiae e Marciano Neapolim translatae fuerant.

(II) Vide subscriptionem a Petro Subdiacono Ecclesiae Neapolitanae codici Eugippii anno 581. fa-

ctam (quam ad 29. Martii illustravimus) ubi *per confessionem meritaeque B. Januarii Martyris* obtestatur, ne ullo tempore is codex alienetur. Ex quo manifestum est, S. Januarium primum tum fuisse tutelarem. Nec enim quisquam alius Sanctorum ibi nominatur.

(III) In Kalendario Carthagenensi Mabilloniano sic legitur: (XIII) *Kal. Oct. Sancti Januarii mart.* (IX) *Kal. Oct. Sancti Soffi.* Numeri Calendarum, quos in parenthesibus interposui, in membris Mabillonii deerant.

facile in his litteris mediocriter exercitatus deprehendet. Itaque haecenas eas viri doctissimi suspectas saltem habuerunt.

Vide

(IV) *Complurium actorum S. Januarii recensio & judicium.*

Duūm generum Acta viderat jam pridem Baronius; manuscripta una (quae discriminis causa posthac interdum *Baroniana*, at saepius *Vaticana*, quia ibi exstant, vocabimus) quibus initium hoc fuit, *Temporibus Diocletiani Imperat. consulatu Constantii quinquies & Maximiani &c.* altera ab Jo: Diacono (eodem qui chronicon episcoporum Neap. contexit) perscripta X. Saeculo: quae post Mombritorium Surius die 23. Sept. evulgavit. At nuper demum Nic. Carminius Falconius lib. 2. Vitae S. Januarii non tantum bina jam dicta, sed & plura alia generis ejusdem monumenta bono publico in unum fasciculum collegit. (*Additamentum ex pag. 963. col. 2.* Quae jam olim Bart. Chioccarelli studio in volumen unum manu exaratum coacta idem Falconius in bibliotheca Brancatiana reperit.)

Ad Vaticana quod attinet, ea mihi ceteris haecenas vulgatis facile antiquiora videntur. Quae e quidem ex eorum compendio apud Baronium ad annum 305. jam antea animadverteram a Lectionibus Officii S. Januarii (quae ex Neapolitanis prelis olim an. 1525. prodierant) non diffidere: Sed jam utrumque monumentum apud Falconium conferenti ad oculum patebit, tum Acta Baroniana (quae ordine prima recenset) tum dictas

Lectiones, & eas praeterea quae in vetere Breviario Beneventano erant, eisdem plane verbis a capite ad calcem decurrere. (At Breviarii Neapolitani vetustioris Lectiones, quae apud eundem Falconium pag. CXLV. prostant, multo contractiores sunt, sed eisdem tamen narrationibus verbisque. Et auctori quidem Vaticani, de quo loquimur, monumenti Acta Sincera, quae infra dabimus, praemanibus fuisse, non est dubitandum, quippe qui maximam Sincerorum partem (qua parte cum suis narrationibus convenirent) in suum copiosius commentarium eisdem verbis infuderit: quod suis locis observabitur.

Venio ad Jo: Diaconum: cujus lucubratio inscribitur apud Surium, *Certamen gloriosi . . . Sosis Diac. ac Januarii Episc. Benev. & sociorum.* Ex epistola vero ad Joannem Abb. palam fit, ei quidem tum Passionem, tum etiam Translationem (cui interfuit) S. Sosis scribere propositum fuisse. Cujus passio quum S. Januarii ac sociorum certamini conferta esset, hinc ab eo narratio universa eorum omnium commilitonum perscribitur. Hoc eo dico, quod magnus Annalium parens ad an. 305. ita de Jo: Diacono loquatur, quasi qui ex prioribus Actis (Vaticanis) sua sublegerit, refecans tamen superflua & necessaria addens; quod & Tillemontius secutus est. Eam scilicet

in

Vide prae ceteris Tillemontii de iis (V) iudicium:

At:

in partem accepit Baronius Stephani Episc. Neap. dictum, quo Jo: Diaconum cunctabundum ac reluctantem incitabat. *Est* (inquit Stephanus in epistola Jo: Diaconi ad Jo: Abb.) *quaedam scriptura lepidâ, ut veor, digestionem contexta . . . Sumenda est a te . . . quaeque fiunt superflua, refeca, necessaria subroga, inepta abijce* &c. Atqui ibi Stephanus non ad S. Januarii, sed S. Sosii historiam digitum intendebat: id quod ex eo palam fit, quod ibid. mox Jo: Diaconus conqueritur, in illa ipsa scriptura defuisse Sosii parentum nomina, defuisse & ejus episcopi, mentionem qui Sosium *Levitali redimitione dicarat*. Atqui ea expositio non nisi in eam potest cadere historiam, in qua principio de S. Sosio agebatur; ita ut ex occasione de Januario ceterisque athletis scribi videretur.

Sed ne Falconius quidem aliter ac Baronius locum epistolae Jo: Diaconi accepit: nisi quod hoc interest, quod Annalium parens Joannem hunc ex Vaticanis Actis suam historiam (qua relectis, qua additis pluribus) composuisse credidit; cum contra Falconius Joannem putet ex quodam scripto, quod incipit, *Ad laudem & gloriam victoriosissimi* &c. (quod idem Falconius pag. CXXXIV. primus publici juris fecit: quocirca id *Falconianum* posthac nuncupabitur) sua mutuatum. Atqui huic Falconianae historiae (praeterquam quod ea primario de Januario, non de Sosio conscribitur) haud per omnia

convenit cum Joanne Diacono.

Ergo, si me audis, Joanni nostro quaedam principio Historiâ S. Sosii (qua nunc caremus) ab Stephano proposita fuit, ex qua partim detrahendo, partim addendo suum commentarium pertexeret. Ceterum idem Joannes ad manus habuit tum Acta genuina, quae mox recitabimus, tum altera Vaticana, nec non Raynerii Translationem SS. Eutychetis & Acutii, tum postremo etiam Falconianum longissimum monumentum; (*Atqui hic me revoco; quia Falconianum istud monumentum, utpote facile recentius, videre Jo. Diaconus vix potuit: ac multo minus Raynerium, quem scriptorem fuisse XII. saeculi ostensum a me fuit in Dissert. de Cathed. Neap. unica pag. 14. not. 21.*) Ex omnibus autem sua defloravit, conciliando, quae poterat, quae dissonare videbantur. Hinc illud est, quod quum in Actis sinceris solum Dracontium praefuisse toti iudicio comperisset, in Baronianis autem (& siqua vidit alia) Timotheum; sic rem transigendam putavit, ut ab initio Dracontium ei iudicio praefecerit, postea vero Timotheum Dracontio successorem dederit. Verum de his omnibus monumentis, quae Falconius in unum coegit, plura passim in Adnotationibus ad Acta sincera animadvertentur.

(His addes multo plura ex meis Additamentis. Ex quibus quae huius proprie pertinent, ea transtuli in Appendix Adnotationem II.)

(V) A.

Atqui anno ab hinc altero quum in genuinum Bedae Martyrologium (quod Bollandiani tom. 2. Martii evulgarunt) incidissem; in mense Septembri elogiis duobus eximiiis mirifice me captum sensi, quorum unum de S. Januario ac fociis, alterum de S. Sosio pertextitur. Ea vero heic subnectere non grayabor.

Bedae elogium S. Januarii & Soc.

XIII. Kal. (Octobr.) In Neapoli Campaniae natale sanctorum *Januarii* Beneventanae civitatis episcopi, cum *Sosio* diacono Mefenatae civitatis, & diacono suo *Festo*, & lectore suo *Desiderio*: qui post vincula & carceres capite sunt caesi in civitate Puteolana sub Dioletiano principe, judice Dracontio. Qui cum ducerentur ad mortem; viderunt inter alios *Proculum* Puteolanae civitatis diaconum, & duos laicos *Eutychem* & *Acutium*; & interrogaverunt, quare justii juberentur occidi: quos judex ut vidit Christianos, jussit decollari cum illis. Sic omnes septem pariter sunt decollati. Et tulerunt noctu corpora Christiani; & Neapolitani *Januarium* posuerunt juxta civitatem in basilica, *Mefenates Sosium* aequae in basilica, Puteolani *Proculum* &

B

Euty-

(V) Acutissimus Tillemontius in Nota ad S. Januarium versus finem, de Actis, ex quibus admiranda sua hausit Jo: Diaconus, animadvertit his verbis. Qui peut deuter, que ces injures, que l'on dit aux magistrats, ces imprecations que l'on fait contre eux, ces miracles extraordinaires, ces frequentes delirances des personnes qui se viennent presenter elles mesmes aux persecuteurs sans estre cherchées, un juge aveugle par la priere d'un Martyr, gberi par la mesme priere, e qui ne laisse pas d'envoyer à la mort celui mes-

me dont il vient d'implorer le secours, e d'appeller un SERVITEUR DE DIEU: qui peut douter, dis-je, que quelque couleur que l'on donne à ces choses, elles ne ressentent bien plus le style de Metaphrasiste, que celui des actes veritables & legitimes? Quam vero is non immerito haec omnia suspecta habuerit, ex eo liquet, quod ab Actis veris atque sinceris, quae infra dabimus, absunt ea ipsa omnia, quae jam pridem ante, quam haec detegerentur, reprehenderat vir tam subacti judicii.

Eutycerum & Acutium in basilica S. Stephani; *Festum & Desiderium* Beneventani collegerunt.

Ejusdem elogium S. Sossii.

IX. Kal. (*Octob.*) Natale S. *Sossii* diaconi Mese-
natae civitatis in Campania: qui cum esset annorum
triginta, martyrium cum B. *Januario* Beneventi epi-
scopo capitis decollatione suscepit tempore Diocletiani
imperatoris. Is cum tempore quodam Evangelium
legeret in ecclesia Mese-natae civitatis, praesente epi-
scopo *Januario* (frequenter enim eum pro sanctitate &
prudencia ejus visitare consueverat) vidit subito idem
episcopus de capite ejus flammam exurgere, quam ne-
mo alius vidit; & praenuntiavit eum martyrem futu-
rum. Et post non multos dies idem diaconus tentus,
& in carcerem missus est. Ad quem visitandum cum
venisset episcopus cum diacono suo *Festo* & lectore
suo *Desiderio*, & ipse cum eo simul tentus; ac pari-
ter omnes cum aliis tribus occisi sunt.

Ac stipes plane sit, qui non ex his elogiis veritatem me-
ram sine fuco ac fallaciis emicare, inque oculos incurrere,
statim sentiat. Atqui eadem elogia duo tum Rabanus, tum
Ado IX. saeculo totidem verbis in sua Martyrologia transfu-
derunt: Vsuarius vero & Notkerus eisdem quidem narrationi-
bus ac verbis composita, sed contractiora dederunt. Ve-
rum id interim dolebam, quod eae duae laciniae sitim
magis acuerent, quam sedarent. Itaque nihil mihi optabilius
videbatur, quam ut, quandoquidem non ex limosis postero-
ris aevi rivulis, sed ex puro Actorum antiquiorum fonte Bedam
(virum ceteroqui supra fidem eruditum, judicii quoque, ut illis tem-
poribus, gravitate summa praeditum) hausisse sua, appare-
ret; ea aliquando Acta, ex quibus Anglus sublegit elogia,
in conspectum se cupientibus darent. (*ADDITIO. De Bedae*

mira.

mira eruditione, fide, iudicio, & quod recitata elogia duo vere Bedam auctorem habeant, videbis infra in Denuntiatione mea demonstratum Parte I. num. I. Adn. 2.)

In his dum essem, ex Viro Illustrissimo doctissimoque ac Neapolitanae litteraturae columine, Caelestino Galiano Archiep. Thessalonicensi, Regii Sacelli ac Neapolitani Lycei Praefecto, audiui cum diceret, vidisse se quondam Bononiae quaedam manu exarata S. Januarii Acta, etsi barbarie diffluentia. Ego vero rogavi hominem, ceteroqui ad promovenda bonarum artium studia pronissimum, ut quidquid reculae id esset, exemplum describi mea gratia curaret. Quod & citius opinione mea ab ejus humanitate impetravi. Ea vero dum legerem, quantacumque barbarie a capite ad calcem ea redundare deprehendi. Vix enim periodus una sine gravissimis soloecismis procedit: ut non Augiae stabulum pluribus sordibus scateat (VI). Verum ubi a soloecismis istis, nec non pluribus sectionis primae lacunis (quorum etiam imperitos aevi medii amanuenses auctores habendos duco) discesseris; ceterum nec styli simplicitas brevitasque (ut hinc ordiar) abhorret ab aevo meliore; &, in quo totius rei caput est, statim animadverti, haec nimirum illa esse Acta, ex quibus Beda duo sua elogia defloraverat: ita non tantum narrationes caedem plane sunt, verum & eisdem saepe verbis conceptae. Ex quo illud liquet, sive Bedam (ut & posteriores Martyrologos) non alia ab his Acta prorsus nosse; sive, si, quae hodie locupletiora circumferuntur, ad manus habuit, ea non magni fecisse virum iudicio summo praeditum.

Atque hic equidem cum & ex invento thesauro in sinu exsultarem meo, eamque mihi gazam seposuissem, qua hujus Commentarii mensem Septembrem ditiozem efficere; interim id monumentum cum amicis aliquot communicavi.

B 2

Illi

(VI) (ADD. Nam praeter descriptorum infcitiam, aliasq. causas his Actis exitiales, illud praecipue mendas innumeras peperit, quod haec Acta de Graeco fuisse traducta, certissimum habeo, idq. copiosissime in Appendice Adn. III. demonstrabitur.

Quae vero a non bene Graecis nec bene Latinis de Graeco trahantur, partim ex sua imperitia partim barbarie saeculi patuere, mendis innumeris. Vide de hoc dicta ad Tab. Heracl. ad Digestum Leg. pag. 464. adnot. 141.

Illi vero quum pro se quisque , ut ea Acta statim publici juris facerem , instarent ; postremo & Eminentiss. Archiepiscopi JOSEPHI SPINELLI (*tunc Archiepiscopi Neap. quo urgente , in Kalendarium Marmoreum tum commentabar*) jussis parendum fuit , non committendum rati ; ut ea diutius Neapolitanis orbique litterato inviderem . Rogo autem lectores , in quorum manus haec forte inciderint , ut , si quando in bibliothecarum forulis haec eadem Acta , aut hisce similia , aut meliora , sive Latine sive Graece scripta repererint , de eome commonescere , atque exemplum transmittere ne graventur ; ex quibus , si nihil aliud , saltem textus noster inquinatissimus membranarum auctoribus sanari in locis difficilioribus , ac praesertim in primae sectionis lacunis suppleri queat . Nam in ceteris eluere maculas nullo labore licuisset ; praesertim cum horum Actorum pars magna in Actis (quibus vulgo *Baronianis* , nos autem *Vaticanis* nomen fecimus) totidem fere verbis recitetur .

Verum interim iis manus ad quidvis supplendum , mutandum , aut quoquo modo corrigendum inferre nolui ; sed omnia non tantum cum eisdem initio lacunis , verum etiam cum eisdem soloecis , imo & cum eadem tum orthographia , tum etiam interpunctione , prout in codice pravissime descripta erant , exhibui . Excepto quod textum in sectiones dispescui , additis sectionum (comparate scil. ad citandum) numeris , ac subjectis non paucis adnotationibus , ex quibus tum alia plura , tum vero ea Graece primitus scripta videri , possit intelligi .

Sed antequam ad ipsam hanc Historiam venio , ratio mihi reddenda est , ecquid causae fuerit , cur haec Acta nusquam in Neapolitanis bibliothecis (satis a Falconio excussis) aut alibi se prodiderint . Atqui promptissima est ratio . Postquam enim tragicis atque admirandis narrationibus statui pretium , ac pleniores illae nostrorum Commilitonum Passiones manare in vulgus cum voluptate coeperunt ; nihil mirum si Acta primigenia , eademque jejuna , spernerentur . Itaque nihil propius fuit , quam ut amanuenses , posthabitis siccioribus historiis , in opimioribus tantum describendis operam infumerent . Atque eo postremo ventum est , ut in Neapolitanorum ac finitimorum pluteis nullum tandem exemplum Passionis hujus pri-

miti-

mitivae superfuerit ; ac vix tandem exeunte saeculo XIII. alicubi membrana aliqua fugientis atque in principio corruptae , uti videbimus , scripturae reperta fuerit , ex qua Bononiensis monachus suum exemplar , utcumque potuit , exsculperit .

Deinde & illud ante omnia profiteor , atque ex animo testatum volo , me nihil de vulgatis huc usque Actis , eorumque prodigiis detractum velle : Qui eorum voluptate capiuntur , fruuntur (VII) per me licebit , opinione aut etiam (si sic appellare libet) pietate sua . At mihi interim nemo id vitio verterit , quod Acta pulcherrima , & antiquitate , breviloquentia , simplicitate , nec non gravitate se mirifice commendantia , castis atque sobriis Christi Martyrum amatoribus haud diutius invidenda crediderim . Sed jam monumentum ipsum inspiciamus .

(VII) (*Me Actis Vaticanis , quatenus cum vero non colliduntur , bene cupivisse semper , apparet ex pluribus mearum Adnotationum veterum locis . Quin etiam Additamentis ad Acta haec pag. 963 . Admonitionem praefixeram (quâ hic , utpote non necessaria supersedi) in qua praeter cetera illud posueram , me ad XIX. Septembris hoc in primis sedulo discussurum , ecquid de vulgatis (Vaticanis) Actis sit sentiendum , ne forte Neapolitani nostri querantur , id me operam dedisse , ut scripta de*

hoc tanto Hieromartyre commentaria , diuturno usu adprobata , ex eorum manibus excuterem . Haec olim monebam .)

Imo & in fine horum Actorum docebo lectorem , Acta haec ipsa Bononiensis in fine ex Vaticanorum clausula (quae tota sinceritatem spirat) necessario esse supplenda , ne Sociis ceteris sepulcra desint ; praesertim cum Martyrum horum omnium stabilem sepulturam Beda in extremo Elogio suo annuntiaverit , utiq. ex Actis primitivis contractam .)

VITA ⁽¹⁾ SANCTI ⁽²⁾ JANNVARIII

*Quae reperitur scripta in Codice confecto ab Abate ⁽³⁾
Landulpho de Anno millesimo, biscentesimo,
octuagesimo in Venerabili Monasterio Sancti
Stephani de Bononia.*

I. EMPORIBVS Diocletiani
(4) Imperatoris, Consulatu
Constantini (5) Caesaris quinquies, & Maximiani
(6) se-

(1) Primum inscriptionis huius versum ex codice ita, ut heic exhibetur, descriptum esse, non dubito. (In quo *W* *VITA* satis ingenium saeculi XIII. (quo haec transcripta) notat: nam antiquioribus temporibus aut abstinebant epigraphae, aut praescripserunt *PASSIO*.)

At ceteros versus ab eo, qui exemplum ad Illustriss. Galianum misit, non quidem transcriptos, sed concinnatos fuisse ex titulo qui erat in fronte codicis, verisimile est.

(2) Haec *Acta* translata olim de Graeco fuisse.

JANNVARIII nomen cum duplici N non tantum heic, sed & in tota hac historia scribitur: neque id ex errore amanuensis, sed quod revera in priore exemplari, ex quo haec anno 1280. descripta fuerunt, sic exaratum exstabat. Id autem ex

eo fit, quod Graecis hoc nomen cum duplici N perscribitur. Vide Menaea, Basilii Menologium, Metricas Graecor. Ephemerides, aliosq. libros liturgicos, in quibus is Martyr *Ἰαννουάριος* Jannuarius passim vocatur. Est hoc autem unum ex indicijs, ex quibus liquet, haec *Acta* primitus Graece conscripta fuisse, mox in Latinum translata. Id vero & alia plura Graecismi vestigia confirmant. Sect. 1. versu 4. illud *Messinatae* cur sic inflectatur, videtur ex Graeco primi scriptoris manasse. Adhaec ibid. versu 13. *Sermo videlicet, collectio Divinae legis erat* &c. ubi COLLECTIO pro *συραξίς* interpretes posuit. Sect. 3. vers. 2. FAMA loco *ἀγορῆς* substituitur. Ver. 10. QVIA pro *ὅτι* Sect. 5. v. 4. Quid enim [pro Quidnam] ex Gr.

et ideo eadem notione. Sect. 6. v. 3. *Opposuit se* (pro *occurrit*) ex ἀντίσταν aut καταντάω. Sect. 8. v. 8. Cum magna VIRTUTE pro δυνάμει &c. Quae omnia proprie quidem Graecis usurpantur; at quae eis Latine verbo tenus respondent, minus belle dicuntur. Eodem refer & quae sequuntur. Nam quod statim initio scribitur, *Consulatu Constantini Caes.* &c. (pro *Constantino C. . . consulibus*) id ex Graeca consuetudine notandi consules proficiscitur, quadicunt, ἐν τῇ βασιλείᾳ Κωνσταντίνου &c. Deinde quod sect. 3. v. 14. & 19. τὸ *Sine causa* usurpatur, id eo fit, quod ibi Graece scriptum erat οὐκ; in Cyrilli autem Glossis, & in Bibliis eae locutiones sibi mutuo respondent. Ad haec illud sect. 7. v. 4. *Quum . . . interrogaret, quid vellet esse?* est merus Hellenismus, ut illud τὶ ἂν θέλῃς αὐτὸ εἶπαι, quod Aët. II. 12. legitur, ubi Vulg. *Quidnam vult hoc esse?* Item sect. 8. v. 13. *Apparuit semel illi EVIDENTER*: hoc ideo, quia Graece erat ἐμφανῶς, aut ἑμφανῶς, aut aliud ejusdem notionis adverbium; quae sunt apparitionum valde propria. Ad haec sect. 3. v. 15. *Milites qui CVSTODIBANTVR* (tamquam si sit deponens verbum) *carcerem*: quod eo sic usurpavit, quia Graece erat φυλάττοντο significatu activo. Eodem refer & deponens MANIFESTATVR pro *Manifestat*, & ECCLESIA (ἐκκλησία) pro *multitudine* qualibet, (quorum tamen astrum quo infra in Actis repurgatis recabitur). Ad ultimum (quid enim opus est confectari singula?) ca-

dem sect. 3. v. 30. *Et ipsi se Christiani* (pro *Christiani*) *manifestant?* Id quod totum est ἐλληνισμὸς; nam qui haec primitus scripsit, sic Graece posuerat, καὶ αὐτοὶ Χριστιανοὶ θεοῦ κατὰ δυνάμει εἶπον. (Verum haec Acta haud dubie de Graeco ducta esse, in Appendice ostendetur.

(3) Illustrissimus Galianus pluries mihi restatus est, se in fronte codicis legisse, *Abatiente Landulpho* &c. cujus loco qui hoc exemplum submitit, substituit, credo, hoc quod heic legitur. Porro de verbis *Abbatizare*, *Abbatizare*, & *Abbatizare* pro *Abbatem agere*, vide Cangium.

(4) Quo pacto temporibus Diocletiani haec contigerunt, quum hi commilitones mense Septembri anni 305. occisi pro Christo fuerint; Diocletianus autem Kal. Maii ejusdem anni abdicavit imperium; & ex Eusebio constet non ultra initia ejusdem anni persecutionem in Italia perdurasse? His omnibus respondeo, Januarium cum sociis mense Aprili martyrium consecuturum (ut ad Aëtiorum finem ostendetur) ante scilicet Diocletiani abdicationem & persecutionis finem.

(5) Anno 305. Constantius (non *Constantinus*) cum Galerio Maximiano consul processit. Verum sollemne hoc est, quod in manu exaratis propria nomina primitiva cum suis υποκορισμαῖς (diminutivis) aut alterius generis derivativis permutantur, ut tum saepe abibi in superiore commentario, tum ad 17. Januarii ostensum fuit. Quid quod in hoc consulum collegio etiam Cassiodorus & Fasti Flor. minores Con-

stan-

(6) septies , erat persecutio (7) Christianorum :

In

Lactantium pro Constantio exhibent?

Illud etiam heic notandum est, recte Constantium *Caesarem* , non *Augustum* inscribi ; quia martyrium hoc , ut infra ostendetur , mense Aprili contigit , nec nisi post Kal. Maii ejusdem anni Constantius & Gal. Maximianus *Augusti* evaserunt, abdicantibus scil. Diocletiano & Maximiano Herculeo. Merito Constantius heic adhuc *Caesar* inscribitur.

(*Ex pag. 969. col. 1. sic adde*)

Et quidem antequam aureus Lactantii De mort. persec. libellus in publicum prodiiisset , Constantium & Gal. Maximianum Kal. Maii anni 304. Augustos evasisse vulgo viris doctis persuasum erat . At ex Lactantiani opusculi cap. 18. & seq. postea compertum fuit , haec eadem sequente anno contigisse : quo anno Kalendis Maii Galerius Maximianus Armentarius a Diocletiano Jovio , Constantius Chlorus Constantini Magni pater a Maximiano Herculeo imperatores facti , Severus vero , ac Daza (qui ab illo tempore Gal. Maximinus est appellatus) Caesares creati fuerunt . Haec vero omnia Gal. Maximiano urgente effecta fuisse , idem Lactantius ibi narrat . Hoc ergo martyrium mense Aprili anni 305. contigit (ut infra dicetur) quando Constantius adhuc *Caesar* erat .

(6) Non *septies* (quo etiam modo in Actis Vaticanis , & lectionibus S. Januarii legitur) aut *sexies* (ut alicubi scribitur) Maximia-

nus tunc consul fuit , sed *quinquies* . Et ita prorsus est emendandum . Tametsi ceteroqui scio , hunc Maximiani consulatum auctori Chronici Alex. & Fastis Flor. Minoribus itemque Majoribus numerari *vi i. e. sextum* .

(7) Acta Vaticana , & inde profeminatae Lectiones tum Neapolitanae tum Beneventanae ab initio huc usque eisdem verbis decurrunt : nisi quod uno verbo plus habent in hunc modum : *Erat persecutio INGENS Christianorum* . At a nostris his primitus scriptis recte abest *o Ingens* . Nam quia anno 305 mense Aprili (quo mense hos athletas depugnasse ostendetur) jam sub exitum persecutio in Italia erat (quam magis etiam mense Maio deferbuisset putant) hinc quidquid tum procellae desaeviebat , lenius multo quam ante , erat , nec *ingens* ullo pacto dici poterat . Quod dixi , per ea tempora finem in Italia persecutioni factum , id ex Eusebio docetur , cujus biennalis persecutio Italica a Februario anni 303. exorsa , ferme Aprili an. 305. terminatur . At recentiores scriptores mirum quantum haec exaggerant . Illud autem quis ferret , quod monumenti Falconiani , quod incipit *Ad gloriam* , auctor (apud Falconium pag. CXXXVI) scripsit , circa tempora hujus martyrii *infra unius mensis spatium XVII. millia hominum* martyrium subisse , nisi adderet , *per diversas Provincias* ? Vel sic tamen nimius est .

E M B O L I V M

DE EXEMPLARI BONONIENSI

Cum quo Actorum Januarii prior editio collata rursus :
etsi serius perlata collatio fuerit .

Cum olim anno 1744. Acta S. Januarii Bononiensia vulgarem, posuimus quidquam effici diligentius, quam si apographo uteremur, quod ex codice Bononiensi describi fecit Archiep. Caecilius Galianus, qui & aliquandiu in illo Monasterio Caecilianorum degerat, pluriesq. codicem & ipsa Acta Januarii perspexerat, idemq. postea Abbas Generalis eorundem monachorum fuerat? Et tamen post primam illam editionem non defuere, qui non omnia ex fide codicis expressa, ac sane non immerito quererentur. Quare cum nunc eo me necessitas adegisset, ut eandem hanc telam pectine iterato pertexerem; nolui committere ut quidquam a me accuratationis requireretur, Ergo eruditiss. Francisco Serao (viro amiciss. & huius Regii Gymnasii primario medicinae professore) sequestre, rogatus a me fuit doctissimus Dominicus Faber in Bononiensi Lyceo eloquentiae professor, ut editionem illam priorem meam cum codice ipso conferret, ac discrepantia quasque notaret. Ac sane piget quod vir humanissimus diuturno morbo tentatus, non aliis curis distentus, spe mea serius collationem expetitam mittere quiverit, ac non ante quam superius folium B (in quo prima tantum Actorum periodus exhibetur) jam formis expressum fuisset, quippe quod diutius protrahi non licuisset. Nunc erga benignitate Fabri collationem diu expectatam nacti, Codicem Bononiensem per omnia sequemur, & ubicumque huic cum priore nostra editione non convenit, initio suae sectionis notabimus. Etsi haec discrepantiae parvi plerumq. momenti sunt: veluti quod in superiore periodo Diocliciani pro Diocletiani & Caesaris pro Caesaris exstat: nec enim aliud in tota jam prelo expressa comprehensione utrinq. discrimen. In sequentibus vero etsi raro quidquam maioris momenti disconvenit; tamen omnia monendi habendam mihi rationem duxi ad praecavendas calumnias.

G

Ta-

Tamen inter epigraphen, quam sup. pag. 14. exhibui interq. illam, quam codex praefert, discrepat sane plurimum. In membranis enim sic initio his Actis inscribitur: Passio Sancti Ianuarii epi & mart. Faceffat igitur illud VITA SANCTI IANNUARI. Quod non aliunde suspicor ortum, quam quod, cum prior ille Actorum rogatu Galiani descriptor titulum, tanquam superfluum, omisisset; deinde sive ipse, sive alius, non consultis membranis, ex cerebro suo praescripsit illud, Vita &c.

At in annis descripti codicis laetandum est, quod solide saeculo antiquior, quam putabatur, codicis illa descriptio fuit. Sic enim in fine codicis, teste Fabro, scriptum exstat: Anno ab incarnatione Dñi mile. cent. (non vero biscentesimo, uti prior descriptor somniarat) octuagesimo.... (*).... completus est in monasterio beatissimi protomartyris stephani de civitate bononia. Et tamen ex hac subscriptione ita amanuensis Galianus concinnavit ea, quae supra pag. 14. quatuor versibus scripta (an interpolata?) vides, ut etiam annum centesimum cum biscentesimo supinitate summa permutavit. Illud quoq. universe sciendum est, in codice litteras majusculas nec initio nominum propriorum, nec alibi usurpari, nisi solum in periodorum principiis; etsi ego majusculas prioris editionis retinui, ne omnia inverterem. At diphsbongos cum E simplici, ubicumq. Faber monuit, commutavi.

Antequam finio, eruditissimo Fabro non ego tantum, sed mecum omnes beatissimi Hieromartyris gloriae studiosi grates ingentes pro impensa tantae accuratationis opera agimus.

(*) In hac lacuna subscriptionis quid olim fuerit, ignorare cogimur, Fabro ad nihil manucente. Forsitan ibi olim id erat, quod Archiep. Galianus se olim in eo codice legisse saepe mihi testatus fuit, nim. Abantiante Landulpho: de quo vide didim in praevia Admonitione sup. pag. 15. Adn. 3. Nisi quod in fronte totius codicis id lectum ibi dixi: quod tamen in calce fuisse, haec lacuna verisimile facit.

In Ecclesia uero Mesinate (8) Ciuitatis , erat
Diaconus nomine [I] Sossius , uir prudentiæ ,
G 2 (II) fan.

ADNOTATA AD SECT. I.

(a) (*Uti stem promissis, ecce tibi quid ex Fabriana Collatione in hac sect. mutauerim.* 1. Mesinate sine dipth. pro Mesinatae scripsi. 2. Ex ead. Notiam reposui, quod est compendio scriptum pro Notitiam. 3. Post pauca pro Episcopo credere reposui ex nupera Collatione, Christo (in Cod. Xpo) credere. Ea. q. correctio satis sese ipsa commendat. 4. Ver. penult. pro Ecclesiae scripsi eē; sic enim in Collat. reperio, fort. pro esse. 5. Eod. ver. pro Idcirco Collatio habet Idō, b. e. Ideo, sicuti infra dī est pro Dei)

[8] Misenatis dicendum fuisset. Verum quia in Graeco hujus hioriae forsan scriptum fuit *τῆς Μεσινάτης πόλεως*; hinc illud Misinatae, ac deinde Mesinatae, Messinatae, Mesinatae (varie enim priores duae scribuntur syllabae) tum heic & infra, tum in laudatis Bedae & aliorum Mrologiis, in Actis Vaticanis, in Lectionibus, & Jo: Diacono (quae omnia ex Bononiensib. hausere hanc scripturam) exaratum legitur. Sed verius est (quia finita in *As*, *atis* Graece cadunt in *αἰος*) ex *Misinas* uenisse *Μισινάτιος*, ex quo nostros fecisse interpretor *Misenatus*. Nam & in antiquiss. Officio [apud Falcon. p. CXLVI.] Lect. VI. legitur *Misenati tulerunt*. Hinc *Misinatae*. At in Bononiensib. sine dipth. semper.

(I) (De varia S. SOSII scriptura, & quomodo in Selontium euaferit.)

In hujus Diaconi prima syllaba haud rara sibilum duplicatur, ut hic: etsi origo vocis consonantiam requirit. Res ita se habet. Olim sub Romano imperio Latinis quidem Sossius plerumq. scriptum reperio: at non rara etiam Sossius. Vide Gruterianum indicem nominum propriorum. Apud Graecos uero Σόσιος cum unico sibilo nondum inueni: at Σόσιος exstat in nummo apud Heraclinum ad Plin. XXXVI. 5. in quo legitur ΕΠΙ ΣΩΣΣΙΟΥ. Nec aliter crediderim Graecos ceteros scripturasse, etsi iidem in compositis unico S contenti essent ut in Σόσιος, Σόσιος, itemque in cognatis ut in Σόσις, Σόσιος, Σόσιος &c. Sic olim fuit. At aetate posteriore Latini suum SOSIUS retinuerunt: Graeci autem non aliter quam Σόσιος. Hinc noster Diaconus in Menaeis semper Σόσιος, ut & in Basilii Menologio ceterisq. libris liturgicis duabus ubiq. syllabis, sed geminato sibilo Σόσιος. In bis Actis, utpote de Graeco tractis, SOSSIUS cum S gemino scriptum.

Ceterum idem nomen corruptissime in Hieronymiano Martyrologio legitur die VII. Septembris, ubi sic incipit: Capua Civitate Benevento natalis Sanctor. SESONTI, Januari, Fisti, Acuti, Desiderii. Sed Florentinius ea ex Mss. vario refluxit: inter cetera Selonti in Si.

(II) sanctitate firmissimus, annorum circiter triginta, sicut ipse cuidam (9) Episcopo, qui Dei gratia

Sinoti mutans, quia in Capuano musivo S. SINOTVS inscribitur. Vide si tanti est, Florentinium. At in eodem Musivo (quod ego centies praesens vidi, & exhibuit Mich. Monachus in Sanctuario Capuano post pag. 132.) non tantum S. SINOTVS, sed & S. SVSIVS (haud dubie Januarii socius) exhibetur. Ergo si in his Hieronymianis Sanctis (propter & Capua praepositum) Capuani musivi habenda est ratio, non SINOTVS sed SVSIVS sive SOSIVS in SESONTIVM transiit.

Dices immanem fore SOSII in Sesontium mutationem. Atqui sciendum est, aevo medio cognata nomina facile alternasse: id quod in Calendario Marm. millies ostendi. In Catalogo Blanchiniano Episcoporum Neap. (quem in Dissert. de SS. Episc. Neap. recudi) S. Leo Papa alicubi vocatur Leontius: certe quia a Graeco λέων fit patrio casu λέωντος, unde Leontius. Sic a Draco fiebat tum Draconius (sicuti semel in his Actis) tum etiam (si petatur a Graeco genitivo δράκοντος) Dracontius, quod fuit usitatus. Joan. Diaconus prope ab initio hujus S. Sosii nomen deduxit (id quod est) a verbo σώζω, quod est servare. Imo quia in Falconii editione legitur p. 170. A Σωζω; forsitan indicare voluit, hunc S. Diaconum tum Sofium tum etiam Sozontem fuisse vocatum, quippe cognatis nominibus. Imo id ex Mrologio Hieronymiano certissimum

est, quia non nisi a genitivo Σωζοντος fiebat Sozontius, atq. (emollito dentali elemento) Sozontius, b. e. noster iste Mrologii Hieronymiani Sozontius.]

(II) (Inter Prudentiae ac Sanctitatis inferre litterulam unam, nempe T: tum soluta dipthongo, fiet statim, Vir PRVDENTIA ET SANCTITATE firmissimus: quae haud dubie auctoris scriptura fuit. Haec duo enim Ecclesiae ministrum firmissimum efficiunt: maxime si prudentiam pro scientia & sapientia veteri notione accipias, quo pacto Juris prudentiam usurpamus. Ac sane aevo medio Glossis illis Graeco-Latinis, quas adhuc terimus, semidocti in interpretando utebantur. In his vero veterib. Glossis Prudentia modo est Graece σοφία (sapientia) modo γνῶσις i. e. scientia. Ac duo tantum haec verba praeclarum S. Sosii elogium absolunt.)

[9] Ecquisnam hic episcopus fuerit, in Jo: Diaconi Actis martyrii haud multo ante medium proditur in hunc modum. Erat nempe tunc beatiss. Sosius annorum circiter triginta; sicut ipse cuidam revelaverat episcopo, nomine THEODOSIO, quem propter vitae meritum valde dilexerat. Advenerat autem iste de Graecia, & propter religionem multa cum eo sodalitate fuerat conjunctus; quique etiam & de eodem fantebatur Diacono, quod vere Domini nostri Jesu Christi discipulus & imitator esse studebat.

tria aduenerat in extasis reuelare dignatus est . Ipso Episcopo asserente , quod Venerabilis *Sofsius* , propter metum paganorum non facile in publicis (10) locis (11) hic notiam habuit beatissimorum officio ueniebant in Ecclesia Ciuitatis Episcopus

[10] Huc spectat quod idem Jo: Diaconus prope ab initio de *Sofio* scripsit . *Quam nocte dieq. quamvis PALAM OB INSIDIAS PERSECUTORUM NON AUDERET CONVERSARI ; tamen ad nil aliud erat intentus , nisi ut incredulos inuitaret ad fidem , & fideles ad imminentes corroboraret agones .* Sed & quae ibid. sequuntur , ea mutilo huic inuisentium se , ac de Divinis rebus colloquentium Sanctorum loco , qui sequitur , lucem foenerantur . In tantum coepit [*Sofius*] ab hominibus fore dilectus , ut *Januarius Beneuentanae sedis egregius antistes , licet majoris esset dignitatis ; magni tamen Dei usque ad mortem se humilantis imitator effectus , sedulus ad illum visitandi gratia properaret ; & doctrinae pabulum mutua sibi subministrantes affluentia , non solum animos suos ad caelestia subleuarent , sed & Dominicum gregem per sacra colloquia informarent .* Qui locus , uti dixi , mutilo , qui sequitur , hujus sectionis loco lucem affundit .

(11) (*Excidit hic rō Videbatur . Nam sicuti in fine sect. hujus legitur , Sancti . . difficile in publico uidebantur ; sic quoq. hic : Non facile in publicis locis videbatur .*) Jam vero hinc usque ad finem sectionis hujus plura ex intervallo defunt , quae sine alterius scripti subsidio haud quis facile suppleve-

rit . Res sic se habet . Amanuensis , qui haec Acta anno 1180. descripsit , exemplar fugientis & evanidae scripturae fuisse propositum , res ipsa clamat . Hinc facile est , quod in locis lectu difficilibus descriptor noster casus ad suam libidinem variavit , totque pene soloeca admisit , quot verba descripsit . At hoc ferendum . Illud autem quis ferat , quod quum hinc usque ad finem sectionis hujus plura verba aut commata vetustate deleta in exemplari reperisset ; ira desperatae lectionis verba praeteriuit , ut signa nulla lacunarum in suo apographo notans , omnia continua serie perscripserit , quasi si nihil deesset ? Nisi vero id peccatum a priore descriptore fuit ob similem causam admissum . (Imo , quia ex Jo: Diacono non maxima ad persanandum hunc locum hauritur lux ; aperte colligo , jam tum aervo hujus Diaconi , b. e. ineunte X. saeculo , primae sectionis hujus deploratam fuisse gangraenam , ita ut hujus etiam Diaconi , ut illa aetate doctissimi , medicas respuerit manus . Nos tamen in Appendice Adnot. IV. ad haec quoque modo facienda nostram qualemcumque industriam conferemus) . Utut est , hinc usque ad finem sectionis plures hiatus sunt , quibus oratio ita interrumpitur , ut vix quidem commode textum constituere queas .

pus diuerfis Ciuibus se occulte invicem (12) visita-
bant. Sermo uidelicet, collectio Diuinæ legis erat in
edificatione hominis, quos X^{po} credere uidebant;
Et quia in ipis (III) locis, idest cum ipis frequens erat
paganorum, nobilium uirorum magnam (13) uatem,
et tustamulus (14) usque in hodiernum diem illam eē
ma-

(12) Haec, & quae mox se-
quuntur de sermone & collectione Di-
uinæ legis, ex Jo: Diaconi loco,
quem adscripsimus in Adnot. 10.
lucem hauriunt.

(III) (*Nae amanuensis iste ita scri-
bens male habitus fuisset, si Osta-
riano Aug. innotuisset: de quo Sueton. cap. 88. narrat: Tradidisse ali-
quos, legato eum consulari suc-
cessorem dedisse ut rudi & indo-
cto, cujus manu IXI. pro IPSI
scriptum animadverterit.*)

(13) Huc refer quae Jo: Dia-
conus prope ab initio scripta reli-
quit, ab his Aëtis certe desum-
pta. In oppido Misenatium potissi-
ma incubuerat persecutio, quia illic ce-
lebris PAGANORUM frequentaba-
tur occurfus propter VATIS Sibyllae
sepulcrum haud inde longe discretum.
Eodem facit & Raynerii (qui Jo:
Diacono antiquior, sed non vere, di-
citur) in Translatione SS Eurychetis
& Acutii locus apud Falconium pag.
CLXXXII. *Penes igitur [inquit]
Cumanae ciuitatis moenia, ubi VA-
TIS Sibyllae promulgata quondam
fuerant oracula, ac Daedalea testā
(Daedalea testā sunt ex Virg. IV. Geor.
ver. 179. i. e. ingeniosa) mira-
bili opere constructa, in aditu sinus
Bajarum maris contigua urbs Puteo-*

*lana est posita. Quae praeclavis aedi-
bus in Campaniae finibus antiquitus
enitens, sicut adhuc in ruderibus aedi-
ficiorum veterum cernitur, vigentibus
PAGANORUM ritibus tanto FRE-
QUENTABATUR accessu innume-
ro, quanto illic delectabilium iherma-
rum populus pene ubique dispersus pla-
cebat (pro sibi placebat) lavacro. Ex
his locis [quae ex Aëtis hisce sin-
ceris, quamvis hac parte laceris,
sibi praesidium adsciscunt] potest
intelligi, quarto ineunte saeculo
adhuc Cumanae Sibyllae religionem
viguisset; etsi eadem edere oracula
desierit, ut liquido ex Raynerii
(Quondam fuerant) elicitur. Dae-
dalea testā Raynerii adhuc curiosi
monstrantur [quae vulgo incolae
vocant *Le cento camerelle*] recte,
an secus, non interpretor.*

[14] De portentoso isto TV-
STAMVLVS decernere aliquid
difficillimum fuisset, nisi Jo: Dia-
conus faciem praetulisset. Vide lo-
cum in Adnot. 13. ubi pagano-
rum frequentiam in eis locis fuisse
dicit propter VATIS Sibyllae
SEPVLCRM. Quocirca non est
mihi dubium, quin in priore exem-
plari scriptum fuerit, *cujus tustu-
lus*: quae duae voces quia ob fugi-
entem scripturam difficillimae le-
gi

manifestatur. Idō Sancti, ut diximus, difficile in publico (15) uidebantur.

2. (b) Beato (16) itaq. *Januario* in *Mefinatæ* Ciuitate posito, factum est, ut beatus *Sossius* Diaconus in Ecclesia sua Sancta Dei Euangelia (IV) legeret, et subito de

ctu euaserant; hinc amanuensis ex-
tudit prodigiosum illud et *tustamu-
lus*. Hac vero lectione restituta,
locus hic pulchre fuit: *Magnam*
Vatem, *cujus tumulus* (pro et *tusta-
mulus*) usque in *bodiernum* diem &c.
Nihil verius. At quod statim se-
quitur, incertus sum, utrum ad-
dito *Apud* legendum sit, *Vsque in*
bod. diem (apud) illam Ecclesiam
(pro *Ecclesiae*, quod nunc prave
legitur) manifestatur; an vero *to*
Manifestatur verbum deponens sit
pro *Manifestat*, ac proinde sine ul-
la additione ac mutatione senten-
tia sic procedat: *Cujus* (vatis) *tu-
mulus usque in bod. diem illam* (va-
tem) *Ecclesiae* (i. e. multitudini;
id quod *ἐκκλησία* profanis significat)
manifestatur i. e. *manifestat*. In Graeco
forſan erat ἀποκρίνεται, aut tale
aliquid, voce passiva, sed actiua
notione. Sic infra *Custodiebantur*
(pro *Custodiebant*) ex Gr. ἱκνῶνται.
ro: de quo vide in Adnot. 2. (Sed
posteriore hac explicatione abiecta,
priorem nunc merito amplector: de
qua accuratius infra in Append.
Adnot. IV.)

(15) Confer Jo: Diaconi, &
Raynerii loca in Adnot. 10. & 13.
ADNOTATA AD SECT. II.

(b) (In hac sect. ver. 1. ex Jan-
uario alterum N elisi tum hic,
tum in sequentibus, testante Fabio,

raro in codice illud N in hoc nomi-
ne duplicari. Esi fieri possit, su-
pra N lineolam fuisse notatam: quod
si sit, redibit Ianuarius. De quo
cum in Fabiana collatione nihil;
malui Ianuarius scribere. Adhuc
ex codice Mefin. non Messin. scripsi.
2. Ver. 4. flamma scripsi linea super-
posita; & pro quam (quod rectum
erat) scripsi quem ex codice. 3.
Versu 6. reliquis prenunt. quamvis
in cod. loco ubi pre sit tantum p
cum basta transversim secta, ita ut
esse possit tam pro, quam pre.)

(16) Tota haec sectio eisdem
verbis a Beda & securis eum Mar-
tyrologis contrahitur. Eadem etiam
narratio diversis verbis apud Jo:
Diaconum legitur.

(IV) (Evangelia antiquitus lecta
non decantata, uti postea IX. &
seq. saeculis. Flamma caput So-
sii ambiens cum flamma Poly-
carpi comparatur. Praefagia
martyrii in Martyrum historiis
familiaria, & quot modis obla-
ta. De viso Matris S. Januarii.

In hac sectione duo prae ceteris
notanda: I. Quod Sossius Evange-
lia legere scribitur: apposite, quia
tunc temporis non canebatur Evan-
gelium, sed legebatur, sicuti & co-
ronae Scripturae. At Jo: Diaconus
in

in sua S. Sosii vita lectionem incantum permutavit, obsecutus aetati suae: Sacrosancta, inquit, Evangelia sonoro jubilo personantem.

II. Alterum est flamma emicans ex capite Sosii: quam in martyrii signum accepit S. Januarius: Simile est quod in epistola Smyrnenfis Ecclesiae de S. Polycarpo legitur sect. V. Signum tamen ante triduum, quam comprehenderetur, revelationis accepit. Intuebatur cervical capitis sui **FLAMMA AMBIENTE CIRCUMDARI**. Quod B. Senex de passione secutura accepit.

Dixeris, Polycarpum non tantum de qualibet passione, sed de sua crematione id fuisse interpretatum. Tum, subdit, conversus ad comites suos propheticè dixit: (δὲ μὲν ζῶντα κατεκαυσθήναι) oportet me vivum comburi. Quod in Sosium cadere nequit, qui nec in Bononiensibus, nec Vaticanis, nec aliis usculatus fuit. Tamen re vera ignis in Scripturis tantum quamlibet passionem notat, sicuti Baptismus ignis est Baptismus passionis. Rhaidem Catechumenam Origenes Baptismum ignis consecutam, h. e. sanguine martyrii lotam dicebat. At nolo his immorari, ut qui in Kal. Marm. p. 638. cap. 4. in explicanda Consumatione per ignem, fuscè ostenderim in hac locutione quodlibet martyrium, etiam incendio carens, intelligi. Quamvis ergo in Polycarpo etiam secundum litteram illud praesagium flammæ impletum fuerit; haud continuis in Sosio ignis praesagium martyrium, maxime interprete commilitone Sosii Januario, qui flammam ex capite emicantem, pro capitis ab-

scissione accepit: Osculatus caput ejus ET (corr. EST) gratias agens Domino, caput quod pro Domino... passurum est.

Ac sane piget, quod hoc praesagio, quo quasi gemmâ haec Acta mire coruscant, Vaticana careant. Aegre, inquam, hoc mihi est; quia in passionibus Martyrum nihil frequentius eâ vaticinatione incumbentis martyrii. Lego sis Runartianas Martyrum historias: in illustrioribus quibusq. id minime desiderabis. Ea praesagia interdum vigilibus, ut hic, saepius autem secundum quietem offerebantur. Interdum non ipsismet Athletis, sed eorum maxime caris ea visa occurrebant. In his nostris infra sect. VII. Mater S. Januarii ... vidit in somnis ante triduo, quod Januarius Episc. in aëra ad Caelum volabat, ad coronam scilicet praeripiendam. Quod fuisse verum, statim docuit comprehensionis filii nuntius: quo intellecto, statim etiam ipsa coronata, in oratione reddidit sanctum spiritum. Haec de Matre periascha ornat quidem Vaticanam passionem verbis totidem, sed ita exornat, ut eadem hinc illuc adscita videatur: usque adeo a ceteris dissidet, quae a posteriore manu inserta, totam Passionem inquinarunt; ita ut Vaticana Acta per hanc facturas bodie diversa a Bononiensibus videantur.)

ADNOT. AD SECT. III.

(c) (Ver. I. scripsi Dracontium hîc ac semper, quia semper cum E duplici in codice scribitur. Mox scripsi Campanio cum autographo. Ver. 6. revocari Diaconem: quae est erudita scriptio codicis: nam Diacon, diaconis frequens apud Ecclesiae scri-

de Capite ejus flamma exurexit, quem nemo alius uidit, nisi beatus *Januarius* Episcopus; Qui ita eum martyrem futurum ex hoc signum quod uiderat prenuntiavit; et congaudens, osculatus Caput ejus, et gratias agens Domino, caput, quod pro Domino Jesu Christo passurum est.

3. (c) Post non multos dies factum est, ut ad Dracontium (17) Judicem Campanie eorum fama nunc-

D

cia-

ptores, sicuti & Graece Διδάκτωρ, didaxoros Ver. 13. revocavi perrexit (duplicatâ caninâ) ex membranis, in quibus hasta & p transversim secatur, ut sit per.

Ver. 16. reduxi & custodiebantur, ut in cod. cum ante esset custodiebantur: etsi & hoc rectum.

Ver. 17. ante magnitudo supplevi ex codice & nob. i. e. nobilis. Extremo ver. 19. retinui quidem in hac editione & Dei: at in membrana est di cum linea superne: quod haud dubie Dei est, sicuti supra idō est ideo.

Sexto a fine sectionis versu in priore editione erat abscedite: sed ex codice restitui abscedite.

(17) Quodnam circa Judicem, hinc inter Acta Bononiensia cum Bedâ, illinc cetera, discrimen. Romano magistratui Graecum Timothei nomen parum congruum. Dracontii plures in Cod. Tb. De hoc nostro divinatio. Campaniae Rectores ab Hadriano Consulares, post Constantinum etiam Correctores dicti.

Hoc prae ceteris interest in-

ter haec Acta (quibus Beda ceterique Martyrologi suffragantur) interq. alia recentiora omnia, quae simul collecta Falconius edidit. Nam in his posterioribus duo sunt iudices: ab initio *Dracontius* (de quo nominatim Raynerius & Jo: Diaconus mentionem faciunt: nam ceteri eum non nominant, sed tacite designant) cui Sossius, Proculus, Eutyches & Acutius sistuntur: mox ei *Timotheus* successor datus, judicium redintegrans, etiam *Januarium* cum Festo ac Desiderio tenuit, ac per cruciatus alios ex aliis atrocissimos frustra vexavit; ac demum omnes securi percussit. At in his antiquioribus ac sincerioribus Actis, ac Bedâ cum aliis, *Dracontius* unus martyres hos omnes interrogat, ac statim capitis abscissione occidit. Cetera discrimina in decursu observabimus.

At mihi quidem suspectum est, Romano magistratui Graecum *Timothei* nomen fuisse: cujus rei non multa exempla reperio. Nec ullus usquam, quod equidem sciam, in martyrum gestis *Timotheus* provinciae rector occurrit. At *Dra-*

con.

ciaretur. Hoc audito, Draconius Judex iussit, eos, secundum Imperiali praecepto, inquiri, et ad se adduci. Inquirentes uero inuenerunt beatum *Sossium* Draconum, et duxerunt ad Judicem. Dracontius enim Judex iussit eum Ergastulo mancipari, quoadusque fieret eius [V] interrogatio; Retrufo itaque beato *Sossio* in

contius Campaniae praefes (idem forsitan atque hic noster) in S. Marcelli Mart. (qui tamen falso sub Juliano ponitur) Actis apud Mich. Monachum in Sanctuar. Capuano pag. 137. legitur. Nec te turbet, quod ibi is *Dracontius* cum G scribitur: nam sicuti *Cajus* & *Gajus*, & alia sexcenta, sic *Dracontius* & *Dragontius* scriptum reperitur. Apud Grut. p. 712. 5. in Salernitano marmore quidam VAL. DRAGONTIANVS occurrit: & hic idem nostrorum athletarum judex in Raynerii Translatione SS. Eutychetis & Acutii item *Dragontius* cum G scribitur.

Et quidem in Cod. Theodosiano unus itemque alter *Dracontius* occurrunt. Ad *Dracontium Vicarium Africae* inscribuntur leges 10. 11. 13. 16. 33. de *Appellat.* Verum hic alius a nostro est, quippe quum sub Valentinianno seniore vigerit ac legum earum tempora in ann. 364. usque ad 367. conveniant. Sed tamen ex nostri Dracontii familia prodire potuit.

At est in eod. Th. Cod. *Draconius* alter sub Constantino Magno; quem sive nostrum esse puto, sive nostri filium aut proxime conjun-

ctum. Is *Dometius* pro *Domitius* Graeco more; sicuti & *Dracontius*, pro *Draconius*, ex Graeca orthographia fluxit (interim in his Actis semper *Dracontius* cum C duplici & inserto T, semel *Draconius* scribitur) is *Dometius*, inquam, *Dracontius* appellabatur. Exstat in eo Cod. lex. 4. de *Jure Fisci* inscripta *Ad Dometium Dracontium Magistrum privatae rei Africae* anno 320. itemque ad eundem inscribitur l. 1. eod. Cod. de *Conlat. fundor. patr.* an. 321. Vt cumque est, hic certe, inquam, sive idem est, qui antea Consularis Campaniae in Januarium cum soc. animadverterat, sive ei conjunctus.

Ceterum noster hic Dracontius generali vocabulo in hisce Actis *Judex* passim vocatur: quamvis Campaniae rectoribus ab Hadriano institutis peculiare *Consularium* nomen ab eodem inditum fuerit, Spartiano teste in Hadriano. Ac sequentibus temporibus iidem rectores in lapidibus etiam interdum *Proconsules*, nec raro *Correctores* nuncupantur: de quibus alibi opportunius differemus.

(V) *ADD.* En Sossii legitima interrogatio in tempore facienda. Quam re vera factam oportuit, & qui-

in ardua custodia carceris, a militibus custodiebatur; Quod dum beatus *Jannuarius* repperisset, quia beatus *Soffius* Diaconus carceri fuerat mancipatus, statim ad carcerem cum Diacono suo *Festo*, et Lectore suo *Desiderio*, ut eum consolaretur (18) perrexit. Et ingressus ubi tenebatur in uinculis dicebat [VI]. *Quare sine causa tenetur homo Dei in carcere?* Statim milites qui custodiebantur carcerem nunciauerunt Judici dicentes. Ecce homines illi, de quibus nob. magnitudo uestra iusserat, ut inquirentes, teneremus eos; Ad carcerem uenientes dicunt. Quare sine causa tenetur homo Dei in carcere? Mox ut hoc audiuit Iudex, iussit eos te-

D 2

neri,

quidem ante sequentem interrogationem SS. *Januarii*, *Festi*, & *Desiderii*, quae mox hac ead. sect. describitur. Ad summam ubicumq. audis Martyres non prius auditos damnari, aut etiam non prolata sententia ad supplicium rapi; ea omnia facta, quae ordo judicialis posceret, tecum ipse decernito, etsi ea scriptor praeterierit. Haec eo monui, quod interdum Cl. *Stiltingus* adversus talia (non quidem a iudice sed a scriptore neglecta) in vanum declamitat, ut alibi monebimus.)

Ad id quod sequitur (*Retruso... Soffio in ARDUA custodia*) pro arduus, ne dubita quin scribas ardua. In actis Martyrum *Arcta* est custodiae perpetuum epitheton: at *Ardua* quid hinc facit?

(18) *Raynerius* (in de SS. *Eutych.* & *Acutio*) non ab *Januario*, *Festo*, & *Desiderio* visitatum fuisse *Soffium* in carcere narrat, sed

ab *Eutychete* & *Acutio*; quibus duobus Jo: Diaconus tertium adiungit comitem *Proculum* diaconum. Quos & simul cum *Soffio* inclusos in carcere fuisse volunt tum hi, tum *Acta Vaticana*. At revera hi tres (*Proculus*, *Eutyches*, & *Acutius*) tum demum tenti ac damnati sunt, quum *Januarium* cum Sociis ad supplicium duci videntes, de eo conquesti sunt, ut sect. 6. narratur.

(VI) (*Simile illud est, quod mox sect. V. Proculus, Eutyches, & Acutius interrogant: Quid enim mali homines isti fecerunt, ut eos iudex juberet occidi? Ac jam tum anno 177. in persec. Martyrum Lugdunensium repertus est Vettius Epagathus Christianus & vir Clariss. qui cum Christiani modis omnibus vexarentur, tribunal iudicis ambiens, palam rogavit ut ad causam pro Christianis dicendam admitteretur: qui se Christianum professus, in Mar-*
tyrum

neri, et ad se adduci. Qui dum inuenti fuissent, ad Judicem venire non dubitauerunt; Et dum presentati fuissent Judici, Draccontius Judex sedens pro tribunali, his uerbis interrogauit beatum *Januarium* Episcopum, dicens ei. Cujus religionis homo es? Sanctus *Januarius* respondit; *Christianus sum, & Episcopus*. Judex dixit ei. Cuius Ciuitatis? Sanctus *Januarius* R. *Beneventanae Ecclesiae*. Judex dixit. Et hi quid tui sunt? Sanctus *Januarius* R. *Vnus Diaconus meus, et alter Lector*. Judex dixit. Et ipsi se Christiani (19) manifestant? Sanctus *Januarius* respondit. *Etiam: nam, si eos interroges, spero in Domino meo Jesu Christo, quod nec ipsi se Christianos esse negant*. Qui interrogati a Judice dixerunt, *Christiani sumus, et parati sumus mori propter Dei amorem*. Tunc Judex ira repletus, beato *Januario* Episcopo dixit. Accedite, & offerte diis libamina, secundum decretum Imperatoris, et abscedite in Lesi (20). Sanctus *Januarius* Res: . *Nos cotidie Omnipotenti Domino nostro Jesu Christo sacrificium laudis offerimus, non diis uestris uanis*. Hoc (21) audito Judex, iussit eos in carcerem

reci-

tyrum numerum relatus est, ut hic Eutyches & Acutius. Ac plura his similia libere dicta infra ad Notas Stillingianas & in primis illustre exemplum ex Actis SS. Taracbi & Soc. producam.

(19) De hoc Hellenismo (*Christiani pro Christianos*) vide dicta sup. in Adnot. 2.

(20) Id est *abscedite illaesi*. Mox statim: *San. Jan. RES. h. e., Respondit*. Haec eadem vox supra consueto illo R. designatur.

(21) (Tota praecedens interrogatio verisimilitudine, parcimonia ac proprietate verborum, adhaec pietate, religione, mirisque virtutibus aliis emicat, ut nihil supra. Quod multo emicabit magis, si hanc cum iis interrogationibus conseras, quae in Vaticanis, in Jo: Diacono, in Actis Ad gloriam cum taedio leguntur. In his nostris probra & imprecationes nullae, nec quidquam eorum, quae Tillemontius in euulgatis Actis criminabatur. Judex ipse gravitate ac ethni-

recipi, & alia die arena parari, et (*) una cum Sancto Soffio ad Urfos tradantur.

4. (d) Alia uero die, secundum iussu Judicis paratur arena in Ciuitate Puteolana, adducuntur Sancti ad amphitheatrum. Spectatur (22) Judex ad (23) expectaculum. Sed (VII) ut Judex moras inecteret, causa pu-

etbnica qualicumque honestate plane se uti magistratum Romanum gerit: in quo vix aliud reprehendas, quam quod sibi parendum imperialibus iussis miser putauit. Deniq. omnia xara το πρίτωρ & ex versimili sunt.)

Atq. haec eadem interrogatio a Dracontio Puteolis, aut saltem in alio vicino loco facta omnino fuit. At in Actis Vaticanis Nolae instituta inducitur a Timotheo, ac non nisi post eam Martyres Januarius, Festus & Desiderius ante rhedam praefidis Puteolos pertrahuntur, ad urfos tradendi. Vide etiam Lectionem IX. in Officio diei S. Januarii edito an. 1525. & Jo: Diaconum ceterosque. At Basilii Menologium de loco cum nostris sincerioribus facit; nam in eo Menologio Puteolis omnia ab initio ad finem transiguntur: de Nola ne verbum quidem: de quo infra in Appendice, Adnot. I.

(*) Pro Et (sicuti in membr. Bonon. legitur) corrige Vt. Arenam, inquit, parari, ut. ad urfos tradantur. Nec temere Soffius nominatim additur. Ut, inquit, cum S. Soffio ad urfos tradantur. Vides ut hic etiam de Soffio, non tanquam gregario milite (quem nominari non necesse fuisset) verum ut uno ex signi-

feris agatur. Ducum alter Januarius erat: Soffius virtute ac meritis proximus.

ADNOT. AD SECT. IV.

(d) (Ver. 2. Puteolana pro Puteol. & v. 5. publ. pro pubbl. utrumq. ex MS. Vers. 6. pro dixit judici, reposui ex Cod. judici dixit. Et pro est, e's cum intermedio accentu. Et ver. 9. pro adduci ex membrana restitui duci. Ver. ult. cedi sine diptbongo.

(22) Spectare pro Exspectare verbum est aevi medii, de quo vide Cangium.

(23) Quae in praecedenti vocabulo demitur syllaba, ea heic additur. Porro Exspectare pro Spectare usurpat non semel Innocentius inter Gromaticos scriptores editus a Rigaltio, qui sub Constantio vixit. Sicut & Virgo exspectabilis pro spectabilis Prudentio dicitur in II. contra Symm. Et Symmachus ipse II. 79. Exspectatum pro Spectato dixit, teste Jureto.

(VII) (In hanc totam periodum quaedam non spernenda adnotaveram tome 3. Kal. marm. in Additamentis ad haec Acta pag. 971. Adn. 9. Hanc proinde totam Adnotationem huc inferre necesse video.

Grae.

publica faciente, et ad amphitheatrum tardius properare, ueniens Arenarius Judici dixit. Jam tardius es Domini-

Graecismi quidam loci hujus enodati.

*Arenarii vox etiam de Arenae
praeposito usurpata. Prosopo-
poeia Pallii Tertullianici
diluclata.*

Verſu 4. Sed ut iudex moras inſeſtret (imo inſeſtebat, non vero inſeſtret; nam hic VT non eſt ἀπολογισμός, quod cum conjunctivo jungitur; ſed eſt loco Graeci ὅς pro Vbi aut poſtquam) cauſa publica faciente (pro exigente: nam ut ſup. diximus Adnot. 3. Graece erat ἐπείγουσ; ἐπείτω autem primario eſt Facio, at ſaepe etiam eſt Exigo, Cogo) & ad amphitheatrum tardius properare (imo properabat, uti modo notavi) ueniens arenarius dixit iudici.

Arenariorum vox trita eſt pro iis qui in amphitheatro depugnant, ut l. 2. §. 2. D. de teſt. & l. 38. de operib. libert. & alibi. Nec aliter Tertullianus de ſpect. c. 22. ſimul damnans quadrigarios, ſcænicos, Xyſticos, arenarios. Addatur Praefatio libelli præcum Marcellini & Fauſtini, ubi legitur: Cum omnibus perjuris & arenariis. . . Lateranenſem baſilicam tenuit, Mox ibidem: Inuitat arenarios, quadrigarios & ſoſſores. . . & obſedit baſilicam, Adhaec in Concil. Calched. act. X. συναγωγὴν ὄχλον ἀπακτον μετὰ ξιφῶν καὶ ἄλλων πινῶν ἀρμασίων: & infra: μετὰ ξιφῶν καὶ ἀρμασίων καὶ δίδων πινῶν: ubi translatio vetus *Arenarios* reddidit. Verum utrum omnibus his locis *Arenarii* ſint qui depugnent, an etiam interdum, quibus Arenae ſive mu-

neris apparandi cura incumberet, non deſinio. At in hoc certe Actorum loco *Arenarius* poſteriore ſignificatu accipitur: in quo etiam Graece Ἀπνάριος fuiſſe, ex Concilii Calchedonenſis locis productis diſcimus. Nec ſecus Symmachus uſurpauit in V. epiſt. 57. Dies, inquit, muneris. . . admouetur: cui largitas candidati ſola non ſufficit, ſi lautioribus arenariis deſeratur. Vbi liquidum eſt, arenarios eſſe qui munus apparant, non qui depugnant: quidquid alii ſentiant. Quod vel ex adiectiuo *Lautioribus* poteſt intelligi. Si lautioribus, inquit, arenariis (h. e. arenae præpoſitis) deſertur negotium, quantalibet candidati largitas non ſufficiet. Et certe idem nomen, eſſi alioſum detortum, praepoſiturae ſignificantiam in Tertulliano obtinet extremo lib. de Pallio, ubi is ita Pallium προσηποτικὴ; De meo [inquit pallium] veſtiuntur & primus inſormator litterarum, & primus enodator vocis, & primus NUMERORVM ARENARIIVS (h. e. arithmeticus, qui in abaco arena conſperſo numerorum compoſitiones edocebat) & grammaticus, & rhetor, & ſophiſta &c. Omnes hoſce doctores palliatos, non rogatos fuiſſe oſtendit. Quod ſi novum hoc *Numerorum* arenarii a Septimio fictum vocabulum, praepoſiturae nomen eſt; quidni etiam amphitheatralis *arenarius* interdum de mancipe aut curatore [quemadmodum in his actis accipitur] intelligetur?

mine, audire (24) eos modo non potes. Tunc Draccontius Iudex iussit Sanctos de amphitheatrum tolli, et ad se duci. Quibus (25) sedens pro tribunali dictavit (26) sententiam, dicens, *Januarium Episcopum, et Sossium, et Festum Diaconis, & Desiderium Lectorem, qui se Christiani professi sunt, et decreta nostra contempserunt, capite cedi iubemus.*

5. (e) Qui dum ducerentur ad decollandum, quidam de Plebe (VIII) circum adstantibus, ad. 2. (27) Pro-

(24) Iussa est quidem arena parari; cum eo tamen ut antequam urfis traderentur, iterum interrogarentur, num in sententia peristerent, atque ita demum pronuntiatâ sententiâ, bestiis exponerentur. Verum quum iudex serius iusto venturus esset, itaut deesset tempus spectaculo; idcirco arenarius dixit, *Audire eos modo non potes*, ac simul (quod heic ex circumstantiis supplendum est) quam in eos sententiam animo conceperas, ut urfis traderentur, eam exsequi hoc ipso die non potes. (*Ad summam non satis, ait Arenarius, dici superest, ut in interrogatos prius, mox dicas sententiam, simulq. urfis tradas, quia ad spectaculum multum diei opus fuit. At supersuit certe tantum, ut capite damnetur (interrogatos tamen prius an peristerent: quod subauditur) simulq. capita abscindi juberet.*

(25) Non nisi auditis prius dictavit sententiam ac fort. postridie ejus diei, quo ob sero advenientem praesidem Arena frustra parata eis fuit. [*Imo non postridie (nec enim id necesse) sed coepte die, cum sa-*

tis diei esset ad abscindenda capita. Vide in fine Adnot. 24.]

(26) Haec sententia eisdem verbis concipitur in Actis Vaticanis, in Lectionibus, & in Jo: Diacono; nisi quod hi cuncti, ut causae suae fervirent, VII viros omnes eadem sententia involvunt in hunc modum: *Januarium episcopum, Sossium, Proculum, & Festum Diaconos, & Desiderium lectorem, & Euticetem & Acutium cives Putcolanae civitatis, qui se Christianos esse professi sunt, & diis libamina, vel imperatorum praecepta contempserunt, capite caedi jubemus.* Atqui Proculus, Eutyches, & Acutius non nisi post hanc sententiam latam (uti ex nostris Actis constat) comprehensi simulque damnati fuerunt.

ADNOT. AD SECT.V.

(e) (*Ver. 2. & adest in Cod. puncto medio in partes componentes diffunditur, sicuti posui. v. 3. puteolane pro priore puteolane.*)

(VIII) Quidam, inquit, de plebe circumadstantibus adest. *Mira locu.*

(27) Proconsulus Puteolane Ciuitatis Ecclesiæ Diaconus; et duo laici, *Eutichis* (IX) et *Acutius*, hi tres dixerunt. *Quid enim mali homines isti fecerunt, ut eos Iudex iuberet occidi?* Statim eorum uerba ad Iudicem perlata sunt. Quod cum Iudex audisset, statim cum summa festinatione iussit eos teneri, et cum Sanctis martyribus decollari.

locutio fuerit si cum Plebe (utpote nomine collectivoo) jungatur plurale circum adstantibus. Atqui noli credere tam eruditum Actorum interpretem existisse. Illud magis est ut ad Circum adstantibus datus sit verbus ab Adest. Quidam, inquit, de plebe adest circumadstantibus, liſtoribus ſcil. Martyres deducenſibus. Sequitur: Proculus Puteolane ciuitatis Diaconus. Nodus difficilis. Nam ſciendum eſt, prioribus ſaeculis ab Eccleſia nomina ſaecularis politiæ fuiſſe adoptata. Veluti Clerus absolute Ordo (quæ vox in municipiis curiam notabat) laici vero, quamvis genere nobiliſſimi, Plebei dicebantur. Ita ferme III. ſaec. Vide Pontium in Cypriani vita alioſque paſſim, ex quibus conſertam exemplorum nubem in Obſeruata Biblica contuli. Quo ergo pacto a ſcriptore utiq. Chriſtiano Diaconus hic, Quidam de plebe dicitur? Verum non primi ſcriptoris, ſed ejus qui de Graeco tranſtulit, ea culpa fuit. Interpretibus iſtis non alii libri ad traducendum ſubſidio erant, quam veteres Gloſſæ G. L. Itaq. cum Graecus Actorum Auctor ita poſuiſſet, ὡς ἐκ τοῦ πλῆθους; id vertendum fuerat, Quidam de multitudine. At homo noſteſ cum in Philoxeni Gloſſis πλῆθος

6. (f)
tantumdom eſſe vidisset ac Plebs hinc Quidam de Plebe reddidit.)

(27) Non proconf. ſed Proculus Diac. Puteolanus. Ex his autem diſcis, Proculum cum Eutychere & Acutio non ab initio comprehenſos fuiſſe (quod in aliis Actis narratur) ſed tum demum, quum ceteri quatuor ad ultimum ſupplicium raperentur. In quo Actis noſtris & Beda & ceteri Martyrologi ſuffragantur.

(IX) (Ad nomina commilitonum Januarii quod attinet, ea varie apud Graecos detorta reperio. In proxima ſententia in eos lata primus eſt Soſſius in his actis, & in Vatic. Soſius: at apud Graecos in Menologio Baſilii, Menaeis ceteriſq. liturgicis Σωſſος. Sequitur Feſtus, qui in Menologio Baſilii φαίſτος, Faellus, Menaeis φαῦſτος Fauſtus. Ar. Deſiderius eodem modo et apud Graecos: Sequuntur hic tres alii recens inter martyres relati: quorum primus Proculus (hic errore Proconſulus) qui in Baſilii Menologio eſt Proclus: at in Menaeis ſemper Πρόβυλος, Probulus. Eutyches, qui in Vatic. Eutices: ſed tam in Baſil. Menologio, quam in Menaeis Εὐτύχιος, Eutichius. Poſtremo qui Acutius hic & in Vatic. is in Baſil. Menol. Ακῦτιος, Acus.

6. (f) Qui (28) cum omnes pariter ad martyrium ducerentur, quidam senis pauperissimus, sperans se bene

E ne-

Acutius: quem tamen Menaea Aux-
siora, Acustionem vocant.

De horum ultimis, Eutyche-
te & Acutio exstant Acta a quo-
dam Raynerio conscripta: quem gre-
gatum auctores nostri saec. VIII. scri-
pisse definiunt. Quibus ego variis
in locis adversa docui. Vel ea hic
suffecerint, quae tomo 3. Kal. Marm.
in Additam. de his Actis pag. 970.
Adn. 6. exstant: quae sunt hujusmodi.

Raynerii Acta SS. Eutyche-
tis & Acutii Chioccarellus, Carac-
ciolus, alique scriptores nostri octa-
vo saeculo composita crediderunt.
Nostros porro homines Vghellus,
Cangius in indice scriptorum quem
Glossario praemisit, alique securi
sunt. Quibus ego minime accedo
pluribus sane de causis. I. Ray-
nerii nomen, utpote Nortmannis
familiare, argumento est hunc
scriptorem post Nortmannorum huc
adventum floruisse. II. Ejus sty-
li nimia cacozelia nihil simile ha-
bet octavi, noni, decimive sae-
culi scriptoribus; sed citeriorum
est temporum, quibus scriptores
majus moliri aliquid, musis licet
iratis, coeperunt. III. Imo hunc
Raynerium non ante initia XII.
saeculi hoc opusculum elucubrasse,
ex duodecim hexametris Leonis-
nis, quos eidem medio libello
inseruit, apertissime arguitur. Qui
sic incipiunt:

*Pro studiis quorum munuscula dantur
honorum,*

*Supplicibus domis his jungi posce pa-
tronis.*

Eadem plane *ὁν ὁμοιοταύτων* le-
ge (non quidem vaga atque in-
constanti, sed perpetua exactissi-
maque, cujusmodi XII. saeculo
usurpari coepit) ceteri omnes aucto-
ris hujus versus Leonini decurrunt.

Haec ubi scripseram, monuit Ami-
cus, Cl. Stillingum §. III. num. 41. meas
(me tamen tacito) rationes secutum,)

ADNOT. AD SECT. VI.

(f) (Ver. 2. pro pauperissimus in
autographo est pauperissimus: quod
tunc apud vulgus potuit in usu es-
se, nisi sit *σπάνια* amanuensis. Ver. 4.
pro pervolutus in Cod. est pro-
volutus sed cum p transversim secto,
quod facilius interpretare provolutus
(id quod edidimus) quam quid-
vis aliud.)

(28) Quae hinc jam usque ad
finem sequuntur, in Vaticanis Actis,
ferme totidem verbis narrantur:
quae per singulas sectiones heic
adscribere non pigebit: ex quib-
us, si non aliud, textus nostro-
rum Actorum alicubi emaculetur.
„ Qui quum omnes ad martyrium
, ducerentur, quidam senex pau-
, perrimus sperans se aliquid be-
, neficii recepturum, opposuit se
, B. Januario provolutus pedibus
, ejus, rogans eum, ut aliquid
, de vestimentis ejus mereretur ac-
, cipere. Beatus vero Januarius
, dixit ei: Post decollationem
, meam orarium meum, de quo
, mihi oculos ligavero, scias me
, tibi esse daturum. „ Nec aliter
in Lectionibus.

neficia Sanctorum iuuari; Opposuit se beato *Januario* prouolutus pedibus eius, rogans eum, ut aliquid de uestimentis eius mereretur accipere. Beatus uero *Januarinus* dixit seni illi, *post deposito meo corpore, Orarium meum de quo michi oculos (X) ligauero, scias te me ipsum daturum esse.*

7. (g) Mater (29) quoque Sancti *Januarij* in Ciuitate Beneuentana posita uidit in somnis ante triduo quod *Januarius* Episcopus in aëra ad Cælum volabat; Et cum de somno suo excitaret, et interrogaret quid uellet esse, subito nuntiatum est ei a quodam, quod filius *Januarius* Episcopus pro Dei amore uinculis tenerentur; At illa perterrita, prosternens se in Oratione sc̄m reddidit sp̄m.

8. In-

(X) (*Dona isthaec a martyribus iis μνημόσυνον* [in memoriam] caris relicta non pauca in eorum actis referuntur. At pulcherrimum illud est *Oratii* dimidium, quod *Montanus Flavianus* reliquit, de quo *Adn. XI. Adde S. Saturi in fine Actor. S. Perp. donatuum Pudenti factum.* Tunc *Pudenti* militi, VALE, inquit, ET MEMOR ESTO FIDEI MEAE... simulq. anulam (in *Cod. Salisb.* anulum) de digito ejus petiit, & vulneri suo mersam reddidit ei, hereditatem pignoris relinquens illi, & memoriam sanguinis. Omnes Sanctorum vitae tam in Scripturis quam extra hisce τὰ μνημόσυνον exemplis abundant. Vide *Adn. XI.*)

ADNOT. AD SECT. VII.

1. (ig) (*Ver. 4. pro excitaretur in Cod. est excitaret. (mutuatur.) idq.*

restitui. At in Vatic. est haesitaret: quod non improbo. Ver. 6. pro in uinculis teneretur, reposui ex Cod. uinculis tenerentur. In fine ipso post oratione deerat sc̄m. Restitui ergo: sc̄m reddidit sp̄m i. e. sanctum redd. spiritum. Vaticana uerbis totidem, Sanctum reddidit spiritum.)

(29) In Actis Vaticanis. „ Mater quoque Sancti *Januarii*, in ciuitate Beneuentana posita, ante triduum quam filius ejus, pateretur, tale somnium uidit: quod *Januarius* episcopus in aërem ad caelum volabat: & quum de somno suo haesitaret, & interrogaret, quid uelit esse; subito nunciaverunt ei, quod filius ejus *Januarius* pro Dei amore in uinculis teneretur. At illa perterrita, prosternens se Domino in orationem, sanctum reddidit, di-

8. Interea (30) Sancti dum peruenissent ad locum ubi decollandi erant, idest a sulphurataria, Sanctus Januarius flectens genua ad orationem suam dicebat, Domine Deus omnipotens in manus tuas commendo spiritum meum. Et erigens se, accepto orario (XI) suo, ocu-

E 2

los

, didit spiritum., Vide & Lectio-
nes. (*Atque istud, SANCTVM
REDD. SPIRITUM, quod in Bo-
noniensib. aequae ac Vatic. legitur, san-
ctis luculentum hujus beatiss. mulieris
sanctitati testimonium praebet.*)

ADNOT. AD SECT. VIII.

(30) In Actis Vaticanis ita est.
, Interea sancti dum pervenirent
, ad locum, ubi decollandi erant,
, idest ad Sulphotariam, sanctus
, Januarius flectens genua sua ad
, orationem dicebat, Domine Deus
, omnipotens in manus tuas com-
, mendo spiritum meum. Et eri-
, gens se accepto orario suos ocu-
, los sibi ligavit; & flectens ge-
, nua sua manum cervicis opposuit,
, & spiculatorem ut feriret roga-
, vit. Spiculator autem cum ma-
, gna virtute percuriens, digitum
, manus sancti martyris Januarii si-
, mul. cum capite. abscondit. Simi-
, lites & omnes sancti martyrium
, susceperunt sempiternum. San-
, ctus autem Januarius post decol-
, lationem suam apparuit seni illi
, evidenter; & dedit ei orarium,
, unde sibi oculos ligaverat, sicut
, promiserat deprecanti; cuique
, dixit: Ecce quod tibi promit-
, tebam. Ille accepto orario cum
, summo honore abscondit in fi-
, num suum. Spiculator autem

, & alii duo de officio videntes
, senem irridebant, dicentes ei:
, Accepisti quod tibi promiserat
, ille qui decollatus est? At ille
, dixit eis: Etiam. Et ostenso eis
, orario, recognoverunt eum &
, admirati sunt., Deinde sequi-
tur Timothei praesidis infelicissi-
mus exitus: h. e. purpurae Acto-
rum nostrorum assutus pannus.

(XI) De Orarii vocibus usibusq.

(*Quod hic & alibi Orarium,
in aliis Actis Manuale aut Manua-
lis vocatur, Alicubi & Manipulus
(nota hodie in sacris. vox) dicitur,
Ufus ad abstergendum erat, eaq. lae-
va in brachio gestabatur. Eodem son-
tes antequam conficerentur, sibi ocu-
las abducebant, ut & hinc, & ex
aliis Martyrum Actis vides.*)

Et interdum quidem a percussoribus
id fiebat. In Actis SS. Marci &
Nicanori apud Ruinartum pag. 553.
Post haec percussor orarii oculos
Martyrum circumdatis, injecto
gladio, finem eis dedit martyrii.
At generosius videbatur, si ipsi sibi
id ministerii praestarent. Praeter hoc
Januarii exemplum, est & illud in
Actis S. Julii M. apud eundem, pag.
550. Et haec dicens Sanctus Ju-
lius accepit orarium, & ligavit
oculos suos, & tetendit cervicem
suam, & dixit: Domine Jesu
Christe, &c. In Actis S. Cypriani
num.

los sibi ligavit flectens [XII] genua manu sua ceruici op-
po-

num. V. , Lintheamina vero & manalia a Fratribus ante eum mittuntur . Postea vero beatus Cyprianus manu sua oculos sibi texit . Qui , cum lacinias manuales ligare sibi non potuisset , Julianus Presb. & Julianus Subdiac. ei ligaverunt . Et tamen Pontius in eod. facto ait : Sed jam ligatis per MANVS SVAS , oculis . , Recte quia ipse sibi ligare coepit , Fratres perfecerunt .

Hic temperare mihi non possum , quin ex Actis SS. Montani , Lucii &c. hoc pulcherrimum afferam , quod sub ictu S. Montani , ubi Deum rogasset , ut Flavianus (qui adhuc Martyrio caruerat) sequeretur die tertia ; statim , quo precis suae (exaudita) fidem faceret , manualet , quo oculos fuerat ligatus , in partes duas discedit , & iussit alteram reservari , quo Flaviano oculi post crastinum ligarentur . Nec dictis fides absuit . Nam die tertio Flavianus ad locum victimae . . descendit , & ligatis oculis ea parte , quam Montanus servare ante biduum iusserat . . passionem suam cum oratione finivit .)

(XII) (Rationes γυναικείας

Sanctorum Martyrum .

Γυναικεία (genu-flexio) ad orandum tritior in Scripturis Sanctis veteribusq. Patribus est , quam ut ei immorandum patem . At hic pluribus ex causis Martyr genua inflectit : primum ac Deo per Christum offerat crucientem vitae suae sacrificium : quae oblatio cum quam humillimo corporis habitu iungenda fuit , exemplo

Christi qui sese in horti oratione flexis primum genibus , deinde & procumbens toto corpore obtulit . Altera flexorum genuum ratio illa fuit , ut pro persecutoribus oraret , exemplo tum Christi tum etiam Stephani , qui positis genib. pro lapidantibus oravit .

Verum omiſſis rationibus γυναικείας , ad rem ipsam quod attinet , Martyres omnes non aliter quam positis genibus (dum ne vinculis praepedirentur) extremum ictum excepisse crediderim . Nec temere pictores eo posito Martyres mox decollandos depingunt , certe ex vetere Christianorum tradito more . Scillitani Martyres (ut in Actis eorum legitur) ducti sunt , & flexis genibus unanimiter , cum iterum gratias Christo agerent , truncata sunt singulorum capita . Adhaec SS. Fructuosus sociiq. (ut in cor. Actis Sect. IV. legitur) cum exustae fuissent fasciolae , quibus manus eorum fuerant colligatae . . . gaudentes POSITIS GENIBUS . . . simul animas effuderunt . Adde hic S. Flavianum , de quo Adnot. XI. dixi . Is ligatis oculis ea parte (manalis) quam Montanus (ad hunc usum) servare ante biduum iusserat , FIXIS tamquam ad precem GENIBUS , passionem suam cum oratione finivit .

Quocirca ubi mox hic sequitur , SIMILITER & omnes Sancti decollati sunt , illud Similiter arguit , omnia eadem fecisse ceteros martyres quae dux Januarius fecerat , nim. omnes primum oratio sibi oculos obligasse , mox flectentes genua ictum su-

posuit, et (31) spiculatorem ut feriret rogavit; Spiculator autem cum magna uirtute percutiens, digitum manus sancti martyris *Januarii* simul cum caput abscidit; similiter et omnes sancti decollati sunt (XIII) martyrium exceperunt sempiternum. Sanctus autem *Januarius* post decollationem suam apparuit seni illi euidenter, et dedit illi

sustinuisse, atq. exceperisse (quod statim sequitur) Martyrium sempiternum. Quid porro sit Martyrium sempiternum, mox ex dicendis Actn. XIII. intelliges; simulq. decernes, merito tum hos Septemviro tum & Athletas ceteros non nisi genibus inclinatis, summaq. reverentia exceperisse sacramentum indelebile Martyrii sempiterni.)

(31) Huiusmodi ὁρῶντες πρόσωπα in scriptis simplicioribus haud raro reperiuntur. Nam certe prius spiculatorem (sive rectius *Speculatorem*: quod in Graeco Evangelii & passim in Latinis lapidibus reperitur) ad feriendum hortatus, ita demum [gestu utique naturali abreptus: nec enim martyres hominem prorsus exuerant] manum cervici opposuit. Aut saltem simul utrumque fecit. Vel sic tamen istud illo (tanquam effectus effectrice causa) posterius intelligitur.

(XIII) [De signaculo Martyrii sempiterni.

Supplenda est hic copula. Nim. Et decollati sunt, & martyrium exceperunt. Ac sane si dixisset tantum, Et martyrium exceperunt; superuacaneum hoc comma fuisset, utpote jam ante dictum. Nunc quod additur Sempiternum, id locum hunc Theologis mire commendat. Valet enim

ad docendum, Martyrium rite obitum impressisse animo signaculum indelebile, haud secus ac baptismum. Hinc Martyrium ab antiquis vocabatur Baptismus ignis: quem Heraidem catechumenam (alii Rhaidem vocant) adeptam antiqui dixerunt: de quo vide sup. ad sect. 2. Actn. 4. pag. 24. Hinc in Actis SS. Jacobi & Mariani sect. XI. incunte Agapius martyrio suo consummato, FIDEI SACRAMENTA (id nomen baptismi est) perfecisse dicitur. Eademq. extrema sect. auctor in loco martyrii SS. Martyrum, per quem anniculus quidam fluebat, ita ludit. Nec, inquit, decrat VTRIVSQUE SACRAMENTI genus, cum & BAPTIZARENTVR SVO SANGVINE & LAVARENTVR IN FLVMINE.

His adde quae in Actis S. Perpetuae sect. ult. de S. Pudente leguntur: qui Leopardo objectus, de uno morsu ejus tanto perfusus est sanguine, ut populus revertenti illi SECUNDI BAPTISMATIS testimonium reclamaverit: SALVVM LOTVM, SALVVM LOTVM. Est haec petulans acclamatione illudentium Christianis sacris, quippe non ignorantium, a Christianis martyrium haberi loco baptismatis, siue primi, si nondum tinctus fuisset,

illi Orarium (XIV) unde sibi oculos ligauerat, sicut promiserat deprecanti; Cuique dixit. *Ecce quod tibi reddi debeam; tolle sicut promisi tibi.* Ille accepto Orario, cum summo honore abscondit in sinum suum. Spiculator autem, et alii de officio uidentes senem irridebant ei dicentes, accepisti quod tibi promiserat ille qui decollatus est? At ille dixit eis. *Etiā, et ostendit eis orarium.* Recognouerunt eum, admirati sunt.

9. (b) Christiani (32) autem diuersarum urbium cu-

set, siue secundi, si post fontis la-
uacrum accessisset martyrium.

Hinc scite excipere dicuntur hi Sancti Martyrium sempiternum, quippe quo (hanc secus ac lauacri mysterio) inuritur animae signaculum indelebile: ut plane videantur esse illi ipsi CXLIV, millia SIGNATI (nempe signaculo Martyrii sempiterni) de quibus Iohannes Apoc. cap. VII. loquitur. Habes in hoc Actorum loco singulare testimonium de indelebili Martyrii charactere.

Quae ad Graecismos sectiois hujus sicuti & aliarum pertinent, ea in Appendice reperies Adn. 3.]

(XIV) Vide extremam Adn. XI. ex qua discas S. Montanum discidisse orarium suum, ac dimidia parte ad obligandos sibi oculos usum, reliquam vero partem ad Flavianum (maestissimum de dilatione martyrii) misisse, in signum exploratissimum securituras post triduum exoptatae passionis ipsius Flaviani. An non vero idem de hoc fene pauperrimo affirmabimus? Certe orarii usus ad martyrium pertinet. Ergo donum illi ab Januario factum valuisse videtur

ad passionis praesagium. Accedit, quod hujus Senis Christianissimus jam omnibus de officio suboluit [ut ex fine hujus sect. constat] quem proinde deferre apud Judicem debuisse videntur. Verum cum scriptor horum Actorum nihil de secuto Senis certamine huic scripto illeuerit; quidquam de eo affirmare temerarium erit, Accedit, quod ab XXI. Aprilis (quo Jannarius deceravit) ad incuntem Maium (quo insectatio Christianorum paulatim desit) pauci dies intercesserunt, in quos passio Senis incidere potuisset.

ADNOT. AD SECT. IX.

[i] (Ver. 8. sublato priore illo tolleris, restitui ex MS. tuleris. Et ver. 11. pro sulphuratoria revocaui ex Cod. Sulforataria.)

[32] In Aetis Vaticanis, Christiani vero diuersarum urbium custodiebant corpora sanctorum, ut ea noctu raptim tollerent, & in civitatibus suis sepe-
lienda portarent: & coeperunt occulte sollicite observare, & facta nocte universis dormientibus, silentii hora noctis appa-
ruit

custodiebant corpora Sanctorum, ut ea noctu raptim tollerent, et in Ciuitatibus suis sepelienda portarent; Et ceperunt occulte solliciti obseruare; Et facta nocte uniuersis dormientibus, silentiora (33) noctis, apparuit Sanctus *Januarius* uni ex illis qui parati erant corpus ejus tollere, et dicit ei. *Frater, cum corpus meum tuleris, et digito manus meae in illo loco exilisse cognosce. Requirit eum, et pariter cum corpus meum ponite.* Et ita factum est, ut Sanctus ipse admonuit. Corpora autem Sanctorum iacuerunt ad (XV) sulforataria, ubi postea dignam beati martyris *Januarii* Basilicam

, ruit sanctus *Januarius* uni eorum, qui parati erant corpus ejus tollere, & dicit ei: *Frater cum corpus meum tuleritis, & digitum manus meae illo in loco exilisse cognoscite: requirite eum, & pariter cum corpore meo ponite.* Et ita factum est, ut Sanctus ipse admonuit. Corpora autem sanctorum iacuerunt ad Sulphotarcam, ubi postea dignam beati martyris *Januarii* Basilicam condiderunt. Noctu vero quum unaquaeque plebs sollicita suos sibi patronos rapere festinarent; Neapolitani beatum *Januarium* sibi patronum collentes a Domina, no meruerunt.

(33) In Vaticanis: *dormientibus, Silentii hora noctis.* In Lectionibus an. 1525. editis, post *Obseruare*, sic sequitur: *Et facta silentio hora noctis uniuersis dormientibus.* Hoc melius. (*Ac porro de Graecismo isto, silentio hora noctis, uidetur in fine Actorum Appendicem, in cuius extremo Adnot. III. ostendi in*

Graeco Actorum fuisse scriptum, ὥς ἂν αὐτοῖς. Id quod totidem verbis interpres reddidit, silentio hora noctis. At (quia ὥς ἂν notat etiam tacite, clanculum, & ἂν saepe tempus designat) aptius uerbi debuit, clam nocturno tempore.)

(XV.) Tomo 3. *Kalendaris Martii* pag. 971. de *Sulphuraria Putolana* adieci sequentia.

De Sulphurataria.

In Aetis Vaticanis hoc loco vocatur *Sulphotarea*, ferme ut hodieum is locus, ubi hi Martyres decollati fuerunt, vocatur: nunc enim propter copiosissimas sulphuris fodinas *Zolfanara* nuncupatur. Sed in his aetis *Sulforataria* scribitur. At verum nomen erat *Sulphuraria*, sicut *Auraria*, *Argentaria*, *Foraria*, & cetera fodinarum nomina eadem analogia formata. Reperitur *Sulphuraria* in quodam vetere Onomastico, ac praeterea bis in *Vlpiano*. Semel l. 8. §. 10. D. de poemis in haec verba: *In calcariam quoque vel*

filicam (34) condiderunt. Noctu uero cum una queque plebe sollicita suos sibi Patronos rapere festinant. Neapolitani beatum *Januarium* sibi Patronum tollentes a Domino (35) meruerunt.

10. (i) Quem (XV) primum quidem in loco qui ap-
pel-

vel sulphurariam damnari solent. Item l. 52. §. 8. D. de furtis, ubi sic scribitur: Si sulphurariae [sic quidem in Florentinis: at scribendum est Sulphurariae, aut vero Sulpurariae; quia in Florentino Pandecte saepius Sulpur legitur] sunt in agro, & inde aliquis terram egressisset, abstulissetque; dominus furti ager: deinde colonus conducti actione consequetur, ut idipsum sibi praestaretur.

(34) Neapolitani scil. quibus non sine Divino monitu S. Januarii corpus obtigerat. Et quidem in loco, cui *Marciano* nomen, Basilicam primo a nostris conditam, colliges infra ex Adnot. 36. Ac rō *Postea*, quod hīc proxime praecedat, notat, S. Januarii Reliquias principio ibi asconditas jacuisse; mox, statim atque persecutio deferbuit, supra veneranda Lipsana Martyrium sive oratorium [uti moris erat] fuisse constructum.

(35) Istud *A Domino meruerunt* fati indicat, non casu aut temere, sed Divino admonitu Neapolitanos sibi *Januarium* vindicasse. Id quod in Actis Jo: Diaconi disertim narratur his verbis: *Neapolitani beatum Januarius REVELATIONE COMMODI sustulerunt. Quum autem de isto Commodo, cui revelatio facta fuit, nihil in editis monumentis exstet; hinc*

licebit intelligere, sive Jo: diacono ad manus fuisse scripta alia [praeter enumerata a me initio in Adnot. IV.] quibus nunc caremus; sive hoc ex populari fama didicisse. (*Esti mihi multo probabilius sit, nullius hīc viri proprium nomen designari, sed scriptum a Joanne Diacon. fuisse Commoti. Revelatione, inquit, commoti. Nihil verius.*)

Et tamen hunc *Commodum* nostri homines non alium fuisse interpretantur, quam quem de digito simul cum ceteris Reliquiis inhumando S. Martyr admonuerat.

ADNOT. AD SECT. X.

[i] (*Initio sectionis sententiam integram illam (Quem primum quidem &c.) restitui ex MS: quae in editione priore omissa fuerat. Ver. 3. inter laudibus & tollentes decrat Corpus ejus: quod ex Cod. reposui. Ver. ult. pro Octobris reddidi ex MS. Octubris.*)

(XV) *Priori editioni anni 1744. ex descriptoris incogitantia, quas hinc usq. ad absconderunt sequuntur, decrant; quod totum nunc ex collatione doctiss. Fabri restituiimus. Id vero necessarium fuisse, ductus ipse sententiae arguit. Adhaec Vaticana cum ultimis has quinq. sectiones ex primitivis Actis (quae nunc Bononiensis)*

pellatur Martiano absconderunt . Postea (36) uero quieto iam tempore uenerabilis (37) Episcopus , una cum plebe Dei sancta cum hymnis, & laudibus corpus eius tollentes iuxta Neapolim transtulerunt , et posuerunt in Basilica , ubi (38) nunc requiescit . Qui praestante Domino nostro Jesu Christo meritorum suorum beneficia innumerabiles prestare non desinet usque

F in

fia) illaefas retinuerint; hanc etiam periocham ne verbo minus exhibent. Ex qua periocha discimus primam S. Januarii sepulturam in Marciano fuisse, quem locum ab hodierna Capucinatorum Ecclesia non valde remotum fuisse, ex quodam instrumento Putcolano didici. Quod in Marciano prior sepultura Januarii fuerit, discimus etiam ex Jo: Diaconi chronico Episcoporum. in S. Joanne I. Episcopo. Verba Chronographi habes mox Adn. 37.)

[36] In Actis Vaticanis post verba quae in Adnot. 32. dedimus, sic legitur: *Quem primo quidem in loco, qui appellatur Marciano, absconderunt. Absconderunt primo; sed Postea [ut in nostris & Vaticanis] ibi dignam B. Mart. Januarii basilicam condiderunt.* Ac statim, post superiora verba, Vaticana cum nostris sic pergunt. „ Postea vero, quieto jam tempore venerabiles, episcopi una cum omnibus ex genere beatiss. Mart. Januarii, cum plebe Dei sancta, cum hymnis & laudibus corpus ejus tollentes, juxta Neapolim transtulerunt, & posuerunt in Basilica, ubi nunc requiescit. Qui praestante Domino nostro Jesu Chri-

sto, meritorum suorum beneficia praestare non desinit usque, in hodiernum diem: cujus dies, Natalis celebratur tertio decimo, Kal. Octobris.

[37] Episcopus, cujus haec mentio fit, non fuit S. Severus, qui exeunte IV. saeculo sedebat [nam etsi in Severi vita ei haec Translatio tribuatur; at Jo: Diaconus, immane quantum antiquior, id de Severo tacet] sed S. Joannes I. qui ann. 432. obiit; cui diserte id tribuit Jo: Diaconus in ejus elogio hisce verbis: *In eo oratorio, ubi manu sua dicitur condidisse beatiss. Mart. Januarium a Marciano sublatum, & ipse parte dextra humatus quievit.*

(38) Istud NVNC, & quod mox sequitur, *Vsque in hodiernum diem*, aperte ostendit, totam hanc sectionem quinto saec. antiquiorem esse non posse. Ac mihi quidem persuadeo, Acta haec Graece proxime a martyrio scripta fuisse, a quibus aberat haec ultima sectio: deinde aliquem existisse [quinto saeculo] qui tum ea Acta in gratiam Neapolitanorum [majorem partem tunc jam Latinorum] Latine transtulit, tum etiam ul-

ti-

in hodiernum diem. Cujus dies natalis celebratur tertio decimo (39) Kal. Octubris (40).

timam sectionem adjecit.

[39] *Diem Passionis SS. Januarii & socior. non in mensem Septembrem, sed Aprilem incidisse: proinde diei 19. Sept. festum alio pertinere.*

Jam tum V. saeculo [quo Kalendarium Carthaginense confectum fuit] die 19. Sept. festum S. Januarii peragebatur. At scire libet, utrum re vera is dies Passionis fuerit, an Translationis alicujus, aut Dedicationis Basilicae.

Jam primum omnium vox *Natalis* quodlibet festum anniversarium apud scriptores notat, ut tum ad Kalendar. Marm. pluries, tum alibi a me copiose ostendetur. Adhaec in nostris Fastis Marmoreis, ubi dies *θανάσιμος* [emortualis] est, tunc *PASSionis* aut *DEPositionis* nota praeponitur; ubi vero alia ex causa eo die festum agitur, *NATalis* notatur, ut ibi millies demonstravi. Ex quo Fastor. Neap. more liquet, apud Neapolitanos hoc moris obtinuisse, ut quod festum die non suo ageretur, id *Natale* vocaretur. Idque mihi videtur secutus, qui hanc appendicem nostris Aëtis adtexuit: Cujus dies *Natalis celebratur XIII. Kal. Octob.*

Nec aliter in nostris Fastis Marmoreis die XIX. Septemb. ea festivitas signatur, ubi sic scribitur: XVIII. NT. (i.e. *Nat*) S. IANVARII. Qui dies si suus fuisset, non scriptum esset *Nat.* sed *PAS.* S. Januarii, ut alibi in diebus suis.

At vero in Menaeis & alibi die

XXI. Aprilis fit de S. Januario & sociis Officium, uti vocant, magnum; etsi in Synaxario Claromontano fit pridie ejus diei. Sed & Metricas ephemerides Bollandianas ad manus habeo: in quibus die 21. Aprilis hic versus reperitur: *Τὴν Ιαννουαρίου κάρην τὰμὴν ἐκὰς πρώτῃ.* Sed idem hexameter ex Anthologio est corrigendus, in quo sic reperio ad eundem diem 21. Aprilis: *Ιαννουαρίου κάρην τὰμὴν ἐκὰς πρώτῃ.*

Primo ac bis decimo Januarian obtruncarunt.

[Obiter hic noto, Cl. Stiltingum §. VI. num. 92. me reprehendisse, qui Anthologii lectionem praetulerim. At ego, inquit Stilting., non video pro hexametro perfecto substituendum esse imperfectum, qualem ipse (Mazochius) dat, omisso τὴν: nam sic hexametro deest una syllaba. Haec vir Cl. qui putavit in Graeco Martyris nomine ita tres primores litteras IAN unam esse syllabam, sicuti in Latino JA est unica syllaba; cum tamen pueri, qui nondum aere lavantur, vapulent, si ignorent apud Graecos Iota semper vocalem esse. Itaq. addito τὴν, versus evadet hypermeter, abundans scil. syllabâ una. Ac volui, quamquam in re satis perspicuâ, Menaea consulere: in quibus ad 21. Aprilis post plures versiculos ultimus hic ipse, de quo Cl. Stiltingus mihi dicam impingit, incipit Ιαννουαρίου κάρην &c. Credo me satis ludimagistris meis causam probasse, proinde scapulas minaci ferulae subduxisse. Nunc illuc redeo.]

In

In Menaeis ergo, sicuti & in Anthologio ad eumd. diem alii quidam senarioli praefiguntur, quibus Ianuarius cum sociis non alio quam die XXI. Aprilis capitis abscissione martyrium complevisse significatur. (*Primi duo senarii sic Latine sonant: Ianuarius virum [januarius] strenuum mensis Aprilis novit obtruncatum. Qui sequuntur, idem de ceteris testantur. Ultimus est hexameter ille supra recitatus, Iavruapio &c. sine m.*)

Postremo nec alias quam mense Aprili anni 305. pati hi Sancti potuerunt ob has maxime causas. Nam si horum martyrium in mensem Septembrem anni 305. incidisset; I. falso haec Acta, ceteroqui sinceritatem spirantia, hoc uterentur exordio, *Temporibus Diocletiani Imp.* quia Kal. Maii ejusdem anni Diocletianus jam abdiderat: II. falso sic pergerent, *Consulatu Constantii Caesaris quinquies;* nam post Kalendas Maias Constantius aequae ac Gal. Maximianus *Augusti*, non vero *Caesares* inscribebantur: III. postremo falso mox eadem Acta hunc in modum conquererentur, *Erat persecutio Christianorum;* quia post easdem Kal. Maias anni 305. persecutio in Italia desiit: ut in Adnot. 7. innuimus: quod ex Eusebio colligitur in de Mart. Palaestinae cap. 13.

Accedit ad ultimum quod jam inde a V. saeculo [ut ex Calendario Carthaginer. constat] SS. Januarii, ac Sossii festa colebantur, sed illius die XIX. hujus autem die XXIII. Septembris. Quare quum eo die Sossii festum

non Passionis, sed Translationis fuerit; idem erit & de Ianuario sentiendum. Quod dixi Translationis S. Sossii festum in diem 23. Septembr. incidisse, id ex nostris omnibus monumentis constat. In Vaticanis: *Sanctum vero Sossium Diaconum civis ejus Misenes tulerunt, & posuerunt in basilica, ubi nunc requiescit, die nono Kal. Octobr.* In Lectionibus editis Neapoli an. 1525. eadem verba leguntur. Clarius in Lectionibus antiquioris Breviarii Neapolitani apud Falconium pag. CXLVI. *S. Sossium civis sui Misinati die nono Kal. Octobr. . . TVLERunt.* Item in monumento Falconiano [*Ad gloriam*] sic legitur: *Sanctum praeterea Sossium Levitam civis sui Misenes in Ecclesia, ubi nunc requiescit, LOCaverunt die nono Kal. Octob.* Ut & Jo: Diaconus: *Beatiff. denique Sossium Levitam sui Misenes tollentes, in mirifica collocaverunt Ecclesia die nono Kal. Octob.*

Ergo cum Festum S. Sossii die XXIII. Sept. adnuntiatur non ad Passionem sed ad Translationem ejus certo referatur; etiam S. Januarii festum, quod nunc XIII. Kal. Octob. agitur, pertinet ad ejus Translationem in locum, cui *Marciano* nomen, aut, si mavis, ad eum diem, quo dedicatum fuit Martyrium, quod ibidem ejus sepulchro superstruxerunt. Ceterum Translationis S. Januarii festum, quod in Marmoreis Fastis die XIII. Aprilis signatur, id ad eam Translationem spectare mihi videtur, qua sacratissimum ejus corpus de Marciano Neapolim translatum, & a S. Joanne I. in Oratorio ejus-

dem nominis collocatum fuit.

(*Jam longius haec Adnot. proces-
sit ; & tamen ex tomo 3. Kalendarii
pag. 972. ea quae buc pertinent ,
si non admetiar , promissor infidus
fuerim . Ibi sequentia leguntur .*)

Quod dixi S. Januarius cum
sociis mense Aprili die XXI. ca-
pite detruncatum , & tamen ejus
sollemne festum die XIX. Se-
ptembr. antiquitus celebratum fuisse ,
quod eo die ejus basilica in
Marciano dedicata : id totum plu-
ribus exemplis ex historia petitis
possem ostendere. Verum heic
profuerit ea tantum recoluisse quae
in Augetario ad XXIX. Junii pag.
891. & seq. observavimus. Ni-
mirum , si Polemii Silvii laterculo
credimus , Apostolorum Petri &
Pauli *Depositio* olim die XXII.
Februarii celebrabatur. Verum ubi
postea anno 258. Tusco & Basso
consulibus celeberrima eorumdem
Apostolorum Translatio in Vatica-
num die XXIX. Junii facta fuit ,
eaeque Translatio Depositione cele-
brior evasit ; ab eo tempore man-
sit hoc semper secutis aetatibus ,
ut die 29. Junii praecipua eorum
sollemnitas celebraretur ; ita ut
demum is dies pro die passionis
ab omnibus haberetur.)

(40) Eadem Acta Vaticana ,

nec non Lectiones Neapoli anno
1525. editae post ea verba , quae
supra Adnot. 36. recitavimus ,
sic pergunt. „ Sanctum vero Sof-
sium diaconum cives sui Misenates
tulerunt , & posuerunt in
basilica , ubi nunc requiescit ,
die nono Kal. Octobris. Puteo-
lani quoque sanctum Proculum
diaconum , & sanctum Euticetem ,
& sanctum Acutium cives sui
tulerunt ; & posuerunt in prae-
torio Falcidii , quod conjungitur
basilicae sancti Stephani , in con-
trivio ipso. Sanctum autem Fe-
stum & sanctum Desiderium item
cives sui Beneventum tulerunt.
Quod totum perquam bonae frugis
est , & ex sinceris fontibus haustum
ut in seq. *Supplem.* videbitur.

At haec eadem & Falconianum
monum. , quod incipit , *Ad glo-
riam* , & Jo: diaconus habent , sed
uterque verbis suis utitur novita-
tem testantibus . Sed hinc verba
ipsa primitivorum Actorum sunt ,
non interpolata ; sicuti & quin-
que praecedentes Vaticanorum se-
ctiones integras ex puro primiti-
vorum Actorum fonte derivatas
supra observavimus.

Sub haec in Vaticanis , in Le-
ctionib. inq. Falconiano monumen-
to *Ad gloriam* , miracula sequuntur .

SUPPLEMENTVM ACTORVM BONONIENSIVM

*Ex fine Actorum Vaticanorum (qua parte Vaticanis non dubia
sinceritas constat) ad Bononiensia supplenda buc adscisum.*

Sanctum vero Sossium Diaconum cives eius Mi-
senates tulerunt , & posuerunt in Basilica , ubi nunc

re-

requiescit, die nono Kal. Octobris.

Puteolani quoque Sanctum Proculum Diaconum, & Sanctum Euticerem, & Sanctum Acutium ciues sui tulerunt; & posuerunt in Praetorio (XVI) Falcidi, quod coniungitur Basilicae Sancti Stephani, in contrivio (XVII) ipso.

Sanctum autem Festum, & Sanctum Desiderium itidem (XVIII) ciues sui Beneuentum tulerunt.

ⲉⲩⲁⲓⲛⲓ
ⲉⲩⲁⲓⲛⲓ

ⲉⲩⲁⲓⲛⲓ
ⲉⲩⲁⲓⲛⲓ

ⲉⲩⲁⲓⲛⲓ
ⲉⲩⲁⲓⲛⲓ

ⲉⲩⲁⲓⲛⲓ
ⲉⲩⲁⲓⲛⲓ

Hoc vero supplementum bonae frugis esse, tum ipsa per se dictio voce exserta clamat, tum etiam id in his Actis (quae nunc a loco, ubi reperta sunt, Bononiensia dicimus) antiquitus fuisse lectum, ex eo ostenditur, quod haec eadem Beda in fine sui elogii S. Iulianii, etsi contractiora posuit. Qui sic elogium illud suum absoluit: *Neapolitani Iulianum posuerunt iuxta civitatem in basilica: Misenates Sostum aequae in basilica: Puteolani Proculum & Eutycerum & Acutium in basilica S. Stephani: Festum & Desiderium Beneventani collegerunt.* Quae ipsissima illa sunt, quae hodie in fine Vaticana-

no-

(XVI) Magnificas & amplas domos ruri exstructas Praetoria fuisse vocatas, ostendunt exempla Suetonii, Statii, Aufonii & Pandectarum. Fuerit ergo sive P. Falcidius ille, qui anno Urbis DCCXIII. legem Falcidiam satis in jure notam tulit, sive quivis ex Falcidia gente alius (veluti C. Falcidius, cujus Cic. pro Lege Manil. meminit, aut alter Falcidius apud eund. in eâ pro L. Flacco) Falcidius certe aliquis fuit, qui Puteolis praetorium istud sibi paravit: quod proinde PRAETORIVM FALCIDI etiam secutis aetatibus vocabatur. Atqui Puteolanis ex hodiernis locorum nomenclationibus; & ex Basilicae S. Stephani vicinia, loci situm expiscari licebit.

(XVII) Quod Graecis *ⲉⲩⲁⲓⲛⲓ*, id Latinis *Trivium* dicebatur. At verisimile est, olim Graecis etiam *ⲉⲩⲁⲓⲛⲓ* aut *ⲉⲩⲁⲓⲛⲓ* in usu fuisse: ex

quo is, qui haec Acta ex Graecis Latina fecit, in id maxime intentus, nequa syllaba de Graeco periret, *Contrivium* (vocem, quod sciatur, Latine inauditam) formaverit. Cui Latino Graecoque vocabulo siquod affine in agro Puteolano nomen hodie dum in ore vulgi perennans incolae rimati fuerint; nae ii demerebunt antiquitatem.

(XVIII) Falconius (ex quo Acta Vaticana habeo) in textu *Idem* (nim. pro *Idem*) exhibuit. At hoc stare non potest; quia qui hos duos Beneventum tulerunt, Beneventani haud dubie fuerunt [imo & alicubi pro *Beneventum* legitur *Beneventani*] proinde non *Idem* ac superiores sive Puteolani sive Misenates. Sed recte est, quod idem Falconius in var. lect. inferne adnotat, alicubi legi *Item*, alibi *Idem*: quorum alterutrum rectum est.

norum leguntur . Cumq. Beda totum elogium suum non ex Vaticanis, sed ex hodiernis Bononiensibus defloraverit; id argumento est, Martyrum illas Translationes olim in fine Bononiensium fuisse, & inde contractiores quidem in Bedam ineunte VIII. saeculo, eodem vero exeunte aut IX. saeculo, integras in Vaticana simul cum praecedentibus quinq. Bononiensium sectionibus transfusas . At postea quia eadem illa Acta primitiva (quae nunc Bononiensia vocamus) non nisi in usum Ecclesiae Neap. ab amanuensi hoc nostro descripta fuerunt; ea de causa utrinq. peccatum fuit . Initio quidem *PASSIO S. JANVARII* (quem praecipue scil. Neapolitani colerent) sociis omissis, inscriptum fuit: in fine vero, transcriptâ S. Januarii sepulturâ priore, ac translatione Neapolitana (in quibus nempe solis Neapolitarum res agitur) haec eadem debitorum honorum commemoratio in ceteris commilitonibus praetermissa fuit . Videatur infra *Denuntiationis* nostrae Pars III. Actione 2. ubi cur in Actis Januarii Stiltingianis superfessum sepulturâ ac Translatione fuerit, ex paribus exemplis colligimus: ubi de his sermo redibit.

Haec minutim declarasse non me poenitet, qui in Vaticanis non aliud quam farturas absurdas damnem, cetera probem, qua parte cum Bononiensibus congruunt: congruunt autem a sectione Vaticanorum nona: quo ex loco pari incessu cum Bononiensibus progrediuntur. Eadem vero Vaticana ob id maxime in oculis gero, quod hoc auctario pulcherrimo, quo sepulturae translationesq. horum Martyrum declarantur, hodie careremus, absq. Vaticanis fuisset. Sunt illae quidem translationes in Beda, sed nimium constipatae. Sunt & in Joh. Diacono, verum dictione non nativa, sed vultu interpolato. Merito ergo hoc nostrum Opusculum, *Vindiciae non minus Vaticanorum quam Bononiensium Actorum*, inscribi deberet. Nam quia in Vaticanis omnia proba sunt, qua cum Bononiensibus aut Beda consentiunt; ultima haec sectio quae sepulturas ac translationes continet, quia cum Bedâ cumq. stylo Bononiensium congruit, haud dubie ultima Actorum sincerorum clausula fuerit olim necesse est.

A P P E N D I X

ADNOTATIONVM QUATVOR LONGIORVM.

Extremo Kalendarii Marmor. tomo primo in fine Acto-
rum S. Januarii exstat brevis APPENDIX, qua de discri-
mine Bononiensium a ceteris Actis agitur. Tomo vero 3. in
Additamentis ad Acta Januarii tres prae ceteris Adnotationes
exstant non parvi momenti, sed aequo longiores: quas proin-
de non licuit nunc textui Bononiensi substernere; ne de fartura
nimia & indecora accusarer. Hinc necessitas Appendicis hu-
jus exorta fuit, in quam illa eadem, hoc est quatuor Adnota-
tiones, conjicerem, quarum prima ex fine tomi I. profecta,
quid inter Bononiensia & Acta cetera intersit, paucis exse-
quitur. At ceterae, uti vides, sunt multo prolixiores, ac
tamen haud sine piaculo omittendae. Spissiores istae tres ex
tomo 3. in Additamentis prodeunt.

A D N O T A T I O I.

*Quatenus Acta nostra cum vulgatis &
Menologio conveniant diffideantve.*

*De sacri cruoris compertissima
liquefcentia verbum.*

Ex Kalendarii Marm. pag. 280.

ETSI Acta, quae dedimus, a
sest. VI. totidem verbis [ex-
ceptis paucissimis] in Batonianis &
Lectio[n]ib. recitantur, ex nostris
utiq. descripta; tamen quae utro-
biq. praecedunt, inter se plurimum
diffident: id quod nostra cum cete-

(XIX) Non alia de causa ita fe-
cisse Jo. Diaconum puto, quam ut
Bononiensia Acta cum Vaticanis, qua
potuit, conciliaret. At longe gravior
utrorumq. dissensio erat, quam ut tam
levi amatorio poculo conciliarentur.
Ceterum ad iudices quod attinet,
multo probabiliora fuisset Levita no-
ster, si statuisset a *Timotheo* Dracon-

ris omnibus a Falconio lib. 2. evul-
gatis [quorum notitiam habes sup.
p. 7. in *Admon.* Adn. IV.] conferenti
constabit. I. Primum vulgata sunt
priori dicta parte immane quantum
copiosiora nostris, atq. admirabilio-
ra. II. Rerum gestarum ordo diver-
sus est. III. Differunt in Iudice,
quia in Io: Diacono Dracontius
[qui tamen in Vaticanis & Lectio-
nib. non nominatur, sed tamen ar-
guitur] orditur iudicium, cui postea
succedit [XIX] Timotheus: in no-
stris autem Dracontius unus ab ini-
tio

tium non fuisse diversum, sed ea duo
fuisse praesidis unius nomina. Roma-
ni per ista tempora polyonymia ad
infantiam usque delectabantur. Affert
quidam Fabrettus inscriptiones, in
quibus sena, septenave nomina depre-
hendas, ac plura quoq. alia Sirmun-
dus ad Ennodium similia exempla
producit.

ritio ad finem tribunali affidet . IV. Spatio temporis : quod in vulgatis longius fuit , in nostris brevissimum .

V. [Differunt & socii vinculorum ; quia Bononiensis cum Sosio Januarius , Festum & Desiderium , qui Sosium inviserant , victos narrant : at Raynerius (in de Eutychn. & Acut.) non ab illis visitatum in carcere Sosium tradit , sed ab Eutychnete & Acutio : quibus duobus Jo. Diaconus tertium addit visorem Proculum . Hos vero tres cum Sosio tentos , praeter hos duos historicos , etiam Acta Vaticana praedicant .)

VI. Postremo (omissis aliis) differunt locis ; quae in vulgatis duo sunt . Nola prius , mox Puteoli : at in nostris omnia Puteolis , aut in vicinia ab initio transiguntur . Ac Beda & Martyrologi nostris per omnia suffragantur : in primis autem Rom. Martyrologium [jam a pluribus saeculis in toto Occidente adoptatum) cum Beda & Bononiensibus facit , ut ad calcem in Denunciatione copiose ostendam .

At vero Basilii Menologium de loco cum nostris convenit [nam Puteolis omnia transigit] in ceteris ferme cum vulgatis facit , nisi quod ab his quoque alicubi diffidet . Quae melius per se quisque ex subiecto elogio , quod ad XIX. Septembris ibi legitur , intelliget .

Certamen sancti Hieromartyris (ἱερομάρτυρος) Ianuarii Episcopi

Beneventi & socior .

Iannuarius Hieromartyr cum sociis sub Diocletiano imperatore fuit . Qui quum Beneventanae urbis episcopus esset , ob Christi confessionem Puteolis in

vincula conjectus fuit , una cum Sosio , Proclo , Eutychno , & Acutio diaconis . Timotheus autem regionis praefes profectus Puteolos , cum Sanctum in vinculis reperisset , e custodia eductum in caminum iniecit . Quo inde illaeso evadente , majore furore correptus , praecepit carnificibus , ut nervos pedum ejus praeciderent . Quod supplicium Sanctus cum pertulisset , in custodiam revocatur . Interim cum clerici duo Beneventani Phaestus (παῖσος) & Desiderius visitandi eum causa venissent : comprehensi & ipsi sunt , unaque cum Episcopo & diaconis in carcere constringuntur . Mox damnati ad bestias , nec ab iis laesi , jussu praefidis , capitibus abscissis occubuerunt .

Tandem de celebri cruoris beatissimi Januarii prodigio [ne cui forte fraudi sit silentium nostrum] nolim exteri quidam addubitent . Aut si forte animo titubant , cum Didymo Evangelico . veniant videantque . (Ceterum periisse pudorem necesse sit , si Octoviris selectissimis , qui Martyrologio Rom. repurgando insudarunt , ubi miraculi certitudinem testantur , non fuisse rem compertissimam suspicemur . Sic enim ad XIX. Sept. legitur : Beatiss. Martyris [Januarii] sanguis in ampulla vitrea adhuc servatur : qui in conspectu capitis illius positus , velut recens liquefcere & ebullire conspicitur . Atqui inter Rom. Martyrologii recensitores piissimum doctissimumque , nec incaute credulum , Card. Baronium proram puppimque fuisse , nemo ignorat . Is vero non satis habens in Martyrologio ita posuisse , tubae in modum clarior insonat , tam in notis ad Martyrol. quam

quam in *Annal.* Vide ejus (XX) loca. Ac postremo si adhuc ad credendum torpes, veni & scrutare oculis testibus veritatem.)

ADNOTATIO II.

SUPPLEMENTVM adnotationis IV.

quae supra in praevia Admon.

prostat p. 7. 8.

Ex Additam. ad Kal.

Marm. p. 963.

PARS I. De Stephani Episcopi verbis iudicium accuratius; quamve hic historiam Joanni Diac. tradiderit excerptandam.

J Oannes Diaconus Certamini Sossii Diac. ac Januarii Episc. Be-

(XX) Baronius in Notis ad XIX. Sept. haec habet: Insigne ac perenne miraculum sanguinis ejusdem S. Januarii (qui cum ampulla vitrea concretus contineatur; liquefcere tamen & fluere, perinde ac si recens esset effusus, saepe conspicitur) non ejusmodi est, ut unius vel alterius hominis testimonio comprobetur, sed ita manifestum, ut ipse Martyris sanguis assiduè miraculorum operatione vocibus quibusdam, velut Abel sanguis clamans, per universum orbem Christianum intonet. Idem in Annalibus ad annum 305. n.

VI. Viget ibi . . . perenne miraculum sanguinis ejusdem Martyris . . . Nam cum . . . concretus atque durus semper maneat; tamen cum primum ad caput Martyris admovetur, quasi . . . fontem unde manavit intelligens, eo recurrere unde fluxit exoptet, illudque iterum animare festinet: ac veluti morae resurrectionis impatiens, protinus liquefieri, mox fluere & ebullire maxima omnium admiratione conspicitur. Cujus tantae rei non unum aut alterum testem producam; cum tota Italia, & totus, ut ita dicam, Christianus orbis, testis sit

nov. & Socior. (ea enim est apud Surium opusculi Joannei inscriptio) longiorem quandam Praefationem praefixit. Eam quia nec Chioccarellus in Collectaneis Mss. Brancatianis nec Falconius habet, imo & ipse Cl. Stiltingus ejus particulam alicubi recitasse contentus, an postea eam integram alibi ediderit, adhuc nescio; nolui committere, ut eamdem ad plura valitum Neapolitanis invidiam. Itaque ex Surio ad XXIII. Octob. (qui unus quod sciam affert) eam integram inferne (XXI) repraesentabimus.

Ergo Johannes in eà Praefatione testatur, se Stephano III. (qui X.

G inè-

locupletissimus; cum haec in regia & amplissima assidue fiant civitate, ad quam ex totius orbis partibus confluerent hominum multitudo soleat.

(XXI) Praefatio Jo. Diaconi ad certamen SS. Sossii, Januarii &c.

Tum quaedam de hoc scriptore adnotata.

Post nonnulla tyrocinii mei opuscula, quibus aliquantisper juvenilem animum caritatis exercuisse videbar imperio, nullius fore disponebam intentionis, nisi ut magis hebetarer desidia, quam fomenta lividae stomachactionis alicui pro talibus subministrarem experimentis. Didiceram quippe, & satis didiceram, qualiter bilisignita, linguae faculam torrens, contiguos ureret dentes. Huic ergo decreto cum inclinatus animo adhaessem; interim plurimor. sodalium coepi, etiam & domini Ven. Joannis Sancti Severini Abbatis, quem unquam refellere nefas aestimaveram, detrectare implorationes; adeo scilicet, ut ad id quod de Sancto Sossio fieri postulabat, multifaria evadens obliquitate diversus,

mo-

modulum excusationis nullatenus inhiberem. Quod ubi vir strenuissimus animadvertit, non est passus ultra dissimulationis prolongari funiculum, sed per idoneos perventores domino Stephano suggestit Episcopo, quatenus ejus amplitudinis interventu obtineret, quod adipisci sua impetratione nequibat. Exemplo me pontificalis accessum sublimitas, taliter increpando accepit: Excidit ne tibi, Diacone, qualis sit fructus obedientiae? Excidit ne Samuelis iusta indignatio, dicens: Melius est obedire, quam sacrificare? Cur ergo furda praeteris aure, quod a Johanne Abbate toties posceris? An ignoras quantas utilitates talium narrationum scripta convectent? Si enim in eis totius Christianitatis emolumenta percipiuntur, quare tu tua quaerens, ostendis te colaphis non esse disciplinatum Apostolicis? Sic praeful, & praefuli sic submissa voce respondi: Si vestrae prius discretionis lance pensatur, quo potissimum nostra vergat accusatio, iustissime castigamur; sin alias, quare tantis fatigamur redargutionibus? Habet, inquam, habet affatim nostri compertum acumen ingenii, quomodo plurimae martyrum passionis ex historiis, & annalibus sunt decerptae, in quibus seriatim commendabatur quicquid gentilis illa perpetrabat examinatio. At nos, quibus nulla talium facultas supeditat, quo exequi pacto cogimur, unde rectissime favorali denotemur mendacio, & inevitabile pseudoepigraphi discrimen incurramus? Hanc praeful ipse apologiam tali protinus auctoritate conclusit; Procul hinc procul, si placet, totius objectionis ambago recedat. Est enim exinde quaedam scriptura lepida, ut reor, digestionem contexta, quam me olim vidisse recorder: & quidem, quoniam longi temporis meta relabatur, ideo cunctando assero utrum nec ne S. Januarii gestis, cum quo fortissimus Christi athleta immortalem percurris

agonem, aliqua sit ex parte diversa. Tamen haec qualicumque stylo prolata constet, sumenda est a te; & sicut certum est tuos fecisse majores, quaeque sunt superflua refeca, necessaria subroga, inepta abiice, & una cum his quae de inventione corporis ejus sunt, fide tua qui interfuisti, in civilem redige compositionem, quatenus pro tanti laboris recompensatione municipatu tandem martyriali Christo largiente perfui merearis. Ad haec ego nihil ultra respondere praesumens, coactus inchoavi, quod spontaneus recusabam. Sed quia in memoratis scriptis, infatuato quamvis sale pertinentis, nulla parentum ipsius, nec pontificis saltem, qui eum Levitali redimitione dicarat, mentio inerat, & conquerentes ex hoc viros etiam non spernendae gravitatis perspeximus: ideo summam commemorare libuit, ut ne ego sim in antea obnoxius, nec illius temporis pertinaciter incusentur scriptores; quoniam multus accidere potuit eventus, aut latibuli scilicet, aut mortis, nec non & ignorantiae, vel aliud quid verisimile, unde iusta possit oriri excusatio, quod silenter praetermiserunt. Tamen quomodocumque acciderit, quia nulla valet modo conjectura censeri, stat me, credulitate media, nihil irritum, nihil ambiguum in istis posuisse narrationibus. De cetero nunc agendum est, honorabilis Abba, ut nuper promissis orationibus sic meam juves inertiam, quatenus sit Deo acceptum, & hominibus ratum hujus nostri laboris conamen. Haec Levita Diaconus.

Dixi pag. superiore initio Adnot. II. dubitare me an Praefationem Joh. Diaconi Cl. Stiltingus integram dederit. At statim ac formis composita fuit, vir amicissimus renuntiavit, eam ab eod. Bollandista integram afferri pag. 454. (nim. editionis in quarto quae nunc una Neapoli circumfertur) & quidem cum var. lect. notulisque.

Ita

ineunte saeculo cathedram Neapolitanam infedit) ad scribendas S. Soffi res hortanti diu reluctatum fuisse, maxime propter monumentorum S. Soffi inopiam. *Plurimae* (inquit Joannes) *martyrum passiones ex historiis & annalibus sunt decerptae, in quibus seriatim commendabatur, quidquid gen-*

Ita in hoc facto mihi non parvo stetit constantia in proposito non adeundi Stiltingi: quem si in tempore adissem, aut adiri fecissem, hoc qualicumq. labore superedissem. Vel sic tamen Stiltingo Surioq. carentibus (nec enim alios novi qui hanc Praefationem ediderint) proderit in hac causa mirum viri hujus degustasse dicendi genus, numquam sui simile in suis opusculis; ut qui infarciendis potius insolentibus loco non suo vocabulis, quae in veterib. glossariis aucupabatur sine ullo delectu, operam infumebat, ceterum ab imitandis bonis auctoribus alienissimus. Quod stylus nunquam sui similis; id partim fit quod saepe aliena decerperet (ut in Chronico Episc. in quo pro monumentis, quibus usus, dictio variat) partim quod ipse stylo careret. Sed tamen nunquam deterior est, quam ubi studium intendit, uti ex hac Praefatione vides, & ex seq. *Certamine SS. Soffi & Januarii.*

Verum si quis nostrorum hominum id operam dederit, ut hujus opuscula (quae sunt sane plurima, eaque disjecta ac dissipata, partim etiam ni fallor inedita) in unum volumen cogat; nae is poterit & illud simul rimari, utrum ab illo Joanne, qui Diaconus Ecclesiae S. Januarii inscribitur, alius per id tempus Joannes Diaconus fuerit, idemque scriptor: de quo interdum suspicio subiit, sed me a conjectando continui.

A Cl. Stiltingo huic Praefationi var. lectiones additas ajunt: ex quibus lectores proficiant, moneo. Eas lectiones cum vir amicus mihi roganti de-

nilis illa perpetrabat examinatio. Non aliud meo judicio *examinationis* nomine quam tormentorum saevitiam intelligit: id quod de Graeco fonte cadit; nam ἐξασκῶ (quod responderet *Examino*) Hefychius reddidit βαρύνω i. e. torqueo: hinc Anastasius in Hormisda: *Quos* (Mani-

G 2

chae-

scripsisset; has tantum duas utiles reperi, eaq. in textum intuli: nim. v. 7. pro *subministraves* (quod habet Surius, ac satis male cum neminem Auctor alloquatur) ex Stiltingo reposui *subministrarem*. Ac pari de causa v. 8. & 9. pro *Didiceras &c.* ex eod. correxi, *Didiceram... & satis didiceram*. Ceterae Stiltingianae lectiones laudandae quidem ob viri Cl. diligentiam, verum nullius usus. At vero quod v. 24. pro *Perventores* affert *Proventores*; si quidem id in membranis reperit, ita demum afferre poterat, modo simul moneret, *Perventores* unice rectum esse. Quotus enim quisq. ex recitatorib. Breviarii Rom. (nam ibi quoq. hoc alicubi legi, recordor) Augustini illud in II. de consensu Evang. c. 20. ignorat? *Vulgo PERVENTORES appellantur, qui potentium... inaccessibiles animos per convenientium personarum interpositionem, ambitionis arte pertingunt.* Et olim quidem usus ejus vocabuli non aliunde quam ex Augustino innotuerat. Nunc accedit & noster Diaconus. Ver. 13. pro *Inter* posui *Interim*.

Ceterum quod ver. quinto ante finem compellat Abbatem quemdam (*honorabilis Abba*) is est Johannes Abbas monasterii S. Severini. Eum initio non modo non alloquitur, sed etiam ver. 14. casu secundo veluti absens nominat. Verum in extrema Praefatione vix tandem ad eum convertit sermonem. Noster Diaconus Joanne Abb. S. Severini non modo intime utebatur, verum ab ejus ore tamquam sui Patris spiritualis totus pendeat, ut aliunde satis constat.

chacos) *discussos cum examinatione plagarum, exilio deportavit*. Pergit ibid. Joannes : *At nos quibus nulla talium facultas suppeditat, quo exsequi pacto cogimur, unde... inevitabile pseudo-epigraphi (imo Pseudographi h. e. mendaciorum scriptoris, videtur ab Joanne scriptum: nam *Λαδερ' ὑπαρος* non de homine dicitur, sed de libro, qui falso alicui inscribitur) discrimen incurramus?* Eā Stephanus excusatione minime admissa, sic Joanni diac. respondet: *Est.. quaedam scriptura, LEPIDA ut reor digestionem contexta, quam me olim vidisse recordor; & quidem, quoniam longi temporis meta relabitur, idcirco cunctando assero, utrum nec ne S. Januarii gestis, cum quo fortissimus Christi athleta (Sofius) immortalem percurrit agonem, aliqua sit ex parte diversa. Tamen haec qualicumque stylo prolata constet, sumenda est a te; & sicut certum est TVOS FECISSE MAIORES (in gestis scil. Januarii dilatandis) quaeque (pro quaecumque; sicuti & Latium vetus usurpabat) fiunt superflua, resecta, necessaria subroga, INEPTA abjice; & una cum his, quae de inventionem corporis ejus (Sofii) sunt, fide tua, qui interfuisti, in civilem redige compositionem. Hoc alterum habemus ab hoc Diac. praestitum eo opusculo, quod Certamini SS. Sofii & Januar. subjicitur.*

Hactenus Stephanus Episcopus. Mox Joannes scriptor conqueritur, quod in memoratis scriptis [tum illa scil. historia quam Stephanus indicavit, tum aliis recentioribus S. Januarii Actis] nulla

parentum ipsius (Sofii) nec Pontificis saltem, qui cum Levitali redimitione dicarat, mentio inerat: ideoque sibi non nisi summatim commemorare res S. Sofii libuisse ait.

Atque in meo Kal. Marm. pag. 266. col. I. ad haec Stephani verba adnotaveram, Praesulem non S. Januarii sed S. Sofii historiam quamdam Joanni chronographo de florandam iis verbis proposuisse, aut saltem talem historiam quae primario quidem de S. Sofio ageret, etsi commilitonum quoque gesta narraret. Id quod partim nunc ratum habeo, partim novo temperamento molliendum puto. Agebat Stephanus de quadam Passione, quae ita communiter Sofii ac Januarii gesta complecteretur, ut, quia eam jamdiu legerat, dubitaret, utrum primario Sofii, an Januarii, an utriusque inscribenda esset. Id sibi volunt verba illa, *Cunctando* [h. e. dubitando, ut ex Glossis G. L. patet] assero, utrum nec ne &c. Quae quum ita sint, minime dubito, quin non aliud quam haec ipsa Acta, quae nunc primum dedimus, Stephanus episcopus Joanni decerpenda obtulerit, ut ex iis proficeret, & ex eisdem S. Sofii qualemcumque historiam, ejusdem inventioni & translationi praemittendam, concinnaret. Cujus meae verissimae sententiae has habeo causas.

I. Nullam tunc existisse historiam, quae privatim res Sofii complecteretur, ex paevia illa causantis ac subterfugientis Joannis expostulatione satis constat. Nisi quod haec tamen Acta olim a Stephanano lecta exstabant: quae quum
& ab

& ab Sosio inciperent, & plura eidem peculiaria traderent [etsi postea, ubi ad certamen venit, communiter de cunctis commilitonibus, sed praecipue de Januario agitur] hinc jure Stephanus dubitabat, Sosio ne an Januario, an potius utrique inscribenda essent. Atqui hoc ultimum verum erat. Nam si huic Passioni Bononienfi (quae in Ms. *PASSIO S. Januar. . . .* inscribitur) verissimus titulus praemittendus fuisset; non is erat, qui nunc post tot saecula praescribitur, sed ferme hujusmodi: *Passio SS. Sosii Januarii & sociorum Martyrum*. Sicuti contra a ceteris, quae olim erant, & adhuc sunt, horum commilitonum actis [tum scil. Vaticanis, tum Falconiano monumento *Ad gloriam*, tum in plurib. Lectionibus, & siquid aliud antiquitus scriptum exstat] a ceteris, inquam, omnibus illae de Sosio peculiare narrationes, quae in prioribus tribus Bononienfium sectionibus accurate describuntur, prorsus absunt. Non alia igitur, quam quae nos primi dedimus, Acta Bononienfia Joanni Stephanus carpenda tradidit.

II. Re autem vera non aliam scriptionem, quam Acta Bononienfia, ab Stephano Joanni propositam, id maxime ostendit, quod quae privatim ad Sosium pertinent, non nisi ex ipsis hisce Joannes hausisse cernitur: quorum plurima eisdem verbis iteravit, etsi alia pro suo more paullo diversa elocutione variavit. Eorum porro quae Joannes ex his Actis in rem suam vertit, plurima specimina jam antea in nostro Commentario protu-

limus; alia in repetita horum Actorum recensione ad XIX. Sept. (*siquidem haec tum scribenti animus erat in totum Kalendarium Marm. commentari*) uti se res dabit, adnotabimus.

III. Accedit hoc etiam, quod Levita Joannes, ut Stephano Episc. morem gereret, ita rem temperavit, ut (sicuti ex ejus *Certamine SS. Sosii & Januar. . . cernimus*) jam primum ab initio Bononienfia decerperet, duasque primas sectiones stylo suo ambitioso dilataret, mox de Sosii prehensione narraret, & quidem non jussu Timothei, sed *Dracontii*, ut in Bononienfibus. Etsi postea ut eidem Stephano pareretur (monenti illud *Necessaria subroga*) id dedit operam, ut etiam ex Vaticanis (non diutissime ante compositis) plurima carperet. Id vero uti cum veri specie faceret, Vaticana cum Bononienfibus conciliavit, ac Dracontio Bononienfium judici Timotheum (illum dico praesidem Vaticanorum) successorem dedit, ac plura pro arbitrio fecit.

PARS II. Stephani verborum paullo curiosius examen aliud.

Nunc operae pretium erit in Stephani verba, quae paullo ante recitavi, interius commentari. *Est*, inquit, *quaedam scriptura, LEPIDA, uti reor, digestionem contexta, quam me olim vidisse recordeor*. Cur *Lepidam* dixerit, nemo alius praeter veteres Glossas, quas unas illius saeculi inopia ad manus habebat, docere potest. In iis quae Cyrilli Glossae vocantur, *Lepidus* & *πιδυς* aut *πιδυρις* (h.e. veri-

verissimilis) tantumdem sunt. Per-
tinet hoc igitur ad laudem Bo-
noniensi scripto ab Stephano tri-
butam, quod eo scripto nihil nisi
lepidum h. e. probabile ac verissi-
mile contineri putaverit. Quod si
Stephanus Episc. ad Donatum re-
spexerit, ita ad Eun. Aët. 2. sc. 1.
docentem, *LEPIDVS*, qui *politus*
est, ut *Λεπίς* i. e. *lamina*; vel sic
elogium illud ad laudem pertine-
bit. Sed prius illud ex Glossis
(quas tum unice terebant) hau-
stum, multo verius Stephano ob-
versabatur, praesertim cum his Aëtis
simplicitas potius quam ornatus in-
sit: quod & Stephanus mox agnovit
iis verbis, *Qualicumq. stylo*.

Pergit enim Antistes: *Haec* [scri-
ptura actorum Bononiensium] *qua-*
licumq. stylo prolata . . *sumenda est*
a te; & *sicut certum est TVOS FE-*
CISSE MAIORES, quaeque [pro
quaecumque ut sup.] *fiunt superflua, re-*
seca, necessaria subroga &c. Quibus
verbis tantumdem ab Joanne fieri
jubet, quod *Majores* in longiori-
bus S. Januarii aëtis [quae, si
minus omnia, saltem illa Vati-
cana, Stephano h. e. ineunte X. sae-
culo fuisse haud multo antiquiora,
hinc discimus] pertexendis fecerant.
Nam in Vaticana aëta pars maxima
Bononiensis monumenti [quod
Stephanus deflorandum Joanni de-
dūt] eisdem plane verbis transfu-
sa cernitur: nisi quod quae Bo-
noniensis historiae initio de Sosio
privatim narrantur, ea quia in Ja-
nuarii historia *superflua* putarunt,
foenariā falce *refecerunt*: in cete-
ris Bononiensium actorum; qua
parte jejuna & sicciora videbantur,

ibi quae tunc pro suo captu cre-
didere *necessaria*, *subrogarunt*. Quia
& Joannes in sua S. Sosii historia,
quam Stephani hortatu ex Bono-
nienlib. aëtis defloravit, plura eo-
rum quae putavit *superflua*, *refecit*
[veluti quae de matre S. Janua-
rii, de orario, de digito abscisso
narrantur: quae nihil cum Sosio
commune habebant] & quae cen-
suit *necessaria*, ex recentioribus Ja-
nuarii historiis, *subrogavit*. Ex
quo pater, eum sui Praesulis nu-
tibus plane morigeratum fuisse.

Sed & hoc etiam Praesul sta-
tim mandati dedit: *INEPTA ab-*
jice. Dolet heic mihi sane, quod
quantum laudis *Lepidi* vocabulum,
quod supra usurpaverat, historiae
huic nostrae adperferat, tantum
istud INEPTA nunc detrahit. At
satis salvae res erunt, si istius
saeculi notiones ex Glossis veteri-
bus discere curae fuerit: in qui-
bus INEPTVS inter cetera idem
est quod Graece *ἀδρανής*. Hoc autem
tantumdem in iis est quod *Languis-*
cus, *Imbecillus*. Nec dubito, quin
eo nomine notarit Stephanus Bo-
noniensium actorum simplicitatem
ac dictionis humilitatem cum pluri-
mis soloecis conjunctam: quae cer-
te semper hisce aëtis fraudi fuit
in tantum, ut jam tum despectui
haberentur, ac neglecta in situ
jacerent [unde & Stephanus ait,
Est QVAEDAM scriptura: haud
scil. vulgo nota; quaeque tum
quoque cum tinea luctabatur] dum
interim nova alia visa ornatiora
plausu exciperentur. Ab hac igitur
tanta locutionis rusticitate ac stri-
bligine cavere sibi Joannem jubet.

Nec

•Nec secus ac iussus fuerat, Diac-
nus fecit, omnia pro saeculi captu
ἀνδραπομπή (ornate elocutus) si
superis placeat. Haecenus in Ste-
phani quantivis pretii verba com-
mentari non piguit, ut vel inde
intelligatur, quodnam ineunte X.
saeculo Actorum Bononiensium fa-
tum Neapoli fuerit. Quid porro
miramur, si eadem postmodum
usque adeo fucato novarum histo-
riarum nitore oppressa jacuerint,
ut Neapoli penitus interciderint,
ac vix anno 1180. in Bononien-
sis monachi manus lacera & cor-
rupta pervenerint, qui ea male
transcribendo deteriora fecerit?

Antequam vero manum de tabu-
la: nec de Stephani, nec de Joan-
nis fide ac veracitate quidquam
detractum volo: qui quidem siquid
offenderunt, magis iudicio quam
sinceritate peccarunt. Ceterum po-
steriore Joannis Diac. historiae par-
te (qua de inventione & transla-
tione quibus interfuit, pace agitur)
nihil est verius aut accuratius. Id-
que Joannes ipse in calce prioris
partis profitetur: cujus partis hic
finis est. *Beatiss. deniq. Solum ci-
ves sui Misenates, in mirifica colla-
caverunt ecclesiae die IX. Kal. Oct.
De quo... post multar. annor. curricu-
la qualiter Neapolim translatus sit,*
SVB TESTIMONIO FIDEI (con-
fer illa in Actis S. Vincentii *Signata*
veritatis verba; ad quae in Addita-
menti Calendarii Marm. pag. 928.
col. 2. in Additione ad XXII.
Januar. commentati fuimus!) *sub*
testimonio, inquit, *fidei* **VERA-**
CI, & SIMPLICI STYLO pro-
sequemur. Vides his verbis Joan-

nem posterioris partis haud defu-
gere auctoritatem; ac proinde prio-
ris non in omnibus auctorem ac
fundum se fieri velle, sed fidem
penes auctores suos, ex quibus
hausit, esse jubere. Hausit autem,
uti vidimus, partim ex Bononiensi
historia (quae haud dubia fide
narrantur) partim ex Vaticanis,
aliter Baronianis.

ADNOTATIO III.

Acta Bononiensia tracta de Graeco
fuisse, ex integra luculentius
demonstratur.

Huc adscita ex Kal. Marm.

to. 3. p. 966.

IN Adnot. 2. (quae in hac re-
petita Actor. editione initio
Actorum pag. 14. substernitur) pri-
mum argumentum ab eo capitur,
quod in his actis *Januarius* cum du-
plici N more Graeco scribitur: quod
quia satis luculenter ibi explica-
vimus, non est iterandum. Nisi
quod angor dissidio inter priorem
illum, qui Acta Bononiensia iussu
Illustriss. Praefulis Galiani describe-
rat, interq. eruditiss. Fabrum nu-
perum collatorem: cum prior in
Januario locis omnibus N dupli-
carit, contra hic id nomen fere
semper cum N simplici scribi re-
nunciarit. Vtri credam? Fabri
quidem, viri tanti, me frangit
auctoritas: qui tamen dat priori
descriptori aliquid, dum *ferme sem-*
per cum simplici N notatum ait: ex
quo tamen sequitur, interdum cum
N gemino reperiri. Verum sic lis
componi potest. Descriptori ante-
rior id nomen bis terve cum du-
plici

plici N invenerit, interdum alicubi cum lineola superne, quae τὸ N aequipollēt: quibus inductus N ubiq. duplicavit, ratus eam orthographiam auctorem sequi voluisse. Faber ex adverso fassus est, interdum N geminari, ceterum lineolam superne alibi scriptam insuper habuit. Cui enim bono, cum duplex N vitiosum (sicuti re vera est) iudicaret? Tamen ego, si Faber aliud nuntiaret, dabo manus. Nec enim in tot luculentis Graecismi documentis isto duplici N magnopere indigeo.

Par consonae duplicatio in *Sossii* nomine semper visitur. Qua de causa? nisi quia in Graecor. libris liturgicis Σωσσιος perpetuo scribitur? De quo vide dicta sup. pag. 19.

In primo ipso statim Actorum initio legitur: *Consulatu Constantini Caes. quinquies* &c. pro eo quod a Latinis dicitur, *Constantino quinquies & c. consulibus*. Id vero ex Graeco ἀντολεξί describuntur fuit, ubi more Graecor. scriptum erat, τῶν ὑπααυτων Κωνσταντίνου. . . In *consulatu Constantini* &c. Et si, ut ingenue fatear, aevo medio Graeca haec consulatuum notandorum consuetudo interdum Latine usurpata cernitur, ut in inscriptione apud Murator. p. 1950. 9. & nonnumquam alibi in marmoribus & libris. Itaque hoc argumentum pro Graecismo Actorum militat quidem, at non plane cogit. Illud gravius, quod statim sequitur, *Et Maximiani septies*, quum tamen parem in utroque fuisset consulatuum numerum satis constet. Nec quidquam descriptores

Latini textus peccarunt; quia is error etiam in Vaticanis & in Antiquis lectionibus legitur: quod argumento est, antiquitus in his Actis Latinis sic scriptum fuisse. Nec vero ex *Quinquies* poterat librarius *Septies* facere, aut (si numericis notis id notatum esset) τὸ V. in VII. vertere. At culpa facilius in interprete residet; qui Graecas notas numericas (unico caractere signatas ac saepe evanidas, imo & interdum affines) haud novit solertiter distinguere. Adhaec cur mox *Mesinatae* (pro *Misenatis*) scriptum fuerit, in Comm. pag. 17. Adnot. 8. ex Graeco exposuimus.

Ibid. *Sossius* dicitur *Vir prudentiae sanctitate* (in loco correxi *Prudentia* & *Sanct.* id quod Beda in suo *Sosio* firmat: *Sanctitate*, ait, & *prudentia*) at dicitur, inquam, *Sossius prudentia & Sanctitate firmissimus*. Vbi non alia de causa τὸ *Firmissimus* usurpavit, quam quia in Graeco τῷ ἰσχυρότατος reperit. Sed tamen, etsi τῷ ἰσχυρὸς & *firmus* sibi e regione respondent; aptius tamen reddi *Gravissimus* poterat, cuius τῷ ἰσχυρὸς saepe ad animi gravitatem refertur) nisi verbum verbo appendere nimium fidus interpretis maluisset.

Eadem sect. I. v. 5. dicitur *Sossius* fuisse *Annorum circiter triginta*, sicut ipse cuidam episcopo, qui *Dei gratia advenerat*, in *extasis* (cor. *ecstasi*) *revelare dignatus est*. Quid porro ad annorum numerum resciscendum revelatione per *ecstasim* opus fuit? Ne lectorem diuteneam; mihi videbatur Graece qui-

quidem non aliter ac Latine, *ἐν ἱεράσει* scriptum fuisse, sed longe alio sensu, quam mystico. Nam *ἱεράσει* etsi saepe *excessum mentis* significat, interdum tamen non aliud quam simpliciter *recessus* aut *discessus* est: de quo mox copiose ADNOT. seq. dicam. Itaque non aliud sibi vult hic locus, quam episcopo illi ab Sosio discedenti, ac de aetate interroganti, *revelasse* (nam Graece erat ἀποκαλύψαι) h. e. significasse sanctum Diaconum, se circiter annos triginta natum esse. Hinc vides dupliciter graecissare hunc locum, tum quia illud *ἐν ἱεράσει* reliquit ἀνερμηνεύσας (*sine interpretatione*) nempe *In ecstasi*, tum etiam quia verbo Ἀποκαλύπτω appendit verbum *Revelo* (sacrarum revelationum peculiare factum) certe quia in Cyrilli Glossis Ἀποκαλύπτω redditur *Revelo*. At quanto aptius vertisset, *Aperuit*, *indicavit*, *detexit*. Interim Joannes Diac. eodem verbo utitur (*Erat tunc*, inquit, *beatiss. Sosius annor. circiter triginta, sicut ipse cuidam REVELAVERAT episcopo*) quo prae se fert, non aliunde id quam ex actis Bononienibus, quae sibi Stephanus episcopus proposuerat, haec hausisse, quae nusquam alibi leguntur. Neque hic porro hellenismorum finis. Nam in eisdem verbis illud *Dignatus est* suspectum Graecismi habeo. Quenam rogo *dignatio* aut [ut ea vox vulgo capitur] συγκρατίζασις sive *indulgentia* tanta, ut memorari debuerit, in eo est, quod se tot annos quis natum esse fateatur? Omnino haec Graece sic concipiebantur: ὅς τις ἐστὶ σκόπη ... ἐν ἱεράσει ἀποκαλύψαι ἀξιώσεis,

h. e. *Vt cuidam episcopo. . . ab se digredienti postulatus aperuit*. Et certe verbo ἀξίωω Cyrilli Glossae, (quas aevo posteriore magno usui fuisse reperio) non aliam quam *petendi* ac *postulandi* notionem subijciunt: quam notionem etiam antiqua Graecia familiarem habuit. At bonus interpres, in Graeco aeque ac Latino solo hospes, non aliud significari eo posse putavit, quam illud vulgare *Dignor*. Itaque pro ea, quam modo de meo posui, verissima interpretatione, hanc alteram excudit suavissimam, *In ecstasi revelare* (quasi si in insula Patmo haec gesta fuissent) *dignatus est*. Ita tribus continuis verbis totidem absonos hellenismos admisit: quorum vel unus tantum satis esset, ut quivis nunc vel leviter Graece gnarus intelligat, haec Acta jam antea Graeca fuisse, quam Latinis verbis, sed captu Graecanico, balbutientia prodire in scaenam juberentur. Et tamen adhuc in eo se nonnulli obfirmant, ut haec Acta de Graeco tracta fuisse pernegent.

(Nec tamen horum verborum absoluta explicatio fuit: imo in eo medio loco quaedam a me relicta lacuna fuit, quam in Bononienibus voces binae occupant, nim. *Dei gratia*. Ait enim: *Sicut ipse* (Sosius) *cuidam Episc. qui DEIGRATIA advenerat*, &c. Ac sane si haec cum Jo: Diac. conferantur (locum videbis mox ADNOT. IV. ubi haec verba refricamus) apud eum loco *Dei gratia*, invenies THEODOSIUS. Vtrum horum sequatur (*Dei gratia* ne,

H

ne, an *Theodosius*) eligat lector. Interim certissimum est tale aliquid in Graeco Aetorum fuisse, quod utramq. interpretationem admitteret, tam illam Aetorum Bononiensium, quam alteram Levitae Joannis. Et hic quidem cum exserte *Theodosium* verterit, satis aperte significat, se in Graeco ipsum *Θεοδοσι* nomen reperisse. Ac fuerit dandi casu *Θεὸς δῖος*: ex quo Bononiensis translator illud *Dei gratia* (sive *datatione*, aut *beneficio*, sicuti in Glossis *Δίος* accipitur) expresse, Levita vero noster *Theodosium* transtulit. Nam aevo medio *Theodosius* (*Θεόδωρος*) libentius quam cum O simplici *Theodosius*, usurpabatur. Verum de his plura vide ADNOT. seq. ubi haec eadem enucleatius exposui. Nec enim ad suadendam Bononiensium Aetorum Graecitatem disertior alius locus excogitari potest: quippe in quo quot verba, tot linguae sunt, quae se de Graeco olim fonte fluxisse clamant. Quocirca etiam atq. etiam viderit Cl. Stiltingus, sese ne, an credulum vulgus frustetur, ubi §.II. num. 24. 25. negare sategit, (etsi nullo argumento producto) haec Aeta fuisse olim de Graeco in Latinum transmissa.)

SECT. 3. pag. 26. v. 4. quod *DiaconEm* pro *DiaconVm* scribitur, id est ex Graeco more, quo *Διάκων*, *διάκονος* ab Ecclesiae scriptoribus flecti solebat. Id quidem leviculum est; nec alia de causa hic notavi; quam quia errore typographico dicta pag. 26. v. 4. *DiaconVm* legitur, ubi in meo apographo ex Bononiensi cod. exstabat *DiaconEm*.

Ibid. pag. 27. v. 8. *Milites qui CVSTODIEBANTVR* *carcerem*, insignis locus est, in quo per translationis Latinae rimas Graecae dictionis ingenium prorsus emicat. Nam quia Graecus auctor *φυλάσσαντο* voce passiva, significatu vero activo usurpaverat (nam Graecis *φυλάσσειν* notione activa usitatissimum est) putavit interpretes sibi quoque tantundem licere. Ead. hac sect. pag. 28. ver. 10. reperitur: *Et ipsi se Christiani* (pro *Christianos*) *manifestant*: certe quia Graece scriptum fuit, *καὶ αὐτοὶ Χριστιανοὶ ὄντες κατεδήλοισιν*. Cujus syntaxeos est & exemplum alterum plane germanum mox extremâ sectione quarta versu penult. *Qui se Christiani* (pro *Christianos*) *professi sunt*: plane quia Graecus auctor more Graecanico scripserat, *οἱ Χριστιανοὶ ὄντες ἀπολόγησαν*. Graece gnari ea norunt.

Quid vero magis Graecanicum quam illud, quod sect. 4. p. 29. v. 4. scribitur? *Sed Vt iudex moras innecteret . . . Et ad amphitheatrum tardius properare, veniens arenarius dixit*. Vides hic aut utrobique infinitivo modo scribendum fuisse (nempe *innectere*, sicuti mox *properare*) aut utrobique per conjunctivum, nim. *properaret*, sicuti ante *innecteret*. Verum si posterius sequare, gravabitur error interpretis: qui, tamquam si istud VT causam finalem significet, cum conjunctivo copularit; quum contra certissimum sit *ὅ* VT (quod Graece erat *ὅς*) non fuisse *ἀπολογικόν*, sed potius temporis: nempe *ὅς* pro *ipso*, & VT pro *postquam*.

Ita-

Itaque prius malo, utrobique scil. infinitivo usum interpretem. Id quod eâ gratiâ fecit, quod Graece reperisset *ἢ* istud temporis cum infinitivo junctum (quod pluries Graeci eleganter usurpant) nim. *ὡς δὲ ὁ κριτής ἐνισπιδύειν*, & mox *βραδύως σπιδύειν*. Quod imitatus ingenii servilis interpres, eâdem prorsus junctura utens, sic posuit: *Sed VT iudex moras innectere . . .* *Ἐ* ad amphitheatrum tardius properare (pro necebat, properabat) *arenarius dixit*. Nolo heic autem acclamationem antevertere; nam haeret alius praeterea in modo allatis verbis hellenismus, qua parte hiantem lacunam exhibui. Vbi tria sunt in Aëtis verba (nim. *Causa publica faciente*) sed pro *Faciente* in Graeco *πράττων* aut *ἐκπράττων* erat: quod verbum sic primario est *Facere*, ut non raro sit *Exigere*. *Causa publica exigente*. At noster vir bonus (tantum scil. Graece gnarus, quantum ex macris illius aevi Glossariis adipisci poterat) nihil prius habuit, quam ut pro *πράττων*, *ἢ* *Faciente* appenderet. In fine ejusd. sect. ad illud, *Se Christiani* (pro *Christiani*) *professi sunt*, vide modo notata pag. 58. col. 2. Est enim hellenismus insignis. Et tamen quum olim haec Aëta meram esse interpretationem, totamque de Graeco jecore sapere, testaremur; furdo fabula caneatur.

Sect. 5. p. 32. v. 3. leviculum illud est: *QVID ENIM* (pro *Quidnam*) *mali homines isti fecerunt*. Nam in Graeco repererat, *ἢ γάρ*, *Quidnam*. Et si *ἢ* *Quid enim* eâdem

notione in Vulgata Mat. XXVII. 23. Mar. XV. 14. Luc. XXIII. 22. usurpatur pro *Quidnam*.

Sect. 6. p. 33. v. 2. *Quidam SENIS pauperissimus*. Obiter: quidquam heic mutari veto. Nam quamvis nulla mihi nunc exempla suppeditent recti *SENIS* pro *Senex*, tamen *ἀρχαϊκῶς* id usurpatum, nullus dubito. Certe sicut a recto *Senex* olim obliqui fiebant *Senecis*, aut *Senicis*, & sic ceteri casus (ex quibus porro cognomina *Seneca*, & *Senecio*: & *Senica* pro *Senex*) sic contra obliqui disyllabi *Seni*, *Senem*, qui nunc in usu sunt, docent fuisse olim & rectum casum *Senis*: a quo recto non tantum obliqui nunc usitati descendunt, sed & comparativus *Senior*: qui gradus a *Senex* debuisset esse *Senecior*. Similis est in *Pauperissimus* (nisi mendosum sit) vetus idiomus. Verum haec etsi archaismi gratiam his Aëtis conciliant, non sunt tamen loci hujus, quo de hellenismis agimus: quos jam notare pergo. *Quidam*, inquit *senis pauperissimus . . .* *OPPOSUIT* se *B. Januario . . . ut aliquid de vestimentis ejus mereretur accipere*. Nemo mihi hoc eripiet, quin hic interpres non alia de causa *ἢ* *Opposuit* se usurparit, quam quia Graece repererat *ἀντίτινος*: quod, si originem & primariam Graecam notionem intuearis, est quod voluit interpres: sin usum spectes, reddere debuisset, *Occurrit*, aut *Obviam processit*. Extrema sectione: *Orarium meum . . . scias. TE me ipsum daturum esse*. Imo vero *Tibi* scripturus erat, nisi in suo auctore legisset, *ἰσθὶ ἐμαυτὸν σὺ*

δωρῆσθαι. Nam δωρίομαι passim Graeci cum accusativo personae jungunt.

Secl. 7. v. 2. *Ante Triduo*. Cave damnes: nam ἀρχαϊκῶς & ἰδιωτικῶς sic loquebantur: nec magis in *Triduo ante*, quam in isto *Ante triduo*, τὸ *Ante* adverbii vim habet. Illud versu 5. *Quid vellet esse*, est purus putus hellenismus, quem in Graeco invenit; quem satis pag. 15. in cit. Adnot. 2. explicavimus.

Secl. 8. p. 37. v. 1. *Spiculator cum magna virtute* (respondet τῇ *Virtute* illi, quod in suo reperit, δυνάμει: ut Adn. 2. p. 15. exposuimus) *percutiens*. Sequitur ibid. v. ult. *Apparuit seni illi evidenter*, h. e. ἐναργῶς aut ἐμφανῶς, uti expositum est in Adnot. 2. p. 15. Mox: *Orarium*, VNDE (pro *Quo*: nam jam tum altero & tertio saeculo *Vnde* sic vulgo pro relativo usurpabant, sicuti Galli *Dont*, Itali *Donde*) *sibi oculos ligaverat*. Versu seq. *Ecce quod tibi REDDI debeam*. Corr. *debebam*. At *Reddi* est veluti deponens, ad exemplum ejus, quod Graece reperit, ὠφελον ἀποδίδοσθαι, quod sub passiva voce activum est. Vide Suidam in Ἀποδιδόμενοι (*reddentes*) ubi & Antiphonem citat. In Philoxeni Glossis Ἀποδίδομαι & *pendo* sibi e regione respondent.

Postremo secl. 9. v. 4. quid sibi vult portentosum illud *Silentiora noctis*, nisi quia bonus interpret Graece scriptum repererat Σιγῇ ὥστε τῆς νυκτὸς: quod ipse totidem verbis adnumeravit? *Silentio hora noctis* (ac statim) *apparuit*.. *uni ex illis, qui parati erant corpus ejus tollere*. Quum siquid Graece, siquid Latine scisset, is quidem non ignorasset, ver-

ti totidem quoque verbis potuisse, *Tacite* (aut si mavis, *Clam aliis*, aut *seorsum*) *noctis tempore apparuit* &c. Siquidem quis nunc ignorat, tertium casum Σιγῇ (h. e. *silentio*) saepissime adverbii instar esse, & *tacite* aut *clam aliis* reddi solere? Aut quis illud nescit, Graecam vocem ὥσπερ non tantum duodecimam sive diei sive noctis partem notare, sed & generaliter *tempus*? quae videtur potius primaria vocis hujus notio. I nunc, & inficiare si potes, hanc *Passionem*, quae locis omnibus Latina verba ex captu Graecorum usurpat, Graecam antea fuisse, quam Latino ore immane quantum balbutiens induceretur. Cl. autem Stiltingus quid sibi convenientius in hac causa fore provideat, (fateri ne, an secundum scholasticorum scita sanctissima, *Negare semper*) ipse secum calculos ineat.

DIGRESSIO de eo, *ecquonam haec quaestio valeat*.

Ac sane quid Bollandista sibi in hac re consultius duxerit, adhuc nescirem, nisi a me rogatus amicus, ejus ad me decreta in tempore detulisset: ex quibus satis agnovi, ab eo non incallide initas rationes. Nam negat principio ac pernegat §. II. num. 24. his verbis. *Ego certe stylum Graecorum in Actis Mazochianis reperire nequeo*. Atqui vel si ante videre poterat; at ex quo ultro sibi oculos obvelavit, jam vel alio monstrante, *nequeat* (sic enim fateretur) necesse est. Post pauca sequitur. *Omnia enim illa, in quibus hellenismos deprehendere se credit [Mazochius] auctoris aut exscribentium menda facile esse possunt*.

sunt. Haecenus eundo inficias, elusit hostem.

Verum ubi *Hac non successit, aliâ* (ut ille ait) *aggreditur via*. Vbi inquam, negasset mordicus, idq. postea non processurum vidisset, intus sese ipse recepit, ac num. 25. sic incipit: *Verum nolim prolixam hîc texere disputationem ad examinandum, Aetane illa fuerint primum Graece, an Latine scripta, cum id nihil prodesse possit ad illorum fidem augendam aut minuendam, nihil conducere valeat ad maiorem illorum aut minorem vetustatem deprehendendam*. Ita ne, vir ornatissime censes? de eo jam paucis videamus.

Eccui bono, Stiltingus ait; tam longa tamq. operosa tractatio? Quia, inquam, si haec Aetâ ab initio Graeca; haud diu post certamen ea scribi necesse fuit, sive scil. statim post infectionem sopitam (ea vero in Italia mense Majo ejusd. anni 305. desit) sive summum sub initia pacis Ecclesiarum sub Constantino rerum Domino: quo

(XXII) *Quando, & quibus gradibus in his locis sermo vernaculus ex Graeco Latinus evaserit.*

Olim in Dissertat. de Cathed. Neapolitana unica p. 103. ex Philostrato docui, medio saec. III. Neapoli Graeca studia viguisse, seseq. juvenes in Graece declamitando exercuisse: unde constat eo tempore non tantum imam plebem Graece inter se garrivisse, sed etiam illustres adolescentes eodem usos eloquio: excepto quod nobilitas etiam Latine sciret, eoque sermone cum Romanorum primoribus huc confluentibus, inque senatu & judiciis uteretur. Nec alium quarto ineunte saeculo obtinuisse morem, haec Aetâ docent, utpote Graeca primitus, non Latine a Christia-

tempore sermo Graius adhuc Neapoli ac multo magis Puteolis, Miseni, Cumis [XXII] vernaculus plebi erat [plebi, inquam, in Ecclesiae conventibus per Actorum Martyrum lectionem enutriendae] etsi cultiores bilingues essent, (quia Graece & Latine, prout usus, loquerentur, & marmora inscriberent) at contra curiales ad tuendam Imperii Rom. dignitatem non nisi Latine actus curiae universos ederent. Ergo eâ linguâ scribi Aetâ debuerunt, quam plebs juxta ac nobilitas intelligeret.

Atqui ea tanta Graeci textus primitivi antiquitas ab hac historia omnem *noticiâ* suspicionem amolitur. Aliud argumentum antiquitatis Actorum capiam ex ultimis sect. hujus verbis, *Vsq. in hodiernum diem*: de quo ADNOT. seq. Tertium argumentum mox alibi ducam ex Stephano Episc. ubi Aetâ Bononiensia *Exinde* h.e. statim a Martyrio scripta dixit. Vide ad objecta Stilting.

A D.

nis scripta. Quid ita? quia Plebs, quae maximam Ecclesiae Neap. partem (idem de Puteolana, Misenate, Cumana intellige) constabat, non nisi Graece sciret: siqui vero Christiani nobiles in ecclesiasticos conventus coirent, ii bilingues essent.

Atque ita per solidum saeculum quartum sese rem habuisse, praestare non ausim. At quinto certe ineunte saeculo, quia sub S. Joanne I. haec eadem Aetâ in Latinum transmissa fuerunt (hanc versionis Latinae epocham corporis S. Januarii Translatio Neapolitana, in Latinis Actis memorata, satis indicat), id argumento est, quinto saeculo non tantum nobilitatem, sed & vulgus imum a Graio eloquio in Latinum descivisse.

ADNOTATIO IV.

Quibusnam locis prima Actorum sectio manca aut foedata videatur, quove modo corrupta sanari, lacunae vero sarciri queant.

Adumbrata olim in Kal. Marm. p. 969. Adn. 5. nunc vero absoluta.

DE primae sectionis hujus calamitate memini pluries me conquestum. Ea sectio in descriptoris anni 1180. manus locis compluribus ita corrupta incidit, ut iis locis omnibus nihil exsculpi ab amanuensi posset. Atq. is debuisset in eisdem conclamatis locis tantum spatii vacuum relinquere, quousque locus hians aut aliunde affectus pertineret. Nunc is καλὴ γραφία (*scriptiois elegantiae*) magis quam fidei suae consulens, continua serie scripsit omnia, sic quasi nihil deesset. Vt omittam quae idem plura ob fugientem scripturam male est interpretatus. Etsi plerorumque omnium, quae de anni 1180. descriptore exposulavi, potest (ac forte debet) in anteriorem

librarium culpa conferri. Vtut est; sane me fati sectionis hujus tam bonae frugis miseret.

Atque equidem tam gravi carcinomati in tomo Kalendarii Marm. III. (pag. 969. Adn. 5.) quantulam tunc aliorum avocatus medicam operam potui, jam navaveram. Verum nunc curationis eo tempore nimium festinatae in aliquot locis poenitet. Proinde hic non tantum iis in locis meliora dabimus, sed & ordinem ipsum ita refingemus, ut a principio illa ipsa Sectio prima affecta, columnis duabus scripta sistatur: in quarum una textus Bononiensis facie, ut ante, foeda & verrucosa exhibeatur, in altera textus idem curatus arte Paonia proster, sed ita ut quidquid extrinsecus ad faciendum adfiscitur, id uncis interponatur charactere diverso. Deinde ubi jam textus bifariam prodierit, tum singularum partium curatarum sive assignabitur idonea ratio, sive novae instituentur mendi rationes. Ac simul plura non adnotata in loco, hic δὲ τοῦ παρρηγοῦ adlinentur.

PRIMAE ACTORVM SECTIONIS.

Tentus Bononiensis

Temporibus Diocletiani Imperatoris, consulatu Constantini Caesaris quinquies, & maximiani septies, erat persecutio Christianorum. In Ecclesia

Ita correctus aut suppletus.

Temporibus Diocletiani Imperatoris, consulatu Constantii Caesaris V. Maximiani Caesaris V. erat persecutio Christianorum. In Ecclesia ve-

ro

sia vero Mefinate civitatis erat Diaconus nomine Sossius vir prudentiae sanctitate firmissimus, annorum circiter triginta; sicut ipse cuidam Episcopo, qui Dei gratia advenerat in extasis revelare dignatus est. Ipso Episcopo asserente quod venerabilis Sossius propter metum paganorum non facile in publicis locis. Hic notiam habuit beatissimorum officio veniebant in Ecclesia civitatis Episcopus diversis civibus se occulte invicem visitabant. Sermo videlicet, collectio divinae legis erat in edificatione hominis, quos Xpo credere videbant. Et quia in ipsis locis, idest cum ipsis frequens erat paganorum, nobilium virorum magnam vatem, et tumulus usque in hodiernum diem illam ēē manifestatur, Idō Sancti, ut diximus, difficile in publico videbantur.

ro Misenatis Civitatis erat Diaconus nomine SOSSIUS, vir prudentia & sanctitate firmissimus annorum circiter triginta, sicut ipse cuidam Episcopo Theodosio, qui advenerat, in ecstasi revelare dignatus est: eodem Episcopo asserente, quod venerabilis Sossius propter metum paganorum non facile in publicis locis (videbatur). Hic notitiam habuit beatissimorum (Januarii Beneventanae Ecclesiae Episcopi, Festi ejus Diaconi, & Desiderii Lectoris, qui ad) Officium veniebant in Ecclesiam (in qua) civitatis Episcopus (cum Sossio &) diversis civibus se (cum Januario et aliis) occulte invicem visitabant. Sermo videlicet (et) collectio Divinae legis erat in aedificationem hominum, quos Christo credere videbant. Et quia in ipsis locis, idest Cumanis, frequens erat paganorum nobilium virorum (occurfus propter) magnam Vatem, cujus tumulus usque in hodiernum diem illius (Sibyllae) esse manifestatur; ideo Sancti, ut diximus, difficile in publico videbantur.

Quae usque ad verba illa *Sanctitate firmissimus* pertinent, ea satis copiose supra a pag. 14. ad 20. in adnotatis ad textum enarravi.

At in his quae proxime consequuntur, quaecumque sive huc consulto distuli, sive inconsulte exciderant, nunc prompte reddam.

dam . Ac primum quid in eo singulare erat , ut notaretur , *Sosium fuisse annorum circiter triginta?* Crediderim in Graeco Aetorum istorum fuisse *ὡς ἐπὶ τριάκοντα* , uti in Graeco Luc. III. 23. de Christo legitur , quod Vulg. reddidit , *Quasi* (sive circiter) *annorum triginta* . Putavit igitur Passionis auctor , hoc ad gloriam Sosii pertinere , quod attigisset (XXIII) *mensuram aetatis plenitudinis Christi* tunc cum ad patiendum pro Christo vocatus fuit . Atque hoc quidem facile intellectu est .

At quod sequitur , est multo omnium difficillimum : *Sicut ipse* , inquit , *cuidam Episcopo* , qui *Dei gratia advenerat* , in *ecstasi revelare dignatus est* . An *revelatione in ecstasi* ad rem tam in medio positam , quam aetas cujusquam est , resciscendam opus fuisset ? Atqui Adnot. superiore hoc totum partim ex Graeco sermone , quo primitus Aeta haec scripta fuisse ostendi , partim ex Joanne Diac. extricavimus : idque nunc levi brachio refricabitur .

Episcopo huic Jo. Diaconus (ejus verba attuli sup. pag. 20. Adn. 9. & alibi) *Theodosio* nomen fuisse

narrat his verbis : *Erat nempe tunc beatiss. Sossius annor. circiter triginta* , sicut ipse cuidam revelaverat Episcopo , nomine THEODOSIO . . . Haec ex Aetis nostris Johannem descripsisse , nemo non videt . Et tamen ab his Aetis *Theodosii* nomen abest . Atqui a Bononiensibus Latinis abest : a Graecis (quae ex hoc loco patuisse Johanni liquet) non aberat . In Graeco enim erat Θεοδοσίω (nam aevo medio Θεόδωρος pro Θεόδωρος scribebatur , sicuti & urbs Θεοδοσόπολις) imo fort. Θεόδωρ. scripturae compendio exaratum fuerat . Id vero Bononiensium Aetorum interpres , ratus duas esse voces nim. Θεὸς δόσω , inde in suo interpretamento posuit illud suum *Dei gratia* (sive *datione* aut *beneficio*) quae Θεὸς δόσω respondent . At vero Jo: Diaconus , aliquanto quam priscus interpres , Graece scientior , *Theodosium* Episcopi nomen in putativis duabus vocibus illis agnovit , & quidem satis recte . An non hoc unum , si cetera desint , hodierna Bononiensia de Graeco manasse clamat ? quod & Adn. III. attrigi .

Nec sequentia abludunt . Nam in Bononiensib. dicitur Sossius tricen-

. (XXIII) Illud ad Ephes. IV. 13. *Donec occurramus omnes . . . in virum perfectum* , in *mensuram aetatis plenitudinis Christi* , tametsi κατὰ τὸ ὁριζὸν sublimiores habet intelligentias ; nihilominus pleriq. κατὰ τὸ ῥητὸν accipientes de Christi aetate (quae Luc. III. 23. initio Ministerii definitur *ὡς ἐπὶ τριάκοντα* , *Quasi* i. e. circiter *annorum triginta*) videntur vulgo intellexisse : quo fit ut ea aetas ita honorabilis haberetur , ut S. Sosio laudi fuisse (ut hinc

patet) videatur , quod scil. eam aetatem assecutus , eandem martyrio cumularit . Tamen si de vero superioris Pauli loci sensu quaeratur , longe sublimior est sententia ; praesertim cum ibi τὸ ἡλικίας tantumdem sit quod *Staturae* . Nam ἡλικία *Staturam* hinc & alibi notat : etsi Vulgatus recte *Aetatis* posuit , quia etiam apud Latinos *Aetas* interdum *Staturam* significat , ut aliquando ad Luc. II. 52. ostendi .

cennalem aetatem suam Episcopo
IN EXTASIS REVELARE DI-
GNATVS esse : quasi vero aetas
ex illarum rerum genere sit , quae
revelatione in ecstasi opus habeant ,
& quidem non sine *συγκαταβάσει*
(*indulgentia*) Soli : *Dignatus est*.
Verum quid moror ? Jam supe-
riore Adn. III. praedixi , totum

hunc locum ita Graece fuisse con-
ceptum : Καθάπερ αὐτὸς πρὶ Ἐπισκόπῳ
Θεοδοσίῳ ἐπιθὼν ἐν ἐκστάσει ἀπεκάλυψεν
ἀξιώθεϊς . In his vero vertendis quid
non passus interpret ? Ex Θεοδοσίῳ
illud *Dei gratia* excudit : in ἐκστάσει
(quae hīc sive ad merum recessum
(XXIV) localem pertinet sive ad
nescio quid retrusius aliud) *mentis*

I

ex-

(XXIV) Ἐξίσταμαι ὅτ' Ἐκστασὶν plerumq.
translate de mentis excessu usurpari :
non raro tamen de discessu locali pro-
prie dictum reperiri.

Grammaticalia paullo spinosiora
quae sequuntur , tantum ad praeca-
vendas reprehensiones adjecta , vita-
bunt qui volent , censeo . Plura ex
iis recidissim , si ad id paullum va-
casset . Et in his tamen non pau-
ca sunt nunc primum observata .

A verbo incipio : cujus prior il-
le usus de mentis excessu notissimus
est , sicuti & ubi de immutatione qua-
litatum usurpatur , uti cum vinum ita
degenerans ut vappa fiat , οἶνος ἐξισ-
κώς vocatur . At altera de discessu lo-
cali acceptio , cum propria sit , est
tamen minus frequens , sed ita ut sit
satis usitata . Herodorus Thalia : Ἐκστάν-
τος ὡς ὁδῷ , *Digressi de via* . Usurpat &
Dio apud Xiphilinum in Caligula , ubi
Domitius Afer ἐξίστην ὡς ὁδῷ *decessit*
de via , ad honorem scil. Agrippinae
occurrenti adhibendum . In hac enim
acceptio modo subauditur dativus ejus
cui honor fit , ut in allato exemplo ,
modo exprimitur , ut apud Plutarchum
Romulo , Ἐξίστασθαι ὡς ὁδῷ βασιλεύσας
γονυῖξί : *Matronis procedentibus de via*
decedere .

Ac porro illud ὁδῷ interdum de in-
corporali via μεταφορικῶς capitur . De-
mosthenes de Corona : Ἐκστὰς ὡς ὁδοῦ
καὶ δικαίας ὁδῷ , *A recta justaq. via re-*
cedens , quasi diceret , *A via rectitu-*
dinis justitiaeque . Ex quo factum ut
Psalmo XXX. 23. Ἐκστασὶ (*excessus*)

intelligatur *peccatum* , auctore Theo-
doreto apud Suidam , Cyrillo Alex.
aliis . Hinc Favorinus : Ἐκστασις , ἀμαρτία .

Nec tantum cum gignendi sed & cum
dandi casu usurpatur . Suidas ubi docu-
isset , Ἐξίστασθαι esse διαχωρίζεσθαι (*disce-*
dere) ex Ranis Aristophanis v. 357.
affert , Κεξίστασθαι τοῖς ἡμετέροις χο-
ροῖσι , *Et a choris nostris recedere* . Et
ex eod. Comico affert . v. 373. ἔξι-
στασθαι μὲντοι χοροῖς . Ibidem Suidas ex
quodam antiquo , absolute pro *sejungi*
usurpante , haec affert : Ἐργάνης ἐκίλυσεν
ἐξίστασθαι , ἵς κατηκόντασιν , *Reos secede-*
re jussos telis consecit . Rursus idem
in Ἐκστῆναι ex vetere auctore : Μιθρι-
δάτῃ ἐκστῆναι Βιθυνίας Νικομήδει , *Mi-*
thridaten Nicomedi Bithyniā cedere .
Haec ultima syntaxis cum secundo
simul tertioq. casu frequentior ceteris .
Huc enim refer , ἐξίστασθαι ὡς ἀρχῇς ,
imperio , & πᾶν ὑπαρχόντων , *bonis cede-*
re : unde in lexicis Nomicis , Ἐκστασις
est *bonorum cessio* .

Ergo Ἐξίσταμαι cum plurimos signi-
ficatūs obtineat ; omnibus tamen *re-*
cedendi vis inest . Idemq. plane in no-
mine verbali Ἐκστασις valet .

Nam Ἐκστασις saepe mentis alie-
nationem , interdum ἀνεργίαν , ubi
mens ad caelestium contemplationem
abripitur (de qua videndus Dionys.
Areopagita) interdum qualitatum ἀλ-
λοιώσιν , veluti si de frigido calidum
aut contra fiat , aut ubi quid a lua
natura degenerat ut corrumpatur . At-
qui quomodocumq. hae translationes
usurpentur , ubiq. *recessus & discessio-*
nis

excessum sibi videre visus est: in ἀπακάλυψιν *revelationem* (illi Joannis in Patmo congenerem scil.) in ἀξιώθης denique *dignationem* indulgentiae plenam agnovit. Cum tamen si paullo plus Graece scisset, poterat eum locum verbis totidem ita vertere: *Sicut ipse cuidam Episcopo Theodosio, qui (forte) advenerat, digredienti revelavit* (h.e. in sermocinatione aperuit, & quidem ab eod. Episcopo ἀξιώθης i. e.) *postulatus. Postulatus, inquam, non vero Dignatus est, quamvis in*

nis notio inest. Exemplo sit illud Plutarchi in De primo frigido: Αἱ το θερμῶν κατὰ φύσιν, ὁδὸς καὶ παρὰ φύσιν δύναμις. ἀλλ' ἐκείναι θερμότητος. Fervidorum refrigerationes ex nullius adventu facultatis sive virtutis existunt, sed tantum ex caloris abscessu.

Quae cum ita sint; non est dubium, quin *Exsais* sit *excessus* non magis qualitatum (ubi res immutantur) aut mentium (ut apud mysticos accipitur) quam corporum de loco ad locum, ut ex Aristophane, & ex Anonymo, quem ex Suida attulimus, & ubi cum gen. ὁδὸς usurpatur & aliis visibus plurimis suadetur. Quo etiam militaris desertionis crimen pertinet, quod ab Harmenopulo lib. i. tit. 16. §. 8. *Ἐξάσις* vocatur. Ergo ne dubita, quin istud in Actis Bonon. *Ἐξάσις* (nisi vero auctor *ἑξάσις* scripserit, idq. participium interpretes in nomen verbale verterit) haud aliud sit, quam *in discessu*. Theodosio, inquit, ad se profecto, ac mox digredienti *postulatus* detexit.

(XXV) Ex Philoxeni Glossis, & aliunde ostenditur *Ἐξάσις* (Ecstasis) in Actis Bononiensibus esse saevissimam persecutionem, qualis anno 305. in Oriente erat. *Ἐξάσις* & Ἀποστασία synonyma. Paulus ad Thes. illustratur. Jamq. superioribus scriptis, curam

Philoxeni Glossis τῷ *Dignatus* respondere ἀξιώθης, interpretes noster animadverterit. At re vera tum istud *Dignatus*, tum saepius *Rogatus*, *Postulatus* ea voce notatur.

Jam vero quod paullo ante dixi per illud *In Extasis* significari potuisse *retrusius aliud*; ecquodnam istud aliud est? Non temere suspicor insectationem Diocletianeam intelligi. Rides? Legesis inferne (XXV) adnotata: *mecum, scio, senties.*

Illud quoque moneo, ab Jo: Diacono

ulteriore de *Ecstasi* loci hujus abjeceram; cum ecce in optimas Philoxeni Glossas Latino-Graecas incidi, in quibus ita scribitur: PRAESECUTIO. ἘΚΣΤΑΣΙΣ. Audio. Graecum *Ἐξάσις* tantumdem esse ait, quod Lat. *Praesecutio*. Atqui nihilo plus inde addiscimus: cum istud *Praesecutio* Latinis auribus sit prorsus absonum. Verum quis dubitat hanc unam esse ex millenis aliis in hoc Glossographo mendis librarii? sed tamen facile sanabilem. Nec enim aliud, quam luxatas reponendo litteras: *Persecutio* legi potest, ac vero debet, quae vox jam inde a tertio ineunte saeculo a Tertulliano, & aliis pro insectatione Christianorum usurpabatur a Christianis ipsis (ex quorum numero haud dubie fuit Glossographus iste: id quod ex indicibus sexcentis liquet) etiam apud ethnicos *Persecutio* forense vocabulum esset. Ergo, mihi crede, prior ille Graecus Actorum Bononiensium scriptor in *ἑξάσις* pro eo, quod est, *In persecutione*, scripserat. At Latinus interpretes, quid sibi istud *ἑξάσις* vellet, ignorans, vocem illam retinuit integram. Tu ergo, duos Philoxeno, quae huc pertinent, ita vertito: *Sicut ipse (Sofius) cuidam Episcopo Theodosio (tum forte) ad se in ea persecutione venienti postula-*

cono ibid. Episcopum Theodosium Ex Graecia venisse dici: quidnam securo, incertum. Nisi vero in illo (*In extasis*) Latini interpretis tale aliquid ei suboluit, veluti si *Estiaeotim* Thessaliae in Graecia provinciam, aut simile aliud illic sibi videre visus fuerit. Verum de hoc loco difficillimo satis: de quo etiam ADNOT. III. superiore plura praedixi, quae cum his conferre proderit.

Paucissimis interjectis illud videbatur (quod uncis inclusi) haud dubius revocavi, utpote sine controversia dilapsum; nam & in fine ipso sectionis hujus in ead. prorsus locutione usurpatur.

Statim postea: *Hic notitiam habuit beatissimorum* &c. *Notitia* est familiaritas, consuetudo. Italis hoc idem in ore est dicentibus, *Aver conoscenza con alcuno*: sed & Ter. *Quamquam haec inter nos nuper notitia admodum est*. Id & Cic. imitatur. Sequitur: *Notitiam beatissimorum officio veniebant*. Quis dubitat post *beatissimorum* fuisse *Januarii* nomen, addito Sedis voca-

bulo? Quod ni fuerit; haud potest intelligi, quo pacto ineunte sect. 2. de Januario sermo fiat, non notato sedis nomine: *B. itaq. Januario in Mes. civ. posito*. Certe hinc non notavit, quam paullo ante dixerat. Cumq. scribatur *Beatissimorum*; id indicio est, Episcopum non ventitasse incomitatum (nec enim decebat, nec moris fuit) sed ex instituto majorum cum Diacono & Lectore. Recte igitur sarcivi immanem hiatum: quem descriptores sic quasi nihil deesset, continua serie, quo nullius curae pateret, dimiserant.

Statim sequitur: *Officio veniebant* &c. Is locus omnis iis tigillis fulciendus fuit, quae ei alioqui ruituro, uti vides, admovi. *Officium* cum audis, noli putare heri aut nudius tertius id liturgicum evaluisse vocabulum. Imo jam ab aevo Cyprianico liturgicâ notatione id accipi consuevisse memini. Nam sunt mihi in schedis ex Cypriano loca de vocis *Officii* liturgico significato plurima, quae nunc piget excutere. Dabo nunc

I 2

tan-

tus detexit. Res ita se habet. Anno 305. Aprili mense adulto (quo Martyrium SS. Januarii, Sosii &c. contigit) in Italia quidem persecutionis aestus elanguerat, quae etiam paullo post mense Maio ibid. in totum cessavit. At eodem tempore in ceteris, praecipue ortivis partibus, Galerio maxime ferociente, magis magisque defaeviebat. Itaq. plures fidelium mandatis Dominicis de fuga in persecutione obtemperantes, ibi se maxime occultebant, ubi nulla aut minor infestatio videretur. Talis Campania erat, tranquillior semper, ac tum cum ma-

xime, ceteris regionibus; ita ut multa Fidelium millia suasu S. Caii Papae in hanc confugerint, ut in Actis S. Sebastiani legitur. Atq. in ipsa deniq. Campania nihil orâ Misenate secretius videbatur. Habes quae causa Theodosium ex ortivo cardine in haec loca compulerit. Ex *Ortivo Cardine* dixi, quia Jo. Diaconus hunc adscivit ex Graecia: *Advenerat autem iste* (Theodosius) *de Graecia*. Vnde hoc hauserit, ignoro. Nisi vero in iis voculis, *In extasis* (quas voculas in sua narratione non attigit) *Estiaeotim* sibi videre visus fuerit: erat vero olim *Estiaeotis* Thessaliae

tantum locum (XXVI) unum ex Actis S. Saturnini sane pulchrum: quo in loco cum *Saturninum ad Officium venientem* legas; etiam hîc pro Officio reposui *Ad Officium*, quia hîc item sequitur *Veniebant*.

Atq. hîc etiam, quae statim in Actis sequuntur, *Sermo* (istud in

Graeco Aëtorum fuerat *ὁμιλία*) & *Collectio divinae Legis*, sunt haec inquam, liturgica nomina, quae ex Actis Martyrum (XXVII) illustrasse non pigebit.

Sequitur: *Et quia in ipsis* (h. e. *eisdem*: nam aevo sequiore *Ipse*, & *Idem* pro synonymis habita) *locis*, *idest*

liae h. e. Graeciae pars. Vtut est, certe posterior haec interpretatio ut priori sit anteferenda, Philoxeni auctoritas facit: apud quem *Ἐκείναι*, & *Persecutio* sunt duo vexationis Christianorum, non cuiuscumq. sed asperimae, nomina.

Quod si forte quaeras, eccur *Ἐκείναι*, cum sit discessionis vocabulum, saevissimam persecutionem notet; respondetur eodem id jure fieri, quo apud Paulum *ἀποστασία* *Discessio* redditur, & tamen persecutionem maximam notat. Ejus locus exstat 2. ad Theff. II. 3. *Ne quis*, inquit, *vos seducat ullo modo* (quasi scil. *infret dies Domini*, ut proxime Paulus monuerat) *quoniam nisi venerit DISCESSIO* (*ἀποστασία*) *primum*, & *revelatus fuerit homo peccati* (*ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀμαρτίας*: is est Antichristus) *filius perditionis* &c. Atq. is locus vexatissimus est, maxime ob *Discessionis* sive *ἀποστασίας* notionem. Videantur de ea re interpretes: mihi certe his immorari nec libet, nec si velim, otium datur. Equidem mitto veterum tritam opinionem, quod *ἀποστασία* sive *Discessio* sit communis defectio ab Imperio Rom. simulq. ab Ecclesia Cathol. quae cum Imperio conjuncta. Mitto & alias sententias.

At equidem statuo, tam *ἀποστασίαν* quam *Ἐκείναι* (sunt enim prorsus synonyma, quia *Ἀπό* & *Ἐκ* eâdem vi pollent) esse primario & ex vi nominis *discessionem* prope generalem a vero cultu (ac talem, ut *In errorem inducantur*, si fieri potest, etiam ele-

cti) simulq. adhaesionem *Homini peccati*. Hoc quidem primario notat: at simul etiam (id quod cum desertione Divini cultus & adventu Antichristi conjunctum est) saevissimam ac generalem persecutionem Dei cultorum notat. En cur Philoxenus ea duo, *Persecutio* & *Ἐκείναι* pro eodem posuerit. Hinc illud est quod in maximis insectationibus (inter quas nulla nec generalior nec truculentior Diocletianea fuit) Christiani jam sibi signa Antichristi praenuntia videre videbantur: de quo plura possem loca ex Ecclesiastica historia cumulare, nisi trita essent: quae satis ab iis collecta suspicor, qui erudite de Antichristo scripserunt.

(XXVI) In S. Saturnini (anno circ. 250. pass) Actis, quinquagesimo vero post passionem anno scriptis legitur: *Ecce ipsum Saturninum ad OFFICIUM SOLLEMNE venientem unus ex illa malignantium turba eminus agnoscit*. Nominis *Officii* ambitu tum Dominicum, tum Cursus Ecclesiasticus, tum *ὁμιλία*, sive *Sermo*, & quidquid demum in Ecclesia colendi Numinis gratia in conventu gerebatur, veniebat. Rationem nominis elegantem ex ipsa vocabuli Latina notione acceptam in Cypriano animadverti: sed hujuscemodi nunc loca in schedis dissipata haud facile mihi rimanti occurrerint.

(XXVII) *Quid olim Collectio Divinae Legis notarit*.

Nihil frequentius in veterum Christianorum scriptis quam *Conven-*
tus

ideſt cum ipis. Hoc ultimum CVM ipIS, abjecto medio *ip*, eſt idem prorſus ac CVMIS (unde domo Sibylla Cumana erat) quae & proximae Miſeno fuerunt . *Et quia*, inquit , *in eiſdem locis*, *ideſt Cumis frequens erat paganorum nobilium virorum* (occurſus) &c. Vox *Occurſus* eſt ex Jo. Diac. in ead. narratione : *In oppido*, inquit , *Miſenatum potiffima incubuerat perſecutio*; *quia illic celebris paganor. frequentabatur OCCURSUS propter V.ATIS Sibyllae ſepulcrum haud inde longe diſcretum*.

Verum locus hic, cujus correptionem ac ſententiam modo adumbravi, adhuc indiget iteratâ curâ. Ergo ſic eum conſtitue : *Et quia in ipſis locis*, *ideſt Cumanis* (*Cumanis*, inquam, aut *Cumaeis* pro *Cum ipis*) *frequens erat paganorum nobilium*... Dixerat *In ipis* (quod eſt *In eiſdem*) *locis*. At quia hoc parum accurate dictum, Auctor id temperat ſubjectâ *διόρθω.*

αὐτῇ particula *Ideſt* (nam & Graecis *οὐτως*, & Lat. *Ideſt* interdum corrigendi vi pollent) quaſi diceret, *ſive potius Cumanis*; nam re vera non in Miſenati, ſed in Cumano ea tanta frequentia Sibyllam conſulentium erat: verum ea multitudo paſſim etiam in proxima Bajarum, Miſeniq. loca ſeſe infundebat. Nec temere illud *Cum ipis* non in *Cumis*, ſed in *Cumanis* aut *Cumaeis* mutavi, tum ne depereat ſyllaba media, tum ut ad *locis* referatur.

Sequitur : *Frequens erat paganorum nobilium virorum occurſus*. Vox *Occurſus*, uti vidimus ſupra, debetur Levitae Joanni. Porro agri Cumani (ad quem peculiaris via conſularis, Appiae ramus, conſueſſum index ducebat) frequentiae, ſatis ex antiquis compertae, plures cauſae erant: urbis nobilitas, loci mari terraq. opportunitas, agriq. ubertas. Ea de cauſa plurimae in agro Cumano villae magnificentiffimae *nobilium virorum* erant.

tus & *Collectae* vocabula, quibus Graece *συναγωγὴς* reſpondet. Atqui pro *Collecta* etiam *Collectio* (ut hoc loco in noſtris Aëtis) uſurpabatur. In Aëtis SS. Saturnini, *Dativi* &c. apud Ruinartum p. 384. ſect. V. *Qui* (*Dativus*) *cum ſe*... in *Collecta* fuiſſe profiteretur; auctor ab ipſo *Collectionis Sanctiſſimae* poſtulat. Mox ſect. VIII. *Auctoremq. ejuſd. Collectionis ſanctiſſimae non unum fuiſſe*. Sed & verbum *Colligere* pro eo quod eſt *Collectae* intereſſe uſurpabatur. In eiſd. Aëtis ſect. V. S. Thelica clamat: *Chriſtiani ſumus nos: nos*, inquit, *collegimus*.

Verum quid illud eſt quod in noſtris additur? *Collectio*, inquit, *Divinae legis*. Hoc etiam ex laudata

Paſſione SS. Saturnini & *Dativi* declaratur ſect. X. ubi Saturninus preſb. interrogatus, cur contra imperiale praeceptum colligeret, reſponder: *Intermitti Dominicum non poteſt: Lex ſic jubet*. Ibid. dum Saturninus ea de cauſa acerrime torqueretur, increpanti proconſuli, cur contra praeceptum Imperiale conventui praefuiſſet, non aliud reponebat: *LEX ſic jubet, LEX ſic docet*. En igitur cur in noſtris dicatur *Collectio Divinae legis*; certe quia *Divina Lex ita jubebat*, (& quidem verbis illis, *Hoc facite in meam commemorationem*) vetans ſcil. *Intermitti Dominicum*. Locus ad docendam conventuum Eccleſiaſticorum ex jure Divino neceſſitatem & frequentiam, pretii quanti maximi.

erant . Etiam Cicero suum ibi fuisse *Cumanum* memorat . Praecipua autem confluentis eo multitudinis causa fuit Sibyllae Cumanae religio , sicuti & haec Passio testatur : *Propter* , inquit , *magnam Vatem Sibyllam , cujus tumulus* ibi ostenditur . Ac nemo luculentius de Sibylla Cumana ejusq. tumulo , quam S. Justinus medio altero Christi saeculo egit : cujus locum attuli & illustravi to. 2. Kalendarii Marm. in S. Justino a pag. 448. ad 452. Nihil vero prohibet , quin ad ejus loci paucissima huc maxime facientia saltem digitum (XXVIII) intendamus .

Sequitur : *Et tustamulus* . Bigam istam vocum ex vade Jo: Diacono jam ante annos XV. mutaveram , in *Cujus tumulus* ; ac sane gratulor , quod hanc correctionem (in notis ad Jo: Diaconi *Certamen S. Sosii Jan. &c.*) quamvis meo suppresso.

(XXVIII) *Quaedam ex Comm. ad Kal. Marm. huc revocata , quibus tum S. Justini Sibyllae descriptio , tum haec Sectio ex aequo illustrantur .*

In primis loco cit. p. 448. Adn. 11. verissima Sibyllae etymologia ex Chald. שֶׁבַר *shebar* (quod est *insanire*) panditur : unde (R in L ex more Orientis mutato) fit *Sibylla* h. e. puella *insaniens* . Furor enim vaticinus peculiaris istius character erat . Ibid. Adn. 15. ex Βασίλειος , *Basilicae* vocabulo (quo Justinus utitur ad designandum Sibyllae locum , in quo edebat oracula) haud vane conjeci , fortassis id esse aedificium , quod in modum *Basilicae* factum hodieq. visitur , & *Piscina mirabilis* (nam & Justinus Sibyllae ad lavandum solia tria , in quae aquae influerent , tribuit) a Puteolanis *Ciceronibus* nuncupatur . Deinde pag.

nomine , Cl. Stiltingus , uti nar rant , usurpaverit . Verum illuc redeo . *Cujus* , inquit , *tumulus , usq. in hodiernum diem . . . manifestatur* . Illud *Usq. in hodiernum diem* quanti , & ad quid valeat , nolo hic praedicare , ne lectorem copia rerum obtundam : tamen cum eadem haec Acta integra mox statim iterum lectori sistenda sint (verum a mendis amanuensium repurgata) eo loco tum istud *In bod. diem* , tum alia , quae in toto meo Comment. (qui a p. 14. ad 46. pertinet) nolenti exciderant , avido lectori apponam . *Cujus* , inquit , *tumulus , usq. in hodiernum diem illius ēē* (h. e. *esse*) *manifestatur* . In his quidem , uti vides , praeter formidabile illud *Tustamulus* , & quod τὸ *Illam* in *Illius* verti , aliud praeterea nihil audacter in textu mutavi , tum quia quae utcumq. tolerari pos sunt ,

449. Adn. 19. demonstravi , illos περιηγηταῖς (sic enim S. Martyr appellat , h. e. *Circitores*) qui S. Justinum ad loca singula visenda circumduxerunt , Puteolis nullo tempore defuisse : eos vero olim *Circitores* aut fort. *Circelliones* vocatos (ea enim Justini περιηγηταῖς respondent) deinde facilem ad notum hodiernum *Ciceronis* vocabulum patuisse transi tum . Ad haec φάξον ab Justino vocari Sibyllae sepulcrum , eo quod esset figurae lenticularis , a me ostenditur p. 450. Adn. 20. Postremo totus Justinus locus ad illustrandam Actorum nostrorum sect. hanc valet plurimum : is vero locus paullo post ann. 135. (quo circiter anno videtur Justinus oram illam Campaniae lustrasse , ut ibi a me pag. 451. suadetur) scriptus a S. Martyre in suo Protreptico fuit .

sunt, non sunt temere turbanda, tum etiam quia me jam diutinae in reponendis discerptis istius Abfyrri membris taedium medicinae coepit. Tamen quis vetabit, quae- nam in hoc ultimo loco restituendo tentari possint, verbo dumtaxat admonuisse?

Ac duae maxime emendandi rationes sese offerunt. Prior expeditior erit, si pro *Illam* reponas *Sibyllam*, proq. *Manifestatur*, substituas *Cumanam testatur*, aut (quod est propius hodiernae scripturae) *Cumanis testatur*. Ergo sic leges: *Cujus tumulus usq. in hodie diem Sibyllam esse Cumanam testatur*, sive *Sibyllam esse Cumanis testatur*, h.e. fidem facit. Altera ratio talis est: *Cujus tumulus usq. in hodie diem illam esse Maniam testatur*. Quae altera lectio ita suaderi potest, ut

in Graeco Aëtorum fuisse videatur, ἵναί μανίαν μαρτύρεται aut μαρτυρεται. *Esse insaniam (furorem) testatur*. Verum sicuti Cicerō III. Tusc. II. *Maniam* Latine usurpavit, ita & horum Aëtor. interpres,

Ac specimen nescio quod *Maniae* Sibyllae Cumanae exstat apud Petronium in Trimalcionis convivio. Vult ergo Sibyllae χρησμίον (oraculum) esse puram putam insaniam. Petronii locum in ima (XXIX) ora afferam, quo tum illa lectio, quam in textu superne exhibui, tum & duae modo expositae correctiones fulciantur.

Atq. is mihi maxime laceri corruptique loci iudicio & ratione qua sarcienti qua sanandi modus in mentem venit. Nisi si vero alii ineliora excogitaverint.

Atque

(XXIX) In Petronii fragmento Traguriano, quo caena Trimalcionis describitur, ita legitur: *Nam Sibyllam quidem Cumis ego ipse oculis meis vidi in AMPULLA pendere*. Quae hinc *ampulla* dicitur, non alia fuerit quam φακός, lens illa, in qua, teste S. Iustino [qui circ. ann. 135. praefens ista vidit] reliquiae Vatis continebantur. Locus ejus in Protreptico exstat pag. 35. ita conceptus: ὑποδείκνυνται καὶ φακὸν ἀνα ἐκ χαλκῆ κατασκευασμένον, ἐν ᾧ οἱ τοὶ λείπονται αὐτοῦ σφίγγονται ἑλεγχοι. *Ostendebant (circitores) etiam loculam illum lenticularem ex aere conflatum, in quo reliquias ejus (Sibyllae) Jervuari narrabant*. Ex quo perspiciamus, quidquid in lentis modum tumeret, ex quacumq. materia & in quocumq. usum esset elaboratum, id φακός fuisse dictum, similique de causa Latinis *Ampullam* (haec enim clare

in suo derivato *Ampullari* tumorem designat) tantumdem significare. Ergo *Ampulla*, in qua Sibylla pendebat, erat aereus locus φακώδης (lenticularis) quo Sibyllae reliquiae continebantur: qui locus pendebat suspensus.

Porro apud Arbitrum sequitur: *Et cum illi (Sibyllae) pueri dicerent; Sibylla τι θέλεις (τι θέλω, h.e. quid vis) respondebat illa, Aporthanin thelo (ἀποθανῆν θέλω, emori volo)*. Digna responsio, quae pueris daretur, quibus non aliud quam naeniae reponi solent. Ergo cum pueris Vates pueraescens inducitur. Haec vero quamvis confecta a Petronio satis apparet. Ea tamen ad veri effigiem inventa necesse est; eademque simul *Maniae* Vatis, qualis sub Petronio erat, specimen ostendunt.

ATque hætenus ea sunt, quæ partim tomo i. Kalendarii marmorei a pag. 266. ad 280. partim tomo tertio a pag. 963. ad 972. iam ante complures annos prodierant : nisi quod huic repetitæ editioni altero tanto aut duplo ampliora, sed sparsim & suis quæque locis, auctaria infarimus, quæ plerumque qua charactere diverso, qua signis, sive apertis monitis ab adnotatis antiquis discriminavimus. At vero quæ hinc sequuntur, ea sunt huius editionis, in studioforum S. Ianuarii gratiam prodeuntis, peculiaria.

IN ACTA BONONIENSIA

ANIMADVERSIONES STILTINGIANAE PRIORES.

Cum Mazochianis interlocutionibus.

STiltingi Cl. reprehensiones duum generum sunt, ac duplici in loco expositæ. Priores illæ sunt quas in *Recensione Actorum* affert, ubi de Actis Mazochianis (sic enim vocat, quæ ego modestius *Bononiensia* locis omnibus appellavi) præloquitur. Posteriores vero illæ, quas extremo ferme Commentario Actis ipsis Bononiensibus subiecit. Ergo a prioribus ordiar, non sine meis responsionibus : qua cura expeditus, Acta Bononiensia eo consilio in scaenam reducam, ut in eorum calce lector tum adpersas Actis vere sinceris Stiltingi calumnias, tum purgationes meas simul eodem loco cognoscat. Interdum autem mediæ Stiltingi impugnationi, (quo sim brevior) interloquar ; alibi, dum Noster recipit spiritum, ego Stiltingiana tamquam admotâ spongiâ diluam. Priora interposita *Interlocutiones*, posteriora *Subjectiones* si vocaveris, non morabor. Atque hæc nunc pro tempore, Stiltinge ornatissime, habeto : at extremo in Opusculo plura, uti spero, in nostra *Denuntiatione* dabuntur.

IN

§. II. n. 25. Stiltingus incipit. Referunt *Acta Mazochiana* pag. 272. *flammam ex capite S. Sosii emicantem*, a S. Januario esse visam; indeq. S. Januarium praedixisse, Sanctum Sosium martyrio coronandum. Factum hoc ejusmodi est, ut non minorem S. Januario laudem conciliet, quam S. Sosio; cum S. Januarius non modo solus dicatur flammam illam vidisse, sed etiam voce prophetica martyrium S. Sosii praedixisse. Hoc igitur factum non debebat omitti in *Actis S. Januarii* (Vaticanis scil.) si notum fuisset Auctori. Ignotum vero esse non poterat, si ille ex

Actis Mazochianis sua de S. Januario composuit. Itaq. necessario dicendum, *Acta Mazochiana non fuisse visa a collectore Actuum* (Vaticanorum) S. Januarii... Omittere similiter non debuisset, quae de amicitia inter Januarium & Sosium in *Actis Mazochianis* referuntur (1). Nibilo magis inducere debebat Timotheum Praesidem, si omnia coram Dracontio Praefide fuissent peracta, ut habent *Acta Mazochiana* (2). Itaque cum alter alterum exscripserit, ut ex collatione fit manifestum; necesse est, ut dicamus, *Acta Mazochiana ex Actis S. Januarii* (Vaticanis) fuisse composita

K

(1) Tam S. Sosii flamma, quam ejusdem cum beatiss. Januario amicitia callide ab Auctore Vaticanorum omissa fuit, duabus de causis in oculos incurrentibus. Prior illa est, quia Vaticanus primario de Januario agebat, de Sosio vero eatenus, quatenus Januarii commilito fuit. Altera multo potior, quia tam Sosiana familiaritas, quam Sosii caput accensum, cum gestis Nolanis collidebatur. Nec enim Januarius uno tempore Miseni simul cum Sosio versari, & Nolae junctim cum Timotheo decertare potuisset. Ergo aut (si quidem, cum Bononiensium Auctore flammam & amicitiam retinere voluisset) Nolanorum multo admirabiliorum iacturam pati debuit; aut ut haec plausibilia auditu servaret, meminisse flammæ, meminisse amicitiae haudquaquam potuit.

At vero Jo: Diaconus longe aliud

secutus, rationem sua industriâ commentus fuit, qua cum Nolanis gesta Misenensia, cumq. Dracontio Timotheum (diversis nempe temporibus) apte componeret. Confer Diaconum cum Vaticanis.

(2) Timotheum judicem praeficere judicio debuit (& quidem neglecto Dracontio) si quidem Nolanam tragoediam, quam unice deperibat, utpote admirationi ciendae aptam, producere in scaenam voluit, omisso Dracontio. Ac sane Vaticanorum Auctor non alios circa Nolana duces secutus videtur, quam facile Graecos Neapoli degentes cum eorum *παράλογα*, de quo alibi. Atqui post Vaticanum Auctorem exstitit Jo: Diaconus, qui pollens ingenio, methodum reperit, qua omnes simul narrationes, quâ potuit, conciliaret: in admirandis artificiosenectendis felicior.

posita (3) & aliunde partim aucta, partim corrupta a scriptore ignorante (4) aut certe minus perito (5).

(3) Vis argumenti tui, vir amicissime, eo ducebat, ut necesse sit alterutrum ex altero profecisse. Ergo hoc dilemmate opus erat: *Necesse est, Acta Mazochiana ex Vaticanis, fuisse composita, AVT CONTRA.* Ternionem istum syllabarum (aut contra) nisi addas, ita ut dilemma existat; necesse erit testimonium omne conscientiae, intus vociferans, abs te compressis faucibus praefocari. Vter vero exscripserit, alibi videro, h. e. ad Vaticana in rem praesentem.

(4) Ignorante (inquit) absolute usurpato. Sic enim loqui amat, qui toties *Ineptiam* Actis Bononiensibus exprobat. An callide (ad frangendam scil. Aetorum Bononiensium auctoritatem) Italicismis utitur? ut quivis ex ima plebe, imo & ex medio Neapolitano Mercato intelligat, & intellecto offendatur. Sane noluissem isthaec evulgari apud multitudinem tam perspicuis atq. disertis verbis: adhaec noluissem apud vulgus tam graviter Auctori Bononiensium detrahi, tanta pietate ac sermone illius temporis venustate praedito, quantam haec historiola praefert auribus eruditus. Ergo, Vir ornatissime, *Parcius ista viris tamen obijcienda memento*, ut ille ait.

Sed pulchre est, quod quidquid Auctori Bononiensis historiae detraxerat famae, id reparat, quantum potest. Aut certe, inquit, minus perito. Redeo in gratiam.

(5) Totum praecedens Stiltingi amicissimi argumentum [quamvis ab eo multimodis, uti vidimus, involutum, ne distorta crura cernantur] est ex numero *non aversiparum*, quae Latini *Reciproca* argumenta vocant, vulgo *Primi occupantis*. At recta argumentandi methodus haec fuit

Sequentes tres sectiones (nim. 26. 27. 28. inferne (6) excerptas reperiens cum suis responsionibus.

§. 2.

set. Cum quinq. integrae sectiones tot verbis in Bononiensibus Actis quot in Vaticanis occurrant; necesse fuit alterutrum historiographum eas ab altero mutuatum. Si quaeris, uter ab altero exscripserit; illa rectissima via erit, nim. uti critica sagacitate inveigamus, utra stylum illarum quinq. communium sectionum referant, reliqua Vaticanorum, an reliqua Bononiensium. Deinde siquid in illis quinq. sectionib. aliter in Vaticanis, ac in Bononiensibus existet, uter Auctor rectius eum locum exhibeat. Ita statim perspicietur, utra duarum historiarum de suo splendeat, utra vero Aesopæa illa cornix fuerit, pennis alienis induta. Nos loco suo Vaticana dabimus eo consilio, ut eam, quam modo diximus operam lectori navemus.

(6) *EXCERPTA quaedam ex Stiltingi sectionib. 26. 27. 28.*

His observatis jam nolo Stiltingianam sectionem 26. lectori obtrudere. Nisi quod extremâ hac sectione ita pollicetur: *Infra ostendam, plura in Actis Mazochianis esse improbabilia, quam in nostris (si quidem ostenderis, eris mihi magnus Apollo) est*, inquit, *in dictis Acta nostra [Vaticana] magis peccant*. Fatetur ergo in Vaticanis multa esse improbabilia, etsi plura in Bononiensibus esse contendit. Adhaec fatetur Vaticana in *Dictis* magis peccare. Hanc confessionem nunc teneamus. Ceterum Bononiensia prorsus vacare improbabilibus, quivis vel simplici eorum lectione convictus fatebitur, tantum abest ut Nostra vindictis opus habeant. Sed tamen satisfiet in loco obiectis omnibus.

Num. 27. ait, fateri me, Auctori Bononiensium primario de S. Sosis scribere fuisse propositum. Numquam

id somniavi. Nam tum in eo Additamentorum meorum loco, quem citat Stillingus, tum clarius sup. ADNOT. II. p. 52. dixi, Auctorem Bononiensium voluisse de roto Martyrum septemviratu scribere, praecipue vero de Januario (in quo maxime sese diffundit) deque Sosio, quorum res notiores erant. Nec alia de causa ab Sosio incipit, quam quia inde prima martyrii causa exorta in omnes derivavit. Ceterum Januarius ratione Pontificalis dignitatis, & quia is copiose interrogatur, deq. eod. tamquam signifero semper agitur, & quod primus capite detruncatur, tum ceteri omnes gregatim; ob has inquam rationes recta est inscriptio Cod. Bononiensis [eam vide sup. p. 18. initio] *Passio Sancti Januarii Episc. & Mart.* Tacetur Sosius cum ceteris. Quae cum ita sint, nescio cur menda illa ADNOT. II. pag. 53. col. 1. v. 15. irrepleverit, ubi, *Passio SS. Sosii, Januarii &c.* editum fuit, pro *Januarii, Sosii &c.*

Ibidem Bollandista subjicit: *Fuerit igitur* [Auctor Bononiensium: cui tamen ibid. quinti saec. tribuit antiquitatem] *ex Clero vel populo Ecclesiae Misensis.* Cur non potius Puteolanum fuisse dicamus, cum Puteolis fuerint omnia transacta, imo cum Proculus, Eutyches & Acutius Puteolani fuerint? Cur non unum ex Neapolitanis; his enim Patronatus S. Januarii divina designatione obtigerat: de quo alibi.

Quid vero hinc colligat, videamus. Nempe insert: *Quare mirari non possumus, ipsum* [auctorem Bononiensium] *omisisse ea S. Januarii gesta, quibus Sosius non adfuerat, cum propter Sosium de Januario solum scriberet.* Paucisq. interpositis, in hac sibi observatione mirifice placet his verbis: *Haec sola observatio sufficit ad intelligendum, quare* [ab Auctore Bononiensium] *omissa sint omnia gesta Nolana, nim. quia Sosius ibi non fuit.*

Heu miserandas collectiones! Qui ita rem comminiscitur, quasi si Bononiensium scriptor [Misensis scilicet Superis placet] studio partium abreptus, ita Sosium ornare satageret, ut etiam ceterorum commilitonum non Miseniensium gesta turpi obscuraret silentio, non alia de causa, quam quod his commilitonum gestis Martyr suus Miseniensis non interfuisset. Has nim. aemulationes [Ego sum Pauli, ego Apollo, ego Cephae] improbatas Apostolo (1. Cor. I. 12.) aevo illo Martyrum longe sanctissimo alebant in imo pectore Christiani, si Stilingo credimus.

At nihil suavius est, nihil quo magis vineta ipsemet sua succidat radicibus, quam quod extremâ eadem secta subjicit: *Eadem*, inquit, *de causa potuit* [Auctor Bononiensium] *omitte caecitatem, sanationem ac demum mortem Timothei tyranni, quod VERA NON CREDERET, aut saltem non satis certa* [quae in Vaticanis leguntur]. *Nihil igitur praetermisit Mazochianus* [Bononiensium Auctorum] *auctor, quod non posset jure optimo praetermittere, etsi Acta nostra* [Vaticana] *haberet cognita.* Vides equod iudicium de Vaticanis [perhonorificum sane] ferat: ejusmodi, ut palam fateatur Vaticana esse talia, quibus Bononiensium Auctor (si Vaticanis posterior fingatur) multa *Non vera* contineri crediderit. An non hoc uno praeconio, Amice suavissime, funditus fidem Vaticanorum evertis?

Num. 28. ait: *Ambo* [Vaticanorum & Bononiensium Auctores] *suos habuere sectatores. Acta Mazochiana secutus est Beda.* Haecenus recte. At quod addit: *Aut Florus:* utinam ne addidisset. Nam tribus additis syllabis, prae se aperte fert, sese majores suos Bollandistas doctissimos, Henschenium & Papebrochium, aut cum tuncis luctari sinere [quos si versaret; didicisset ex tomo altero Martii, elogium S. Januarii, ab omnibus Bedae tributum, nihil Floro debe-

§. 2. Sect. 29. In *Actis nostris* (Vatic.) displicent primo discursus aliqui inter Judicem et S. Januarium, quos Auctoris potius esse, quam illorum omnino mihi (7) persuadeo, prout in *Annotatis observabo*. Displicet non minus S. Januarii oratio contra tyrannum, qui ea oratione dicitur in caecitatem incidisse. Displicet, aut suspecta saltem est, ipsa Judicis caecitas, secutaq. per preces S. Januarii sanatio. Suspecta demum est mors tyranni. Haec omnia parum fides mereri, ultro agnosco & profiteor; praesertim cum

auctor non sit contemporaneus, sed medio saltem saeculo, & forsan toto posterior.... Etenim narrat constructionem fuisse S. Januario Ecclesiam in loco sepulturae, nec illius Ecclesiae constructionem refert ut novam, ut omnino verisimile sit, *Acta* fuisse conscripta non diu ante corporis translationem, sive vergente ad finem saeculo IV. aut inchoato V. (8).

§. II. Sect. 30. Accipe non pauca quae in *Actis Mazochianis* videntur inprobabilia. Primo S. Sossius dicitur captus, carcerique inclusus: deinde

re, sed totum Bedae esse] aut eorum auctoritatem flocci pendere. Quanti autem unius Bedae [quem postea gregatim Martyrologi secuti sunt] auctoritas sit, expendetur in DENUNTIATIONE nostra.

Sequitur: *Actis.. nostris* [Vaticana intelligit] inhaeserunt omnes martyrologi Graeci [non: verum recentissimi: nam Basilii Imp. Menologium omnium vetustiss. de Nola nihil, Puteolis omnia ab initio transigit, nec Martyres raptari ante rhedam patitur] & cum iis Io: Diaconus: qui utraq. *Acta* saec. X. prae manib. habuit, sed nostra Mazochianis constanter praetulit. Rectius dixisset *Nostra cum Mazochianis conciliare studuit*, dum diversis utraq. gesta temporibus tradit. Quid aliter faceret, cum utraq. Stephanus Episcopus Diacono commendasset? de quo infra in *Prolusione ad Vaticanam*.

Ad §. II. Sect. 29.

(7) Jam fatis salvae res. Nam nisi omnino sibi persuasisset Auctor, ingens periculum erat, ne vulgo omnes in eas allocutiones jurarent.

(8) Duo *ἀτοπα* (absurda) haec periocha Stiltingiana continet. I. Quod suamet confessione Vaticana aliquot res absurdissimas complectuntur (veluti orationem contra tyrannum, Judicis caecitatem, secutamq. sanatio-

nem, ac demum tyranni mortem) & tamen haec ead. Vaticana Bononiensibus, in quibus nihil horum, antepont. II. Quod si Auctor Vaticanorum medio IV. saeculo, aut non multo serius (si Stiltingo creditur) *Acta* tam a vero aliena scripserit; jam horum saeculorum, quae haecenus pro integerrimis habebantur, nutabit fides. Jam ergo quaecumq. Martyrum *Acta* ex Ambrosio, Prudentio, Basilio, Chrysostomo aliisq. antiquis, sive notis sive anonymis, protulere Ruinartus, ac Tillemontius, eaq. tantâ antiquitate freti, a comprobandis iis *Actis* abstinerunt, de iis jam nunc timeamus necesse est, ne aliquid monstri alant. Sane tam audax Cl. Stiltingi prioribus quatuor saeculis obretractatio Ecclesiastico iudicio notari mereretur. Nam si quatuor illa beatissima saecula non tuta a fraudis suspitione sunt; quid porro reliqui fiet? Imo, si sapimus, ablegetur Actorum Vaticanorum Auctor ad labens VIII. saeculum, quando primum pia huiusmodi fraudes in fabricandis aut amplificandis quo jure quaq. injuria *Actis* increbuerunt. Atq. ab hac aetate non tantum ille mira & insolita comminiscendi ardor, verum & stylus non abludunt: de quo plura ad Vaticanam.

de vero condemnatus ad mortem, & ve vera capite caesus. Atamen nulla usquam fit mentio de ipsius interrogatione, ac si plane inauditus ad mortem fuisset condemnatus, & occisus. Hoc vero est contra omnem consuetudinem Judicum Romanorum, qui Martyres ad mortem damnare non solebant, nisi interrogatos & auditos, praeterquam in casibus extraordinariis... Quid ergo causae dicemus...

[9] Ad sect. 30. De Sosii interrogatione praeterita. Ex eo probari haec Acta peculiariter Januarii fuisse.

Ante omnia scitum est, interdum iudices non juris tramites in Martyrio. necandis fuisse secutos, sed more belli in eos saevisse, idq. maxime in Diocletiani persecutione, teste Eusebio. Verum nolo ad hoc effugium in Sosio recurrere, quo minime est opus, quia Stiltingi obiectio, ut fumo levior evanescet, statim ac supra extremâ pag. 26. legeris Adnot. quintam ad illud sect. 3. *Iussit eum [Sosium] ergastulo mancipari, quoadusq. fieret ejus INTERROGATIO.* Ergo sive ante sive post Januarium cum Festo & Desiderio, etiam Sosium fuisse auditum necesse est; quamvis hoc ab historico taceatur, qui satis habuit, fuisse faciendam, significare. Quis nunc Stiltingianis declamationibus locus? Satis autem apparet, clarissimum Bollandistam aut non sincere istiusmodi obijcere, aut probis Martyrum Actis accurate legendis parum delectari: in quibus [nisi ubi praesidalia sint] pluries interrogatio tacetur, & tamen facta creditur. Cur, inquis, eâ supersedebant scriptores martyriorum? quia molestum erat tabularia tribunalium excutere, ut interrogationum atq. responsionum ordinem ex iis exciperent. At, inquis, cum Januarii, Festi & Desiderii interrogatio integra referatur, cur non tantundem in Sosio factum?

Nullam aliam reperio causam, quam quod diu post scripserit, nihilque singulare de Sosii interrogatione inveniret in Actis prioribus (9)... Secundo quando narratur comprehensio S. Sosii, non additur qua in civitate fuerit captus, & utrum Miseni, an Puteolis fuerit carceri mancipatus: quod rursus non erat silendum ab auctore fere contemporaneo, qualem suum credidit Mazochius (10).

§. II.

Vtinam ab ulcere tractando isto, Vir Cl. abstinuisses, qui locis omnibus docere non cessas, Auctorem Bononien- sium primario de Sosio sibi scribendum proposuisse, de Januario autem ex occasione tantum. Ecquis vero ita stipes fuerit, quin in te vim totam argumenti, ex hoc loco Bononien- sium ducti, retorqueat? Quid enim? Historiae auctor de Sosio tantum primoribus labris delibet illud, *Quoadusq. ejus fieret interrogatio*, hac vero referendâ supersedet: at ibidem statim de Januarii duorumq. Clericorum interrogatione implet utramque paginam. Cur hoc, nisi quia non de Sosio, sed de Januario primario ageret? nam de illo non nisi uti occasione martyrii, & ut illustri commilitone, narrat: ceterum ubiq. in Januario totus est. Merito huic Historiae verus titulus in MS. ille praescribitur, quem nuper ex doctiss. Fabro didici: *Passio S. Januarii Episc. & Mart. tacito Sosio &c.* Vide sup. pag. 18. ver. 3.

[10] Miseret me saeculi hujus [nam praestat tempora moresq. accusare, quam homines] quo, inquam, saeculo quo plus litterarum inclaruit, eo minus pudet talia scripto mandare, per quae nihil aliud quaeritur, quam ut liber obesior fiat, etiam, si sit opus, per aliorum insectationes. Ceterum in hoc facto, in quod me hic Vir clariss. nolentem pertrahit, Auctorem

Bo.

§. II. Sect. 31. „Tertio improbabile est, S. Januarium cum S. Fe-
sio & Desiderio venisse in carcerem,
ibique publice fuisse conquestos de So-
sii captivitate, cum in fervore perse-
cutionis ultro se tyrannis tradere mi-
nistri ecclesiae non deberent (11).
Quarto magis etiam improbabile &
plane ridiculum est, quod ibi in Actis
sequitur. Nam secundum Acta mili-
tes habebant mandatum de capiendis
Januario & Sociis, cognoscebant ipsos,
nec tamen comprehendebant, sed eis
dimissis, Judicem monebant (12).

Quinto improbabile est, quod dicitur
de arena parata, ut Sancti feris
objicerentur, & de re tota omiſſa,
quod Judex nonnihil tardasset, cum
ad publica illa spectacula maximus
esset hominum concursus . . . (13)
Sexto parum verisimile est, quod di-
citur de Proculo, Eutycete, &
Acutio captis, dum alii ad suppli-
cium ducebantur, & jussu praesidis
una occisis cum ipsis sine ullo exa-
mine: si qui enim sic occisi aliquan-
do fuerint, id saltem rarissimum est
(14) nec credendum auctori tali, cum

177

Bononiensis historiae si roges: Cur, o
bone, non memorasti, ubi captus &
quo retrusus fuerit Diaconus Sosius;
quidvis ille responderit, haud, mihi
crede, facile eundem coarguas. Quid
enim? Dixerit scriptor: Qui potuis-
sem de prehensionis circumstantiis nar-
rare, qui nesciebam? cum ad scriptio-
nis meae tempus quinquaginta plus
minus anni a re gesta fluxissent. Hunc
ita causantem ecquod argumento, Stil-
tinge, confut. s? Aut forsan respon-
derit: Imo tenebam equidem de pre-
hensione singula, ut qui rei gestae in-
terfuisssem, aut ea ab oculatis testibus
didicissem: at non tanti res erat, uti
Martyrii narrationem circumstantiis ni-
hil ad aedificationem facientibus (nim.
ubi tentus, quo detrusus) onerarem.
Aut postremo reponat: De Januario
quidem narraui ista omnia (quae nunc
de Sosio quaeris) minutatim, ut qui
signifer totius agminis esset: at de So-
sio uno ex gregariis non fuit necesse.
Nec immerito historiola mea inscribi-
tur, Passio S. Januarii Episc. & Mart.
tacitis ceteris, quia Januarii causa Pas-
sio scripta fuit. Hunc ita responden-
tem qui audierit, an non animo evel-
ler istud systema laboriosum, quo vir
ornatissimus voluit, Acta Bononien-
sia primario de Sosio scribere? idq.

reclamante inscriptione Bononiensium
Aetorum hujusmodi, Passio S. Januarii
Episc. & Mart. Quam inscriptionem
cum non ante hos duos mentes didi-
cissem; haud mirandum si in priore
illa Additamentor. editione an. 1744.
paullo inclinatio in Sosium fuerim, sed
non eo ulq. ut primario agi de Sosio di-
xerim, sed de utroq. communiter,
additis ceteris commilitonibus. At nunc
satis superq. erit, si Fabrianae Bono-
niensium inscriptioni post Januarii,
καὶ οὐρανισαὶν (ex indulgentia) adda-
tur secundo loco, Sosii, & Sociorum.

[11] Non tantum ministri Eccle-
siae sed & omnes Christiani Christo
fugam in persecutione suadenti obse-
qui debuerunt. Atqui hujus loci dif-
ficultati occurram infra ad calcem
Aetorum Bononiensium a mendis ex-
purgatorum in responsione ad obje-
ctionem signatam littera [E] & ita oc-
curram, ut hinc nihil admodum pe-
riculi immineat.

[12] Haec vero diluam ibidem in
responsio ad object. signatam littera [F].

[13] Haec quoq. ibid. in responsione
ad objectum notatum littera [I].

[14] Imo satis frequentia exempla.
Ibidem sect. 5. haec refelluntur, ubi &
respondebo objectioni signatae litte-
ra [L].

in aliis Actis diu ante capti referantur. (15).

§. 11. Sect. 32. Ex disputatis colliget eruditus lector longissime abesse me ab opinione Mazochii, qui Acta sua commendavit ut pulcherrima, ut antiquitate, breviloquentia, simplicitate nec non gravitate se mirifice commendantia, ac demum ut sincera. At me iudice, ea Acta non sunt antiquitate commendanda, nec pulchritudine; sed hominis sunt longe posterioris, qui S. Solum exornare voluit, ideoq. initio de ipso narravit omnia, quae dicebantur Miseni; cumq. S. Solum martyrium referre non posset, nisi etiam de S. Januario & aliis mentionem faceret, ex Actis illius selegit quae voluit: alia vero aut omisit, aut mutavit pro arbitrio. Hinc nec breviloquentiâ laudandus est, sed silentio suo de S. Solum in-

terrogationibus, & cruciatibus martyrio praevis tam bujus, quam aliorum, aperte prodit, nihil sibi compertum fuisse de gestis in martyrio praeter ea, quae legebat in Actis S. Januarii. Si usus esset simplicitate ac gravitate debita, si inventa in Actis S. Januarii numquam mutare voluisset; non toties in brevi lucubratione assereret opposita & contraria (16). Apud Mazochium num. 1. asseritur, Sanctos propter metum paganorum non facile in publicis locis comparuisse, idq. omnino probabiliter. At num. 3. S. Janarium cum Fesko & Desiderio perducit ad carcerem eoque modo loquentes inducit, ut non possent non invotescere. Sic num. 5. Proculum diaconum cum Eutychete & Acurio publice de condemnatione Sanctorum fecit conquerentes (17). Componat illa cum prioribus, & cum prudentiae legibus qui potest. Sect. 33.

[15] Ante captos fuisse, in Vaticanis Actis refertur, quia non aliter Nolana tragoedia ornatior evadere potuisset.

[16] Hic, rogo, resistamus pauper. Nam quis tantam Viri Cl. jaſtantiam ferat? Non tam enim epilogoſtus iſte eſt, quam triumphuſ quem de Bononienuſibus Actiſ agit, at nequaquam decernente ſenatu eruditorum. Interim palmas & pugnatuſ a ſe pugnaſ enumerat, & quotieſ cum hoſte debellatuſ, memorat. Nec dixeris, non ita locutuſtuſ, ubi haſ Repetitaſ Vindiciaſ guſtare occeperit (ex quibuſ quacuſq. huc victoriaſ a ſe relatuſ conglobat, eaſ penes noſ revera ſteſiſſe ſuiſ lociſ intelligit) ne dixeris, inquam: neq. enim docilem fore ſpero, quem jamdiu ſtudia partiuſ mancipatuſ tenent. Verum quid refert? Ab anno 1744. ad hunc uſque diem,

jam viroruſ omnium eruditione iudicioq. praſtantium conſenſio mihi cauſam adjudicaverat. Nec dubitare poſſum, quin per haſce Vindiciaſ in ead. ſententia ſeſe magiſ confirmatuſi ſint. Id ad victoriã ſatiſ.

Similem Cl. Stiltingi triumphuſ agi cernes mox, nim. poſt Acta Bononienuſia mendis purgata, in obiectiſ ſignata littera [N]. Videſiſ.

[17] Haec duo facta, quae criminatur, adeo non absurda, ut paribus exemplis *Lappaxoſiſ* [aequantibuſ arenae numeroſuſ] comprobentur. Videſiſ infra ad Acta mendis librarioruſ purgata ſect. 3. Eſſi aegre eſt, quod ea producere cogar, quae in luce litteraruſ tanta a nemine ignorari neceſſe ſit. Heu tempora infelicia! Nam de hiſ, quam de hominibuſ (quando honeſtaſ non ſinit) inſtituere querelam malo.

Secl. 33. Certe sex illorum Martyrum comprehensio satis verisimilis est, prout refertur in Actis S. Januarii (18): at non facile credenda, prout narratur apud Mazochium, & prioribus illius scriptoris dictis contraria (19). Secum pugnantia esse militum verba num. 3. apud Mazochium, jam observavi. Nam dicunt venisse Januarium & Socios ad carcerem, & sibi mandatam fuisse eorum comprehensionem: nec tamen ceperant (20). Rursum num. 4. pugnantia loquitur Auctor, dum ait, nimis sero fuisse ad Sanctos bestiis exponendos; mox tamen refert, reductos ex am-

phiteatro Sanctos, sententiam dictatam, Sanctos extra civitatem ductos ad locum supplicii, denunciatos Judici tres Christianos, hosque ejus jussu captos, & cum reliquis occisos. At haec omnia plus temporis exigebant, quam necessarium erat ad Sanctos ferarum moribus objiciendos, ad quod omnia jam antea erant parata. (21) Mitto alia in Annotatis assignanda, (credo voluisse dicere Afferenda) & ex omnibus concludo, standum non videri Actis Mazochii, sed Actis S. Januarii, ubi dissentiunt (22).

(23)

[18] Non verisimilis, ut ad Vaticanam dicam: sed Auctor ad ornandum suum drama Nolanum necessariam duxit.

[19] Videantur responsiones ad Stiltingiana objecta posteriora.

[20] De his quoque ibidem loco suo.

[21] Omnia ibid. diffabuntur locis convenientibus.

(22) His adversa omnia a me ostenduntur, tum in responsis ad Stiltingi posteriora, tum maxime in adnotatis ad Vaticanam.

Haecenus objecta Cl. Stiltingi sunt. Qui quidem ubi supra num. 29. Vaticanorum Improbabilia [quae potius Absurda vocare debuerat] protulit, ne centesimam quidem partem produxit, & quae tamen pro-

duxit, quantum potest attenuavit. Sed ut ut est, certe suamet confessione ea Acta damnavit, quippe confessis absonis rebus referta. At interim Bononiensia, utpote eisdem absurdis omnium confessione vacua, sincerissima habenda: quae merito Beda [quantaevius auctoritatis scriptor] & octavi nonique saeculi Martyrologi sunt secuti; imo & Romanum Martyrologium [quod jamdiu totus Occidens adoptavit] passis ulnis amplectitur. De Mrologio Rom. in Denuntiatione nostra viderimus: certe ut appareat, quanta sit adversariorum audacia, qui ut Bononiensibus Actis detraherent, coguntur interim Romani Mrologii tabulis, & hodiernae Ecclesiarum Latinarum consensio parum verecunde obsistere.

AD-

A D M O N I T I O .

Prioribus quidem objectis potuisse supersederi, uno ore nostri homines clamitant : quippe quae I. saepe petitione principii (uti loquuntur scholae) laborant . II. Deinde quod Passionis Bononiensis ipsa per sese narratio tum stylo tum rebus meram sinceritatem (iis certe , quibus subtile ad ista persentientia palatum inest) sapit . III. Postremo quia tria illa antiquitatis rebus gestis aequalis argumenta (sup. pag. 61. col. 2. leviter delibata , latius vero , ubi ad Acta Vaticana praefabimur , deducenda) si probe percipiantur , non poterit non plenis suffragiis causa Bononiensibus Actis adjudicari .

Ergo , ut ab initio coepi exponere ; jure ac merito docti homines queruntur , quod nihil causae fuerit , cur data opera Stiltingianis objectis prioribus satisfacerem . Verum sciant id in mediocrium ingeniorum , ad levem quamcumque auram mobilium , gratiam fuisse factum . Et quia prioribus Stiltingi argumentis distandis opera navata fuit , etiam posterioribus illis (quae idem Bononiensibus Actis subjecit) nunc dandum est aliquid , iis praecipue quorum solutionem in prioribus vix delibata , distuli in haec Acta Bononiensia a mendis librariorum detergere : quae jam ita exhibebimus , ut ad eorum calcem Stiltingiana objecta posteriora attexamus .

E A D E M A C T A B O N O N I E N S I A V V L T V N I T I D I O R E P R O D V C T A .

F A C T I R A T I O .

Quorum animus ab Actis Bononiensibus magnopere aestimandis abhorret , horum duo esse genera video . Pars prior paucissimorum est , ac prope insanabilium : qui quidem non tam Actis ipsis (quid enim commoverunt ?) quam ei , qui deprompsit , haud optime cupiunt , & quidquid ab ejus officina prodit , limis oculis intuentur . Atq. hos Deo primum , deinde suae meae

conscientiae testimonio commendatos, bona cum pace missos facio.

Est autem genus posterius aliquanto plurium: qui cum numquam cimelia vetera erroribus diffluensia (veluti sunt sana antiquitus ab imperitis scalptra, manu exarari baud docta manu codices chartaeque veteres) viderint, nunquam in veteres interpretationes de Graeco Latinas ab utriusque linguae baud satis gnaris profectas, numquam in loca lacunis biantia, aut ceteroqui corruptissima, utpote ex cariosis membranis eruta, inciderint; cum sint, inquam, in his peregrini, siquando in horum aliquem inospitale locum incurrerint, ita torrent stupentque, quasi quos ad infames scopulos procella adegisset. Atq. ex horum numero plurimos (23) ceteroqui cupidissimos litterarum viros designare possem,

(23) *Amicis ornatissimi Viri obiectis officiosa responsio.*

Inter cuiusdam Viri clarissimi mihiq. amicissimi nuperas Dissertationes exstat una, quae Bononiensium S. Januarii Actorum a me productorum reprehensionem continet; nec enim titulum Dissertationis nec libri (quem correctavi nunquam) teneo. Itaq. de ea Dissertatione prorsus securo mihi, vellit aurem amicus; ac pertimescendum monuit, ne ob istum Dissertatorem praeteritum, institueretur in me inofficiosi querela. Quid quaeris? nolui, si hunc praeterirem, inofficiosus videri: praesertim cum exstiterit meorum familiarium unus qui mihi attulit excerptas ex hoc nupero Dissertatore Actorum Bononiensium (non sine execratione addita) mendas huiusmodi: *Repperisset, Mesinatae, Messinatae, Spectatur* (pro *Exspectatur*) *Exspectaculum* pro *Spectaculum*. At in tanta mendorum segete his saltem abstinere poterat, utpote recte scriptis. Pro

Repperisset pugnat Priscianus, Pandectes Florentinus & hodiernus doctiorum usus: de reliquis quatuor vide superiores meas ad Acta Bononiensia adnotationes.

Alibi in *Flama*, *Exurexit, Perexit, Inecteret* invehitur: quasi vero (Deus bone!) novum sit, in veterrimis Mss. simplicem pro duplici consona quam saepissime usurpari. In *causa publ. faciente* qui defaevire potuisset, si a me ibi adnotata legisset?

Postremo in Auctorem Actorum debacchatur, quasi qui usum particularum Latini sermonis nescierit, ut qui alicubi scripserit, *Ex hoc signum*: alibi, *Secundum imperiali praeccepto*: alibi, *De amphitheatrum*. Et ob istud facinus indignum Acta nostra (quamvis olim Ecclesiarum Dei usu consecrata) titurâ una delenda vociferatur. Verum non recte atq. ordine facit, qui propter isthaec menda auctori Actorum potius quam indoctis amanuensis (quibus perpetuum est veterum librorum errores novis usque

que deterioribus cumulare) tam graviter stomachatur. Quid Cicero-
ne, quid Caesare, quid reli-
quis Latinae linguae deliciis fie-
ret, si Dissertator nuperus, vir
clarissimus, horum manu exa-
ratos codices vetustissimos in ma-
nus fumeret? Quid si sacratas
illas Pandectas Florentinas, et-
si quam accuratissime ab erudi-
ta manu scriptas, consuleret? Ac
ne ab hoc genere ipso discedam,
quid ageret, si Bonini Mombri-
tii Acta Sanctorum, ab eo cum
eisdem erratis, quae in membra-
nis repererat, edita legeret? At-
qui bonus ille vir ob hoc factum
a viris doctissimis laudes ingentes
meruit: cum contra, quia Surius,
ubicumq. in eisdem Actis errores
ac barbaras locutiones cum castiga-
tioribus permurans, sincerum vas
incrassavit; ejus labor omnium
obtreccationibus patuit. Quo ju-
dicio publico edoctus Ruinartus,
a castigandis Actis manus ita suas
abstinuit, ut quae tum primum
ex Mss. erueret, ea mendis toti-
dem, juxta ac repererat, quam in-
quinatissima exhiberet. Exemplis
ad comprobandum Ruinarti insti-
tutum abstinco.

At ultimum monumentorum ab
eod. hoc depromptor. pag. 619. patet
oculis omnium: *Indicem Oleorum
sacrorum* intelligo, quae Grego-
rius M. ad Theodelindam Regi-
nam misit: cujus inscriptio sic in-
cipit: *Notitia de Olea (pro oleis)
Sanctorum*. Deinde: *Sanctae So-
phiae cum tres filias suas*. Post:
Sancti Iasonis & alii Sancti. Ad-
haec: *Sancti Cornili & multa mil-*

lia. Tum illud: *Sanctus Blasius,
& multorum Sanctorum*. Mox: *Fe-
licitatis cum septem filios suos*. In
fine: *Quas olea sancta &c.* Et ta-
men haec sub S. Gregorio Magno
scripta volunt. Quid si porro in
Florentinii Hieronymiano Marty-
rologio, Amice, parumper verferis?
an non gemmas meras Ennaiano
sterquilinio obductas deprehendes?
In his velim tantisper se Dissertor
Tuscanicus exerceat, antequam
ad Actis Bononiensibus male di-
cendum profiliat.

Atqui illud mirabile est quod
idem vir amiciff. ubi pag. 193.
me risisset, quod nimis sero in
genuinum Bedae Martyrologium (quod
Bollandiani tomo 2. Martii evulga-
runt) incidissem; mox pag. seq. ea
ipse de Beda dicit, per quae risum
vel Catonianae cuilibet severitati
excutiat. Nimirum ait a Beda
S. Tarachi elogium fuisse con-
textum. Vbi nam in Beda genui-
no Tarachi mentio? Edicas quae-
so. Nam equidem in Bedam ge-
nuinum Bollandianum me incidisse
dixi: at Bedam genuinum tuum,
in quo sit *Tarachi* mentio, nec
unquam vidi, nec quemquam un-
quam visurum, satis certo scio.
Nimirum tu solus, Vir ornatissi-
me, te *Tarachum* Mart. in Beda
genuino vidisse praedicas, ut qui
Bedas quotlibet genuinos domi suc-
centuriatos habeas.

Verum amoto joco, non alium
equidem Bedam genuinum novi,
quam quem Bollandistae initio to-
mi 2. Martii exhibuerunt. In eo
singulis diebus primo loco litteris
grandioribus Bedae elogium, modo

sem, si honestas pateretur. Atq. horum plerosq. a Bononiensium lectione, praesertim a sect. prima, absterri potuisse, parum equidem miror: mirarer potius, si cum sint in his hospites, tamen sese iis alluci potuisse profiterentur. At hos tamen ipsos viros optimos, a quibus nigrae succus loliginis abest, facile sanabiles iudico. Quid enim promptius, quam hanc ipsam Historiolam a soloecis purgatam, insolitis de Graeco translationibus (modo fraudi ad intelligendum sint) in meliores permutatis, repletisq. lacunis, parum in his peritos quasi manu protenta juvare?

En cur visum fuerit, hanc a me etiam Actis Bononiensibus operam esse navandam, ut ea salebris, quae a legendo haetenus avocabant, remotis; percurri inoffenso pede a simplicioribus possint. Ergo obsecutus amicis, soloecismos ad rectam syntaxim revocavi, absurdiora quaeq. castigavi; sed & integram sectionem primam antea conclamatam, pluribus cum iudicio solidatis lacunis, aliis conjectura ex Graeco facta restitutis, ita reddidi integritati suae, nullum ut industriae meae, uti spero, poeniteat. Atq. in hac sectione prima curanda quidquid factum medicinae fuit, ejus rationem tota ADNOT. IV. a pag. 62. ac deinceps allatam habes. Hac vero opera iis maxime impensa fuit, qui cum in Acta Bononiensia pulchre se animatos ostendant,

exstet, adscribitur (nam ubi nihil ex Beda exstet, notatur: *Beda vacat*) deinde minorib. litteris scribuntur quaecunq. in Mss. invito Bedae tribuuntur. Itaq. die XI. Octob. (in quem Tarachus incidit) in capite grandib. elementis notatur, *Beda vacat*: ac deinde ex Ms. D. (h. e. Divionensi) eadem die sic affertur: *Apud Tarsum metropolim Martyrum Taraci, Probi & Andronici: qui persecutione Diocletiani martyrizati sunt. Verum ad ~~dispositum~~ quod attinet: hanc veniam petimusq. damusq. vicissim. Hoc interim lector notet: mihi, quod fero ad Bedam genuinum accefferim, id minime no-*

cuisse: tibi contra, Amice suavissime [cui nimis cito, a puero scil. Beda genuinus in praecordiis haesit] deproperatam Bedae additionem fraudi fuisse. Itaq. posthac vetus illud *ovide Spadius* teneas, censeo.

Verum jocandi finis: tamen si miseret meimet, qui (ut obsecundarem amico viro roganti, ut verbo saltem uno satis Dissertori amicis. facerem) ad haec tam trita descenderim. Et tamen hi sunt illi nuperi eruditi differtatores (id quod honoris Viri amicis. causa dictum volo) ex quibus Cl. Stiltingus profecisse se, in Dedicazione significat.

dant , tamen eorundem mutilationes , asperitatem atq. strigiliginem aegre patiuntur . In horum ergo gratiam compla-
navi omnia .

Accedit & illa ratio , quod Bollandista clariss. cum objecta posteriora sua ex Actorum Bononiensium regione (nim. ut illis in os obganniret) exposuisset ; nolui committere , ut fraudem sibi factam exposcularet , si non ad calcem Actorum sua adscripsissem . Vna ergo , ut ajunt , fidelid parietes dealbavi duos , quia & accusatorem Stiltingum reo a se peracto (ne subterfugisse actoris os videretur) opposui , ac simul hunc non sordidatum (uti fieri in statijs con-
troverjsis solet) sed solito candidiore ornatum toga produxi .

EADEM ACTA BONONIENSIA

MENDIS LIBRARIORVM DETERSIS
SOLIDATISQ. LACVNIS

NITIDIORE VULTV REDVCTA

CVM NOVIS ALIQVOT ADNOTATIS,

Cumq. Stiltilgianis objectis posterioribus in calce Actorum
exhibitis & refutatis.

PASSIO S. JANVARIi EPI ET MART.

TEmporibus (A) Diocletiani Imperatoris , consulatu
Constantii Caesaris V. Maximiani Caesaris V. erat per-
secutio Christianorum . In Ecclesia vero Misenatis Civitatis
erat Diaconus nomine *Sofius* , vir prudentia & sanctitate
firmissimus annorum circiter triginta , sicut ipse cuidam Epi-
scopo Theodosio , qui advenerat in ecclasi , revelare digna-
tus est : eodem Episcopo asserente , quod venerabilis *Sofius*
propter metum paganorum non facile in publicis locis (videba-
tur) . Hic notitiam habuit beatissimorum (*Januarii Beneven-
zanae Ecclesiae Episcopi* , *Festi ejus Diaconi* , & *Desiderii Le-
ctoris* , qui ad) Officium veniebant in Ecclesiam (in qua)
civi-

civitatis (24) Episcopus (*cum Sosio &*) diversis civibus se (*cum Januario & aliis*) occulte invicem visitabant. Sermo videlicet (*et*) collectio Divinae legis erat in aedificationem hominum, quos Christo credere videbant. Et quia in ipsis locis, idest Cumanis, frequens erat paganorum nobilium virorum (*occursus propter*) magnam Vatem, cujus tumulus usque in hodiernum (25) diem illius (*Sibyllae*) esse manifestatur; ideo Sancti, ut diximus, difficile in publico videbantur.

2. Bea-

[24] *Civitatis* absolute usurpatae nomine Misenum, de quo hec agitur, venit.

[25] Istud *Vsq. in hodiernum diem* non miror in Actis Graecis fuisse notatum; nam ineunte IV. saeculo cum pleraq. hujus orae Campaniae pars irretita gentilitatis erroribus teneretur, quis dubitat, quin Sibyllina superstitione ibidem vigeret, & exterorum concursus eodem undequaq. fierent? Valet hoc igitur ad comprobendam prioris Graecae scriptionis antiquitatem, rei gestae aequalem, aut certe adulto saeculo IV. (sub Constantino aut filiis scil.) haudquaquam posteriorem.

At cur Latinus interpres, quem, (ut in priore Passionis hujus editione Adn. 38. quam supra pag. 41. videbis) conjeci occasione Translationis S. Januarii de Marciano factae, cujus in fine mentio injicitur, haec Acta ex Graeco vertisse: cur, inquam, reliquit istud *Vsq. in hodiernum diem*? An quia tempore Paulini Nolani [cui S. Joannes Neapolitanus, Corporis S. Januarii translator, coaevus fuit] adhuc ethnicismus, ac simul Sibyllina su-

perstitio grassabatur? Hoc quidem non est incredibile, quia quinto saeculo adulto gentilitas afflicta quidem, sed nondum plane extincta fuerat: cujus etiam VI. saeculo restabant rara vestigia.

Verum quid necesse est ita in artum cogi, quasi non potuerit Latina interpretatio longe antiquior Translatione corporis S. Januarii fuisse? An non posteriorum hujusmodi translationum narrationes adjungi in fine Actor. antiquae scriptor. omni tempore consueverunt? Quid si ergo Latina interpretatio non diu post Acta Graeca [in gratiam forsitan Beneventanorum, aliorumq. populorum Graece nescientium] prodierit? quo tempore scil. ethnicismus quamvis a Constantino labefactatus, adhuc tamen latius grassabatur, quam ut Sibyllinae superstitiones exolescere potuissent; ita ut adhuc tum notationi illi, *Vsq. in hodiernum diem* locus esse potueris. Id vero si est; tum dicemus, sub Constantino quidem aut filiis haec Acta Latino ore locuta: at vero non nisi sub S. Joanne I. additam fuisse Translationem e Marc-

cia-

2. Beato (26) itaque Januario in Misenate civitate posito, factum est, ut beatus Sotius diaconus in ecclesia sua sancta Dei Evangelia legeret, & subito de capite ejus flamma exsurrexit, quam nemo alius vidit, nisi beatus Januarius Episcopus: qui ita (27) eum martyrem futurum ex hoc signo quod viderat praenuntiavit: & congaudens osculatus (est) caput ejus, gratias agens Domino: caput quod pro Domino Jesu Christo passurum est.

3. Post non multos dies factum est, ut ad Dracontium Judicem Campaniae eorum fama nunciaretur. Hoc audito, Dracontius judex jussit eos secundum imperiale praeceptum inquiri, & ad se adduci. Inquirentes vero invenerunt beatum Sotium Diaconem (28) & duxerunt ad Judicem. Dracontius

enim

ciano Neapolim factam.

[26] Illud *Itaq.* (quod collectioni ante dictorum servit, atq. idem hic valet, ac *Vti dixi*) aperte innuit, de eo supra fuisse narratum. Quid quod Januarius Miseni jam positum dicit, quasi si diu ante Misenum pervenisset? Postremo siingas, Januarius nunc primo nominatum, cur non Episcopum vocat, nec ejus civitatis episcopus esset? Nec enim dubium est, quin si nunc primum ejus mentio fieret, scribi debuisset, *B. Januarius Beneventane civitatis Episcopo*. Numquam aliter in prima mentione fiebat, nisi si forte sedes ignota scriptori foret. Sic in Clericis ipsis hic factum, ut infra S. Proculus ubi primum sect. 5. memoratur, sic insignitur: *Proculus Puteolanae civitatis Ecclesiae Diaconus*. Quae satis ostendunt, jam sup. sectione I. fuisse scriptori de Januario sermonem, quippe qui scopus primarius descriptionis esset; ac post *Beatissimo*

rum ea omnia fuisse, quae supra supplevi: *Beatissimum Januarius Beneventanae civitatis aut Ecclesiae Episcopi, Festi ejus Diaconi & Desiderii Lectoris*.

Fallitur ergo Stiltingus noster ubi ad Sect. 3. persuasum habuit, Januarius tum primum venisse Benevento ad carcerem Puteolanum, idq. inter absurda notat: de quo in loco. Confer mox in Adn. 30. illud *Statim*.

[27] *Qui ITA cum Martyrem futurum . . . praenuntiavit*. Saepè apud Latinos ITA pro *postea* [sicut hic accipitur] observavi, tacentibus licet de hac notione lexicis. Ac sane ut τῇ *Ita* hic uteretur, videntur invitasse Graeca Acta in quibus *Εἰς* usurpabatur, idque usitato significato pro *Postea*. Ac facile ex *Ita* [abjecto .] ITA Latinum venit: de quo alibi dixisse videor.

[28] In textu Actor. sup. pag. 26. ver. 4. *Diaconum* typographus per errorem posuit: ac cum in Bono.

enim iudex iussit eum ergastulo (29) mancipari, quoadusque fieret ejus interrogatio. Retrusus (D) itaque beatus *Sofius* in ardua custodia carceris a militibus custodiebatur. Quod dum beatus *Januarius* reperisset, quia beatus *Sofius* Diaconus carceri fue-

Bononiensi apographo, teste doctiss. Fabro [quem supra laudavi pag. 17.] scribatur *Diaconem* [more temporis ejus] hinc saltem reponendum duxi.

[29] Duo hinc ad noxios custodiendos receptaculorum nomina cernimus. I. *Ergastulum*: de quo videndi Lipsius in *Electis* cap. 9. Pignorius in de servis, Salmasius ad Spartiani Hadrianum c. 18. aliiq. plures. Antiquitus hoc non nisi in usum privatorum fuit, qui in suis latifundiis servos operi faciundo addictos in ergastulis vinctos detinebant: at hinc *Ergastulum* publicus locus est. II. Deinde hinc *Ardua custodia carceris* memoratur, quae & mox non semel *Carcer* absolute dicitur. Atque equidem quid hinc *Ergastulum* sit, non ex Lipsio nec ex aliis, qui non nisi veterem ejus vocis notionem norunt, discendum puto, sed ex hujus loci atq. temporis usurpatione. Hinc enim *Ergastulum* non carcer privatus erat in usum glebae addictorum, sed publicus ad noxios detinendos. Quod si a me petas, quo ergastulum ab *ardua custodia carceris*, de qua mox, discrepet; respondebitur, hinc *Ergastulum* locum fuisse custodiae leviolem, in quem noxii accessu primo conjiciebantur usque ad interrogationem: ex qua postmodum si constaret quidem eos infon-

tes esse, liberi dimittebantur. Quod si contra liqueret reos esse imputati criminis; tum vero in *arduam* (ut hinc vocatur) *custodiam carceris* trudebantur.

Atque ex hac observatione satis constat, primum quis illo tempore in tribunalibus usus *Ergastuli* fuerit: nim. detentionis locus, *Quoadusq.* [ut hinc diserte explicatur] *fieret interrogatio*. Deinde quia statim hinc *Sofius* ex ergastulo in *arduam custodiam* traductus significatur; id certo argumento est, & interrogationem re vera fuisse praemissam, & ex ea constituisse *Sofium* esse impietatis reum: quod scilicet Christianis crimen a paganis imputabatur. Desinat ergo Cl. Stiltingus objicere contra juris formulam factum, ut *Sofii* examinatio praeteriretur. Nam re vera hoc tempore, quod inter ergastulum & arduam custodiam fluxit, peracta fuit. Cur vero, inquis, ea ab historico praetermissa? Quia is primario de S. Januario agebat: de *Sofio* autem tantum ut Socio, & occasione certaminis, de quo satis fuit talia, non quidem describere, sed nutu tantum significare. At de Januario interrogatio minute narratur, quippe primario historiae hujus scopo, ut quae sup. p. 18. v. 3. in Cod. inscribitur, *Passio S. Januarii Episc. et Mart.* Vide de his mox rursus Adn. 31. & alibi.

In

fuerat mancipatus, statim (30) ad carcerem cum Diacono suo *Festo*, & Lectore suo *Desiderio*, ut eum consolaretur perrexit. Et ingressus ubi tenebatur in vinculis dicebat. *Quare sine causa tenetur* (E) *homo Dei in carcere?* Statim milites qui custodiebant carcerem nunciaverunt Judici dicentes: Ecce homines illi de quibus nobis magnitudo vestra iusserat, ut inquirentes teneremus (F) eos: ad carcerem venientes dicunt: quare sine causa tenetur homo Dei in carcere? Mox ut hoc auditur Judex, iussit eos teneri, & ad se adduci. Qui dum inventi fuissent, ad Judicem venire non dubitaverunt. Et dum praesentati fuissent Judici, Dracontius Judex sedens pro tribunali, his verbis interrogavit beatum *Januarium* Episcopum, dicens ei. Cujus religionis homo es? Sanctus *Januarius* respondit: *Christianus sum & Episcopus*, Judex dixit ei. Cujus civitatis? Sanctus *Januarius* respondit, *Beneventanae Ecclesiae*. Judex dixit: Et hi quid tui sunt? Sanctus *Januarius* respondit: *Vnus Diaconus meus, & alter Lector*. Judex dixit: & ipsi se Christianos manifestant? Sanctus *Januarius* respondit: *Etiā; nam si eos interroges, spero in Domino meo Jesu Christo, quod nec ipsi se Christianos esse negant*. Qui interrogati a Judice dixerunt: *Christiani sumus, & parati sumus mori propter Dei amorem*. Tunc Judex ira repletus beato *Januario* Episcopo dixit: Accedite & offerite diis libamina secundum decretum Imperatoris, & abscedite illaesi. Sanctus *Januarius* respondit. *Nos quoridie omnipotenti Domino nostro Jesu Christo sacrificium laudis offerimus,*

In priore edit. Illud *Ardua* [quod & in Bononienſi est] ita quidem posueram, ut tamen in Adnot.V. notare, videri *Arcta* scribendum esse. Atqui lectionem Bononienſem cave ſollicites. Memini in aliis probis Martyrum Aetis custodiam modo *Arctam*, modo *Arduam* dici. Gellius IV. 15. accusantes Sallustium, quasi qui improprie *Arduum* usurpasset, ita refellit: *Sed ARDVVM Sallustius non pro difficili*

M tantum, sed pro eo quoque ponit, quod Graeci *δυσχερὶς* aut *χαλεπὸν* appellant: quod est tum difficile, tum MOLESTVM quoque & INCOMMODVM.

(30) *Statim* [*Januarius*] ad carcerem.... perrexit, quia Mileni tunc positus erat, (ut initio sect.2. dicitur) nec necesse habuit ex Beneventana urbe ad invisendum Solum currere: quod Stiltingo in mentem venit, ut alibi notatum fuit.

rimus, non diis vestris vanis. Hoc audito Judex iussit eos in carcerem recipi, & alia die arenam parari, ut una cum Sancto (31) *Sossio* ad urfos tradantur.

4. Alia vero die secundum iussum Judicis paratur arena in civitate (G) Puteolana: adducuntur Sancti ad amphitheatrum. Exspectatur Judex ad spectaculum. Sed ut Judex moras innectebat, causa publica exigente, & ad amphitheatrum tardius properabat, veniens Arenarius Judici dixit: Jam tardius est (H) Domine, audire eos modo non potes. Tunc Dracontius Judex iussit Sanctos (I) de amphitheatro tolli, & ad se duci. Quibus sedens pro tribunali dictavit sententiam dicens: *Januarium Episcopum, & Sosium & Festum Diaconos, & Desiderium Lectorem, qui se Christianos professi sunt, & decreta nostra contempserunt, capite caedi jubemus.*

5. Qui dum ducerentur ad decollandum, quidam de plebe circumadstantibus adest, *Proculus* Puteolanae civitatis Ecclesiae Diaconus, & duo laici, *Eutyches* & *Acutius*, hi tres dixerunt: *Quidnam mali homines isti fecerunt, ut eos Judex juberet* (K) *occidi?* Statim eorum verba ad judicem perlata sunt. Quod cum Judex audisset, statim cum summa festinatione iussit eos teneri, & cum sanctis martyribus decollari.

6. Qui cum omnes pariter ad martyrium ducerentur, quidam senex (M) pauperrimus sperans se beneficio sanctorum juvari, opposuit se beato *Januario* provolutus pedibus ejus rogans eum, ut aliquid de vestimentis ejus mereretur accipere. Beatus vero *Januarius* dixit seni illi, *post depositum meum corpus, orarium meum, de quo mihi oculos ligavero, scias tibi me ipsum daturum esse.*

7. Mater quoque Sancti *Januarii* in civitate Beneventana posita vidit in somnis triduo ante, quod *Januarius* Episcopus

[31] *Sossium* jam tum interrogatum, antequam ex ergastulo in carcerem truderetur, fatis haec verba declarant, *Vt una cum S. Sossio ad urfos tradantur*, nec enim damnari inauditus potuisset. Licuit historico res ex jure facitari solitas reticere. Cur autem *Janua-*

rii, *Festi* & *Desiderii* longa interrogatio pertexatur, at illa *Sossii* silentio involuta fuerit, ea ratio est, quam saepe dixi, quia haec *Passio* primario de *Januario* agit, de *Sossio* autem tamquam de occasione martyrii & commilitone.

in aëra ad caelum volabat. Et cum de somno suo excitaretur, & interrogaret quid vellet (32) esse, subito nuntiatum est ei a quodam, quod filius *Januarius* Episcopus pro Dei amore vinculis teneretur; at illa perterrita, prosternens se in oratione sanctum reddidit spiritum.

8. Interea Sancti dum pervenissent ad locum ubi decollandi erant, idest ad sulphurariam, Sanctus *Januarius* flectens (33) genua ad orationem suam dicebat: *Domine Deus omnipotens in manus tuas commendo spiritum meum*. Et erigens se, accepto orario suo, oculos sibi ligavit, flectens genua manum suam cervici opposuit, & spiculatorem ut feriret rogavit. Spiculator autem cum magna virtute percutiens, digitum manus sancti martyris *Januarii* simul cum capite abscidit. Similiter & omnes Sancti decollati sunt, et martyrium exceperunt (34) sempiternum. Sanctus autem *Januarius* post decollationem suam apparuit seni illi evidenter, & dedit illi orarium quo sibi oculos ligaverat, sicut promiserat deprecanti, eique dixit: *Ecce quod tibi reddere debebam, tolle sicut promisi tibi*. Ille accepto orario cum summo honore abscondit in sinu suo. Spiculator autem, & alii de officio videntes senem, irridebant ei dicentes, accepisti quod tibi promiserat ille qui decollatus est? At ille dixit eis: *Etiā*: &

M 2

osten-

(32) Hoc est, *Quid hoc sibi vellet*. Hujus Graecismi plura exempla attuli in Appendice ADNOT. III. p. 60. v. 48. Adde & hoc ex Actis S. Eupli Catanensis [haud dubie de Graeco tractis] apud Ruinartum p. 407. v. 6. *Calvisianus consularis dixit: hoc quid vult esse*. Id enim Graece sic fuisse oportet: *αὐτοῦ τί βέλσταται εἶπαι*;

[33] Exemplis inclinorum ad iētum ultimum excipiendum genuum [quae pag. 36. Adn. XII. comportasse memini] adde & hoc ex Actis S. Eupli apud Ruinart. initio pag. 408. *Genus flexus prolixius*

oravit. Et iterum gratias agens, praebuit jugulum, & a carnifice decollatus est. Id quod ex aliis Mss. in fine ejusd. pag. ita narratur: *Flectens genua sua, paravit cervicem, & decollatus est*.

[34] De Martyrio sempiterno ubi paucissima pag. 37. Adn. XIII. enotassem; incidit ut plurima modo secundis curis commentarer: quae quia prolixiora quam pro notarum modulo visa sunt; ne filium Passionis abruptatur, ea mox pag. seq. statim post Passionis textum pag. seq. repeties.

ostendit eis Orarium. Recognoverunt eum (35) et admirati sunt.

9. Christiani autem diversarum urbium custodiebant corpora Sanctorum, ut ea noctu raptim tollerent, & in civitatibus suis sepelienda portarent. Et ceperunt occulte solliciti observare. Et facta nocte universis dormientibus, silentio hora noctis apparuit sanctus *Januarius* uni ex illis qui parati erant corpus ejus tollere, & dicit ei: *Frater cum corpus meum tuleris, & digitum manus meae in illo loco exsiliisse cognosce. Requirit eum, & pariter cum corpore meo ponite.* Et ita factum est, ut Sanctus ipse admonuit. Corpora autem Sanctorum jacuerunt ad Sulphurariam, ubi postea dignam beati martyris *Januarii* Basilicam condiderunt. Noctu vero cum una quaeque plebs sollicita suos sibi Patronos rapere festinarent; Neapolitani beatum *Januarium* sibi Patronum tollentes a Domino meruerunt (N).

10. Quem primum quidem in loco qui appellatur Marcianum, absconderunt. Postea vero quieto jam tempore venerabilis Episcopus, una cum plebe Dei sancta cum hymnis & laudibus corpus ejus tollentes, juxta Neapolim transtulerunt, & posuerunt in Basilica, ubi nunc requiescit. Qui praestante Domino nostro Jesu Christo, meritorum suorum beneficia innumerabilia praestare non desinit usque in hodiernum diem. Cujus dies natalis celebratur tertio decimo Kal. Octobris.

[35] Vaticana etiam [qua parte scil. cum Bononiensibus conveniunt] nihilo secius exhibent *Recognoverunt EVM*; ita ut recto

casu non tantum neutrum *Orarium*, sed etiam mas *Orarius* dici consueverit. Apud Papiam *Orarium* vel *Orarius* invenitur.

SUPPLEMENTVM ACTORVM BONONIENSIVM

Ex fine Actorum Vaticanorum (qua parte Vaticanis non dubia sinceritas constat) ad Bononiensia supplenda huc adscriptum.

Sanctum vero Solum Diaconum ciues eius Misenates tulerunt, & posuerunt in Basilica, ubi nunc requiescit, die nono Kal. Octobris.

Puteolani quoque Sanctum Proculum Diaconum, & Sanctum Eutychetem, & Sanctum Acutium ciues sui tulerunt; & po-

posuerunt in Praetorio Falcidii, quod coniungitur Basilicae Sancti Stephani, in contrivio ipso.

Sanctum autem Festum, & Sanctum Desiderium itidem ciues sui Beneventum tulerunt.

Ad pag. 91. Adnot. 34.

DE MARTYRIO SEMPI TERNO

Aetorum Bononiensium S. Januarii Mart.

Ἱστορία Φροντισ.

AD hunc Aetorum Bononiensium locum quaedam a me supra pag. 37. 38. scripta raptim fuerunt, quibus ostenderetur, per Martyrium morte consummatum (praeter alios Baptismi aquae effectus cum Martyrio communes) etiam characterem indelebilem animae inuri. Eorum vero (quamquam aetius ille, qui me tunc commentantem abripiebat, jamdiu refrixit) ne nunc quidem me poenitet: hoc uno excepto, quod tunc temporis nimia festinatio [quae in iis quae ad Theologica pertinent, fraudi esse solet] effecit, ne verbum unum hoc cautus adderem, nim. ex Aetorum S. Januarii sententia imprimi quidem signaculum indelebile, verum haudquaquam SACRAMENTALE, cuiusmodi in aqua tinctis signatur. Hoc si addidissem, nae ego prorsus extra teli iactum stettissem. Nam Ecclesiae regula docet quidem, in tribus dumtaxat ex sacramentis imprimi characterem: at interim numquam eadem definivit, nihil aliud esse extra Sacramenta signaculi indelebilis imprimendi efficax. Verum utus per

additamentum istud (*ae Non sacramentalis*) jam effugium mihi tutum paraverim; praestat tamen duobus tribusve amicorum, cum quibus de his disserui, obsecundare, auctoribus, ut quae sup. pag. 37. festinanter scripseram, nunc, me mihi reddens, frigidus refricarem.

SECTIO I. Thomae Aquinatis
Theologicam summam capte docere ipsa ostenditur, quae modo posui: ut plane mirum, si forte nondum alius id ante animadvertierit.

In Tertia Parte Qu. LXVI. Art. XII. cum in eo Angelicus esset ut ostenderet *Baptismum sanguinis potissimum esse super alia baptismata*, oritur ab objectione I. quae talis est: *Baptismus aquae imprimit characterem: quod quidem baptismus sanguinis non facit. Ergo &c.* Ad quod ita respondet, ut fateatur baptismum sanguinis carere sacramentali characterem, at reali carere negat. Responsionem totam Angelici afferam: quae cum sit valde involuta, equidem ita verba ejus ipsissima afferam, ut tamen pauca, quae juvare intelligentiam valeant, verbis S. Doctoris.

etoris, sed uncis interposita, interferam. Ita incipit. *Ad primum ergo dicendum, quod character* (Baptismi aquae) *est res et sacramentum* (h. e. duo complectitur, sacramentum, sive signum rei sacrae, & rem ipsam). Pergit S. Doctor: *Non autem dicimus, quod Baptismus sanguinis praecminentiam habeat secundum rationem sacramenti* [sive signi: certe quia martyrium in numero sacramentorum non est] *sed quantum ad sacramenti effectum.* Haec tenet Thomas. Et quia inter sacramenti Baptismi aquae effectus est character; ex eo videtur haud dubie concludere, etiam in baptismo sanguinis imprimi characterem: non sacramentalem quidem, sed tamen realem, quia in martyrio Res adest, ratio sacramenti abest. Vnde character martyrii in Martyris exitu a Christo impressus [ut Ecclesia Viennensis, de qua mox, loquitur] ex mente Angelici in caelo eminentior erit characterе lotorum aqua. Cur ex Thoma eminentior? quia id sibi in hoc Articulo probandum proposuit, idq. ipsum in hac responsione satis innuit.

Atq. hunc Martyrii characterem aevo posteriore a Theologis dictum fuisse *Aureolam Martyrum* mihi persuadeo. De ea Aureola disputat idem S. Doctor in Supplementum. quae. 96. Ar. 6. atq. ita disputat, non ut id recens vocabulum fuerit, sed diu antea usitatum. Ac sicuti ex Doctrina Ecclesiarum Viennensis & Lugdun. Martyrii character in ipso exitu ex vita a Christo dabatur, haud

aliter Aureola, ut ex Thoma intelligitur. Porro *Aureola* ex Aquinate praemium notat. Nec aliter Joannes de Janua celebris grammaticus aevi medii interpretatur: *Est, inquit iste, praemium quoddam merito debitum.* Hinc Coronae Martyrii celebre est in Ecclesia vocabulum. Ambrosius in Lucam cap. 22. *Est etiam gladius passionis, ut exuas corpus, & immolatae carnis exuviis ematur tibi sacra CORONA martyrii; quod ex benedictionibus Dominicis colligere potes, qui summam omnium coronarum si quis persecutionem patiatur pro justitia, praedicavit.*

SECTIO II. *Eadem doctrina ex Divinis Scripturis secundum interpretationem Catechismi Rom. Estis, & aliorum demonstratur.*

Scripturae sanctae locis praestabit Catechismi Rom. regulam hanc praemittere, quam de sacro characterе tradit in *de Sacram. in gen.* num. 30. his verbis: *Cum Apostolus ait* (2. Cor. I. 21. 22.): *Vnxit nos Deus, qui & SIGNAVIT* (in Gr. σφραγισάμενος) *nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris; voce illa SIGNAVIT, non obscure Characterem descripsit, cujus proprium est aliquid signare & notare.* Hac regula Catechismi praemissa, non immerito illi CXLIV. *millia signati*, de quibus Joannis Apocalypsis loquitur cap. VII. nec non cap. XIV. v. 1. non alii Estio videntur esse quam Martyres. Ac de Joannis *Signatis* (in Gr. σφραγισμένοις) fortassis infra sermo redibit.

SECTIO III. *Verum doctrinae de characterе*

charactere Martyrii, ab Aquinate ad nos transmissae, adhuc in iis quae supersunt veteris Ecclesiae monumentis ulla restent impressa vestigia. Ac primum de Martyrio sempiterno Actorum SS. Januarii etc.

In Actis SS. Mart. Januarii & sociorum exstare ajo vestigia prope adhuc recentia. Nam hujus Passionis Auctor duo inter se diversa, nec certe ineptae *αυτολογίαι* imputanda, jungit. Prius *Decollati sunt*, inquit, h. e. abscissionem capitis passi. Atq. haecenus mera passio fuit, eratq. hoc ad historiam satis. At quod statim sequitur, id multo sublimius est, itemq. *ἱερουργεῖν* ex parte Christi. Et, inquit, *Martyrium exceperunt sempiternum*. Hoc alterum, quod priore divinius est, aevo Martyrum vulgo ab omnibus percipiebatur: at postea, desuetis prope martyriis, obscurum evasit. Ab ea obscuritate factum, ut VIII. saeculo, quo Acta Vaticana prodidisse reor, cum duobus illis incisis bis idem inepte inculcari crederetur, Auctor Vaticanorum, reciso illo, *Decollati sunt*, posterius tantum retinuerit, nim. *Martyrium susceperunt sempiternum*, quod perinde dictum putavit, ac si simpliciter diceretur, Martyrii coronam acceperunt. At interim de genere mortis tacuit. Itaque absq. Bononiensibus esset, gladio ne, an feris, an igni, an aliter assumpti fuerint, ignoraremus.

Non sunt ergo ea duo incisa supervacaneae inculcata, sed diversa vi pollent; eaq. sic accipias censeo. In superiore, uti dixi,

commate mera passio Martyrum continetur: in hoc altero actio ex parte Christi est, a quo Martyres exceperere aliquid in aeternum duraturum. Quale vero istud esset, jam pag. 37. adumbravimus, nempe acceperere *Signaculum martyrii sempiterni*: ita ut *Martyrium sempiternum* non aliud sit, quam inusta animabus nota martyrii sempiterna sive indelebilis, ex qua postea in perpetuam aeternitatem tamquam veri Martyres agnoscantur & honorentur. Haec quidem satis superq. (etsi aliquanto involutius) mihi dixisse de Actorum Bononiensium loco visus sum pag. 37. iisq. tantum praediis, quae tunc ad manus erant, munivisse.

SECT. IV. *Ejusdem signaculi in Martyrib. impressio ex loco Epistolae Ecclesiar. Viennensis & Lugdun. mirifice confirmatur.*

At nuper mihi locus Epistolae Ecclesiarum Viennensis & Lugdunensis (sub M. Aurelio anno 177. scriptae) sese obtulit apud Euseb. in V. hist. Eccl. c. 1. qui cum hoc Actorum Januarii loco collatus rem plane conficit, certamq. constituit. Itaq. extremo cap. I. libri V. Martyrum illorum demississime de se sentientium animi modestia commendatur his verbis: *Neq. vero* (quamvis per plurima transmissi certamina) *ipsi se Martyres praedicabant, neq. nobis permittebant, ut eos nomine isto compelleremus; ac si quis nostrum per epistolam aut in colloquio, Martyres eos appellasset, graviter increpabant. Martyris enim appellationem uni Christo*

sto libenter concedebant, utpote sincero veroq. Martyri (Apoc. I. 5.). Sicuti & eos qui hinc cum martyrio excefferant, commemorabant, dicentes, illi sunt jam vere Martyres, quos in confessione ad sese Christus assumi dignatus est (ΕΠΙΣΦΡΑΓΙΣΑΜΕΝΟΣ αὐτῶν τὴν διὰ τοῦ εἵματος τὴν μαρτυρίαν) Martyrium ipsorum, quod per exitum ex vita existit, **CONSIGNANS**: nos vero viles atq. abjecti confessores. Mox statim: Ac re ipsa quidem virtutem Martyrum exhibebant... ipsam vero Martyrum appellationem a fratribus sibi oblatam... refugiebant.

Atque hic locus, uti dixi, cum Actorum nostrorum verbis comparatus aperte docet, Martyrii τὸ αἶμα, h. e. totam essentiam plus in actione Christi ἐπισφραγισαμένου (signantis) quam in passione Confessoris tolerantis consistere, ideoq. in nostris Actis duo diversa dicuntur: I. Decollati sunt (hactenus mera passio Confessorum) II. Martyrium (h. e. martyrii signaculum) exceperunt (a Christo scil. ἐπισφραγισαμένῳ, consignante) sempiternum. Atq. his perfectis, tum demum posse per illud Christi signaculum Martyres jure appellari illi Vienneſes & Lugdunenſes (Confessores scil. antequam evaderent Martyres) pronuntiarunt. Locus haud dubie ad ostendendam *characteris* Martyrii veritatem longe disertissimus, cum loco Actorum nostrorum amice conjurans. Sed jam age: eidem Martyrio nomen ipsum *Characteris* assertum eamus Clemente Alex.

SECT. V. De eodem Martyrum

characterē loci Clementis Alex.

Clemens in IV. Strom. haereticos quosdam (nam eos vocat Non nostros, sed tantum nominis, nempe Christiani, participes) qui se ipsos traderent, infectatur. Hos, inquit, dicimus (μαρτύρους) sine martyrio se ipsos ex vita exigere, etsi publice puniantur. (ὅτι γὰρ οὐ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ σώζειν τὸ ΜΑΡΤΥΡΙΟΝ ΤΟΤ ΠΙΣΤΟΤ non enim martyrii fidelis tuentur **CHARACTEREM**, qui cum qui vere Deus est non noverunt, se vero ipsos morti fructu vacuae dedunt. Sicuti ergo isti, nomine tenus Christiani, Martyrii characterem non adipiscebantur, ita contra, teste Clemente, dicendum est veros Christianos, quiq. non suapte sponte se suppliciis dedidissent, consecutos **CHARACTEREM** fidelis, sive veri Martyrii. Illud πιστὸν alludit ad Christi elogium Apoc. I. 5. Μάρτυρ πιστός, *Martyr fidelis* sive *verus*: quod opponitur insinceris Martyribus, quales ii, quos capit Clemens, vacuum fructu martyrium consecrantes.

SECT. VI. Minutiorum aliquot huc pertinentium conglobatio.

Atq. huc spectat illa Confessorum in ic̄tu excipiendo γονυκλισία (genuum inclinatio) de qua dictum supra pag. 36. quippe qui quanta maxima reverentia sese compararent ad excipiendum simul cum ic̄tu signaculum Martyrii sempiterni a Christo Martyrum principe ἐπισφραγισαμένῳ (signante) imprimendum. Ac proderit revocasse in mentem, quae sup. ex Ca-

τα

techismo Rom. docui, nim. *Signandi* verbo apud Latinos Sacrum characterem intelligi, quod & apud Graecos verbo *ἐπισφραγίζομαι* designatur: unde cum in Apocalypsi *Signatorum* nomine praecipue Martyres (Estii aliorumq. iudicio) veniant; necesse est Martyres non dicis causa dictos a Viennensibus & Lugdunensibus a Christo in exitu *signatos* fuisse, sed re verum signaculum excepisse. Ac sane paria multa baptismati aquae cum Martyrio fuerunt. Nam praeter alia jam vulgata, utrumq. *τελείωσις* idest *consummatio* vocabatur. Ac sicuti baptismi tincti in inscriptionibus Christianis *Percepisse* absolute dicebantur, ut alicubi me notasse memini; ita & Confessores h. e. candidati Martyrii in

hisce Actis *Excepisse* (utiq. a Christo *ἐπισφραγισαμένῳ* *signante*, uti Ecclesiae Vienn. & Lugdun. altero saeculo loquebantur) *EXCEPISSE*, inquam, *Martyrium sempiternum* dicuntur.

Si cui vero haec tamquam subtiliora quam solidiora visa fuerint, sciat a me contra veriora quam coactiora putari, idq. maxime post clare expressam S. Thomae doctrinam: cujus Doctoris ope traditionum Ecclesiae depositum ad nos fuisse transmissum, grate omnes agnoscunt. Tamen utut se res habet: tam haec quam quaecumque in hoc aliisq. editis manuve exaratis operibus a me proferuntur, ea omnia me Ecclesiae catholicae iudicio censuraeq. subicere atq. in posterum subiecturum profiteor.

OBIECTA STILTINGI POSTERIORA

Ab eod. Viro Cl. Bononiensibus Actis subiecta.

Nequid sibi de Stiltingianis subductum queratur lector; praeter priora (quæ pag. 73. & seq. exhibuimus dissolvimusque) etiam haec posteriora (exceptis litteris duabus, B & C, haud mihi visis necessariis) optima cum fide damus. Tametsi neutrum horum necesse fuerat. Priora enim omnia *παραλογισμῶς* (*captiosis collectionibus*) nitebantur; & tamen *κατὰ συγκατάβασιν* accurate diluimus. Posteriora autem cum nihil aliud praeter priorum recoctam cramben contineant; cur in mentem reducimus? Plane ut hanc ipsam dapum *παιδείᾳ* lector nauseabundus perferat malo suo, meq. incipiat commiserari. Ac memini me quibusdam prioribus objectis non respondisse, eaque ad haec posteriora remisisse: vide pag. 78. adn. 10. & seq. Et his igitur olim praeteritis fiet satis. Interim moneo *Acta prima* a Stiltingo intelligi Vaticana; sicuti Bononiensia vocat *Acta S. Sossii*. Sic ei scil. pro imperio libuit.

(A) Temporibus Diocletiani &c. exponitur in Commentario num. 18. Unde haec Acta acceperis Mazochius, ibique datur titulus in Cod. Bono-

N

nien-

nienti praefixus. Vocatur ibi Vita S. Januarii, cum acta tamen maxime concinnata videantur pro S. Sosio, a quo sumunt exordium. Ejusdem opinionis fuit ipse Mazoebius (36). Ex hac autem opinione colligo primo, non esse mirandum, si in his actis multa omittantur de S. Januario; sicut de eodem multa sunt praetermissa in actis S. Proculi, & in aliis SS. Eutyctetis & Acutii, licet haec alias actis primis consentiant, & ex eis sint collecta. Secundo cum collector Codicis Bonon. titulum S. Januarii his actis praefixerit, non est incredibile, nonnulla ab ipso rescissa esse,

quae fortasse de S. Sosio in fine legabantur (37).

(D) Retruso igitur B. Soffio in ardua custodia &c. Nulla Sosii interrogatio in Actis legitur. Verisimile tamen non est, inauditum fuisse damnatum. Suspicio omissam in his actis fuisse, quod collector actorum eam in primis actis non inveniret (38).

(E) Quare sine causa tenetur homo Dei in carcere? Improbabile videtur S. Januarium venisse Benevento (39) ad carcerem Puteolanum; longeque improbabilis in carcere ipso sic fuisse locutum (40). Nam id erat, ultro

(36) Acta primario sunt Januarii, Sosii vero tamquam commilitonis, & occasionis Martyrii. De his fufius ad Priora Stiltingiana Adn. 6. in fine columnae 2. ac porro; fufius vero in Append. Adn. 11. p. 52. 53.

(37) Miserandas istas collectiones ad Stiltingiana priora retudimus pag. 75. iisq. immorari stultissimum.

(38) Mentio interrogationis non omittitur, sed satis innuitur illis sectionis tertiae verbis: Quoadusq. fieret ejus (Sosii) interrogatio. At interrogationis tela in Sosio non tenetur, quippe gregario milite: in Januario textitur, utpote agminis totius signifero. Haec ubi non decantavimus?

(39) Non Benevento venit, sed Miseno; quia jam Miseni erat, uti constat ex tota sectione prima, & ex alterius ineuntis verbis hisce: Beato itaq. Januario in Misenate civitate posito.

(40) Saevitiam in Confessores palam detestantium exempla.

In Stiltingianis priorib. Adn. 11. responfionem ad hoc obiectum huc rejeci. Quare sic habeto. Haec eadem sententia [Quare sine causa

&c.] infra sect. V. recitatur ex ore SS. Proculi, Eutyctetis, & Acutii: Quid enim mali homines isti fecerunt. In Actis Vaticanis, quae unice Cl. Stiltingus amplectitur (ea infra vide sect. V.) Festus & Desiderius de Januario tento conqueruntur: Quare tantus ac talis vir tenetur in vinculis? quid enim criminis admisit? Nec rara hujusmodi expostulatio Christianorum de injustitia in Martyres fuit. Apud Eusebium in V. Hist. c. 1. de Vettio Epagatho Christiano narrat, cum non ferentem Praefidis in Viennenses & Lugdunenses Confessores injustitiam, postulasse, ut sibi liceret causam pro Christianis dicere. Nec tantum id ei negatum fuit, verum etiam de professione quaesitus, seq. Christianum clarissima voce professus, in Martyrum numerum relatus est: quem ob tantam alacritatem eloquenter extollit Eusebius. Et haec anno Christi 177. acciderunt.

At ante etiam h. e. anno 166. alterum hoc exemplum affert idem Eusebius IV. 17. & quidem ex S. Justinii apologia. Lucius Christianus cum Ptolemaeum ob Christi fidem ad supplicium rapi videret, sic Urbicium praefidem

ultra se persecutoribus tradere (41) & quidem sine justa causa. Quis hoc cre-

fidem alloquitur: quid causae est, ut hominem neq. adulterii, nec stupri convictum, nec homicidam, nec furem, nec raptorem, nec ullius denique sceleris reum, nominis dumtaxat Christiani vocabulum consistentem condemnaveris? ... Tum Urbicius.. Tu quoque, inquit, Christianus esse mihi videris. Cumq. Lucius ita esse respondisset, iussus est itidem ad supplicium duci.

Adhaec in Aëtis SS. Tarachi & Soc. Sæct. X. cum SS. Martyres in Amphitheatrum ducti fuissent, antequam ferae laxarentur, Factus est (verba sunt antiquae interpretationis apud Ruinartum) timor magnus & murmur populi dicentium: Injustus iudex qui sic iudicavit. Nam & multi spectaculum dimiserunt, atq. contemnentes, ibant murmurantes adversus Maximum. Maximum autem mandavit militibus suis, ut eos qui discedebant, notarent, ita ut postmodum eos audiret.

Postremo, ne singula persequar, potest ne quidquam audacius exco- gitari, quam quod Diocletiano e- dictum adversus Christianos anno 303. proponente, existerit Chri- stianus quidam tanto fidei ardore succensus, ut illud detractum la- ceraverit: qui statim captus, & ustulatione absumptus fuit, sive, ut Lactantius loquitur, LEGITIME coctus. Qui etsi in communes martyrii regulas offendisse visus; ta- men apud Christianas Ecclesias le- gitimi Martyris cultum obtinuit.

(41) Gentiles ejusd. injustitiae hostes.

In eisd. Stilting. priorib. in Adn. 12. responsionem huc distuli: quam ecce reddo. Non erat se ultra trade- re; quia apud gentiles ipsos male au- diebat Christianorum ob nullum cri- men infestatio, sed tantum nominis Christiani gratia; ut proinde saevitiae

dat de Episcopo? Legit opinor Aëtio- rum consarcinator, quae in Aëtis pri-

N 2

mis

in Christicolos obtestantes non ne- cesse fuerit ejusd. professionis fuisse. Atque in loco, quem modo ex Aëtis S. Tarachi attuli, qui ju- dici maledicebant, videntur ma- gnā partem fuisse gentiles. Hoc primum ex multitudine ostenditur: deinde quod inter hos, qui de cuneis murmurantes descenderunt, interque vere Christianos ibi distin- guitur. Nam qui fide Christiani erant, paullo ante ita de se nar- rant: Quos (Martyres) ut vidi- mus a militibus adduci, accedentes modicum in proximo gradu montis (gradus montis intelligit gradus in monte ipso incisos: nam hodieq. Polae in Istria exstat amphitheatrum in topho montis excisum; & in O- riente plures tales legisse memini) accedentes, ajunt, modicum in proximo gradu montis, cum festinantia posui- mus nos cum magna deprecatione la- crymarum in media fissura petra- rum, & quievimus modicum. Ec- ce hi pauciores Christiani erant, utpote non obloquentes sed in oc- culto quiescentes: at illi, qui tur- matim de cuneis descendeabant, Ju- dici maledicentes (de quibus vide locum eorumd. Aëtorum in superiore Adnot.) haud dubie gentiles erant. Nam & discrimen est in eo ma- nifestum, quod Christiani de se tamquam Christianis personā primā narrant; at de popularibus obmur- murantibus, tamquam de alienis lo- quuntur personā tertiā: Et cum in- troducti fuissent (Martyres) ... sa- ctum est murmur populi dicentium INIUSTVS IVDEX: & reliqua, quae in superiore Adn. adscripsi. Ergo Martyrum tueri innocentiam non habebatur tantumdem quod ultra se ad martyrium offerre; quia etiam gentiles iustitiae studio, & misera- tione insontum incitati, eorum cau-

mis num. 5. leguntur de SS. Festo & Desiderio, de (42) Captivitate S. Januarii in Civitate Nolana conquerentibus: quod non est improbabile, cum hi credere possent, se nec cum persecutoribus nec cum delatoribus loqui. At ineptus compiler S. Januarium in ipso carcere sic loquentem inducit.

causam suscipiebant.

Ergo nec Januarius hic, nec Proculus, Eutyches & Acutius sect. V. ubi factum iudicis improbant, hoc ipso sese tradebant; quia tam aperta iniustitia a gentilibus ipsis vituperabatur. Verum age: sese ita loquendo prodiderint: certe Divino Spiritu acti id fecerunt; sicuti & multo plus Spiritu S. incitabantur milleni illi, qui ultro in tribunalia proficiebant, seque Confessoribus aggregabant, ac maxime ille qui Nicomediae palam universo populo edictum Diocletiani laceravit, quem Ecclesia uti Martyrem colit.

(42) Inter Januarii *Captivitatem* (de qua hic) interq. Sosii *Carcerem* (de quo in fine hujus litterae E loquitur) quia Noster accurate distinguit; quid aliud datur intelligi, quam justo bello aliquo (cujus historiam a Cl. Stiltingo expectabimus) inter Beneventanos Nolanosque fervente, fuisse Januarium a Nolanis in *Captivitatem* abductum, eoque inter Januarii *captivitatem*, Sosiique *carcerem* immane poni discrimen? At postquam in eo me falsum deprehendi; suspicabar saltem ob eam causam virum Cl. inter utrumque distinguere, quod sicuti in Bononiensibus Actis locus detenti Sosii, *Carcer* vocatur, ita contra Januarii custodiam in Vaticanis *Captivitatem* nuncupari. Verum in eo quoque me deceptum sensi; quia abesse a Vaticanis Actis animadverti nomen *ca-*

(F) Vt inquirentes teneremus eos &c. *Quid his dictis ineptius fingi potest? dicunt iudici sibi mandatum fuisse, ut Januarium & Socios quos nuntiant in carcere fuisse, comprehenderent, nec tamen ceperant* (43). *Aut Satellites illos credidit stipites fuisse, aut ipse stipes fuit Auctor.*

(G) Para-

ptivitatis; ac vero gavisus fui, tamquam de Jani clusi argumento. Ergo si Vaticana audimus, de Januario non aliud quam custodiae, vinculorum, carceris vocabula in iis invenio; sicuti in Bononiensibus sect. 3. eadem prorsus tria nomina adnumerantur. Adhaec eadem Januarii de Sosio tento querela in Bononiensibus est, quae de Januario comprehenso conquestio Festi & Desiderii in Vaticanis narratur. Quod Vaticanis ergo per te licuit, qui minus per nos Januario licuerit? Excipis, putasse Festum & Desiderium, se nec cum persecutoribus, nec cum delatoribus loqui. At, o bone, cur non in eandem molliorem partem Januarii querelam accipis, nisi quia pro imperio sic jubes?

Atqui ea fuisset legitima disparilitas (quam tamen oculis expositam Cl. Stiltingus non vidit) nempe quia in Vaticanis ibid. de Festo & Desiderio narratur: *Inflammati a Spiritu Sancto . . . venerunt . . . Nolam . . .* Ergo, utpote a Spiritu Divino actis, conqueri atq. adire periculum, remoto metu temeritatis, licuit. Ita ne vero? Atqui & nos tantumdem excipiemus de Januarii super Sosio, deque Proculi, Eutychetis & Acutii super Martyrum quaternione querelis. Spiritu Sancto actos cur non aequae omnes dicemus?

(43) Sup. pag. 78. in Adn. 12. huc rejeci lectorem. Verissima responsio haec est. Ostendi paullo sup. Adn. 41. conqueri de iniustitia in Chri-

(G) Paratur arena in Civitate Putteolana &c. Nullibi dixit auctor in qua civitate captus esset Sosius, deinde alii. At ante semper locutus est de Miseno, ut credere debemus, omnes fuisse carceri mancipatos Miseni (44). Nunc vero arena paratur Puteolis, ut revera factum est; & Sosius, de cujus interrogatione nihil dixit (45) cum ceteris ad bestias damnatur. Sunt haec nimis volentis scribere, & nescientis

Christianos, his ipsis cum probis paganis fuisse commune: ex quo efficitur, militibus non fuisse plane exploratum Januarii, Festi, & Desirii Christianismum. Proinde in re dubia, praesidem interpellant. Atque hanc solidissimam esse responsionem, ex eo intelligitur, quod Iudex ipse, quia anceps id triumvirum dictum habuit, non exprobravit militibus negligentiam, sed satis pacate iussit eos teneri & ad se adduci: uti scilicet eorum propositum exploraret. Verum age: fac compertum fuisse militibus triumviralem Christianismum: vel sic tamen milites sibi caverant, quia dum adirent praesidem, interim carcerem observaverant, ne interim inde triumviri digrederentur: unde subjicitur: *Qui dum inventi fuissent* (in carcere scilicet in quo relictii fuerant) *ad judicem venire non dubitaverunt*. Fuitne in hoc & similib. causae satis, cur hic & infra [litera N] tam inciviliter (ne quid gravius dicam) Bononiensibus, Stiltinge optime, insultares?

[44] Videtur Puteolis custoditus: I. quia Puteoli urbs *ἑξιδωγος*, Misenum vero *πολιχμιον*: II. quia ubi Praefes, ibi & carcerem reorum capitulum decebat esse, praefertim cum Misenum a Puteolis plusculis militibus distineretur: III. quia Puteolis amphitheatrum non mediocriter adhuc visitur ad plectendos noxios necessa-

aliquid recte exponere (46).

(H) Jam tardius est Domine: audire eos &c. Non erant amplius audiendi, sed jam ad bestias erant damnati [47]. Et mox revera non amplius auditi [48] dicuntur: sed capite damnati. Novae igitur hae sunt auctoris ineptiae.

(I) Iussit Sanctos de amphitheatrum tolli &c. Non est probabile intermissum fuisse spectaculum, cum Iudex alium ibi substituere posset, si ipse

rius: Miseni nullum: IV. ex illo sect. 3. loco, ubi primum S. Januarius de Sosio injuste detento queritur, deinde milites haec statim praesidi nuntiant, & quae praeses mandat, ea statim executioni mandant: ex his, inquam, omnibus tam cito factis carcerem adhaesisse praetorio, aut non multum abfuisse arguitur.

[45] Sed tamen interrogatio indicta fuit (uti sect. 3. dicitur illis verbis, *Quoadusq. fieret ejus interrogatio*) & haud dubie facta, antequam ex ergastulo in arduam custodiam traduceretur, uti dixi p. 88. Adn. 29.

[46] Jamdiu hoc dicterium sepositum in oculis habebat. Verum quia nunc non erat his locus, potuisset in opportuniora tempora id reservare.

[47] Destinati quidem, nondum vero damnati ad bestias fuerant. Nam audiendi prius erant, utrum in proposito manerent. Idcirco monet arenarius, serius esse, quam ut eos audiret, & auditos, prius quidem dictata sententia ad bestias damnet, postremo in damnatos feras laxaret, totumque venationis [quae diuturna erat] actum perageret.

[48] Non disertis verbis auditi dicuntur, quia quae fieri ex legibus debuerunt, ea facta creduntur. Scitum est illud *Sapienti pauca*: at prociacibus vitiligatoribus nihil unquam satis. Puncto temporis interrogati, sese in proposito perstare dixerunt.

si ipse fuisset impeditus (49). Praeterea quae mox facta dicuntur, videlicet reductio sanctorum ab amphitheatro ad Iudicem, perductio ad locum supplicii, nimirum ad Sulphurariam, aliaeque mox referenda, plus temporis exigebant, quam erat necessarium ad feras contra sanctos in amphitheatro laxandum, reliquaque ibi peragenda, ubi omnia erant parata (50). Videbit hoc oculis ipsis curiosus lector, modo in tabula Commentario nostro praefixa consideraverit

[49] Adn. 13. pag. 78. responsionem huc distuli. Sed cavillationi multiplici non nisi particulatim responderi potest. Ac primum de substitutione, quam somniat, nihil in Pandectis, nihil alibi legisse memini. Recita leges, si quas ad manum habes. Imo si mentem legum inspicio, non licuit substituere; quia nemo alius seditiones consuetas compescere pro imperio poterat.

[50] Quam diuturna venatio fuerit, exponent qui de ea ediderunt spissa volumina. Praemittebantur sacrificia: noxii in caveam producebantur: bestiae primo mitiores, deinde, hisce [quod saepe fiebat] celsantibus, efferaiores laxabantur, nec turmatim ferae omnes, nec simul in omnes gregatim noxios incitabantur, sed eo ordine quem sive praeses praescriberet, sive arenarius e re iudicaret. Legantur Acta SS. Perpetuae, Felicis, &c. Itaque in hanc, quae proprie venatio dicebatur, multum temporis insumebatur. At deinde quia noxii quamvis moribus appetiti, raro exanimabantur; hinc postremo qui semivivi supereant, sandapilis impositi, & in spoliarium ducti, illic a tironibus [uti ex horum imperitia mors diuturnior esset] conficiebantur.

(51) Urbi adjacet Amphitheatrum:

distantiam Amphitheatri & Sulphurariae a Civitate Puteolana (51). Si quis igitur ab accumulatis ineptiis recte ineptus dicitur; non possumus non ineptissimum (52) vocare auctorem illorum actuum.

(K) Vt eos iudex juberet occidi? &c. Figmentum rursus improbabile, & primis actis contrarium (53).

(L) Cum sanctis martyribus decollari &c. Magis etiam improbabile est, inauditos, & sine ulla interrogatione fuisse damnatos (54).

(M) Quorum utrumque mille passibus abest a Sulphuraria.

(52) Agit hic Vir ornatiss. Doctorem ineptiarum, ab ipsa utique INEPTI definitione orsus. Verum id totum in Denuntiationem refero.

(53) Huc paginâ 74. Adn. 14. responsionem rejeceram. Sed ea responsio jam antecapta fuit, quia copiosissime paullo supra pag. 98. Adn. 40. & 41. appensa tam benigne fuit, ut mantissa oblonium vicerit.

(54) Vide p. 78. Adn. 14. ac simul adde quae huc consulto rejeci. Sic ergo habeto. Non, quia interrogatio taceatur, continuo non fuisse factam collige: quod saepe in superioribus inculcavi. Adde quod ii, qui sub ipsum agonem sese offerebant, aut breviter interrogabantur, aut pro confessis habiti, appendicis ceterorum Martyrum instar conficiebantur. Exempla innumera versantibus Martyrum acta in promptu erunt.

Postremo ne amplius Cl. Stiltingus de hac re obtundat (nam plane obscurum ad crebro iteratos de non auditis clamores) sciendum est, saepe veteres illos apologiarum pro Christianis auctores de neglectis in Christianorum animadversione juris tramitibus conquestos esse: at nunquam magis quam in Diocletianea insectatione id frequens fuit. Testis lucu-

(M) Quidam senis pauperri-
mus &c. Quod hic de sene & mox
de matre S. Januarii refertur, ex pri-
mis (55) actis sumptum est, quem-
admodum & reliqua quae sequuntur.

(N) Patronum tollentes a Do-

luculentus Eusebius in descriptione
hujus atrociss. vexationis quam lib.
VIII. intexuit: ubi extremo cap. X.
hanc causam affert, quod ipse pauco-
rum e multis certamina exponat, nem-
pe quod hi Sancti non usitato more
judiciorum, sed quasi IVRE BELLI
oppugnati sunt. Mox cap. XI. nar-
rat, urbem Christianorum in Phry-
gia (cujus ignoratur nomen) pri-
mum a militibus obsessam, deinde
totam injecto igne concrematam.
Nec quidquam in hac diuturna in-
fectione tam vulgare fuit, quam
Sanctos Confessores acervatim, tu-
multuose, nullaq. juris formula cu-
stodita fuisse mactatos. Adhaec, qui
tam rigide Bononiensis ad amissim
Romanorum judiciorum exigis, quid
non tantumdem in Vaticanis labo-
ras? Ad haec examinanda ubi vene-
ro, in iis nihil formae Romanor.
tribunalium fuisse, ostendetur, cum
contra in Bononiensibus nihil sit
quod a juris tramitibus deflectat.

(55) Nullo non loco Acta prima
vocat, eorumq. nomine Vaticana in-
telligi jubet. Huc usq. id patienter
tuli. Nunc nisi sero saltem irascar,
vereor ne quis pro concessio habeat.
Verum hoc & alibi pluries oppu-
gnavi, ac data opera in Prolusione
ad Vaticana impugnabitur.

(*) De hac, quam Appendicem vocat,
quam proinde ab suis Actis primis,
uti vocat, sejungit, in Denuntiatio-
ne in calce videro.

(56) Extremâ Adnotatione 16. re-
jeceram huc lectorem. Jam ergo ubi
hic particulatim investigare isti in Acta
Bononiensia Stiltingianae respondero,
is mihi finis nauseosi laboris fuerit.

mino meruerunt &c. Haec etiam
desumpta sunt ex iis, quae variis
temporibus fuerunt actis adjecta (*)
& modo sunt in appendice. Habes le-
ctor studiose acta mendosissima (56)
& non paucis erroribus (57) deturpa-

ta.

Ac primum istud Mendosissima
quis dubitat, quin aequi lectores
ad amanuensium menda sint rejectu-
ri? Atqui cum ea ipse in repetita
hac editione Actorum superiore deter-
serim; videor hac parte cassum jam
ictum viri fortissimi reddidisse.

(57) At istud, hei mihi, non ad
vocum sed ad rerum errata re-
fert noster. Jam tandem intelligo, istine
fortissimi ducis invixior de me oppresso
incipere. Hoc si alius tanto cum tu-
bae clangore caneret, eum cum co-
moediarum Thrasone compararem,
ubi iste in theatro verbis verberibusq.
perstrictus, ad extremum sin-
gitur conclamare gloriosus victo-
riam. At absit, ut de ornatissi-
mo viro, quem nunquam nisi ho-
noris & amplitudinis causa mihi no-
minatum volo, similia praedicem. Non
nego tamen, eum in hac causa veritati,
quantum quidem in eo fuit, au-
thoritate sua grave vulnus imposuisse.
Nec vero aliter quam auctoritate
nocuit, aut certe nocere voluit;
re enim ipsa profuit potius; quando-
quidem Acta Bononiensia ingenti ni-
su a Cl. viro impetita, stant tamen
stabuntque in dies radicibus altiori-
bus fixa. Quae deinceps in hoc epi-
logo (quo noster in invixior modum
sibimet gratulatur) sequuntur capi-
ta, eorum singula ita diffusa penitus
fuere locis suis, ut ea omnia damno-
sa causae Stiltingianae monstraverim.
Ac tamen tantum absim a concele-
branda victoria, ut permissio vicis gna-
ris studioq. partium vacuis judicio,
eorum tantummodo auctoritate me li-
benter statuum aut casuum profi-
tear. Tametsi cum jam inde ab an-
no

ta. Non possum satis mirari, pulcherrima visa esse Mazochio & sincera. Neque enim deprehendere valeo, ubi lateat abscondita (58) illa pulchritudo quae major mihi in his actis non apparet, quam esset hominis naso & auribus mutilati, multis vulneribus & ulceribus pleni, sanieque demum & cruore (59) manantis. Sinceritatem & fidem in actis illis vix majorem invenio, quam pulchritudinem. Quae ex Actis PRIMIS (60) auctor suus inseruit, ut verbis sunt passim correctiora, aut minus saltem men-

dosa ceteris, ita ceteris sunt meliora, & partim probabilia. Quae initio habet de amicitia & gestis inter Januarium & Sotium ex documentis aut traditione Misenatum accipere potuit, & sic probabilia haberi possunt. Quae vero exposuit alio modo, quam exponuntur in actis PRIMIS (60) tam inepte & improbabilius relata sunt, ut de falsitate illorum prudenter dubitare nequeamus. Itaque quemadmodum non inficior prima acta suis laborare defectibus (61) ita cogor dicere, haec multo deteriora esse.

no 1744. (quo Acta Bononiensia emissa) nullo tempore non prona in me virorum eruditissimorum judicia fuerint, satis confido multo prouiora post has Vindicias repetitas fore.

(58) Abscondita quidem obtuso odoratu viris, sed sagacioribus & emunctis naribus pervia: eos semper excipio, qui acutis quamvis *αισθητησις* praediti, tamen ea sibi ultro obstruunt, ne persentiscant.

(59) Nescias utrum miserationem, an cachinnum tam elaborata hypotyposi cingere voluerit. Age: regnet in omnibus. Verum quae ridet Acta, vel sic tamen ea militum stre-

nuorum instar, animo & viribus vigent, & hostes fugant, maxime autem sibi aemula Vaticana: quae sacculis illis nebulosissimis intulere neglectum Bononiensibus.

(60) Sustine paullisper lector, dum ad Vaticana venero: nam in eorum Prolusione & adnotationibus liquido decernes, quatenam Acta PRIMA fuerint, quatenam vero priorum peninis ornata, prodierint in hominum lucem.

(61) Et quidem inexpiabilibus, ut ad ipsa Vaticana (quae Noster ab initio ad finem perstat vocare PRIMA) mox enotabimus.

AD ACTA VATICANA CVM BONONIENSIBVS COMPARANDA

P R O L V S I O.

NOn alibi putavi me opportunius Bononiensia cum Vaticanis dedita opera comparaturum (ad statuendum scilicet. utra utris antiquiora, ac simul sinceriora) quam hoc ipso loco in utrorumque confinio. Nam hic in medio constitutis facillimum erit, ubicumque una cum alteris contulisse oportuerit, prout opus, sursum aut deorsum oculos ad comparandum convertere.

§. I.

§.I. *Ante quam invicem comparentur; absolutis aliquot argumentis Acta Bononiensia rei gestae coequalia fuisse ostenditur. At frustra, id non ante factum, conqueri Cl. Bollandistam. Cur? quia scil. in re perspicua id necesse non fuerat.*

Cum in Vaticanis praeter sparsas hinc atq. inde periochas plurimas Bononiensium, etiam quinque ultimae sectiones Bononienses totidem verbis contineantur; equidem in priore anni 1744. editione affirmaveram, ea omnia ex Actis Bononiensibus in Vaticana *αυτολεξι* fuisse transfusa, idq. ab illo usq. tempore omnibus iudicio praeditis persuaseram; maxime quia quodcumq. utrisque commune est, id totum cum Bononiensium stylo consentit, cum Vaticanorum non item: praeter alias plures rationes, quas mox in hac Prolusione afferam. Verum Stiltingus noster his non adquiescens ita §.II. n.19. expostulat. *Observat recte Mazochius.... non initium dumtaxat idem esse in Actis suis, & in primis S. Januarii (Baroniana vocat, quod ea habuerit Baronius) sed multa etiam facta dictaque in utrisque referri iisdem plane verbis. Ex eo autem inferre nititur multa ex suis illis Actis in Baroniana sive nostra ab horum Auctore fuisse transfusa... At magis videtur examinandum utra sint vetustiora, indeque statuendum uter alterius verba adoptaverit. Nam Mazochius adeo sibi persuasit, Acta sua reliquis omnibus vetustiora esse, ut ne locum quidem invenire valeam, ubi MAIOREM monumenti sui VESTIGIUM probare CONATVS.*

Fateor equidem me in priore Bononiensium editione, id minime CONATVM, nec ratum conatibus Herculeis ad id opus fuisse: imo contra arbitratum, neminem unum ita vecordem futurum, cuiq. palatum auresq. ita obsunderent, ut non id statim ex prima ipsorum lectione perspiceret. Nunc quoniam post tria lustra, ex quo Bononiensia prodierunt, is ille unus, quem numquam existurum suspicabar, Cl. Bollandista Stiltingus (omnia, ac ego statueram, e regione contraria sentiens) inventus est; dabitur primum opera, ut quae jam primum supra (p. 61. col. 2.) argumenta tria paucis adumbraveram, hic ea latius deducam: nam alia plura tum in decursu pro re nata dabuntur, tum maxime in *Denuntiatione* in ipso huius opusculi fine. Interim haec argumenta tria utpote in promptu gerens, jam repraesento.

Prima ratio ex eo ducitur; quod Bononiensia Graece primitus scripta fuerunt, uti sup. ADNOT. III. a pag. 55. ostenditur: haud serius igitur vergente IV. saeculo, quo adhuc sermo Graecus in his locis vernaculus erat; nam quarto exeunte ac porro jam ipsum etiā vulgus imum Latino sermoni insuevit. Vide p. 61. Adn. XXII. Altera ratio ex eo petitur, quod extremā sect. I. dicitur Sibyllina superstitio durasse *Vsq. in bodiurnum diem*. Ea ergo auctor scribebat, dum adhuc ethnica Sibyllae sacra Cumis frequentarentur, h.e. plurimum IV. exeunte saeculo, de quo sup. ad Bononiensia pag. 61. III. Tertia postremo ratio

arcessitur ex Stephani Episc. verbis, quibus Levitam Joannem gesta S. Sosii perscribere ex monumentorum inopia recusantem ita adhortatur: *Est enim EXINDE quaedam scriptura, lepidâ, ut reor, digestionem contexta.... haec... sumenda est a te*, ut S. Sosii historiam scribas. Vide integrum locum sup. pag. 50. col. 1. in fine. Ac simul junges, quae pag. 52. col. 2. ac deinceps de eodem loco differuntur: ex quibus collegimus, non aliam scripturam a Stephano Episc. Joanni propositam, quam haec ipsa Acta Bononiensia. Quod jam inde a priore Aëtor. editione an. 1744. a me dictum ac stabilitum, Cl. Stiltingus passis ulnis amplexus nuper fuit. Verum quid hoc, inquis, ad antiquitatem Bononiensium valet? Longe plurimum. Nam illud *Exinde* non aliud notat, quam *Ab eo usq. rei gestae tempore*. Hanc notionem jam tum videram, cum Jo. Diaconi Praefationem sup. pag. 49. & 50. ederem; sed nihil de eo ibi enotavi, quod tunc simili exemplo carerem. At ecce Justinus eodem sensu usurpavit lib. I. cap. 2. ubi de Semiramide vestibus mentiente virum: *Et ne novo, inquit, habitu aliquid occultare videretur, eodem ornato & populum vestiri jubet: quem morem vestis EXINDE* (i. e. ab illo usq. tempore) *gens universa tenet..* Ita & Jo. Diaconus (cui insitum fuit aut rara verba, aut usitata olim, sed raro significatu usurpare) quam scripturam Stephanus sibi tradebat in usum scribendae historiae, eam EXINDE (quasi sejunctis vocu-

lis EX INDE dixisset) contextam ait. Ergo pro certo habuit Stephanus Episc. Bononiensia statim a martyrio fuisse conscripta.

Adversus trium hujusmodi argumentorum (nam alia plurimâ in Denuntiationem a me promissam rejicio) efficaciam quid fallacissimae ratiunculae Stiltingianae (tum quas pag. 73. refutavi, tum posteriores quas pag. 98. rejeci) sint valiturae, lectores judicaverint.

§. 2. *Quanam nos ratione, quorâ fructu Vaticana cum Bononiensibus comparaturi simus. Obiter Vaticanorum laus ab haud aspernandis eorum aliquot in Ecclesiam meritis.*

Et haec quidem argumenta tria ad Bononiensium antiquitatem rebus gestis aequalem stabiliendam valent. At vero si Vaticana primum solitaria inspiciantur, tum multo plus etiam si cum Bononiensibus comparentur; argumentorum multitudine, satis scio, obruemur, quibus horum veneranda canities, illorum autem imberbis juvenus facile a subactis ingeniis perspiciatur. Atq. hanc operam in eorum gratiam, qui nondum in hac palæstra sese exercuerunt, leviter commodabimus in sequentibus illis notulis, quas Vaticanis Aëtis, quae hîc jam daturi sumus, subjiiciemus.

Adde hanc etiam promptissimam atq. facillimam comparandi rationem, quam quivis de populo, modo nullis ante partibus sit manipatus, inire ipse per se poterit. Quinque ultimas Bononiensis historiae sectiones a sexta ad decimam

mam Auctor Vaticanorum in suum commentarium, a sect. IX. ad XIII. uti centies diximus, totidem verbis transfudit. Eas igitur lector si cum cetera Bononiensium narratione conferat, satis scio non ovum ovo similis reperturum, easdemq. eodem parente natus juraturum. At deinde lector idem si ad Vaticana se transferat, atq. illas communes sectiones simulq. periochas alias ex Bononiensibus in Vaticana transmissas cum cetero Vaticanorum textu committat; an non clamabit illico, majorem utrinq. discordiam esse, quam *Lupis & agnis quanta sortito obtigit*, ut ille ait? Nonne Vaticanorum Auctorem pennis alienis indutum in avium concilium processisse dicet?

Interim Vaticanis Actis non modo nihil detractum volo, verum etiam praeter vetustatem (quam haud citeriorem octavo saeculo ex Stephani Episc. auctoritate adstruaturus infra mihi videor) plura eorum in nos exstitisse merita, ultro fateri cogor. I. Primum quod cum per plura jam saecula Bononiensibus Actis caruissemus; tamen eorum ultimas quinq. sectiones (& quidem ceteris praestantiores, ut quae actum ultimum horum beatissimorum Septemvirum complectuntur) imo & alias alibi passim sparsas Bononiensium eorumdem periochas in Vaticanis semper non sine gaudio fructuq. legerimus. Et quidem quod amiserimus integra Bononiensia, id olim damnum ex Vaticanorum longe pinguiorum & admirabiliorum fabrica illatum fuit. Cui enim a

decimo usq. saeculo Bononiensem illam macritudinem potius quam uberes atq. tragicas narrationes Vaticanas uti transcribendo propagaret, suaderi potuisset? At interim quae ex Bononiensibus Actis in Vaticana transfusa jam olim reperiiebantur, ea ad aedificationem Ecclesiarum per tot saecula profuerunt. II. Alterum in nos meritum illud est, quod absq. Vaticanis fuisse, ultima sectione illâ paulo post facta, quae Translationes continet, nunc etiam post inventa Bononiensia aeternum caruissemus; cum in his ex descriptoris taedio ea ultima sectio quantivis pretii praetermissa fuerit. At eandem Vaticanorum beneficio & olim possidebamus, & nunc eorumdem ope Actis Bononiensibus (a quibus primitus avulsa fuerat) postliminio restituiamus. III. His meritis adde etiam vetustatem Vaticanorum haud sane poenitendam, ceterisq. Actis post secutis haud modico intervallo majorem: de qua jam paucis commentabimur.

§. 3. *De Vaticanorum scriptionis aetate ex Stephani Episcopi verbis conjectura ducitur.*

Ante omnia certissimum est, Acta Vaticana saeculo X. quo Jo. Diaconus *Certamen SS. Sosis & Januarii* jussu Stephani Episcopi scripsit, anteriora fuisse. Nam Levita hic ita plurimis in rebus ab Actis Vaticanis recedit, ut tamen prae se aperte ferat, Vaticana a sese lecta ac passim, quamvis dictione mutatâ, fuisse expressa. Atq. hoc probatione non indiget.

At contra eadem Acta octavo adulto saeculo, quo Beda Martyrologium scripsit, anteriora non fuisse, nulla prorsus Vaticanorum significatio a Beda facta, suadet: de quo in *Denuntiatione* dicam. Ergo live labente VIII. saeculo, live nono ea scripta fuisse, necesse erit.

Verum octavo potius quam nono, eam scriptionem esse adtribuendam, ex Stephani Episc. verbis effici mihi videtur. Ea verba intelligo quae in Praefat. Jo. Diaconi, quam sup. pag. 49. edidi, exstant. Ea in Praefatione Levitae nostro apud Stephanum Episc. causanti monumentor. inopiam, quo minus S. Sosii scriberet historiam, ita Pontifex respondens inducitur: *Est. quaedam scriptura &c.* Acta autem Bononiensia designat; ac pergit: *Haec sumenda est a te*, (ad scribendam scil. Sosii vitam) & *sicut certum est, tuos fecisse MAIORES* [in exarandis scil. SS. Januarii & Soc. Actis, quae nunc Vaticana vocamus] *quaeque* [i. e. quaecumq.] *fiunt superflua, rescata, necessaria subroga, inepta abjice*. Non diu his verbis immorabor, utpote copiose supra a pag. 52. ad 54. enarratis: ubi [pag. scil. 54. col. 1. media] & illud *Tuos fecisse majores* de eo qui Vaticana ante consarcinaverat, intelleximus: nec immerito. Juber enim Stephanus, Joannem Diac. imitari quod fecere *Majores* sui. Ergo si perspexerimus, cujusnam factum revera Levita noster in suo SS. Sosii & Januarii Certamine sit imitatus; hic ille dicendus erit, quem Stephanus Joanni proposuit imi-

tandum: *Majores*, inquit, *tuos*. Atqui si ab elocutione discefferis (quae longe diversa in Joanne Diac. ac Vaticanorum Auctore est) in rebus atq. narrationibus satis superq. inter utrumq. convenit. Uterq. enim *Scripturam* illam *lepidâ Digestione contextam* (Aetorum Bononiensium scil.) sibi deflorandam proposuit, sed admodum diversa ratione ac stylo. Nam Vaticanorum auctor totam extremam medietatem aliasque sparsim periochas Aetorum Bononiensium totidem verbis descripsit, nec nimium stylo luxuriat. En satis verum illud (*Sicut certum est, tuos fecisse majores*, in imitandis scil. Bononiensibus Actis) in Vaticanorum Auctore compertum. At Diaconus res quidem ex Bononiensib. arripuit, plura interim de suo comminiscens; at, uti Stephano jubenti placeret, secutus est dictionis genus, quod nulli praeter quam sibi debet, quippe qui stylo superbe ampullatur. Uterq. ergo pro suo captu *superflua* Bononiensium *refecat*: uterq. *necessaria*, ex suo ad comminiscendum ingenio, *subrogat*: uterq. *inepta* eorumd. (sed tamen putativa) *abjicit*. Vides igitur hanc mentem Stephano fuisse, ut Levita Joannes primario Bononiensia (in quibus plura de Sosio) imitaretur: deinde & ad Auctorem Vaticanor. respiceret (*sicut*, inquit *certum est tuos majores fecisse*,) in concinnandis scil. Januarii Actis, *refecando* scil. *superflua*, *necessaria subrogando*, &c. Ex hac enim subobscura Stephani significatione plane Auctoris Vaticana-

no-

norum mens atq. factum perpicitur: qui jam antea illa tantum ex Bononienſibus deſcripſerat integra, quae cum ſyſtemate ſuo minime colliderentur: at quae cum Nolanis figmentis componi nequibant (veluti mutua inter Januarium Soſiumq. amicitia, itemq. flamma emicans de Soſii vertice) ea in totum rejecerat. Sicuti enim jaſtati procella, ſarcinas inuſiles in mare projiciunt, ut caſtiora ſeruent, idem & Auſtor Vaticanorum fecit. Omisit quae ſuae officiebant Nolaſae tragodiae: at arripuit ex Bononienſibus quae conciliari poſſent.

Verum cur Vaticana potius labenti VIII. ſaeculo quam nono aſſiximus? Paucis ſic habeto. Si Vaticanorum auſtor nono ſaeculo ſua exaraffeſſet, non apte potuiſſet a Stephano (qui exeunte nono & ineunte decimo ſedit) ille auſtor cujus adhuc memoria caleret, inter *Majores* referri, ſi proprietates Latini (62) ſermonis ſpectatur: at recte poterat, ſi decurrente VIII. ſaeculo ſcripſiſſet. En cur Vaticanam ſcriptionem labenti

VIII ſaeculo advinxerimus.

Credo me ex Stephani epiſc. verbis ſatis luculenter octavo medio ſaeculo Vaticanorum Auſtorum fabricam aſſixiſſe. Verum age: ſint hae merae conjectiones. At illa duo certiffima ſunt: I. Vaticana aevo ſequiore nata, nec eorum ſtylum IV. aut quinto ſaeculo prorsus convenire poſſe: II. deinde quinque ſectionum illarum, quae in Vaticanis ac Bononienſibus totidem verbis reperiuntur, ſtylum diſcrepare plurimum a prioribus novem Vaticanorum ſectionibus: at eaſdem cum ceteris Bononienſium ſectionibus ita convenire, ut eodem ſe patre natas aperte profiteantur. Ac de hoc argumento graviffimo praeter ea quae modo §. 2. copioſe diſputavi, plura etiam tum alibi tum maxime mox ad Vaticana in notatis ad ſententiam decollationis Marryrum aſſeram, quae fateri plane cogant, quinq. illas ſectiones communes ex Bononienſium fundo tractas radicitus in ſolum Vaticanorum fuiſſe. Verum age: Vaticana jam Acta in praefens inſpiciamus.

(62) Vlpianus L. 4. §. *Parentem*. De in jus voc. ait: *Parentes uſq. ad Tritavum... nominantur: ultteriores, qui non habent ſpeciale no-*

men, Majores appellantur. Servius ad VIII. Aen. *Post Patris, Proavi, Atavique vocabulum, MAIORES.*

ACTA

Cum observationibus (2) necessariis.

1. **T**emporibus Diocletiani Imperatoris, Consulatu Constantini Caesaris quinquies, & Maximiani Caesaris septies; erat persecutio (3) in-

(1) In priore Bononiensium Aetor. editione anni 1744. quoties hæc Aetia laudari opus fuit, ea *Baroniana* vocavi, propterea quod ea olim penes Baronium erant, quibus & in suis operibus usus fuit. Verum Baronianum apographum non aliunde quam ex Vaticano eleganti codice (quem ante plures annos in ea bibliotheca me contrectasse memini) traductum fuit. Et Chioccarellus quoq. noster indidem exemplar habuit. Casinense etiam tabularium, & Neapoli Teatinum SS. Apostolorum, sua eorumdem Aetorum exemplaria possident: eccujus antiquitatis, ignoro. Cum omnibus his Chioccarellus Baroniana contulit descripsitq. in suo manu exarato volumine monumentorum S. Januarii, quod Brancatiana bibliotheca possidet: ex quo volumine Nic. Carminius Falconius pag. CXXVII. hæc, quae & nos hîc damus, Aetia proutlit cum variis lectionibus. Hæc vero cum Stiltingianis (quae quidem ad manus non habui) conferre feci. Ac plane concordant: nisi quod Stiltingiana sine destituuntur, ob eamq. rem (quis credat?) digna osculis Stiltingo meo visa fuere. In ceteris satis consonant, uti dixi, paucis voculis exceptis, de quibus, ubi opus, lector monebitur.

(2) Observationes criticas quasdam dederat Tillemontius, summo judicio praeditas: quibus nunc consulto abstinemus, utpote sup. in Admonit. pag. 9. Adnot. V. jam lectori appositis. Sed & Cl. Stiltingus in Aetis Vaticanis quasdam *Improbabilia*, uti vocat, deprehendit: quae nos initio pag. 76.

ex ipso Auctore totidem verbis recitavimus: quae nunc libenter omittimus.

Ad me vero quod attinet, id primum dedi operam, ut quinque illas lectiones ultimas, quae iisdem verbis in utrisq. Aetis leguntur, Italico charactere (quem typographi *cursivum* vocant) hîc edendas curarem, ut ipse per se lector dijudicet, priorum ne quinque Bononiensium, an priorum Vaticanarum octo, eae stylum referant, & utrum in solo Bononiensium, an in Vaticanorum fundo principio profeminatae fuisse videantur. Deinde in eorum gratiam, qui imbecilliore judicio polsent, quam ut decernere id queant, admittar in octo prioribus Vaticani haud dubie fundi lectionibus adnotare quaedam plane absurdiora, quam pro quarti quintive saeculi (quibus Cl. Stiltingus Vaticana affigit) castigatissimo scribendi more. Adhaec vero, in quo rei caput est, in communibus quinq. illis lectionibus animadvertam alia quaequam, quae quidem cum cetero contextu Bononiensium pulchre consentiunt: at contra eadem cum Vaticanorum continentia ac tenore turpiter pugnant. Ut plane necesse sit, eas lectiones quinque non nisi in Bononiensi primum fundo natas eductasque, postea in Vaticanorum senticeta traductas, ibi comprehendere (uti rustici scriptores loquuntur) non valuisse.

Interea & ὁδὸν παραγγοῦ, ubi se ἀδύποπα offerent, quae inter sit non ignorasse lectorem, ne ea quidem dissimulabimus.

(3) Bononiensium Aetorum scriptor { qui posthac absolute *Bononiensis*

gens *Christianorum*. Eo tempore convocans (4) Diocletianus Imperator Timotheum (5) quemdam paganum crudelissimum, iussit eum in Provin-

nienfis vocabitur; sicuti Vaticanorum auctor dicitur absolute *Vaticanus*) quia coevus aut suppar gestae rei fuit, hoc tantum dixit, *Erat persec. Christianor.* nec *ro Ingens* addidit, quia mense Aprili anni 305. infectatio multo lenior evaserat: de quo vide sup. pag. 16. Adnot. 7. Bononiensis igitur ab ipso initio verax est: qui si voluisset *ro Ingens* ad rem exaggerandam adicere, ab suis aequalibus redargutus mendacii fuisset. At qui Vaticana VIII. saeculo contexit, ignarus antiquitatis, simulq. tutus a censurae periculo [quippe tot saeculis a re gesta elapsis] cum id unum laboraret, ut omnia in majus auget, istud *Ingens* scopo suo necessarium arripuit, ne frigeret.

Verum his jam scriptis, amico monente didici, ab editione Stiltingi abesse *ro Ingens*. Abstulitne ipse, quia historiae contrarium, an quia in MS. suo deerat? Vtcumq. est, laudo. At interim ipsemet in var. lect. fatetur, in aliis exemplaribus legi *Persec. ingens*, in aliis *maxima*, ut verisimile sit, in Stiltingi MS. sic quoq. lectum, sed eum caute ab sua editione detraxisse *ro Ingens*, utpote historiae contrarium: id quod apud me legerat in priore Bononiensium editione anni 1744. pag. 270. Adn. 7. quod & in hac repetitum fuit sup. pag. 16.

At Chioccarellus qui manu exaratos codices contulerat plurimos, in omnibus *ro Ingens* reperit: ex quo Falconius in sua horum Aetorum editione *ro Ingens* ita expressit, ut in eo nihil varietatis codicum agnoverit.

Ac profecto Vaticani scriptoris scopus [cui propositum fuit in suo *Januario* docere tragoediam cruentissimam, & caminum, feras, decapitationem, quodcumq. scil. fuit capitalium suppliciorum, simul coacerva-

re] is, inquam, scopus non quamlibet persecutionem, sed *Ingentem* praefari debebat. Restituatur igitur a Stiltingo ornatissimo editioni suae *ro Ingens*; quod inde praepostero emendandi studio videtur amotum. Aliud enim Vaticanus auctor, aliud Bononiensis est secutus: hic leni persecutione contentus fuit, quia Martyres lenire ac leviter vexat: ille ingentibus cruciatibus non nisi *ro Ingens* praefari debuit. Hoc quidem ad veram Vaticanorum lectionem pertinet. At interim istud *Ingens* quam sit contrarium historiae, ostendi supra p. 16. Adn. 7.

(4) Duo hic ex Vaticano menda. Prius illud est, quod cum *convocantem* Diocletianum audis, expectares ab eo consilium sive militare sive politicum fuisse coactum. At ubi unum deinde Timotheum *convocatum* discis, risum qui teneas? nisi vero Timotheum pro multitudine habuit, utpote daemonum legione infestum; ita ut classico opus fuerit ad *convocandum* Timotheum, adjecto etiam carmine: *VOS, o Timothee, venite ad concilium.*

Alterum in historiam peccat, quia Diocletiano in Italiam nullum erat ius: quae tunc cum aliis pluribus regionibus ex Maximiani Herculi dispositione regeretur, usque ad Kalendas Majas anni 305. quibus uterq. abdicavit. Itaque mense Aprili Hercules rectores provinciarum ordinabat; post autem Kal. Majas eos destinabat Severus, ad quem Italiae regimen pertinere coepit. Ergo si Vaticanus certamini Martyrum par aut suppar fuisset; nosset aut facile didicisset historiam, nec tam enormiter in eam offendisset.

(5) *Timotheum ac Dracontium duo fuisse unius iudicis nomina. Alia quaedam.*

Convocans (Auctor Vaticanus ait)

vincia Campaniae Praesidatum agere, & secundum decreta ipsius impiissimi Diocletiani, sacrificia Idolis immolare; & omnes, qui in Christum crederent, ad sacrificia simulacrorum convertere. Factum est autem, dum ex more inviseret Civitates, venit in Civitatem Nola. Tunc jubet tyrannus (6) Timotheus Officium sibi praesentari: quibus praesentibus coepit inquirere ab eis, judicia diversorum antecessorum suorum, cui omnium Officium obtulit gesta Praesidum. Inter quos, cum ventum esset ad gesta beatissimorum Martyrum Sosii Misenatis Ecclesiae Diaconi, & Proculi Puteolanae Civitatis Diaconi, & Euticetis, & Acutii, eo quod pro nomine Christi diversis suppliciis maceratos, Judex jussisset recludi in carcere; requisivit

ait) *Timotheum quemdam* &c. Joannes Diaconus ita Vaticana cum Bononiensibus conciliat, ut hi Martyres prius *Dracontii*, deinde hujus *Timothei* tribunali sistantur. At equidem in superioribus scripsi [scripsi id autem pag. 47. Adn. XIX.] uni eidemq. homini duo fuisse nomina [quis nescit autem Romanorum *πολυωνυμίας*, maxime IV. & V. saeculo?] *Dracontii* scil. ac *Timothei*: priore *Bononiensem* scriptorem usum, altero *Vaticanum*. Hoc quod ante a me conjecturae loco propositum fuerat, id nunc ex amici relatu didici in Germanicis Actor. Vaticanorum exemplaribus diserte doceri, teste Stiltingo nostro ornatis. apud quem num. 34. sic extat: *Initium Actor. in illis codicib. [Germanicis] tale est. Ac paucis interjectis: Paulo post dicitur, missum a Diocletiano fuisse TIMOTHEVM judicem, qui ALIO NOMINE DRACONTIUS dicebatur. Cetera consonant* &c. At vero uni judici duo fuisse nomina Stiltingus pernegat, auctoritate Joan. Diaconi [cui si credimus, Dracontius decessor Timothei fuit] abusus. Verum quid aliud Levita Joannes faceret, qui in Bononiensib. Dracontium reperit, in Vaticanis Timotheum? Ignaro scil. *πολυωνυμίας* Romanorum non aliud ei profecto succurrit, nisi ut uni alterum successorem daret. Absurde ille quidem, sed tamen obsequendum Stephano Episc. fuit, jubenti ex Bo-

noniensibus simul ac Vaticanis Sosianam historiam [quo scil. copiosior esset] componi debere. Jo. Diaconum secuti sunt ducem posteriores alii. At vero postquam ope Codicum Germanicorum [vetantium distingui a Dracontio Timotheum] oblata est Stiltingo Cl. vera difficultatis hujus solutio; cur sponte sese dantem repudiavit? cur, nisi quia postquam ex partium studio malae causae patrocinium in se suscepit; non potuit non optima quaeq. rejicere, ac sequiora ubiq. complecti? Nimirum hoc illud est quod Poeta ait, *Video meliora . . . , deteriora sequor*.

Quod mox additur, *In provincia Campaniae praesidatum agere*, est prava locutio, saeculo quarto incongruens. Nam sub Diocletiano Italia non in *Provincias* sed in *Regiones* undecim (in quarum primâ erat Campania) ex Augusti dispositione dividebatur. Verum hoc levius.

Mox: *Sacrificia immolare*. Aevo Diocletiani ac sequentibus saeculis *Immolare victimas* aut *animalia*, non *Sacrificia* usurpabant. Qui usurparent, cum *immolatio* sit una ex partibus *sacrificii*?

(6) In Actis sinceris *Tyrannus*, pro *crudeli* rarissimum est: at in his ad nauseam usque inculcatur, & ibi etiam ubi ferri nullo modo possit, ut hic veluti praenominis loco. Adde quod initio, cum nondum Timotheus artes tyrannicas exseruisset, multo absurdius ita praenominari potuit.

sivit Officium , quid de eisdem fuisset factum . Responderunt dicentes , multum esse temporis , quo in Civitate Puteolana (7) detinerentur in vinculis ; & adjecerunt diffamantes opinionem Beatissimi Januarii , Beneventanae Civitatis Episcopi .

2. Ipse autem iniquissimus Timotheus , audiens opinionem Sancti Martyris Januarii , eum sibi exhiberi iussit . Cumque fuisset praesentatus Nolae ante tribunal Praefidis , Timotheus Praefes dixit ei : Januari , audiens opinionem generis tui , hortor te , ut secundum decreta invictissimorum Principum , accedens sacrifices Diis : sin au-

P

tem

(7) Supra (pag. 101. col. 1. lit. G : vide omnino locum) concusserrat me plane Stiltingus nimia brevitate sua sive potius obscuritate : ubi criminari videtur Bononiensis , quod arenam Puteolis parent ; cum tamen Sosium cum ceteris in carcerem Miseni trudent , aut trudere debuerint . *Ut credere* , inquit , *deberemus* , omnes fuisse carceri *mancipatos Miseni* . Ibi ego , ut Stiltingum nostrum ab opinione carceris Misenatis deducere , Adn. 44. quatuor attuli validas rationes , quibus Sosium tresq. alios Puteolis , non vero Miseni detentos , suaderem . Itaq. vbi in hunc Vaticanorum locum (itemq. alterum similem in fine sect. quintae : vide ibi notata Adn. 17.) deveni , in quibus Sosius cum tribus aliis diserte Puteolis custoditur ; magis mecum ipse mirabar , cur Cl. Stiltingus eos Misenati carceri *mancipaverit* : id quod supra scripta ejus verba (*ut cred. deberemus. . mancipatos Miseni*) innuunt .

Atq. ea me admiratio tamdiu tenuit , donec memet ipse colligens , reputare coepi , hunc Vaticanorum locum elabi ex memoria viri ornatissimi non potuisse . Itaq. longe alia interpretatio Stiltingianis verbis illis (*credere deberemus. . .*) adhibenda est omnino hujusmodi : Auditor (inquit) Bononiensium ante *SEMPER locutus est de Miseni* . Resisto hinc parumper : semel Sosium Evangelia Miseni legentem , inar-

descende capite , Bononiensis narraverat : at istud *Semel Noster in Semper convertit* . Ante , inquit *semper locutus est de Miseni* : ut *CREDERE DEBEREMUS* (hic suppleri Noster jubet id quod mente retinuit : *Credere* , inquit , *deberemus* , siqua Bononiensibus fides : sed ego Stiltingus minime credo : pergit :) *mancipatos Miseni* . Atque ea Cl. Stiltingo mens fuisse videtur : quem enixe Neapolitani obsecrant , ut in salebrosis hinc Commentarii sui locis scholiasten adhibeat , qui animi sui sensa opportunus explanet , ne crucem popularibus nobis ac paullo simplicioribus figat .

Mitto hinc plurima quae in hanc totam criminationem regeri possint . Cui enim bono his immorer ? Verum illud quis ferat , quod ad extremum Bononiensibus dictatoriâ & amarulentâ adclamatione insultat ? *Sunt haec nimirum* , inquit , *volentis scribere* , & *nescientis aliquid recte exponere* . An non quivis de plebe alius (est enim haec actio popularis , qua quemlibet uti jura sinunt) quivis inquam alius in Nostrum hunc , qui prior epiphonema intorserat acerbissimum , an non retorquere idem istud jure potiore possit ? *Sunt haec nimirum volentis* : cetera uti supra . Cuilibet quidem de populo id licere dixi : me tamen uno excepto , qui neminem unquam unum de *Societate* nec dicto nec facto (quamvis ultro , nunc cum maxime , lacesitus) lacesse comperior .

tem nolueris, adhibeam (8) tibi tormenta horrida, quae te fortiter laniabunt: quae tormenta dum Deus tuus, quem colis viderit, pertimescet. Sanctus autem Januarius respondit: Obmutescere infelix, & noli in actibus meis, Creatori omnium tam inepta proferre, qui condidit coelum, & terram, ne audiat Dominus Deus tantam blasphemiam, quae per os tuum procedit, & interficiat te (9) & eris ut mutus & lurdus non audiens, & sicut caecus non videns. Haec audiens tyrannus Timotheus, S. Januario dixit: Numquid potestati tuae est, ut quibus volueris maleficiis, praeualeas mihi tu, aut Deus tuus? S. Januarius respondit: Potestas mea nihil est, sed est Deus in Coelo, qui tibi potest resistere, & omnibus, qui obediunt, & consentiunt tibi. Et haec cum dixisset, iussit eum tyrannus Timotheus in carcerem recipi: & iratus vehementer, iussit per triduum (10) cam-

mi-

(8) Aut *Adhibeam* pro *adhibebo* est, aut pendet a superiore *Hortor*. Nim. *Hortor te . . ut adhibeam*. Genus locutionis a communi sensu abhorrens.

(9) Nimirum interfectus ubi fuerit, tum demum mutus & lurdus fit. Quis non post ultima fata talis? Pulchra vero amplificandi ratio per orationis decremenda hinc primum discitur. Post duos versus repone *potestatis*.

(10) *Per triduum* ne? Cui bono? Nam ubi per duas tresve horas succenderis; nihilo plus postea per triduum imo & per triennium effeceris. Haec quidem inepte dicta parum moror. At illud aegre est, quod eadem in Diocletianae vexationis ingenium offendunt: quod si scriptori isti innotuisset, nae ille ne per horae quidem quadrantem excalfecisset caminum. Quid ita? Quia hoc commune Decianae cum Diocletianae insectatione fuit, ut sancti confessores per lenta & diuturna supplicia tentati, vel sic tandem delassati deficerent animis & consentirent. Nec alia mens Valeriano paullo ante fuerat, ut eleganter describit Prudentius Hymno in S. Laurentium; ubi Praefectum loquentem facit.

Votiva mors est Martyri. . . .

Sed non volenti impertiam,

Praefectur ut mortis citae

Compendiosus exitus...

Vitam tenebo, & differam

Poenis morarum jugibus,

Et mors inextricabilis

Longos dolores protrahet.

Prunas tepentes sternite,

Ne servor ignitus nimis

Os contumacis occupet,

Et cordis intret abdita.

Vapor senescens langueat,

Qui susus afflatu levi,

Tormenta sensim temperet

Semi-ustulati corporis.

Verum Decio & Valeriano missis, ad Diocletianae vexationis institutum venio, cui hoc commune cum Deciana fuit, uti Martyres seignibus suppliciis fatigarentur: idque in flamma praecipue, qua ceteroqui nihil violentius, si intensior esset. Itaque sub Diocletiano plerumque Confessores non rogo, sed craticulis, quibus lentior ignis substerneretur, imponebantur. *Alii* (inquit Eusebius in ejus persecutionis descriptione cap. 16.) *craticulis impositi, non ad mortem usque, sed ad diuturnitatem supplicii torrebantur*. Atque hoc illud est legitime coqui apud Lactantium: apud quem, qui Nicomediae laceravit persecutionis edictum, *legitime coctus* dicitur; quia scilicet craticulae impositus ea ratione, quam impia lex praescribebat, lentissime affatus fuit. Hanc legitima-

mam

minum succendi , & illuc Beatum Januarium projici praecepit . Sanctus vero Januarius Crucem Domini in fronte fixit , & ingemiscens in Coelo sursum aspexit ; & expandens manus suas ingressus est in caminum ignis ardentis , & Dominum Salvatorem omnium collaudabat , dicens : Domine Jesu Christe propter nomen tuum sanctum , hanc passionem libenter amplector , & omnem promissionem , quam diligentibus te promissisti , expecto . Exaudi me orantem ad te , & eripe me de hac flamma , Domine , qui adens (11) fuisti tribus pueris in camino ignis ardentis , Ananiae , Azariae , & Misaheli : adesto nunc mihi in confessionem istam , & eripias me de manu inimici hujus . Et haec dicens , coepit Beatus Januarius , in medio fornacis ignis cum Sanctis (12) Angelis deambulare , benedicens Patrem , Filium , & Spiritum Sanctum .

P 2

3. Cum

mam ustulationem ita eodem lib. Laetantius describit : *cum deligati fuissent , subdebatur primo pedibus levis flamma tamdiu , donec callum solorum contractum igni , ab offibus revellere-tur . Deinde incensae faces & extinctae admovebantur singulis membris , ita ut locus nullus in corpore relinqueretur intactus . Et inter haec suffundebatur facies aqua frigida , & os humore abluebatur , ne arescentibus siccitate faucibus , cito spiritus redderetur : quod postremo accidebat , cum per multam diem decocta omni cute , vis ignis ad intima viscera penetrasset . Hinc rogo facto cremabantur &c. Nec ablimilis fuit Petri cubicularii Imperatoris lenta combustio apud Eusebium in ead. perfec. cap. 7. Nam post plures cruciatus , Craticula , inquit , & ignis in medium affertur ; & reliqua corporis ipsius , instar carniū quae ad cibum parantur , igne assata sunt , idq. non simul ac semel , sed paullatim : ne scil. celeri exitu defungerentur . Nec carnifices , qui eum rogo imposuerant , dimittere illum sinebantur , nisi prius jussis post tot cruciatus adquievisset . Verum ille . . . victor ipsis in tormentis animam exhalavit .*

Ergo , ut eo redeam , tridua camini succensio non est ex Diocletianae infestationis , sed ex ineptorum aevi medii fabulatorum ingenio . Mitto hic quod camino includi puniendos non Romanum (quo tempore cami-

nus ad se calefaciendum , aut cibos coquendos valebat , & a camino veterrimo discrepabat) sed Babylonicum est , & ex historia trium puerorum (in lib. Danielis) expressum insulse . Ante Diocletianum quoties comburi cito confessores placuit , numquam illi camino includebantur , sed rogo imponebantur . At rogo succedere sub Decio & Diocletiano craticulae ad cruciatus diuturnitatem .

De eo quod Januarius nullis antea tentatus quaestionibus , statim initio , & quidem indemnatus , camino absumendus includitur ; ac deinde martyres omnes pariter indemnati uris traduntur , mox alibi opportunius conquerar .

(11) Novum ab *Adsum* participium : quod non alibi invenias , nisi apud infimae Latinitatis scriptores . Nam ab isto *Adens* certe *Adentia* (pro praesentia) proficiscitur . Exstat in charta Cresimiri regis Dalmatiae an. 1059. usurpatum apud Cangium ex Jo. Lucio in Hist. Dalmatiae II. 15. *Illud in audientia & ADENTIA praelibatorum astantium autorizo .*

(12) Vnde deambulasse cum Angelis sciri potuit , cum caminus conclusus esset ? Nam mox praeses discrete dicitur *aperiri jussisse* . Sed nimirum caminus trium puerorum imitandus fuit , nequid ad ciendam admirationem deesset .

3. Cum audivissent milites , qui circa fornacem erant , Sanctum Januarium de camino Dominum collaudare , timuerunt timore magno , & cursum rapidissimum arripientes nunciaverunt Praefidi dicentes , Rogamus te Domine Praefes , ne indigneris nobis ; audivimus enim vocem Januarii de camino ; invocantem Dominum suum , & magno timore conterriti in fugam conversi sumus . Timotheus vero Praefes haec audiens , jussit caminum ignis aperiri ; & cum apertus fuisset , eructavit (13) flamma ignis , & devoravit incredulam partem paganorum , qui circa fornacem fuerunt . Sanctus autem Januarius apparuit in medio flammae ignis , glorificans Dominum Jesum Christum ; ita , ut nec vestimentis ejus , nec capillis ejus ignis potuerit dominari . Timotheus vero cum haec audisset , jussit eum suis conspectibus praesentari , cui & dixit : Quid est hoc , Januari , quod praevaluerunt magiae tuae , quas facis ? Variis tormentis te faciam interire . Beatissimus Januarius respondit . Nunquam bene tibi sit crudelis tyranne , ut a Veritate Christi alienetur servus ejus , & pertimescens faciam quod dicis : ego autem in Domino sperabo , & non timebo quid faciat mihi homo . Et haec dicens , jussit eum Praefes in custodiam reduci .

4. Alia vero die mane facto , jussit Timotheus Praefes , in foro ejusdem Civitatis , tribunal sibi parari ; & sedens pro Tribunali , Beatum Januarium ante suum aspectum adduci praecepit ; cumque praesentatus fuisset , Timotheus Judex dixit ad eum : Quousque infelix non consentis sacrificare invidiissimis , & immortalibus diis , accede jam , & thura offer ; sin autem nolueris , gladio te jubeam (14) interfici : & si potest Deus tuus , liberet te de manibus meis . Sanctus autem Januarius dixit ei : Tu nescis , quia potentia Dei magna est . Utinam temetipsum ad poenitentiam perduceres ! ut vel sic indulgeret tibi Deus meus ; de quo dicis , impotentem esse me liberare de manibus tuis . Sed cum haec dicis , thesaurizas tibi iram in die irae . Praefes vero audiens , & non tolerans hunc sermonem , jussit , ut nervi ejus excluderentur a corpore . Beatus autem Januarius orabat ad

Do-

(13) Expressum ex Dan. III. 48. *Et erupit (flamma) & incendit quos reperit juxta fornacem de Chaldaeis .*

(14) Jubeam pro Jubebo , sicuti supra *Adhibeam* pro *Adhibebo* : de quo Adnot. 8. Nec illud in fine sectionis quintae castigatius est . *Vna cum SS. Martyrib. . . Sosium . . . Proculem . . . Euticetum & Acutium ad ursos traderentur . Pro Sosio Procule &c.* Ita videlicet quarto quintove saeculo [quando haec Acta elucubrata Cl. Stiltingus dubitari vetat] si superis placet , sacri scri-

ptores usurpabant . At , inquis , multo plura Bononiensibus insidere menda vidimus , quae librariis tribuimus . Age : & haec eisd. amanuenses auctores habeant . Verum hoc dispar , quod ubi soloeca de Bononiensib. detraheris , jam tota oratio proprietate ejus temporis , gravitate , & interna Spiritus unctione recreat : cum contra hîc , praeter conferta nullo cum judicio Scripturae loca , & ea quae de Bononiensib. carpsit , cetera quamvis theatralia , vel sic tamen sunt prorsus insipida .

Dominum, dicens: Domine Jesu Christe, qui ab utero matris meae, non me dereliquisti usque in finem; ita & nunc exaudi me servum tuum ad te clamantem: & jube me istud seculum derelinquere, & ad tuam misericordiam pervenire. Haec cum orasset Beatus Januarius, jussit eum Praeses in carcerem recipi, cogitans quemadmodum perderet eum.

5. *Recluso itaque Beatissimo Januario Martyre (15) in arcta custodia carceris, a militibus custodiebatur. Quod cum duo ex Clero ejus, idest Festus Diaconus, & Desiderius Lector audissent, quod Beatus Januarius Episcopus, carceri fuisset mancipatus; inflammati a Spiritu Sancto, statim exeuntes de Civitate Beneventana, venerunt in Civitatem Nola; ubi Sanctus Januarius Episcopus, ab impiissimo Timotheo in vinculis tenebatur. Agebant flentes, & dicentes: Quare tantus, ac talis vir tenetur in vinculis; quid enim criminis admisit? ubi enim non subvenit periclitantibus? quis enim ab eo aeger visitatus, non statim salvatus est? quis ad eum tristis advenit, & non gaudens discessit? Mox eorum verba ad Judicem pervenerunt: quod dum Timotheus Judex audisset, cum summa festinatione jussit eos teneri; & cum beato Januario martyre sibi jussit praesentari: quibus praesentibus Timotheus Judex dixit Beato Januario: Qui (16) tui sunt isti? Sanctus Januarius respondit: Unus Diaconus meus est, & alter Lector. Judex dixit: Et ipsi Christianos se esse manifestant? Sanctus Januarius respondit: Etiam: nam si eos interroges, spero in Deo meo Jesu Christo, quod nec ipsi, se Christianos esse negabunt. Qui interrogati a Judice dixerunt: Christiani sumus, & parati sumus mori pro Dei amore. Tunc Timotheus Praeses irâ repletus, Sanctum Januarium Episcopum, una cum Festo Diacono, & Desiderio Lectore ferro vinctos, jussit ante currum suum protrahi in Civitatem Puteolanam: constituens, ut una cum Sanctis Martyribus, quos illic cum vinculis cognoverat detineri (17) idest Sosium Misenatis Ecclesiae Diaconum, & Proculum Puteolanae Ecclesiae Diaconum, & duos laicos Euticetem & Acutium, ad urfos traderentur.*

6. *Et dum in Civitatem Puteolanam perdueti fuissent, jussit eos Timotheus Praeses in custodiam recipi, & alia die arenam parari; ut una cum Sanctis Martyribus ad urfos traderentur. Qui dum reclusi fuissent*

(15) Quaecumq. hîc *carisivo*, uti vocant, caractere exhibuimus, ea ex Bononiensium tertia sectione media (sup. p. 27.) sunt totidem huc verbis transfusa. Idem judicium de ceteris *italico* caractere descriptis; uti hac ipsa sectione ubi ad interrogationem venit.

(16) Male ex Bononiensibus haec

Vaticanus descripsit. Ibi sect. 3. legitur: *Et hi* (Festus & Desiderius) *quid? tui sunt?* Quare & hîc scribendum fuit: *Quid? tui sunt isti?*

(17) Eadem, quae hîc, de carcere Puteolano leguntur sup. extremâ sect. 1. Vide ibi quae Adn. 7. contra Cl. Stiltingum notavi.

si fuissent, osculabantur capita omnium Sanctorum, Beatissimus Januarius Martyr exhortabatur eos, dicens: Benedictus Dominus Deus qui facit mirabilia magna solus; qui me huc direxit, ut nec pastor sine grege, sic (18) nec grex a pastore videatur divelli: *Alia vero die secundum jussum Judicis, paratur arena in Civitate Puteolana, adducuntur Sancti ad amphitheatrum*: veniens autem impiissimus Timotheus Praefes sedens in spectaculo, jussit feras laxari. Cumque fuissent dimissae, Sanctus Januarius, sicut bonus Pastor in medio eorum positus, ait: Eja fratres arripite scutum fidei, & exclamemus ad Dominum adiutorem nostrum, in nomine Domini, qui fecit Coelum & Terram. Ita vero adfuit misericordia Domini, ut ante pedes Beati Januarii Martyris, ac si oves, capite demisso ipsae ferae adcurrerent.

7. At Judex insanus non credens, remotis feris, *jussit Sanctos Dei de Amphiteatro tolli, & in forum adduci. Qui sedens pro Tribunali, dictavit (19) sententiam dicens: Januarium Episcopum, Sotium, Proculum, & Festum Diaconum, & Desiderium Lectorem; & Euticetem, & Acu-*

(18) Istud Sic prorsus superfluit.

(19) *Nullus in Vaticanis juris ordo, sive in interrogando sive in ferenda sententia. Duplex Vaticanorum consuetudo: prius de non lata, ubi oportuit, sententia: alterum de lata, cum non necesse fuit: at contra in Bononiensibus omnia ex juris formula recte & ordine facta narrantur.*

In tanta Vaticanorum prolixitate nullum interrogationis vestigium existat praeter quam sect. 5. ubi Januarius non de se, sed de Felto & Desiderio, hi vero duo de se ipsis interrogantur, idq. vuculis paucissimis illis, quas Auctor ex Bononiensibus mutuatus est totidem verbis. Nisi quod in Bononiensibus est integra examinatio, ac pulchre se habet: at in Vaticanis tam perspicua est mutilatio, ut in oculis incurrat. Conferat utramq. lector.

Jam ad sententiam venio. Juris Romani, (ut paucis expediam) ea formula fuit, ut ad poenas inferendas duplici modo procederetur. Poenam non capitale, quae castigatio aut emendatio vocabatur (cujusmodi sunt equuleus, unguis, fustigatio,

admotae lampades & similia plurima) judex de plano & extra velum irrogabat; dumq. id faceret, *Interloqui* dicebatur. At demum ubi ad capitale poenam deveniendum erat, tum obducto velo, dictabat sententiam, eamque mox velum egrediens, ex tabella legebat. Hic ordo judiciorum tum aliunde tum etiam ex pluribus Actis Martyrum perspicitur. Ad specimen afferro pauca quaedam ex pulcherrimis S. Euplii Siculi Actis cedro dignissimis, qualia apud Ruinarum exstant pag. 406. 407. In iis num. I. legitur: *Calvisianus Consularis INTERLOCUTVS dixit: Quoniam innotuit ejus confessio* (per illa superiora quae dixerat in prima confessione) *interrogetur sub tormentis: tradatur tortoribus*. En quale poenarum genus judex de plano, & extra velum interloquens inferebat. Cui & simile est illud quod mox num. II. legitur: *Calvisianus INTERLOCUTVS dixit: Euplius... torqueatur...* At ubi postea num. III. judex velum ingreditur, tum pro tribunali sententiam dictat, eamq. foras egressus ex tabella legit: *Calvisianus, inquit, intra velum inter-*
tius

rius ingrediens, sententiam dictavit. Et foras egressus afferens tabellam, legit: *Euplium Christianum &c. capite animadverti jubeo*. Sic etiam apud eundem pag. 394. num. IV. Judex Sententiam scriptam legit: *Agapen & Chioniam igni tradendas jubeo*. Mox idem judex num. VI. in fine *Cum chartam petiisset*, sententiam eandem contra Irenen scripsit, ut vivens scil. combureretur. Adde haec quoq. ex Actis SS. Claudii, Alterii &c. anno 285. *Lyfias introgressus, obduxit velum, & post exiens, ex tabella recitavit sententiam dicens: Claudius, Asterius, Neon . . . cruci affigantur, & corpora eorum avibus laceranda relinquantur*. Exemplis pluribus abstineo, cum sint in propatulo.

His praelibatis, quis dubitat in Bononiensib. omnia rite facta? Sosii interrogatio inter *Ergastulum & Arduam custodiam* (uti ad sect. 3. pag. 88. Adnot. 29. ostendi) peracta fuit; et si (quia haec Acta primario non de Sosio, sed de Januario agunt) ea quaestio non describitur, sed nutu tantum significatur. At Januarii, Festi & Desiderii examinatio mox ibid. eleganter ex actis judicialibus recitatur. Hanc imitari volens Vaticanus sect. 5. totidem quidem verbis in Festo & Desiderio interrogando, eam descripsit, sed mutilam.

Deinde in eisdem Bononiensibus ex verbis Arenarii (sect. 4. *Jam tardius est Domine: audire eos modo non potes*) aperte colligitur, eos antequam urbis objicerentur, fuisse rursus interrogandos, an in ead. confessione persisterent, ut si perseverarent, tum dictata sententiâ ita demum in eos feræ laxarentur. At in Vaticanis Januarius nec interrogatus, nec latâ sententiâ damnatus, in fornacem absumendus includitur: deinde Sancti omnes nec auditi, nec in eos dicta sententiâ, urbis traduntur: cum tam ignis quam feræ sint capitales poenae, quas inauditis & indem-

natis irrogare numquam (nisi tantum in dicafterio Stiltungi Cl.) licuit licebitque: nec unquam factum, nisi ubi ob judicis populivæ impotentiam [quorum hîc nullum vestigium] jura violarentur.

Dixerit Vir Ornatissimus, in omnes quidem rite latam fuisse sententiam, antequam feris traderentur: sed eâ juris sollemnitate narrandâ Vaticanum supersedisse. At idem quo ore eâ utatur exceptione? qui quidem ad Bononiensia Acta damnanda hoc pluries ad ravim usque vociferatur, quod Proculi, Eutychetis & Acutii interrogatio non describatur? quos tamen non modo breviter auditos, sed & paricum ceteris sententiâ involutos credere debuisset.

Verum in Viri ornatissimi gratiam largiamur omnia. Age: Januarius antequam camino includeretur, itemq. Septemviri omnes antequam urbis objicerentur, primum legitima quaestione habita, deinde latâ sententiâ (quamvis utrumq. impune scriptor Vaticanus pari silentio involverit) capite damnati fuerint. Mirare hîc lector, quam liberaliter cum eo agam, qui ob id ipsum tam injusta severitate Bononiensia carpsit laceravitque. Ergo, uti dixi, antequam Martyres in arenam pertracti fuissent, jam legitime (tacente quamvis Vaticano) damnati fuerant. Verum si ita se res habuit; quo illa repetita capitalis sententiâ, qua iidem illi nunc decollari jubentur? Hoccine dicas: ieris in cavea mitescensibus, ne impune confessoribus esset, fuisse iterandam sententiam, qua iis capita abscinderentur? Atqui quotquot Acta Martyrum sincerissima existant, in iis, ubi quis sententiâ ejusmodi, quæ vitam adimeret, affectus fuit, si Divinae potentiae viribus sive ab igni intactus abiisset, sive eurgitibus illaesus supernataisset, sive be-

flia.

& Acutium cives Puteolanae Civitatis , qui se Christianos esse professi sunt , & Diis libamina , vel Imperatorum praecepta contempserunt , capite caedi jubemus . Beatissimus autem Januarius aspiciens in Coelum , dixit : Domine Jesu Christe , qui descendisti de altissimis pro redemptione humani generis , erue , & libera me de manu inimici hujus : & deprecor te Domine Deus meus , ut ulciscaris (20) in tyranno Ti-

mo-
 siarum ad ejus pedes cum obsequio procumbentium rictus evasisset ; ubi postremo ad capitis amputationem ventum fuit , numquam repetenda sententia visa est , verum de plano judex ac tantum interloquens illum decollari jubebat . Exemplo sint Acta SS. Tarachi & soc. apud Ruinarum pag. 446. cap. XI. ubi postquam SS. Confessores bestias sibi obsequentes experti fuissent , Tunc [ait epistola fidelium Iconiensium] Maximus [judex] ira repletus vocavit ad se Terentianum sacerdotem [Acta Graeca cap. X. Κιλικάρην vocant , h.e. Communis Ciliciae sacerdotem , ad quem munus apparatio pertinebat] & iussit [nulla prolata sententia , verum de plano & interloquens] gladiatores introduci , ut sanctos Dei Martyres gladio interficerent . Pluribus exemplis abstineo .

Atq. ego cum omnia Vaticanis Cl. Stiltingi gratia condonarim ; hoc ultimum sententiae peccatum (quae ubi primum oportuit , neglecta fuit : ubi vero necesse non erat , quippe in affectos jam capitali sententia , tunc supervacue dictata fuit) hoc , inquam , flagitium ingens largiri nequeo .

Atqui ita , opinor , secum Vaticanus auctor reputabat : Actis a se elucubratis , si quidem sententiae latione carerent , id omnes vitio versuros . Itaq. cum sententiae conceptionem suoapte Marte extundere non satis valeret ; eam a Bononiensibus mutuari coactus fuit . Ex eo vero factum , ut quae sententia in Bononiensibus loco suo , utpote in nondum ante damnatos , apposite dictata fuerat , eam verbis totidem Vaticanus loco non suo (quippe in jam

capitis h. e. ad bestias praedamnatos , quamvis iis bestiae pepercissent) luxatam , inquam , sententiam ac loco dimotam pronuntiavit .

Atq. hinc illud etiam obiter videre ac manu tangere cuilibet licet , nim. quaecumque iisdem verbis in Bononiensibus ac in Vaticanis leguntur , ea in Bononiensibus cum ceteris narrationibus stylo consentire , ac locum ibi suum cum ceteris decenter tueri : cum contra in Vaticanis eadem stare recto talo nequeant , atq. ex luxaturae vitio gemitus ingentes cieant , nisi manu medica reponantur , h. e. nisi Bononiensibus , unde avulsa fuerant , restituantur . Sed de communibus lectionibus , (quantopere scil. a *συγχρημα* Vaticanorum abhorreant , cum reliqua vero Bononiensium textura apte consentiant) alibi mihi sermo fortassis redibit .

(20) Non id agam ut imprecationem hanc , sancti Confessoris existimationi indecoram , detester , cum diu ante id Tillemontius egerit , qui & plura alia in hac S. Januarii historia scite improbavit . Eum vide in mea Admonitione sup. pag. 9. Adn. V. At vero in hac ead. imprecatione ita perturbata oratione Martyr utitur , quasi si sermo conturbato imprecantis animo obsecundarit . Nam primo ambos oculorum orbes Timotheo eruit , mox eisdem evellit , ad ultimum (quasi scil. eruti & avulsi , adhuc videndi munus in Timotheo obire possent) eisdem obcaecat . Nempe ea erat quarti quintive saeculi (jam tum Vaticana scripta vult Noster) sermonis proprietas .

motheo, quæ gessit in me servum tuum; ut eruas, & evellas, & ob-
caeces oculos ejus. Et subito caecus factus est. Tunc oravit S. Ja-
nuarius ad Dominum, & dixit: Gralias tibi ago Pater Domini no-
stri Jesu Christi, qui exaudisti servum tuum, & disperdisti oculos Ti-
mothei impii: quare multae animae propter ipsum ad perditionem
daemonum converlae sunt.

8. Tunc tyrannus Timotheus invalidis oculis cruciabatur, & do-
lor magnus in eo crescebat. Convertus clamare coepit, & dicere
Officio: Citius euntem Januarium ad me revocate. Euntes vero
Ministri, invenerunt illos a carnificibus per clivum, qui ducit ad
Sulphothaream trahi: revocantes vero Beatum Januarium, statuerunt
eum ante Praesidem. Totus quippe (21) ad spectaculum populus utriusque
sexus confluebat. Timotheus vero cum ingenti ruginè coepit clama-
re, & dicere Beato Januario: Januari serve Dei excelsi, ora pro
me Dominum Deum tuum, ut lumen possim recipere, quod amisi.
Tunc Sanctus Januarius erigens oculos ad Coelum, dixit: Domine
Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob exaudi orationem
meam, & jube Timotheo indigno oculos restitui; ut sciat omnis po-
pulus, qui astitit, quia tu es Deus, & non est alius praeter te: nos
enim malum pro malo non reddimus. Et cum complevisset oratio-
nem Sanctus Januarius, aperti sunt oculi Timothei. Videntes autem
turba mirabilia, quae per Beatum Januarium Martyrem, Dominus
operatus est; multi ex circumstantibus crediderunt in Dominum Jesum
Christum, animae fere (22) quinquemillia clamantes, atque hujusmodi
dantes vocem ad coelum: Non timeatur tanti, talisque viri Deus? (23)

Q

ne

(21) Nec a superiore improprie-
tate deflectit τὸ αἰτιολογικὸν quippe.
Quia nim. turmatim populus ad de-
collationis spectaculum confluebat, id-
circo statuerunt Januarium ante prae-
sidem. Ita loqui amat hic scriptor,
ubi Bononiensi paedagogo, verba sibi
praeunte, relicto, parumper de suo
balbutit. At versu hinc altero quid
Ruginem vocet (cum *ingenti*, in-
quit, *ruginè*) non assequor. Falco-
nius inferne in var. lect. pro *ruginè*
affert *rugitu*. At equidem fuisse e
scriptoris manu τὸ *Rugimine* initio
profectum puto: ex quo amanuenses
illud *Ruginè* fecerint, sciolus tandem
aliquis id in *Rugitu* mutaverit.

[22] Duplo fere plures quam ad
primam Petri concionem Act. II. 41.
ubi tria millia non amplius conver-

tuntur. Nam qui deinde numerus
Act. IV. 4. existat (ubi dicitur, *Fa-
ctus est numerus virorum quinq.
millia*) is numerus ex pluribus sub-
inde conversionibus coaluit. At hic
nihil modeste, nihil temperate dici-
tur: omnia ad supremum extolluntur.
Ne urbs quidem tota Puteolana [quae
sub Diocletiano principe nimium di-
minuta erat] a multo plus quinq.
millibus civium incolebatur. Postremo
portentosa totius fere urbis ad Chri-
sti fidem conversio si vera fuisset,
potuisset ne involvi silentio a Chri-
stianis scriptoribus? potuisset a genti-
libus ipsis taceri?

[23] Post *Deus* deerat in textu
interrogandi nota, quam supplevi.
At ne sic tamen in eo, quod sequi-
tur, constat *συνηχία*.

ne forte ulciscatur angustias, mortemque ejus, & omnes nos pariter pereamus. Erat (24) autem ipse Beatissimus Januarius & corpore. & mente pulcherrimus. Tunc impiissimus Timotheus Praeles videns tantam turbam conversam ad Dominum, turbatus est: & ne famulus Domini Januarius coronâ (25) fraudaretur; timens iussa Principum, iussit Praeles militibus suis, ut eum celeriter traherent, & cum Sanctis Martyribus decollarent.

9. Qui cum omnes ad martyrium ducerentur, quidam senex pauperrimus, sperans se aliquid beneficii recepturum; opposuit se Beato Januario provolutus pedibus ejus; rogans eum, ut aliquid de vestimentis ejus mereretur accipere. Beatus vero Januarius dixit ei: Post decollationem meam, orarium meum, de quo mihi oculos ligaverô, scias me tibi esse daturum.

10. Mater quoque Sancti Januarii, in Civitate Beneventana posita; ante triduum, quam filius ejus pateretur, tale somnium vidit: quod Januarius Episcopus in aerem ad coelum ulabat: & cum de somno suo haesitaret, & interrogaret, quid vellet esse; subito nunciaverunt ei, quod filius ejus Januarius, pro Dei amore in vinculis teneretur. At illa perterrita, prosternens se, Domino in orationem sanctum reddidit spiritum.

11. Interea Sancti dum pervenirent ad locum, ubi decollandi erant, idest ad Sulphotariam, S. Januarius flectens genua sua ad orationem, dicebat: Domine Deus omnipotens, in manus tuas commendo spiritum meum. Et erigens se, accepto orario, suos oculos sibi ligavit; & flectens genua sua, manum cervici opposuit, & spiculatorem, ut feriret, rogavit. Spiculator autem cum magna virtute percutiens, digitum manus Sancti Martyris Januarii simul cum capite abscidit. Similiter & omnes Sancti (26) martyrium susce-

[24] Quid hîc facit intempestiva ista pulchritudinis Januarii mentio? Sinamûs Martyrem de donis gratiæ in Domino gloriari.

[25] Ideo ne Timotheus Januario caput abscindit? Non odio quidem, sed ne famulus, inquit, Domini corona fraudaretur: alioqui scil. condonaturus. Id si vult; dixeris hunc pie crudelem fuisse, ac, si non aliud, laudaveris in eo saltem saevitiae scopum; saevit enim, uti coronet.

Verum me jam ipse recipio. Nam quamvis quaeque praecedunt, quaeq. post sequuntur, omnia de iudice dicantur; tamen totum istud quod interponitur [ne Januar. coronâ fraudaretur] si recte mentem scribentis intueor, ad Deum pertinet, non permittentem corona fraudari Janua-

rium. Ea nim. est admiranda perspicuitas scriptoris hujus, ut Oedipo sit semper opus, quo minus illum condemnes. Jamq. ad finem Vaticanorum ventum. Nam quae a secl. nonâ jam sequuntur, ea ex Bononienibus huc transmissa fuere, ut ex Italico charactere dignosci jussi. Quae si cum superiore Vaticanor. peculio componas, facile senties, quid distent aera lupinis.

[26] Deest hîc τὸ Decollati sunt: quod scil. Vaticanus auctor in Bononienibus supervacue positum credidit. Verum etiam si nihil in eo quod sequitur lateret *μυστικώτερον* [quam sublime vero mysterium contineat, quod sequitur illud: Martyr. exceperunt sempiternum, exposui sup. pag. 95. seq.] verum, inquam, vel si hinc

susceperunt sempiternum, Sanctus autem Januarius, post decollationem suam apparuit seni illi evidenter; & dedit ei orarium, unde sibi oculos ligaverat, sicut promiserat deprecanti, cuique dixit: Ecce quod tibi promittebam. Ille accepto orario, cum summo honore abscondit in sinum suum. Spiculator autem, & alii duo de Officio videntes senem irridebant, dicentes ei: Accipisti, quod tibi promiserat ille, qui decollatus est? At ille dixit eis: Etiam. Et ostenso eis orario, recognoverunt eum, & admirati sunt. (27) Eodem

Q 2

vero

hinc abesset mysterium, tamen *τὸ Decollati sunt* non omittendum fuerat: alioqui quo mortis genere hi sex sublati fuerint, ignores. Atqui si mea legeris [sup. p. 93. seq.] utrumq. comma in Bononiensib. positum, necessarium existisse intelliges: prius, ut scias passionis genus, alterum uti noris, quodnam Dei χάρισμα sit, quod consequitur mortem pro Christo obitam. Ac vel ex hoc uno loco discere, communes has sectiones in fundo primum Bononiensi natas, deinde ita in solum alienum fuisse ductas, ut ex mutato nativo solo non parum detrimenti contraherent.

(27) Quod priores octo Vaticanæ sectiones immane quantum a prioribus quinque Bononiensibus discrepent, nihil mirum; quia Bononiensis auctor nudam historiae veritatem sibi quarto saeculo compertam secutus, nefas duxit admirabilia suoapte ingenio cudere, quod Vaticanus fecit.

At postquam ambo scriptores inter se a sect. 9. concordare coepere progredi; sperares, ad finem usq. uno ore processuros. Tamen hic rursus dividiæ oboriuntur. Nam Vaticanus narrationem de Timotheo divinitus torto & perempto infercit, quæ a Bononiensibus abest. Atqui in superioribus satis capio pugnae causam, quia scil. cum attritu mutuo amborum narrationes colliderentur; in iis narrationibus neuter alterum sequi potuit. At postquam in ultimo actu Martyrii consentire coeperunt, cur hæc de præ-

sidis infelicissimo casu narratio a Bononiensib. abest, cum ea nihil cum toto systemate Bononiensi pugnet?

Verum hoc unum ex illis argumentis est, quæ ostendant, communes quinque sectiones ab auctore Bononiensi primitus esse profectas, ac diu postea a Vaticano ita transcriptas fuisse, ut tragicum iudicis interitum ad animos stupore percclendos hic de suo infercirt: non vero contra. Nam si forte hæc sectiones quinq. communes primitus ab auctore Vaticano conscriptæ fuerant, ac postea a Bononiensi descriptæ; quaero, cur Bononiensis cetera exscripsit de martyrio omnia, tamen iudicis interitum silentio transiit? qui tamen interitus cum suis narrationibus optime componi poterat, tantummodo *Timothei* nomine in *Dracontii* permutato. Anne incredibilem credidit? Non poterat prorsus incredibile credere, qui sciret exitum Antiochi regis, quiq. infelices mortes persecutorum ex aureo Lactantii libro didicisset. Si ergo Timothei repentina punitio non incredibilis; cur quaeso Bononiensis [si quidem Vaticano posterior] eam non exscripsit, invidus Januarii gloriae? Cur, inquam, nisi quia non ipse posterior a priore Vaticano ultimas sectiones quinque [inter quas mors Timothei exstat] sed contra Vaticanus ex Bononiensi illas sublegit: qui Vaticanus ne continenter omnia illinc contraheret, filum transcriptarum sectionum illarum interrupit, interposito iudicis exitu commentitio.

Cete-

vero die, quo Beatus Januarius cum Sanctis Martyribus decollatus est, Timotheus crudelissimus torqueri crudeliter coepit, & voce magna clamabat, dicens: Crucior ego miser propter servum Dei Januarium: ve, inquit, mihi: quia multa impietate in Dei servum Januarium me ingessi, has poenas recipio: Angelus autem Domini cruciat me. Et cum diu torqueretur, emisit spiritum.

12. *Christiani vero diversarum Urbium, custodiebant corpora Sanctorum, ut ea noctu raptim tollerent, & in Civitatibus suis sepelienda portarent: & coeperunt occulte sollicitè observare, & facta nocte, universis dormientibus, silentii orà noctis, apparuit Sanctus Januarius uni eorum, qui parati erant corpus ejus tollere, & dicit ei: Frater, cum corpus meum tuleritis; & digitum manus meae illo in loco exiluisse cognoscite: requirite eum, & pariter cum corpore meo ponite. Et ita factum est, ut Sanctus ipse admonuit. Corpora autem Sanctorum jacuerunt ad Sulphothaream, ubi postea dignam Beati Martyris Januarii Basilicam condiderunt (28).*

13. *Noctu vero cum unaquaeque plebs sollicitè suos sibi patronos rapere festinarent; Neapolitani Beatum Januarium sibi patronum tollentes a Domino meruerunt. Quem primo quidem in loco, qui appellatur Marciano absconderunt: postea vero quieto jam tempore (29) (venerabiles Episcopi, una cum omnibus ex genere Beatissimi Martyris Januarii) cum plebe Dei sancta, cum hymnis & laudibus corpus ejus tollentes, juxta Neapolim transtulerunt, & posuerunt in Basilica, ubi nunc requiescit. Qui praestante Domino Jesu Christo, meritorum suorum beneficia innumerabilia praestare non desinit, usque in hodiernum diem: cujus dies natalis celebratur tertio decimo Kal. Octobris (30).*

A P P E N D I X.

14. *Sanctum vero Solum Diaconum ciros ejus Misenates tulerunt, & posue-*

Ceterum quam spiritu Christiano indiguum sit comminisci ultiones Divinas ad Confessores vindicandos: quam vero indignius sit Sanctos ipsos inducere imprecantes judici caecitatem aliaque supplicia, nemo non videt, monente Sirachide [Eccli. II. 3.] *Sustine sustentationes Dei. Haec & similia portenta, quibus Acta contaminata scatent, ex humani spiritus impatientia profluxere, praegredi gestientis momenta quae Pater posuit in sua potestate. Itaque quam Deus ultionem in suspensio tenebat, illi impatientes morae & prodigentes miracula, de suo exere-re protinus occupant.*

[28] Hic desinunt Acta Vaticana Stillingiana: qui in eo suam Nea-

politani industriam venditat, quod hos patronatu Januarii (patronatu, inquam, statim post martyrium divinitus impartito] spoliavit. De quo in Denuntiatione conquerar.

(29) Horum loco (quae fideliter sicuti in Vaticanis sunt, uncis interpolui caractere diverso) in Bononiensibus hoc tantum legitur: *Venerabilis Episcopus*. Is fuit ex Chronico Jo: Diaconi S. Joannes I.

(30) Appendiculam, quae sequitur, Bononiensis exscriptor taedio victus reliquerat. Hanc ergo Vaticanis Actis debemus, ex quibus pag. 44. itemq. pag. 92. in Bononiensia jam ante reduxeram, tamquam Bononiensis peculii: quod stylus manifeste clamat.

posuerunt in Basilica, ubi nunc requiescit die nono Kal. Octobris. Puteolani quoque Sanctum Proculum Diaconum, & Sanctum Euticetum, & Sanctum Acutium ciues sui tulerunt, & posuerunt in Prætorio Falcidi, quod conjungitur Basilicæ Sancti Stephani, in contrivio ipso. Sanctum autem Festum, & Sanctum Desiderium iidem ciues sui Beneventum tulerunt.

VATICANORVM CVM BONONIENSIBVS ACTIS

ITERATA IN REM PRAESENTEM COMPARATIO

Per quam Bononiensibus τὰ πρῶτεια, itemq. proprietas quinq. communium sectionum decernitur.

Prolusio illa, quam Vaticanis actis a pag. usq. 104. praemisi, παρασκευαστικὴ potius quam decretoria fuit; nam ibi solum praescripti κανόνες, ex quibus per se quisq. iudicium istud ferret. Nunc in eorum gratiam qui manu protenta iuari ac duci ad decernendum cupiunt: jam ecce in rem praesentem descendimus, uti collatione Actorum utrorumq. instituta, facilius feratur ab unoquoq. iudicium. Cum vero Actorum utrorumq. sint partes binae, quarum prior sectiones utrisq. peculiare (quæ in Bononiensibus quinque sunt, at in Vaticanis octo) continet: pars vero posterior sectiones quinas utrisq. communes complectitur; hinc duobus omnino cardinibus latio sententiae vertitur: quorum ille prior, utrum primis octo Vaticanis capitibus, an priorib. quinq. Bononiensibus, τὰ πρῶτεια vetustatis cum sinceritate sint decernenda, expendet: alter cardo circa proprietatem quinq. communium sectionum versatur, utrum scil. a Vaticanis in Bononiensia transmissae fuerint, an vero contra.

PARS PRIOR

Τὰ πρῶτεια vetustatis etsi toto passim hoc opusculo prioribus quinq. Bononiensium sectionibus adiudicata, nunc ex integro collatione facta decernuntur.

In Prolusione pag. 105. 106.
tres protuli ἀποδυκνῆας ratiocinationes,

ex quibus tum in commune Bononiensibus totis, tum peculiariter quinq. primis eorund. capitibus antiquitas rei gestae suppar asseritur. Ea hic recoquere si importunus audeam, incommodus fuerim. Atqui ea lector censo revisat, atq. ita demum ad iudicandum progrediatur.

At praeter illa argumenta tria, etiam

etiam ipse per se lector in priores quinque Bononiensium sectiones (nam de quinq. communibus alteris postea viderimus) attente inquirat necesse est. Quod ubi studio intento perfecerit, unaq. simul nostras ad Bononiensia animadversiones utraque (tum quae longiores initio prostant, tum quae parciore Actis defaecatis substratae fuerunt) adiunxerit; quovis deposito pignore spondeo, nihil eum sive rerum sive verborum in iis deprehensurum, quod quarto quintove saeculo vindicare juratus renuat. Nec aliud olim virorum sapientissimorum jam inde ab anno 1744. (quo primum Bononiensia in publicum protuli) iudicium existit:

(31) Non dubito quin lector cordatus in octo primis Vaticanis capitibus plurima saeculo quarto quintove indigna sit per sese ipse deprehensurus. Equidem haud magnâ adhibita industria, tamen sequentia suis locis notavi. Sect. I. *Convocans* .. *Timotheum quemdam*: quasi si *Timotheus* non homuncio unus, sed exercitus esset. Vide p. 111. Adn. 4. Sequitur: *Iussit* (Diocletianus *Timotheum*) *in provincia Campaniae* (scribi debuit, *In regione*: vide p. 112. col. 2.) *praesidatum agere*. Atqui in Italia nullum Diocletiano jus praesidium ordinandum: de suo pag. 111. Adn. 4. in fine. *Sacrificia immolare*: pravissime dictum: vide p. 112. Adn. 5. in fine. Mitto illud *TYRANNVS* *Timotheus* tertio quoq. versu inculcatum. Et illud *Ad sacrificia CONVERTERE*: quae non sunt verba aetatis illius. Adhaec *Per triduum caminus succendi* jubetur: cum tamen triduana succensio nihil aliud praeter legentis horripilationem efficiat: ceterum vel per horam unam

qui & mihi simul de reperto thesauro gratulati fuerunt. Ergo ipse per se lector experiatur, quid suimet acies iudicii, nullo facem praeferente, decretura videatur.

Neq. vero hic sistat rogo, verum hoc ipsum examen, quod in Bononiensibus prioribus institutum sibi fuit, in primoribus etiam Vaticanis octo capitibus (nam posteriora quinque, ut dixi toties, ore uno verba totidem cum Bononiensibus eloquuntur) aggreduatur, rimeturq. solerter, utrum loquelam quarti quintove saeculi, an vero octavi nonive potius illas (31) sectiones referant. Deinde & res ipsas, rogo, perspiciat: sat enim scio, se pluribus (32) cum Tillemon-

tio accendi plus nimio fuisset. Vbi & illud graviter peccatum, quod ustulatio Diocletianêa non violens sed quam lentissima erat: vide pag. 114. totam Adnotationem 10. Postremo quis illud ferat, quod in fine sectionum priorum *Timotheus* non alia de causa *Januarium* decolari iubet, quam *Ne famulus Domini corona fraudaretur*? alioqui scilicet parciturus. Ceterum vocabula horum Actorum, quibus thesauros Latine linguae ditare queas, non moror: veluti sunt *Adentia* (ab *adsum*) pro *praesentia*: *Rugine*, sive potius *Rugimine*, pro *Rugitu*. Plurima sat scio, diligens lector notaverit. In primis autem phraseologia universa, ac sententiarum gravitas ne, an contra levitas, quantopere offendant; ac postremo quatenam totius simul dictionis prodant se vultus & effigies. Pensatis his quisq. statuatur, num ne simul omnia quarto quintove saeculo, an aevo sequiori convenientiora videantur.

(32) Tillemontii locum attuli pag. 9. Adn. V. Atq. ego totis hisce Vindicis plura passim ex intervallo nota-

in illa pauca quae Stilingus noster factetur in illis sectionibus octo improbabilia (eum vide §. II. num. 29. & apud me pag. 76.) sunt plane ejusmodi, ut ubi reperiuntur, adeo inficiant contagione sua, ut vix digna octavo saeculo videantur.

PARS ALTERA

Qua quinq. ultimas utrorumq. Actorum sectiones, totidem utrobique verbis conceptas, Bononiensis primitus fundi existisse ostenditur, hinc vero in Vaticanum solum transductas, in eo infelicitur comprehendisse.

De hac quaestiuncula vide dicta p. 105. col. 1. Nam equidem actor fueram, ut cum priorum Vaticanani opusculi sectionum stylus a Bononiensis dictione sit longe diversissimus; in hoc quisque animum intenderet, eccujus opusculi stylum communes saepe dictae quinq. ultimae sectiones referrent, atq. ita porro sectiones communes illas sive Vaticanis sive Bononiensibus Actis uti proprias assignaret; hoc enim tum aequissimum fore, tum etiam in arte critica exercitatis facillimum duxi. At vero dissentit Stilingus ornatissimus. Nam veritus, ne hac ipse via caperetur, aliam insistendum putavit, qua me potius ipse prebenderet. Ejus verba vide in pag. cit. in fine col. 1. At

notavi. Nec tamen tantam rerum inconvenientium copiam ab ullo posse exhauriri sperem. Quanta Deus bove! miraculorum, nulla cogente necessitate, profusio! Quae Sanctissimi Martyris imprecationes! Quam omnia longis, densisque adhaec, insipidis, & interdum absurdis allocutio-

magis, inquit, videtur examinandum, utra sint vetustiora, indeq. statuendum uter alterius verba adoptaverit. Quippe putavit in hac de vetustate quaestione me ab ipso irritum iri. At longe aliter, ac putarat, adversario evenit. Nam ead. p. 105. eapte conditione utens, quam sibi Noster praeoptavit, invicta tria argumenta proposui, quibus Actor. Bononiensium aetas suppar martyrio ostenditur (ea vide p. 105. col. 1. & p. 106.) ex quo sequitur, communes sectiones non nisi ex Bononiensi primitivo plantario potuisse in Vaticanum fundum post quatuor amplius saecula transduci.

Quandoquidem igitur eapte via, quam Bollandista callidissimus, utpote effugiis patentissimam, antetulerat, non illi res ex animi sui sententia successit, insistamus nunc alteram. Ac primum in Bononiensibus si primae quinq. sectiones cum totidem illis ultimis conferantur, eandem prorsus utraeq. effigiem referent, eadem styli lineamenta, colorem prorsus eundem, parem utrobique a fuco rhetorico, arcessitisq. ornamentis abstinentiam, postremo simplicitatem candidam illam, Actis sinceris insitam, utrobique parem. Itaq. nemo unus erit, nisi praefracte contumax, quin, si in Bononiensium modo unas quinq. primores, modo in totidem posteriores alteras sectiones intueatur; utrasque

nati-

nib. disseminata! Haec omnia, mi lector, ubi intuitu primo animadverteris; tum rogo, sententiam per te ipse apud te feras, .. Examenve improbum (male feriatarum) in illa Castiges trutina; uti. Persui sermo monet.

nativa inter sese germanitate junctas, juratus fateatur. Hoc vero si quis forte negare ausit, age procedat in medium, atq. ostendat, ecquid in prioribus quinq. sectionibus a stylo & effigie posteriorum abhorreat. Haud dubie ab imo ad summum aequabile, suiq. semper simillimum loquendi genus, cujusmodi quarto quinq. saeculo usitatum fuit, inveniet, ubiq. solidam pietatem per modestiae rimas internitere. Atq. bis (quae percipi intimo sensu magis, quam exprimi verbis possunt) multo plura persentiet subtili gustantis palatum: subtile dixi exquisitumque; nam obtusum, & cui quaevis puls vilis sapiat, non valde moror.

Haecenus omnibus decem Bononiensium sectionibus germanitatem, utpote ex uno communi patre satis, asserui: quo efficitur, quinq. ultimas Bononiensium sectiones, quae totidem verbis in fine Actorum Vaticanorum reperiantur, extraneas Vaticanis esse, utpote ex Bononiensi fundo illuc traductas. Cur, inquis, non contra? Quia ipsaemet illae sectiones quinque communes germanitatem quidem suam cum prioribus Bononiensibus ultro agnoscunt & profitentur: at eadem cum prioribus octo Vaticanis ullum sibi intercedere vinculum agnationis negant pernegantque: tantum abest ut eodem se patre satas agnoscant. Id quod ipsae quidem sexcentis irrefragabilibus documentis sese docturas spondent, si quando decertare sibi cum gratiosis adversariis in Veritatis dicasterio dabitur.

PARS TERTIA

Auctori Vaticanorum dicta dies ob quaedam eiusd. impacta cri-

mina, in prius interpolatio-
nis, luxaturae gravissimae, nec
non mutilationis Bononiensium
Actorum.

Non tantum quinq. ultimae sectiones, verum & aliae sunt sparsim particulae (quas Italico charactere, uti dignoscantur, exhibui) ab auctore Vaticanorum furto sublatae Bononiensibus, simulque (uti usurvenit in latrociniis, dum fur praepropere rapit, ne ex autopsia coarguatur) temere asportando corruptae. Cujusmodi prima ipsa Vaticanorum periocha illa est: Temporibus Diocletiani Imp. consul... erat persecutio (ingens) Christianorum. Hoc totum ex Bononiensibus compilatum: nisi quod uti rem furtivam caute (ne dignosceretur) interpolaret, adjecit de suo Ingens illud, quod uncis interposui. Atqui tantula adjectione, utpote virulenta, totum corrumpit locum. Nam anno 305. (in quem consulatus ille incidit) ardor persecutionis magnopere remiserat. Ceterum Cl. Stiltingus (qui ex mea priore anni 1744. editione didicerat Ingens esse historiae contrarium) illud hic recidit. Quo facto vir Cl. succurrit quidem historiae: at menti Vaticani (qui in tota Passione plusquam ingentem exhibuit) itemq. scriptis omnibus libris contravit, debueratq. locum interpolatum, uti erat, retinere. Vide pag. III. col. I.

Altera interpolatio modo supra Adnot. 26. a me perspicue exposita fuit p. 122. quam omnino vide.

Adhaec sect. 7. tota illa dictata a praeside sententia, non nisi ex Bononiensium sectione IV. verbis totidem descri-

pta

pta fuit. Atq. ea quidem in Bononiensibus pulchre se habet, quippe quae in nondum poena capitali damnatos fertur. At vero in Vaticanis ex praevisissima luxaturae vitio dolores ingentes creat. Nam (uti copiose pag. 118. totâ Adn. 19. edisserui) bi Confessores primum bestiis, & quidem nulla in eos ante dicta (ut oportuit in capitali poena) sententiâ, exponuntur: deinde in eos, qui jam capitali supplicio functi fuerant, loco non suo supervacue dictatur (ὕπερ ὅπου) decapitationis sententiâ. Verum quid Vaticanorum auctori faceres qui Juris Romani formulam ignoraret, quiq. concipere sententiam ad bestias suo Marte non posuisset? Itaq. quod reliquum fuit, illam alteram amputandorum capitum, quam a Bononiensi historia verbis totidem arripuit, in praedamnatos dictavit contra formulam Romani fori.

Postremo ne . singula persequar ,
sect. XI. verba illa Bononiensium (De-
collati sunt) amputavit , relicto tan-
tum , Martyrium susceperunt sem-
pit . An mutilationem tam immanem
admisisset , si mysteria loci illius
(quæ a pag. 93. ad 96. detexi-
mus) nosset ? Itaq. quia unum idemq.
bis dictum ex incertitia suâ credidit ,
re ipsa non tam superuacanea ampu-
tauit , quam in Bononiensia diram
mutilationem admisit , in incerto in-
terim relinquens , ecquo martyrii ge-
nere sex illi defuncti fuerint .

Ergo quae communia Aëtis utriusque sunt, ea Vaticanus auctor Bononiensibus, unde abstulit, si sapit, restituat; quia in his, utpote in solo natali suo, nitent ridetque: at eadem inde avulsa, & in extero fundo confita, in hoc altero nec haerent, nec coalescunt, nec valebunt ullo tempore aëtis radicibus comprehendere.

V I N D I C I A R V M F I N I S.

DE SEQVENTIS DENVTIATIONIS

(NATV PRIORIS, EDITIONE POSTERIORIS)

TOTA RATIONE AC SCOPO.

Superiore exeunte anno 1758. cum Stilingianus, tum recens adveetus, de SS. Januario Sociisq. Commentarius plurium occuparet manus; cumq. ego interim alienorum securus, unice mea curarem; tamen quotidianis usq. convivii virorum gravissimorum non desii ante incitari, quam aliquid ex me reculae pollicerer, qua vela ista prosperae navigationis Stilingianae tam immodice inflata, ex parte aliqua diffuari possent. Atq. equidem vellentibus mihi aurem, baud aliud initio me recepi sacrum, nisi ut Acta Bononiensia anno 1744. a me in fine tomi I. Kalendarii Marmorei breviter illustrata recuderem, & insuper Additamenta ad eadem Acta adjungerem, quae tomo III. Kalendarii pag. 963. ac deinceps exstant (nam ea duo frustra pars magna Italorum, maxima vero exterorum ad manus non habet)

R

NE

ut haec, inquam, opuscula paucorum foliorum duo recuderem spissoq. Stiltigiano Commentario opponerem. Nam patrocinio SS. Martyrum fretus, speravi fore ut tantula mea scriptiuncula vetus, Remorae (notum id pisciculi Pliniano nomen) remorae, in morem, regiae navis expectatissimae cursum effusum sisteret. Nisi quod tum etiam veritus, ne forte vetera illa duo, quae ante XV. annos dederam, opuscula baud plane omnibus bodiorni adversariis telis (quae provideri omnia anno 1744. nequirent) retundendis non sufficerent; ne qua ulla re veritatis amatoribus deesset, designavi animo hanc, quae sequitur, Denuntiationem. Atq. haec quidem post illam anni 1744. Bononiensium Actorum editionem primus in eadem causa parturientis animi fetus fuit, non nisi tamen post antiquiora duo illa anni 1744. edendus, ne scil. adhuc lactens infantulus fratri pubertatem egresso, utpote XV. annos nato, praeiret. Atq. ita equidem mecum ipse rationes inieram.

Verum enim vero jam inde a principio, ubi ad curas priores illas anni 1744. recudendas ventum fuit; quia meum a me sollemne avelli non potest, quin inter typographicam festinationem, primitus scripta novis usq. succurrentibus cogitationibus triplo quadruplove copiosiora efficiam: quia, inquam, sic sum; ex eo factum, ut prior ille partus (quem uti vides Vindicias repetitas inscripsi) in eam excreverit molem, quam minime suspicabar. Imo & aliud etiam me incogitante factum. Nam ubi exeunte superiore anno 1758. illam, quam dixi, Denuntiationem scripsissem, scriptam vero in loculis condidissem; postea Vindicias superiores aggressus, ex iis quae jam olim in Denuntiatione prius edisserueram (quorum etsi oblitus videbar; tamen, uti fit, iis semel imbutus animus inter Vindicias elucubrandas interdum per easdem rerum olim meditarum semitas erumpebat) ex iis, inquam, nonnulla interdum videor praelibasse. Ac fieri potest, ut quae incogitanti mihi praelibata dixi, paucissima sint (quis enim isthaec numerare satagat?) Verum age: fac esse pluscula. Quid facerem? puellum hunc ob hancine noxam solam, quod plura simillima nato priori gerat, sive flammae, sive mari libet Hadriano traderem? Non sivit in infantulum caritas: praesertim quia, siqua forte bis terve dicta, ac facile variata locutionibus, reperientur, ea non ex superioribus editis in hanc Denuntiationem derivarunt, sed ex hac potius prius elucubrata sese furtim ex prodeundi cupiditate (ut in pueris accidit) in Vindicias perreperunt.

De scopo scripti hujus si quaeris, non alius fuit, quam ut brevi, uti putabam, hac Denuntiatione desunctus, longiori operi parcerem. Nunc contra accidit, ut & Denuntiatio & post hanc scriptae Vindiciae in longum ambo processerint: quod lectorem, ut aequi consulat, rogo.

Ad studiosos verae gloriae S. Januarii Mart.

SINCERA DENVNTIATIO.

*Qua Januarii Acta Bononiensia, tamquam primitiva & inculcata proponuntur ;
Vaticana vero probantur ea parte, qua cum Bononiensibus non
colliduntur, & apta sunt alere pietatem.*

Abes haftenus, amice lector, quae ante hos plures annos duobus nostri Marmorei Kalendarii locis edita, nunc uti junctim hic recuderem, iisque ut praeterea Vaticana, quae Baronius indicaverat, Acta ex Falconio subjicerem: adhaec priora mea omnia novis cogitationib. rationibusq. firmarem, a me viri ornatissimi ac S. Januarii illustrandis monumentis deditissimi impetrarunt. Haec vero omnia non eo pertinent, uti lites a Cl. Stiltingo accensas recrudescere cupiam, imo potius uti restingui desiderem. Ergo universum hunc apparatus in eam potius partem accipi volo, nempe ut omnes intelligant, me nec olim, cum primum Acta Bononiensia anno 1744. emisi, id egisse, neque nunc agere, uti a Falconio vulgata primo loco S. Martyris Acta Vaticana exterminari cupiam: illa, inquam, Acta, quae incipiunt, *Temporibus Diocletiani*: quod ipsum initium ex Vaticano Cod. Baronius ante indicaverat, qua de causa vulgo *Baroniana* vocabantur: nos ea tamen *Vaticana* deinceps dicemus. Ea jam supra pag. 110. repraesentavimus. De his, inquam, nihil sequius pronuntio (uti to. 1. Kalendarii extremâ pag. 268. hic vero pluries professus fui) imo illa suo in honore relinquo, & integrum piis lectoribus permitto de eisdem judicium. Id tantum dedi operam, uti fidem Bononiensium Actorum centuplo potiore ostenderem. Nec alia mente (eod. to. 1. p. 266. Adnot. V. & hic sup. p. 9.) piissimi acerrimique horum aestimatoris Tillemontii judicium recitatum fuit, quam ut de Actorum Bononiensium invento thesauro gratularemur, quae naevis a Tillemontio notatis ita carent, ut insuper nullis suspicionibus pateant, eademque ab illis ipsis qui in Vaticanorum, aut vero in Johanneorum, quae nim. ab Johanne Diacono fabrefacta fuerunt, verba jurabant, admitti necesse sit, propterea quod Bononiensia fere tota in his pervulgatis, & quidem totidem plerumque verbis reperiuntur. Tametsi vero proxime dicta satis lectori ad causam cognoscendam esse possunt; tamen & quae sequuntur, ex non dubia meae causae fiducia nunc expressa, libebit adjicere.

Causae dictio summaria.

ATque ab eo nunc maxime ordiar. Nam quicumque communi sensu non carent omni, quamvis hi forte a recto fidei tramite deerraverint, modo iidem sincerioribus Actis exaudiendis aures tritas habeant, nec studio partium abripiantur, hos, inquam, omnes confidentissime spondeo fore, ut vel prima Bononiensium lectione beari sese, sensuque intimo religionis perfundi fateantur: id quod Scaliger (1) de se proba Acta legente testatur. At contra siue *αὐτοσθενὲς ἰχθυοῦν* ad hanc cupedias, siue partium consensione occupatis, frustra fabulam canerem. Et tamen in horum etiam gratiam pauca, quamvis alibi commemorata, non pigebit molli brachio refricuiffe.

I. Ac primum erit ne quisquam, quem in hac causa Bedae non frangat auctoritas? de cuius stupenda eruditione, in primis autem miro circa Martyrum acta iudicio & accurate nolo detinere lectorem. Si cui tamen otium suppetet, uti Henschenium, rogo, & Papebrochium, duo illa Bollandistarum lumina, initio to. 2. Martii consulat, & ab iis discat, ecquanta Religione ac perspicacia ille Venerabilis Presbyter in deligendis Martyrum Actis versatus fuerit tum, cum ineunte VIII. saeculo Martyrologium illud suum elucubravisset, & quidem parcimoniâ tanta, ut paucissimorum ac nonnisi probatissimorum actis deflorandis contentus, aliorum innumerabilium turbam insuper habuerit; etsi postea iidem Bedae Fasti ex Flori & aliorum manu auctiores prodierint. Verum quae in Bedae Septembris die XIX. & XXIII. de SS. Januario & Sosio elogia exstant (quae & nos olim to. 1. pag. 266. 267. produximus) quin ex ipsiusmet Bedae manu sint, laudati Bollandiani duoviri dubitare non sinunt. Eos, si tanti res erit, initio to. 2. Martii adibis: aut si id piger, vide longiorem de ea re adnotationem (2) in ima ora: in qua simul

(1) Scaliger in Animadv. Euseb. pag. 202. ad annum MMCLXXXIII. loquens de Actis S. Ignatii, nec non & Polycarpi: *Quorum, inquit, lectione piorum animus ita afficitur, ut nunquam satur inde recedat: quod quidem ita esse, unusquisque pro capitu suo & conscientiae modo sentire potest. Certe ego nihil unquam in historia Ecclesiastica vidi, a cuius lectione commotior recedam, ut non amplius meus esse videar. Idem sentimus de Actis Mart. Lugdunensium & Viennensium. Frustra nunc*

Cl. Stiltingus (ad Acta Bononiensia littera N: apud me supra pag. 104.) miratur, ea Acta *Pulcherrima visa esse Mazochio. Neque enim* (pergit) *deprehendere valeo, ubi lateat abscondita illa pulchritudo &c.* Quî deprehendant, qui sibi cum Ulyssis comitibus aures cera obleverint?

(2) DE BEDA, VSVARDO, ET ROM. MROLOGIO.

SECTIO I.

Qua via Henschenius & Papebrochius

chius viri summi Bedae Martyrologium suae sinceritati restituerint, ac vera Bedae elogia (inter quae illa sunt SS. Januarii & Sosii) a pannis affutis diremerint.

Et si equidem Cl. Stiltingi in Aeta S. Januarii Commentarium nec possideam, nec periodum unam legerim, nec contrectarim, aut viderim (ne scilicet id nunc aetatis homo, dum adhuc favilla in stomacho residet, inutilium concertationum laqueis vel invitus innectar) tamen audivi ab amicis, qui dicerent, Bedae quae attuleram de SS. Januario & Sosio elogia, quae adamussim cum Bononienfibus actis consentiunt, a Bollandista hodierno dubitari, Bedae ne adjudicanda sint, an Floro, sive cuivis alteri. Atqui olim quidem Bedae Martyrologium citare sic licuit, ut sive Bedae sive Floro elogia singula tribuerentur: post Henschenii autem & Papebrochii exactissimas curas id non licuit. Ac mirari subit, cum Jesuitis sollemne sit pro ratis sodalium suorum sententiis, tamquam pro aris focisque depugnare; nunc quia aliud causa sua poscit, ab Henschenio & Papebrochio (quibus quantisque viris!) Cl. Stiltingum fecisse discessionem. Mirabar equidem: verum, his missis, res ita se habet. Ante quidem, cum Bedae Martyrologii exempla alia aliis impuriora & auctiora additamentis essent, non immerito ignorabatur, quatenam in eo elogia Bedae essent, quatenam a Floro, aliave posteriore manu assuta fuissent. Verum ubi postea numquam satis laudati duoviri sincerum Bedae Martyrologium initio tomii II. Martii restituerunt, & ab aliorum frustis affutis dispescuerunt; ab eo tempore de veris Bedae elogiis (inter quae duo illa SS. Januarii & Sosii primarium sibi locum tuentur) non licuit dubitare.

Tantum vero Bedae thesaurum

hac ratione duoviri Bollandiani restituerunt. In Suecorum Reginae Museo nacti sunt Bedae Septembris partem, tresque alios ultimos menses integros, exaratos ante DCCC. annos, qui nunc nongenti sunt. Eos vero menses vere ad Bedam esse referendos, non tantum clausula in fine solita, *Explicit &c.* per quam Bedae, non aliis tribuitur, verum etiam, quod pauci dies sua elogia habeant, ceteri prorsus vacivi sint: qui proprius Bedae Mrologii character est, ab Vsuardo in prologo his verbis notatus: *Alter (i. e. Beda) quam plures dies intactos relinquens.*

Haecenus Bedae non nisi quatuor ultimi menses repurgati a quolibet additamento ac restituti fuerant. At postea iidem duoviri Divione in Boucheriana Bibliotheca integrum Bedae Mrologium invenerunt, non carens quidem auctariis posterioribus, sed ita perscriptum, ut quae Bedae essent, ea primo loco & litteris grandioribus simulque brevioribus versibus, quae vero aliunde accesserant, ea versibus longioribus, characterе minutiore discriminarentur: quod discrimen etiam ex comparatione τῆ τετραμηνῆ Reginae confirmatum fuit. Hac ratione a duoviris laudatissimis sincerum Bedae Mrologium a capite ad calcem restitutum fuit, ut ipsi narrant in Prologo ad id Martyrologium num. 4. & seq.

Nolo tamen dissimulare unicam difficultatem, quam Bailletus (to. 1. in *disc. sur l'hist. de la vie des Saints* num. xx.) Bedae huic restituto objicit, ex eo petitam, quod in Beda Henscheniano Kal. Novemb. legitur *Festivitas omnium Sanctorum*: quod tamen festum non ante annum 835. institutum fuit, quo Gregorius IV. Ludovicum Pium impulit, ut festum illud proposito Edicto per Gallias, perque Germaniam

niam propagaret : quo facto postea Pontifex per totum Occidentem id generale fecit. Sed facilis est responsio. Nam etiam si fingamus illud Bedae purum Reginae Suecorum apographum paullo antiquius edicto Ludovici fuisse, tum facile callido alicui antiquario fuerit loco suo illud (*Festivitas omnium Sanctorum*) quam similima manu inferere, ne celebre Mrologium sollemnitate primaria deficeretur. Quod si (quod magis credo) id apographum Edicto sit paullo recentius, tum, quamvis propositum amanuensi esset merum Bedae Mrologium exscribere, tamen non committendum putavit, ut tanta festivitas (praesertim verbis tribus adnuntiata) in eo deesset. Haestenus purum Bedae, monachi eruditissimi, Mrologium Henschenianum a Bailleti nec non Cl. Stiltingi suspicionibus vindicavi.

Ex his autem vides, non posse in dubium revocari, ad Bedam ne, an ad Florum aliumve, Elogia SS. Januarii & Sosii pertineant. De Bedae vero tum singulari eruditione, tum in primis in historia, ac dijudicandis sinceris SS. Actis sagacitate (certe, ut illis temporibus, maxima) mitto dicere: alii pro me judicent. Tamen vel ex his unis SS. Januarii & Sosii elogiis id aestimari potest: quae posteriores Mrologi Rabbanus, Ado, Notkerus, Vsuardus tanti fecerunt, ut totidem verbis describerent, neglectis interim Vaticanis longioribus ac mirabilioribus Actis, si modo tunc ea existerint.

SECTIO II.

De Vsuardo Rom. Mrologii fonte: deq. Romano ipso, non nisi Bononiensibus Actis favente. De Sollerii in Vsuardum adnotatis.

Dixi Bedam *κατὰ πίδα* secutos Rabanum, Adonem, Notkerum, Vsuardum: nisi quod ultimus contra-

stior: sed omnes ejusmodi sunt, ut non alia supplicia agnoscant praeter vincula & carceres & capitis abscissionem.

Sed praestabit Vsuardum hic exscribere, propterea quod ejus Martyrologium tum pleraeque Occidentis Ecclesiae, tum Romana in primis a pluribus saeculis adoptavit: nisi quod hoc postremo Baronii aliorumque plurimis additis Sanctis locupletius evasit.

Ergo Vsuardus die XIX. Septemb. ita adnuntiat: *In Neapoli Campaniae Natalis Sanctorum Januarii Beneventanae civitatis episcopi, Festi & Proculi diaconorum* (Sosium omisit, utpote mox die XXIII. a se adnuntiandum) *Desiderii, Eutici, & Acuti: qui post vincula & carceres capite caesi sunt in civitate Puteolana sub Diocletiano principe.* Vsuardi Austria apud Sollerium ex Centulen. addunt: *Sub judice Dracontio.*

Atqui & in Romano hodierno Martyrologio (quod sicuti olim ipsissimus Vsuardus erat, ita ne nunc quidem fere aliud quam Vsuardus, sed locupletior) post nomina Martyrum, totidem verbis scribitur: *Qui post vincula & carceres capite caesi sunt sub Diocletiano principe.* Vbi, rogo, hic caminus? ubi Martyres raptati ante rhedam? ubinam feris expositi? Omnia ut in Vsuardo, qui per tot saecula Romae & in Occidente adnuntiatus: Vsuardus autem ex Beda, Beda tandem ex Bononiensibus Actis profluxerat. Ergo si qua hodie in toto Occidente agnoscitur Romani Mrologii tabularum vis & auctoritas, ea tota Bononiensibus velificatur, Vaticanis vero (qua parte haec cum Bononiensibus coneruntur) prorsus adversatur.

Ac nolo equidem ita cum Stiltingo agere, eoq. rem deducere, ut quidquam ab eo durius exculpatur, quam pro Rom. Martyrologii dignitate: quam nolo imprudentia mea in discrimen adducere. Age: tanta salutem

mul de Vsuardo & Rom. Mrologio nobis favente . Ac profecto duo illa pulcherrima Bedae elogia nihil aliud quam accuratissimam Actorum Bononiensium epitomen (vel Cl. Stiltingo fatente) complectuntur ; quam ipsam epitomen postea totidem verbis Rabanus , Ado , Nockerus , Vsuardus ex Beda haustam in sua Martyrologia transuderunt . An quisquam ita plumbeus erit , qui non sentiat , Acta longiora Vaticana , quae nunc admiramur , Beda scribente , nondum plane fabricata fuisse ? Atque istud multo malim , quam ut quisquam Bedae silentium aliorum (3) trahat .

II. Jam vero quid Bedae testimonio est opus ? Vaticana haec ipsa , quae circumferuntur , Bononiensium fidem mirifice adstruunt , quippe

tem Rom. Mrologii auctoritas apud Cl. Stiltingum sit , quanta unius non ultimi Bollandistarum sodalium . Sollierium dico illum , qui ita ex Papebrochii (quem ipse magistrum saepe laudat) schola prodiit , ut magistrum eruditione , accuratione , judicio aut exaequaret aut proxime assequeretur . Hominem sane colebam : cujus & litteras , quibus me de S. Vitaliano Capuae episcopo consulebat , adservavi . Placetne igitur hoc iudice decernere , ecquid ex Beda & Vsuardo (i. e. ex Rom. Martyrologio) elici in nostra hac controversia oporteat ? Non defugio tam clari Bollandistae auctoritatem .

Sollierius igitur in suis ad superiora Vsuardi verba adnotatis ita posuit . *Bedae* , post *cum Rabanus* , & item *Ado* **IDEM PRORSUS ELOGIVM** pro tota classe (hac prima scil. Martyrum Puteolanorum) referunt . **CREDIDERIM BEDAM EX ANTIQVIORIBVS ACTIS** (ea sunt Bononiensia nostra : quae utinam in ejus manus incidissent) **ENCOMIVM SVVM CONCINNASSE** . Nam qui alia scripsit Jo. Diaconus , longe Beda posterior est . (totum istud a Nam usq. ad est , interpositum uncis erat : ego claritatis gratia superioribus subjeci) *Quaecumq. autem Actorum* (Jo. Diaconi) auctoritas sit , inde (h. e. a corruptis illis Jo. Diaconi Actis , quae jam ante Sollierium reprehenderat Tillemontius) inde , inquit , immorta-

lis *Januarii toto orbe catholico gloria nequaquam obscurari potest* . Age Stiltinge ornatissime : si tanti non sunt apud te Rom. Mrologii tabulae ; at valeat saltem Sollierii sodalis doctissimi tui (multo apud te potior) auctoritas .

(3) Non enim sum nescius undenam alii Bedae mirum de Vaticanis Actis silentium possint arcescere . Nam erunt fortasse qui dicent , proximiora ista Vaticana tum , cum Beda Mrologium elucubravisset , existisse quidem , verum prae *vobis* & ignobilitate sua jacuisse , ac proinde Bedae indagantis industriam effugisse : aut vero eandem Passionem dicent a Beda visam quidem , sed ab eodem ob *diversa* illa , quae Tillemontius in S. Januarii Actis reprehendit , fuisse improbatam . At equidem , qui Actis his Vaticanis non male cupio , neutram responsionum istarum facile adoptaverim . Illud vero primum , quod supra innui , multo est dictu facilius , nimirum Acta pervulgata Vaticana videri Beda paulo recentiora , nec nisi paullo post Bedam , eod. VIII. saeculo , fuisse composita . His enim maxime temporibus nova Acta ditiora elucubrandi viros praepostere pios cupido incessit . At vero Bononiensia quantae sint vetustatis , ipsa de se viris ad ausculrandam antiquitatem tritas aures habentibus clare eloquuntur : ut interim de Bedae sagacitate taceam .

pe quae horum contextum fere totum atque tenorem transcriptum gerunt : nisi quod haec eadem vulgata supra Bononiensium simplicissimas narrationes , alias longe plures portentosas ac tragicas ad ciendam admirationem admetiuntur . Quid his facias ? Sic erat ejus aevi ingenium . Non licebat pios in Sanctos esse sine fastu prodigiorum , quae illa remotior antiquitas , dum has ipsas Sanctorum res gestas narrabat , ignoraverat . Atqui haec discernicula , hodie in vulgus notissima , tamen aut palati Stiltingiani sensum effugiunt , aut potius ipse abreptus studio partium , interni testimonii clamorem dissimulat .

III. Atque hinc alterum venerandae illius vetustatis ab novis sequioris aevi fetibus discrimen existit . Plerumque etenim ita fit , ut Martyrum Acta quo breviora ac simpliciora , eo sinceriora sint . Atq. in primitivis Actis perraro aliter (4) evenit . Dum enim primis alia semper atque alia additamenta assuuntur , & , quod ille ait , *Sincerum cupimus vas incrustare* , quid aliud nisi insincera obesitas oritur , hydropis instar quotidie turpiter intumescens ? Nam vide quibus gradibus Acta Januarii in dies crescendo corruptiora evaserint . A Bononiensibus primitivis Actis (statim scil. a martyrio (*) scriptis) per additamenta rerum admirandarum , & interdum (conficente Stiltingo) improbabilium , Acta Vaticana multo Bononiensib. pinguiora VIII. labente saeculo (uti sup. a pag. 107. ad 109 dictum) ante sublatas a Sicone Martyris Reliquias , prodierunt . His rursus Johannæa , multo adhuc Vaticanis obesiora & corruptiora ineunte X. saeculo successerunt : quorum initium est *Numerianus* . Postremo Johannæa ista longe corpulentior Commentarius subsecutus fuit , qui incipit *Ad gloriam* , superiorum omnium contaminatissimus , cujus auctor incertus . Nimirum in his quoque Horatii lyra ex vero cecinit :

Aetas parentum pejor avis tulit

Nos nequiores , mox daturos

Progeniem vitiosorem .

IV. Haecenus de utrorumque Actorum characteribus dictum , quos in Bononiensibus multo praestabiliore esse quam in Vaticanis (ut quam modestissime dicam) nemo negaverit . Nunc illud accedit , quod

(4) Rarius , inquam , evenit ut Acta sincera posteriora , sint tamen prioribus item sinceris contractiora . At id tamen in Actis praesidalibus saepe accidit , quibus integrae interrogationes cum Martyrum responsis , aliisque judicialibus actis recitantur . Nam ab his postea Christiani Acta breviora contrahebant in aedificationem Ecclesiarum . Verum ix. demum saeculo breviora ista

rursus pinguefacta , verumtamen cum ingenti sanitatis Actorum detrimento : quippe quibusdam piis in speciem viris priorem breviloquentiam atque incomptam , quamvis sanam , simplicitatem certatim per additamenta sensus percellentia corrumpere gestientibus .

(*) Vti sup. p. 105. 106. demonstratum fuit .

quod in Vaticanis multa ingenue reprehendit Stiltingus ipse, quas tamen ipsas verrucas a Bononiensibus abesse fatetur. Quenam ea sint, quae in Vaticanis Cl. Stiltingum offenderint, in ima (5) ora reperies. Atqui ea dedecora, quae in Actis Vaticanis notat, sunt ejusmodi, ut stare cum sinceritate eorundem Vaticanorum nequeant. Quid nunc agis, aut quo nunc praeceptis ista tua facilitate delaberis, Stiltinge ornatissime? Bononiensia modo nobis de manibus excusseras, nec quidem ob aliam causam, quam quod prorsus omni vitio vacarent: nunc etiam ne Vaticana & Johannæa, quibus a pluribus saeculis Neapolitana plebs insueverat, ut insincera traducis? Atqui se carere alterutris, plebs Neapolitana non patitur.

V. Quid ergo superest, nisi ut cum tua venia utrisque Neapolitani fruamur? Bononiensibus quidem tamquam haud dubiae sin-

S

ceri-

(5) *De vitiis illis, quae Stiltingum in Actis Vaticanis ita offendunt, ut eas Actorum partes damnet.*

Ipsemet Cl. Stiltingus in Commentario praevio §. 2. n. 29. ea ipsa in Actis Vaticanis abominatur, quae tanto ante Tillemontius (quem de universa hac disciplinae criticae parte, peculiariter vero de Actis S. Januarii tam egregie meritum, tamen numquam Noster de nomine appellare dignatur) in vulgatis Actis modeste damnaverat. En verba Cl. Stiltingi. *Etenim in Actis nostris displicent primo discursus aliqui inter judicem & S. Januarium, quos auctoris potius esse quam illorum, omnino mihi persuadeo. Displicet non minus S. Januarii oratio contra tyrannum, qui ea oratione dicitur in caecitatem incidisse. Displicet aut suspecta saltem est ea ipsa Judicis caecitas, secutaque per preces S. Januarii sanatio. Suspecta demum est mors tyranni. Haec omnia parum fidei mereri agnosco, & PROFITEOR. Teneo fidei Stiltingianae professionem. Atqui cum Vaticana Acta in tot tantisque peccent, & haec ipsa peccata a Bononiensibus abesse, mi Stiltinge, mox statim fatearis: cum mox etiam auctorem Vaticanorum tanto tempore posterorem (tuamet haec verba sunt) re gesta confitearis; quid, o bone,*

moraris, quin Vaticana ut insincera respuas, Bononiensia vero (a quibus, temet fatente, illa abest scoria) tamquam auro obrizo sinceriora amplectaris? Morantur scilicet, partium studia, quibus obstrinxerat jamdiu fidem: quam nisi jam ante inconsulte obligasset, consuluisse melius existimationi suae, consulisset interno conscientiae testimonio.

Addo & ea Stiltingi verba, quae modo indicavi. *Haec, inquit, quae jam recensui, fidem saltem indubitata non merentur in Actis (Vaticanis) Auctoris TANTO TEMPORE POSTERIORIS, NEQUE ILLA LEGVNTUR IN ACTIS MAZUCHIANIS.* Cum ergo confitearis plura absurda in Vaticanis esse, ea vero a Mazochianis abesse; si adhuc Mazochiana pro inculpatis fateri renuis, at saltem non effugies, quin haec eadem Vaticanis anteponas. Potestne quidquam aequius fingi? Verum ubi Cl. Stiltingus de eo deliberasset; id suis rationibus h. e. fidei obligatae expedire non judicavit. Sic ergo post superiora pergit. *Quare haec (Mazochiana) omnino praeferenda essent, nisi in aliis peccarent, & ex variis indiciis (a solo Stiltingo ope lentis μικροσκοπῶν observatis) viderentur serius scripta.* Itane narras? Atqui de his indiciis Adnot. seq. statuemus.

ceritatis (nam siqua studio partium victus his frustra objicis, ea miror a te viro tanto opponi viris potuisse: tamen potiora quaedam objecta inferne (6) diluta reperies) ergo Bononiensibus, inquam, quam-

[6] EXCURSIO DE STILTINGI
CRIMINATIONIBVS.

SECTIO PRIMA.

Criminatio de forma iudiciaria in horum martyrio neglecta diluitur.

Nihil magis Cl. Stiltingus buccis inflatis clamat, quam Martyres nostros non interrogatos, non auditos, sine consueta judiciali formula (indignum facinus!) fuisse mactatos. Hoc totis (ut audio) chartis irascitur & vociferatur, obtestans Superos atque mortales. Atqui ubi tragoedias de medio sustuleris, nihil reliqui fiet. Jam vero strictim singulis respondeatur; tamen supra in *Vindictis* satis omnibus in loco feci.

Ac primum quod Martyres neglecta forma Romanorum iudiciorum in Bononiensibus Actis passos conqueritur: mitto quod id multo acrius in Vaticanis criminari possim, si sit necesse (vel vide quae ad Vaticanam notavimus, praesertim pag. 118. Adnot. 19. ubi sententia nulla fertur, ubi necesse fuerat, mox ibi dictatur, ubi minime oportuit) mitto has, inquam, Vaticanorum gravissimas in ius Romanum offensiones; ac libentius ajo, in sincerissimis quibusque Actis omitti saepe actus judiciales, exceptis tantum proconsularibus sive praesidalibus, in quibus iudiciorum processus ad tramites legum Romanarum minutim exprimitur. Atque huiusmodi Acta praesidalia non plurima habemus: nam cetera (quamvis inculpatae sinceritatis) a Christianis ex illis praesidalibus Actis contracta fuerunt. In his vero contractioribus Actis nemo unquam criticorum (uno Cl. Stiltingo excepto) repertus est, qui interrogationes sive in totum,

sive ex parte omittas crimineretur. Nam in his illa tantum quae a Martyribus aliisve personis sive dicta sive facta narrantur, ea sola, inquam, a criticis ad obrusam exiguntur. Verbi causa Cl. Stiltingo, ubi §. XI. talia multa in Januarii Actis Vaticanis dicta ac facta, post alios qui ante notaverant, criminatur, merito EVGE adclamatur: non item in omittis ab auctore. Cur ergo adversus praeterita in Bononiensibus tam inexorabilem censuram geris? Ille, inquis, indicta causa nec prorsus auditus, ense obruncatur. Qui scis inauditum fuisse occisum? Non recte, mi Stiltinge, accipis; qui hoc potius conqueri poteras: Cur illius interrogatio ab auctore Actorum omittitur? Auctor exciperet: Quia mihi sic e re visum. Atque haec responsio succidit insurgenti Stiltingo poplites.

At altera responsio persecutioni Diocletiani peculiaris est. In superioribus quidem insectationibus partim ex furore gentilium aut Judaeorum, partim odio iudicum, interdum ab juris tramitibus decedebatur. At in Diocletianea potissimum id familiare fuit. Quae dixi, ex historiae ecclesiasticae primis auctoribus, ex Christianorum Apologeticis, ex Lactantii libro de mort. persec. totque aliis antiquis, notiora sunt, quam ut iis sit ultra immorandum. Et jam supra variis locis, quantum satis, illevimus.

SECTIO ALTERA.

De ceteris objectis lector ad responsiones sive praepositas Actis Bononiensibus, sive subjectas remittitur. De novo inaudito crimine INEPTIARVM, quas Stiltingiana elegantia in Actis Bononiensibus abominatur.

Plura alia Cl. Stiltingus in Actis Bo-

Bononiensibus acervatim (sicuti mihi narrarunt) criminatur, tum in Comment. praevio §. XI. num. 30. & seq. tum etiam in suis ad eadem Bononiensia notis. Ea quia longum ac molestum fuisset seorsum a textu ipso Bononiensi ita referre ac respondere, ut satis objecta ac responsa intelligerentur; non importune sup. Stiltिंगianas criminationes partim a pag. 73. praeposui Actis ipsis, partim postpositui a pag. 97. (utrobique prope Acta ipsa) simulque iisd. solutiones subjeci. At unum statui crimen gravissimum hoc loco diluere.

Nihil frequentius nostro criminatori toto hoc suo densiore Commentario est, quam *Ineptiarum*, *Ineptiendi*, *Ineptique* vocabula. Itaque cum Livii Patavinitas ignota criticis habeatur; tamen huius Nostri Patavinitas in his *Inepti* vocibus, in quibus mirifice sibi placet, haud dubie consistit: quae quidem Patavinitas ei videtur jamdiu olim in scholis regendis contracta, dum pueros increpat. Diceres, illum novam *INEPTI* scientiam a fundamentis ipsis molitum, quippe qui scientificam methodo ita De *Inepto* docet, ut ab eius definitione ordiatur. Nam in Notâ Bononiensibus Actis

subjecta, quam ipse litterâ I. signavit (eam vide hîc sup. pag. 102. col. 2.) post sexcentas a se notatas in Bononiensibus Actis ineptias (quas contra nos videlicet mortalium ineptissimi deliciarum ac scitamentorum loco habueramus) ita demum rem totam hoc pulchro epicheremate claudit: *Si quis igitur*, inquit, *ab accumulatis INEPTIIS recte INEPTVS dicitur* (habet *Inepti* ταυτολογικὴν definitionem) *non possumus non INEPTISSIMUM vocare auctorem illorum ACTORVM Bononiensium.*

Verum amoto joco, quod Cl. Stillingus pluribus in locis (maxime ubi de duplicitate Neap. Sedis, itemque ubi de Stephaniae situ agit) me damnat [sic enim amici narrant] *ineptiae*, pro eo grates ingentes ago, idque toties repetitum elogium ejus humanitati acceptum refero, Quid quod idem hoc verbum coepi in meliorem partem accipere? Fortassis enim *INEPTIAE* verbum, quod est apud nos contumeliosissimum, in aliquo Belgico Calepino blandiendi potius significatu donatur. Hanc, inquam, in partem non temere accipio; idque mihi videor posse paribus blandimentorum (I) exemplis tueri.

S 2

Ve-

ciscus Pisanus Puteolanus, horum amore captus, dono dedit. Id tale est.

D. M.

AVGVRIO GYMNICO

INCONPARABILI

DVLCI. EXSITIOSO

VIXIT ANIS. II. M. VIII

AMATORES. HOC

NON. MERENTI. F

Ver. 2. illud GYMNICO non est cognomen, sed notat pueri lascivientis (dum nim. infantili procacia aequales pugno impeteret) pugilatum, ut etiam ex epitheto INCONPARABILI noscitur; quia nemo hoc puero pugnacior, dum aequales pugno contunderet. Tò DVLCI cum EXSI-

TIO-

(I) De Stiltिंगiana in verbo *Ineptiarum* Antiphrasi.

Doleo nonnullos nostri aevi philologos Antiphrasin (qua contrarium ejus quod dicitur, significetur) de medio sustulisse. At equidem puto, saltem in blandiendo antiphrases plurimas & olim in usu fuisse & nunc quoque plurimas usurpari. Veluti cum hodie infantibus, dum eos arte complectimur, & oscula ingerimus, simul inter repetitas bastiationes exprobramus illud, Come sei brutto, come sei tristo, & similia. Nec aliter antiquos fecisse, didici ex festivissimo infantis triennis marmoreo epigrammate, nuper effosso Putealis, quod mihi Fran-

Verum quid ultra in re seria jocularibus immoror? Mearum quidem ineptiarum cum satis mihi conscius, non dedignor monitorem Virum Religiosum. Tamen quod Acta Bononiensia [illa nim. quae ipsemet saltem V. saeculo in aedificationem Ecclesiae scripta, ejusque usu consecrata fatetur, & vacare naevis Actorum Vaticanorum agnoscit] quod ea, inquam, *ineptiis* scaterere clamet, & eorum auctorem INEPTISSIMUM vocet, hoc non modo injurium Ecclesiae [ad cujus peculium illa Acta sicuti olim, ita & nunc pertinent] verum propemodum etiam blasphemum dixerim. In vetere certe Praefatione Passionis SS. Perpetuae & Felicitatis Acta Martyrum proximum habent post Divinas Scripturas locum.

Atque equidem gravius agerem, nisi scirem Cl. Stiltingum [utpote gustu delicatiori praeditum] offensum soloecis Actorum Bononiensium, ob eam fortasse causam (§. XXXI. pag. 439. editionis in quarto huc allatae) Acta nostra inscripserit ACTA MENDOSA ex editione MAZOCHII: credo quia interdum ab Emanuelis Alvari ac Despauterii praeceptis aberrantia. At equidem dixi toties, ac iterum dico, ea menda partim in amanuensium imperitiam aut somnum conferri debere, partim in Graecismos interpretis, qui nimis serviliter de Graeco vertit. Nam quia pluries verbum verbo appendit; ab eo fit, ut id genus errata, latine quidem errata sint, at ore Graeco recte proce-

dant. Hujus generis exempla in vulgata versione Scripturae innumera sunt, ac vulgo notissima, quae apud gnaros linguarum venerationem, apud his praesidiis destitutos nauscam cient

SECTIO III.

Rursus de lemmate [ACTA MENDOSA] quod Stiltingus praescripsit.

Scio Ch. Stiltingum alia plura leviora in Actis Bononiensibus criminari, quae partim in suo commentario praevio, partim in Notis ad eadem Acta suis posuit, quae nos citatis paullo supra locis diluimus. At illud nemo nostrorum hominum satis admirari potuit, quidnam causae fuerit quod ei bilem tantam in nasum conciverit, ut ea Acta non quidem *Acta Bononiensia* (quod pronum fuisset) inscripserit, talive alia ad discriminandum apta adjectione designarit, verum felleum epigramma illud (ACTA MENDOSA, MAZOCHII) illeverit. Ea ne causa fuit, quod Bononiensia soloecismis scatent? Leve id fuisset, & cum aliis sinceris commune; atque id tamen totum in repetitâ eorumdem nitidiore vultu editione fustulimus. An potius id causae fuit, quod cum ex nulla reprehensionum suarum satis appareret, sese Acta illa serio damnassee, imo essent loca ejus aliquot, ex quibus contrarium ac voluit, efficeretur (veluti ubi Bononiensia saeculo V. scripta, & eadem sola a Martyrologis VIII. & IX. saeculi adprobata ultero fatetur, item

ca-

TIOSO jungitur, ut ex prioris serio & vere dicto, quo sensu & EXSTITIOSO ponatur, quisque intelligat. Nec minus & NON MERENTI *κατ' ἀντιφράσιν* usurpatur. Haec & similia, uti dixi, hodieum erga puerulos vocum blandimenta usurpantur.

Nec desunt in auctoribus hujus generis alia. Scio illud a Suetonio in

III. gramm. cap. 21. de Caio Melisso proditum: Libellos INEPTIARVM (qui nunc Jocorum inscribuntur) componere instituit. Haud aliter, credo nobis (semper pueris scil. ut ille ait) Stiltingus Cl. abblanditur, dum ineptos per antiphrasin vocat, h. e. sive jocosos, sive quidvis aliud: quod nos scil. in lucro ponimus.

quamlibet sobriis ac praeparcis, plaudamus licebit: adhaec autem ne Vaticana quidem, utpote pervulgata jamdiu, in totum abjiciamus, quae a quantavis vetustate sua jamdiu sibi venerationem conciliarunt.

VI. Aut si ne id quidem per te, Vir clarissime, finitur; age ita transigamus litem. Ante omnia utraque Acta (Vaticana scil. & Bononiensia) invicem comparemus. Tum quae in Vaticanis tantum sunt, absunt vero ab his alteris; ea utpote non utrique parti confessa (imo & magna ex parte improbabilia (7) & incredibilia tibi met; Stiltinge, visa) quando ita voluisti, critica falce recidamus. Adhaec quae in Bononiensibus leguntur, a Vaticanis vero absunt, ea quoque tantisper refecimus; sed ita tamen, modo etiam in Johannæis desint, quae pluries ita a Vaticanis abeunt, ut cum Bononiensibus amice (8) conjurent. Postremo quae in utrisque in commune leguntur, tam scil. in Bononiensibus, quam in (9) Vaticanis, ea tamquam confessa utrisque retineantur. Placetne? quidni vero? quid enim hac conventionem justius aequiusque? Nisi quod non potest non Bononiensium Actorum praestabilius esse conditio. Nam quia in his nihil est, quod non sive in Vaticanis, sive saltem in Johannæis (ut interim de Beda aliisque Martyrologis, etiam Romano sileam) descriptum exstet: jam ex pactis conventis, integra nobis atque illaesa Bononiensia servari licebit: & quidem rejectis Vaticanis aliisque recentioribus. Et tamen (vide quantum de jure meo decedam) ne sic quidem volo ἐπιτίμιον canere, imo volo adversariis benigne facere. Age neutris Actis, nec Bononiensibus scil. (quippe quibus convenit cum Beda & aliis Martyrologis, & in Vulgatis continentur) nec Vaticanis, utpote senium prope mille annorum praeferebantibus, detrahatur fides. In haec quoque pacta libens descendo: sed tamen quantum per Veritatis (quae ipse Deus est) jura licebit.

PARS II.

carere plerisque naevis Vaticanorum, ac plura similia talia) cum haec, inquam, ex Belgicâ ingenuitate, Cl. Stiltingo excidissent; mox sese recipiens, saltem praescriptione contumeliosa illâ [ACTA MENDOSA MAZUCHII] putavit, se satis luculenter iram in Acta tam sibi odiosa evomiturum, partiumque studiis satisfacturum. Itaque foris titulo tenus irascitur: intus melle Hyblaeco interim scatet.

(7) De iis quae Cl. ipse Auctor in Vaticanis Actis damnavit, vide sup. Adn. 5.

[8] Hujusmodi plura sunt Bono-

nienſibus cum Johanneis communia, veluti ubi Januarius Sossium legentem Evangelium, ac flammâ caput circumfusum videt: item ubi Januarius Sossium in carcere inſiſit, & alia quaedam. Nam Johanni huic ita Stephanus Episc. praescripserat, uti Vitam illam tam ex Bononiensibus quam ex Vaticanis exciperet. Vide Johannæam Praefat. sup. pag. 49. & mea ibi adnotata.

[9] Ea maximam partem Bononiensium constant. Ad summam Bononiensium pars maxima in Vaticanis ἀπολεξήν reperiuntur: minor vero pars alia in Johannæis, sed diversis verbis describitur.

P A R S II.

Post causae dictionem Peroratio.

HAstenus defensio fuit : sequitur peroratio . Deo juvante , incidimus in ea tempora , quibus dispulsâ superioris aevi caligine , verum esse aureum illud antiquorum effatum (*Caritas Martyres facit*) agnovimus : cum antehac vix aliter quam tormentorum sibi deinceps succedentium multitudine & atrocitate , martyrii merita vulgo homines metirentur . Non ergo quia Paulus (ille scil. qui raptus in caelum vidit arcana Dei) sola capitis abscissione consummatus fuerit , minorem fuisse Martyrem dicimus prae Taracho , Probo , & Andronico , per multiplices & asperrimas concertationes traductis . Nam ceteras interim id genus Martyrum historias taceo . Proinde nihil de Januarii & Sociorum gloria decedet , si una omnes , amputatis tantum capitibus , coronati fuerint . Ac sunt quidem illa tot excogitata tormenta multo in vulgus plausibilia : at qui de excelso caeli throno fervorum suorum dimicationes contemplatur , is martyria ex una caritate aestimat , ac tum in primis , ubi segnior ignis foris urens fuerit , quam qui intus accendit .

Ergo supervacanea hac defensione abstineo , hodie maxime , cum Neapoli , imo & late in utraq. Sicilia , sub auspiciis CAROLI REGIS AVGVSTISSIMI FELICISSIMIQUE & acerrimi scientiarum promotoris , praeceteris bonis artibus studia cum primis sacra ad miraculum florent ; neque id tantum in Clero universo (ope praefertim tum Archiepiscopalis (10) Gymnasii , tum etiam adultiorum Clericorum (11) Academiae) verum etiam apud Regularium com-

(10) Nihil salutaris ab Eminentissimo Cardinali Spinello olim Archiepiscopo Neap. fieri potuit , quam uti Clerum universum , antea per obvias quasque scholas dispersum (ex quo si nihil aliud damni , at dissimilitudo doctrinae in clericis existeret) in Gymnasium unum in Archiepiscopio fundatum cogeret , idq. instructum selectissimis scientiarum omnium professoribus : in quo maxima cum aemulatione optimi juvenes in spem Ecclesiae subolescerent . Ac ne nunc quidem aliud Eminentiss. successori Cardinali Serlino magis cordi est , quam ut adolescentibus sponte sua incitatissimis

addat quotidiana calcaria . Itaq. (ut taceam de progressibus cleri mirificis) non nisi os unum & lingua una Ecclesiae totius Neap. facta est . O fortunatos nimium , sua si bona norint , Regiae Metropolis hujus Clericos , tantis doctrinae & innocentiae praesidiis ante fultos , quam ad populos regendos missi profiliant .

[11] Nam ne tum quidem ubi scientiarum stadium emensi , ad curriculum sui metam pertigerunt , otio sese dedunt . Etenim adultiores facti , ac sacerdotio initiati , *apostolice* deliguntur ii , qui in penitioribus studiis (nim. historiae sacrae , dogmaticae , cano-

plures : ut interim de Nobilibus laicis , magnam partem non minus Ecclesiasticae , quam humanae litteraturae addictissimis taceam . Verbo uno ut dicam : neminem fere hodie in Neapolitana confertissima multitudine non tantum Equitum eruditissimorum , verum & popularium , repertum iri spondeo , quin libraria supellectili uberrima domi instruat , librosque selectissimos nocturna versare manu versare diurna gossiat . Idem (quod huc pertinet) moderatioris criticae artis regulas mirifice callent ; nec tam (ubi de Martyribus agitur) de tormentorum atque miraculorum congerie , quam de Actorum sincera puritate se sollicitos praebent . Hos , inquam , de lite mihi a Cl. Stirlingo intentata iudices appello , quorum non defugio auctoritatem . Nec enim viri nostri doctissimi ex Belgio usque responsa , tamquam oracula , circa Martyrum historias expectanda sibi ducunt ; verum ipsi sibi de suo sapiunt , nunc cum maxime in tanto apud nos litterarum , Deo juvante , fulgore .

Atque hos , quos dixi , omnes animadverti tum , cum ante hos XV annos vulgavi Acta Bononiensia , significationibus non obscuris mihi plaussse : quos & adhuc plaudere sentio , dum strenue me fecisse distitant , quod Acta illa incorrupta servarim a teneis , cum quibus post quatuordecim saecula luctabantur ; iisque ditarem Ecclesiam universam . Quid enim ? Eo ventum fuerat , ut inculpatis horum Martyrum Actis carere nos viri sapientissimi jampridem (12) pronuntiaverint , propterea quia quae ad hunc diem circumferebantur ,

etsi

canonum , Biblicae & Ecclesiasticae antiquitatis) magis magisque quotidie subigantur . Hunc in finem instituta jampridem fuerat ab Eminentiss. Archiep. Spinello cultior quaedam Academia sacra , in qua de originibus Ecclesiasticis , Biblicis , Liturgicis & id genus aliis maximo cum sacrae doctrinae foenore diserebatur . At diu post , partim ex obitu magni illius incitatoris Hannibalis Marchesii Oratoriani [nam apud Oratorianos Clericorum coetus illi cogeantur , praesente ac praefidente Archiepiscopo] partim ex Romana Spinelli Eminentissimi protectione ii coetus aliquandiu intermissi .

At revocata ab Eminentiss. Archiepiscopo Serfatio successore sub ductu Canonici Sparani optime de Clero meriti , *Sacra Academia Archiepiscopalis* [id ei nunc nomen est]

in quam statis diebus conveniunt Academici productos a se fetus in orbem recitaturi . Utinam tantorum bonorum affluentia in Ecclesiam Neapolitanam perennet quam diutissime .

[12] Quid de vulgatis S. Januarii Actis olim senserit piissimus Tillemontius habes sup. pag.9. Adnot. V. Ruinartus pietate non minus , quam sacra eruditione spectabilis in *Dissert. de pluralitate Martyrum* non ausus ex Actis vulgatis fuit veritatem martyrii S. Januarii & comilitonum probare , quippe eorum auctoritati diffusus , verum Vranii [presbyteri S. Paulino Nolano aequalis] brevi testimonio tantum est usus . Carolus Majellus , mihi , dum viveret , amicissimus , Vaticanae Biblioth. praefectus , Apostolicor. ad Principes Brevium Secretarius (cui tum sanctitate vitae , tum omnigena ac

va-

et si satis ad percellendos admiratione animos apta, eadem tamen piissimus quisque criticorum nobis e manibus eripuerant, dum negarent aliud ex aliquot sanis veterum monumentis satis exploratum esse, quam S. Januarium Beneventi Episcopum fecisse martyrium: praeterea nihil. Cum eo loci res esset, an non ego bene de Ecclesiis Campaniae meritis, qui hujus sociorumque sex athletarum Acta (& quidem ejusmodi, ut a quavis reprehensione immunita confessione omnium in his judicandis exercitorum habeantur) Ecclesiae universae tradidi? Quid rogo ob hoc factum commerui, cur ab hodierno Bollandista tam inhumaniter, tantoque supercilio, ne quid gravius dicam, acciperer? Quid aliud faceret, si rite ab Ecclesia in hoc studiorum genus summum dictaturae imperium accepisset? An non, amabo te, Stiltinge Clarissime, praeclarius nobiscum agitur, si tam egregii Martyris (cujus in hunc usque diem sanguis quasi recens fusus ebullit) Acta aliqua, quamvis macerrima, nulloque tragico apparatu instructa, existent, quam si Actis omnino carendum fuisset, propterea quia quae legebantur, ea doctis non sese probarent? Imo nec Tibi probantur, uti diserte §. II. num. 29. (supra apud me pag. 76.) & alibi profiteris? Qua plane ultima ratione prudentissimus quisque ac piissimus satis percepta, me adhuc verentem, ne Bononiensium parcimonia infirmos aliquot fidelium offenderet, mirifice confirmavit. Atque idem ego ubi primum Bononiensia haec, integro robore sanitatis valentia, edebam, adeo nihil prorsus Vaticanis aut Johanneis obganniebam, ut quondam auctor Neapolitanis fuerim, ut opimioribus veteribus actis, si quidem iis delectarentur, suam pascere pietatem pergerent.

Atque illud mirabile est, quod nemo unus tum, cum Bononiensia prodierunt, repertus fuerit qui factum meum improbarit, imo qui non summopere collaudarit. Nam interim Neapoli & in Italia plausu maximo excepta illa Acta fuerunt; nec plurimi dubitarunt, quin eandem Passionem inter probatissima quaeque collectionis Ruinartianae cimelia collocandam esse statuerent. Credo me apud idoneos harum rerum judices causam Actorum S. Januarii satis superque probasse: ceteros naris in his rebus obessoris parum moror.

Sicuti nec illa moror, in quibus Cl. Stiltingum audio me in hoc eodem Commentario dedita opera impetivisse, veluti de situ Ecclesiae Stephaniae (quem sibi quam mihi, qui ejus situm exactissima demonstratione, subjectaque fidelibus oculis ichnographia in Disserta-

tion-
vastissima eruditione, adhaec mirifico in Sanctum Januarium studio quis unquam inveniet parem?) eonqueri solebat, carere nos sinceris S. Januarii Actis: nec enim quae circumferuntur, esse sincera.

Alios plures viventes taceo. Ac Stiltingus ipse instar omnium sit: qui §. II. num. 29. [vide apud me pag. 76. & hinc paullo supra Adn. 5.] quatuor de causis gravissimis Vaticana oppugnavit.

tionis de Cathedrali Neap. p. XX. Anteloquio designaram, notio-rem esse jactitet) item de duplicitate sedis Episcopalis, in quam Graecorum Latinorumque Praefulum seriem intrudit: capitibusque aliis compluribus, quae a proposito suo alienissima, non alia de causa convellit sollicitaque, nisi ut me disruiet & aegre faciat canis meis, simul vero ipse partibus, quibus obligaverat fidem, morigeretur. Haec, inquam, & quidquid aliud oggerere possit, non moror ipse, quem nostrorum Neapolitanorum favor satis superque sustentat, atque illa in primis alit fiducia, fore ut nemo me ante damnet, quam mea cum objectis Stiltingianis comparaverit: quo facto, ejus, sat scio, ruent machinamenta.

P A R S III.

Novae post causam peroratam actiones: nimirum de Patronatus antiquitate, deq. patrociniis S. Januarii praesentia,

A C T I O I.

Stiltingianae adversus utramque molitiones.

JAm perorata causa finem Denuntiationi meae feceram, cum ecce novus ab egregio juvene, Stiltingiana mei gratia lestitante, nuntius. Narrat scilicet, Acta Januarii, quae ab eo primitiva putata, primo loco proponuntur, carere clausula illa, in qua de sepultura Martyris & patronatu agitur. Hoc vero quanti apud me sit, postea videro. Idem addebat, aliquot ejusdem loca esse; in quibus ejusdem patrocinium Civitatis hujus, latumque ab eodem in tempore Neapolitanis auxilium, extenuatur. Verum ea loca postea sic proferam, ut in molliorem potius partem accipiam.

Nunc age: factum meum cum Cl. Stiltingi facto comparemus. I. Ego Vaticana S. Januarii Acta non magnopere respui, sed Neapolitanis ut iis pietatem alerent & se oblectarent permiseram: nisi quod, cum eadem quibusdam difficultatibus (quas a Tillemontio propositas, Stiltingus ratas habuit) paterent, ego ex docta Bononiâ Acta purissima & integerrima arcessivi: quae nim. sola agnovere Beda, & post hunc alij octavi nonique saeculi Martyrologi. Adde quod eadem haec Acta ita *αὐτολῆς* cum Vaticanis congruunt, ut iis tamen solis narrationibus careant, quae in Vaticanis suspicionem corruptelae & posterioris additamenti creabant. Contra Cl. Stiltingus utrisque Actis obloquitur, & ita obloquitur, ut anceps videatur, utra utris praeferat: re tamen vera utrisque usque adeo detrahit, quasi qui nitatur Neapolim non tantum Actis omnibus S. Martyris spoliare, sed simul etiam Bedae & graviorum Martyrologiorum (quae ex ore Bononiensium Actorum pendent) exuere. II. Adhaec ego Neapolitano S. Martyris patronatui assidueque tutelae ex utrisque Actis

T

quan-

quantam maximam antiquitatem conciliavi , ut quae cum Athletae martyrio coeperint , nec unquam intermissa fuerint . At hanc tantam vetustatem patronatûs Cl. Stiltingus Neapolitanis invidit , quippe qui Acta Bononiensia (in quorum fine de Neapolitanis Januariarum a Deo statim post passionem *patronum merentibus* , agitur) ut *ineptissima* damnat , Vaticana vero (quae ipsa idem magna ex parte ante improbaverat) non ea affert , quibus nos utimur , nim. cum eadem illa patronatûs Januarii clausula , verum alia deteriora obtrudit ex nescio quo Collegii sui Antuerpiani apographo petita , a quibus clausula illa patronatûs (de quo unice gloriamur) exsulat . III. Postremo ego de praesentissimo hujus S. Patroni in rebus asperis patrocínio quam grate senserim , non tantum ubi olim haec Acta Bononiensia Neapolitanis dono dedi , verum & in Commentario de *Cathedrali unica* , & in Dissert. de *SS. Episc. Neap.* pluries demonstravi : at contra Cl. Bollandista num. 164. & alibi indicia patrocínii S. Martyris quantum potest , extenuat . At interim idem Bollandista clarissimus *Commentarium* illum , in quo tam amara pocula palato Neapolitano propinat , illum ipsum , inquam , *Commentarium* Excellentiss. Civitati Neapolitanae nuncupavit .

Cur vero non ad Septemviris Excellentissimis nuncupandum convolaret ? Nimirum enim satis superque egregiorum de Civitate nostra meritorum in Commentarii sui Dedicatione Cl. Auctor memoraverit , opinor , ex quibus colligeret Civitatis Extellentiss. gratiam . Nempe hac eum oratione , suis strenue factis consentanea , si minus usum , at certe uti jure ac merito potuisse arbitror . „ Ego vobis Septemviri Excellentissimi , S. Januarii „ Acta omnia exemi de manibus , tum Mazochiana scilicet tum „ etiam Vaticana ; quippe multa in utrisque nactus improbabilia , quae quominus censoria notâ inurerem , candor me meus verique amor prohibuit . Ego idem , quod a vobis S. Januarium coli „ uti Patronum animadvertam , id quidem non veto , imo laudo ; „ modo tamen opinionem illam a mentibus evellatis , quam Acta „ Bononiensia & Vaticana insinuant , nim. de patronatu Januarii statim cum ejus Passione nato divinitusq. concessio . Nam quae Acta „ Belgica ego vobis ex nostri Collegii tabulario protuli , etsi in ceteris cum Vaticanis congruunt , clausulâ tamen hac de sepultura „ Januarii , deq. eodem , statim a fuso sanguine , divinitus patrono Neapolitanis dato , carent . Cavete vero , ne aliis quam his Actis a me „ dono datis adjungere fidem incauti velitis . De quo satis commentarius vos meus edocebit . Postremo quod vos , Septemviri Excellentissimi , de Januarii patrocínio gloriemini , id non veto quidem . Cur enim Sanctorum quemquam a vobis coli , & eorum patrocínium invocari prohibeam ? Veto tantum vos , o Septemviri , „ ni-

„ nimis credulos esse, ac temere quavis de causa venisse vobis auxi-
 „ lio Januarium iustificare. Re enim vera (mihi credite qui rem to-
 „ tam serio examinavi) saepe PROTECTIO SANCTI (Januarii)
 „ TAM MANIFESTIS INDICIIS NON OSTENDITVR. Ob
 „ haec demum tot tamq. ingentia merita quantum mihi debeatis, vel
 „ me tacente, vobiscum ipsi, Septemviri Excellentiss. statuitote.

Haec si quis Cl. Stiltingum cum Excellentiss. Civitate palam agentem auscultaret, nae is talem orationem haud patulis auribus exciperet. Et tamen quid ille aliud, si minus dicto, at facto quidem certe, scriptisq. aeternum victuris chartis, prae se tulit? In Acta utraque, tam illa vetera Bononiensia, quam etiam Vaticana, inuestus est: primordia patronatus S. Januarii, cum ejus recenti cruore prognata, Neapolitanis eripuit: patrociniū S. Martyris, quā potuit extenuavit, dum quae nos in pluribus adversis ejus patrociniū argumenta grati probavimus, ea ipse num. 164. *indicia manifesta* fuisse negavit. Itaque quantum quidem in se fuit, studium, fiduciam, pietatem erga S. Patronum securibus atque dolabris convulsit: atque hunc interim ipsum *Commentarium* suum (aeterno illi Bollandiano operi inferendum) in quo tantum sibi licere sivit, summo Civitatis magistratui nuncupavit: quid aliud, amabo, nisi consuetum illud adclamans: HIS INTERIM (quamlibet palato vestro ingratum) FRVIMINI ET PLAUDITE.

Fateor equidem, de his quae dixi, eadem perinde atque ego, maximam partem, summos imoque Neapoli sentire. Tamen quid hoc sibi vult, quod adhuc paucissimi quidam, non suapte ductu, sed partibus manipati, ita veritati palam indixere bellum, ut qui Acta utraque (Bononiensia aequae ac Vaticana) recte de Januarii patronatu narrantia venerantur, quique patronatus hujus primordia ab ipso illo Sanctissimi Athletae agone cum Actis utrisque repetunt, his inquam bellum indixerint, & tanquam S. Januarii hostes apud vulgus incautum incautiores ipsi traducant? Verum hos paucissimos equidem multitudine & gravitate recte sentientium recreatus, nihil moror.

Antequam vero manum de tabula, tum de Beatissimi Martyris patronatus antiquitate, tum de ejusdem praesenti ope restatoque patrociniū pauca e multis dicam. Qua defunctus operā, finiam.

A C T I O I I.

S E C T I O I.

De patronatu S. Januarii, passioni ejusdem coaetvo, per Acta vero Stiltingiana sublato.

S. Episcopi Januarii patronatum Neapolitanum, ab ipso ejus martyrio inchoatum, Acta Joannis Diac. (apud Falcon. p. CLXXVII)

T 2

ineun-

ineunte X. saeculo scripta disertis verbis adstruxerant hisce verbis : *Christiani . . . cum sollicitè lucubrarent* (de nocte autem , quae passioni succcessit , evigilatâ loquitur) *ut patronos sibi rapere divina collatione* (h. e. concessione) *valerent* ; *Neapolitani Beatum Januarium REVELATIONE COMMODI* (corr. *Revelatione commoti*) *sustulerunt* : *Puteolani &c.* Atque haec eadem in antiquioribus Joanne Diacono Actis , quae Vaticana diximus , semper lecta fuerunt his verbis : *Noctu vero* (ead. scil. nocte , quae martyrium consecuta fuit) *cum unaquaeque plebs sollicitè suos sibi Patronos rapere festinarent* ; *Neapolitani Beatum Januarium sibi PATRONVM tollentes , A DOMINO MERVERVNT.* Nec minus eadem in longioribus Actis (13) & lectionibus , quae ex Ms. Chioccarelli exstant apud Falconium pag. 134. seq. , & alibi notantur . Vt non immerito in Breviarium Rom. id totum redundarit , ubi legitur : *Horum corpora finitimae urbes pro suo quaeque studio certum sibi PATRONVM ex iis apud Deum adoptandi sepelienda curarunt . Januarii corpus Neapolitani DIVINO ADMONITV* (hoc illud Joannis Diaconi est , *Revelatione commoti*) *extulere .* En igitur satis testium suppetebat ad firmandum Januarii patronatum divina destinatione Neapolitanis ab ipso Martyris agone concessum .

Verum cum vulgatorum Januarii Actorum fides post objecta doctissimi Tillemontii coepisset concidere ; simul etiam nescio quis studiosissimos quosque Sancti Episcopi Januarii cultores torpor invaserat . Nam incerti de Actis effecti , etiam de iis dubitabant , quae piissimus ille criticus minime carpserrat , veluti de Patronatu Januarii , de quo nunc sermo est . Ea loci res erat , cum ecce mihi Divino consilio datum fuit , ut Acta illa auro contra non cara , illa inquam Bononiensia nanciscerer Acta , quae illis tantum absurdis carerent , quae tamquam divinans olim reprehenderat Tillemontius , ceteras vero Vaticanorum Actorum narrationes , quas is criticus non accusaverat , retinerent . Atque haec non tam Tillemontii extollendi gratia dico , quam Neapolitanorum fortunae celebrandae : qui simul ac ex Tillemontiano acumine Actis beatissimi Patroni se spoliata defleverant , Bononiensia illa , quasi de caelo demissa , in sinum receperunt ; ac simul etiam uno eodemque tempore gavisi fuere de beatiss. Januarii patronatu

(13) In Actis longioribus illis , quorum initium est *Ad gloriam* , quae ex Chioccarello Falconius edidit pag. CXLIII. ita scribitur : *Noctu vero* (illa scil. nocte , quae martyrium consecuta) . *Neapolites Beatiss. Januarium auferentes , & magnam cum celebritatis frequentia venerantes , PATRONVM A DOMINO HABERE MERVERVNT .* In anti-

quissimo Breviario Neap. lect. V. (apud Falcon. p. CXLVI.) eadem omnia totidem syllabis leguntur . At in vetustissimo Beneventano Breviario lectione VIII. (apud Falconium p. GLXI.) paullo contrarius in hunc modum scribitur : *Noctu vero &c. Neapolitani B. Januarium sibi patronum tollentes (al. tollere) a Domino meruerunt .*

tu, statim ab ejus Passione divinitus nobis oblato (quem propter jam evulgatam Vaticanorum Actorum ambiguum fidem, propemodum elapsus de manibus condolebant) divina clementia restituito. Nam in Bononiensibus eadem illa, quae ex Vaticanis proxime recitavimus, ne una syllaba minus continentur; quae non nisi ex Bononiensibus, utpote primitivis, in Vaticana derivaverant. Vide Bononiensia extremo cap. IX.

Quis ergo dubitat, quin ego ea dederim Acta, quae non tantum a Tillemontii reprehensionibus sint immunia, verum etiam quae Januarii patronatum statim a consummato agone admonitu Divino Neapolitanis concessum docent? Proinde quis ambigit quin duabus hisce de causis peregre fuerim de patria meritis, quam tum puris Actis, tum antiquis patronatus documentis nudatam repereram? Nec tamen cum thesaurum illum protuli, munus tantum iis ornavi verbis, quibus gratiam populi Neapolitani colligerem. At certe de his Cl. Stiltingus gratulari patriae nostrae debuerat, gratulari mihi met qui thesaurum invenerim. Tamen (vide mirum hominis ingenium) Acta Vaticana propter absurda illa Tillemontiana (quae ipse quasi de suo objecit) iis onerat probris §. II. num. 29. (apud me sup. p. 76.) quae quemvis ea cogant abominari. Quocirca Bononiensia eisdem peccatis carentia (ut nihil de eorum indubitata sinceritate dicam) jam jam probaturus videbatur. At ecce (animadvertite versutiam) nescio quae absurda, quae solus ipse intelligat, comminiscitur: id vero hac sola de causa, ne temere suis partibus mancipasse fidem videatur. Atq. eo se postremo conjecit, ut Acta Bononiensia in summo lemmate ACTA MENDOSA.. MAZUCHII inscribat, eademq. passim rejiciat, lepidâq. hypotyposi tamquam *aureis*, *nafo*, &c. detruncata derideat. Atqui, o bone, praepostere haec accipis: qui si partium studio vacuus ad causae hujus examen accessisses, verumq. fateri ex animo voluisses; Bononiensia exosculari debebas, tamquam Acta primitiva & a verrucis & rejectaneis Vaticanorum, aliove quolibet vicio prorsus immunia, omnibus vero notis sinceritatis eximie praedita.

Verum age, haec Cl. Stiltingo universa concedimus: Acta Bononiensia spreverit: adhaec Vaticana a se ante oppugnata, mox sic tamquam lapidem Lydium proposuerit. At illud quis deinde ferat, quod cum Acta Baroniana, seu Vaticana ceteris praeferat, tamen ubi ad ea Acta producenda ventum est, pro Vaticanis Belgica sui Collegii nescio quae lectori legenda infert? Hoc sane non intelligerem, nisi ipse facti sui interpret accederet. Quia, inquit, (14)

mul-

(14) Pluribus in locis Bollandi- ducturum non ex Vaticano codice, sta Clariss. gloriatur, sese Acta pro- aut aliis Vaticano consentientibus (qui-

multo antiquiora Acta ista erunt, si careant sepultura, careant patronatu, & ceteris, quae in Vaticanis leguntur. Lepidum sane responsum affers, sed idem Neapolitanis veneficum: ut quos primaevi *Patronatus* (qui & recenti cruore Martyris obsignatus, & simul cum sepultura confertus in Actis est) documento spoliasti.

An non satius fuisset dicere, Acta Belgica, quae Italis invitis & averfantibus infers, pedibus capra, non posse incedere, & in utramque partem turpiter claudicare, quippe quae sepultura & patronatu Januarii ceterorumque commilitonum careant? omissionem sane in Actis Martyrum (15) vitiosam. Nec enim facile alterius Martyris

(quibus subnequitur clausula de patronatu S. Januarii divinitus Neapolitanis concessio, de sepultura in Marciano, deq. postea secuta Translatione: vide sup. pag. 124. Adn. 28) verum ex Collegii sui Antuerpiani exemplari, & ex altero Rubcae Vallis, in quibus ejus clausulae absentia non nisi maximam vetustatem, iudice Stiltingo, arguit. Saepem, inquam, in eo se jactitat. Vide eum §. II. num. 16. itemq. ad Acta ipsa quae primo loco exhibet (h. e. Vaticana) littera (y) ubi haec notat. *Nequeo dubitare, quin primus scriptor* (h. e. ille cuius Stiltingus Acta depromit) *finem Actis imposuerit, ubi re vera finis est in codicibus nostris* (duobus manu scriptis) *etiamsi Chiocavellus in Ms. sua collectione etiam habeat omnia illa, quae postmodum adjuncta jam monui.* Ea nim. intelligit quae idem Stiltingus sub titulo *Appendicis* subjiicit: quam ipse *Appendicem* (ut aperte ait in Nota (A) ibi substratâ) *esse postea additam*, pro certo videlicet habet: de quo nos infra loco suo.

(15) *De cura sepeliendi vita funtios ex jure naturae divinoq. profecta. Hinc historicis vitio versum, si de sepultura incuissent. Acta Stiltingiana enormiter peccasse in hanc regulam.*

Ab orbe usq. condito sepeli-

re corpora vita funtorum maxime curae fuisse, ostendit tota Veteris Instrumenti historia, ac tota Novi. Gentiles ipsos eâ curâ summo opere tentos, testantur profanae historiae, poetae, fabularum commenta, sepulcrales tituli *Λαμπροκόμοι*: id quod ex jure naturae mortalium genus edidicisse, nemo dubitat: maxime cum inter hostes ipsos post praelia humandorum ultro citroq. corporum venia detur. Id vero apud Christianos tanto plus valuit, quanto nos Religio sacra docet, corpora Christi cultorum templa Dei fuisse, ac praestolari generalem reviviscentiam, per quam rursus cum animabus copulata, sicuti olim instrumenta certaminum & victoriarum fuere, ita coronarum & gaudiorum in partem veniant. Hinc illud Christicolarum studium in fidelibus sepeliendis, praecipue vero Martyribus: quorum corpora quantovis pretio a tortoribus mercabantur, uti cum honore componerent. Cumq. id intelligentes persecutores, custodibus adhibitis, projectis in mare aut confluentem sacris illorum exuviis, aliisve hoc modis prohiberent; saepe aderant prodigia Divina, per quae Martyres honore sepulturae in fidelium solatium potirentur. Haec quae dixi, ipsi etiam recens lacte depulsi sciunt.

Ac ne illud quidem obscurum est,

ris Aëta reperias, cujus sepulturam, si quidem innotuisset, describere non curae fuerit. Nimirum unus Cl. Stiltingus id unum studere nitique in speciem videtur (nam intus, ac seposito favore partium, satis credo, nobiscum facit) ut Patronatum S. Januarii, ejus Passionis *σύχρονον* (quasi odium in Neapolitanos professus) de medio tollat, aut de medio sustulisse videatur.

S E C T I O II.

Qua de causa Aëta Belgica Stiltingiana patronatu & sepulturâ S. Januarii detruncata reperiantur.

C Vr Aëta a Cl. Stiltingo proposita careant duobus ultimis capitibus, (in quibus de patronatu Januarii, Neapolitanis statim a furo sanguine divinitus assignato, deq. Martyrum sepultura, ac de-

est, quae cura superstitibus sepeliendi fuit, eadem & historiarum scriptores tactos, ne forte sepulturae genus eorum, de quibus scripserant, silentio involverent. Hoc certe silentium (si quidem genus sepulturae scissent, nec tamen eloquerentur) turpissimum in historicis habitum: quod si nescissent, id saltem ut causarentur, legibus historiae cautum. In Vetere Novoq. Foedere, & apud gentiles omnes, item in Christianorum omnium vitis, inq. omnium Martyrum Aëtis (modo sepultura innotuisset) id religionae summa observatum.

Haec cum ita se habere, nemo dubitet; tamen ecqua cogitandi ratio Cl. Bollandistas hodiernos invasit, inaudita primis illis clarissimis Bollandiani operis conditoribus? „ Jam ego (Stiltingus ornatissimus „ ait) Aëta profero, quibus nihil „ excogitari possit vetustius. Dabo „ enim quae sepulturâ careant: „ scripta videlicet inter exhalatas a „ Martyribus animas interque eorumdem quamvis temporariam sepulturam. Nam si vel apex unus „ de conditis corporibus illinatur, „ periculum erit, necunde Aëta, „ momento uno vetustiora meis, „ aliquando prodeant. Hoc dum „ molior, ecce commodum in Col-

„ legio Antuerpiano nostro mem-
„ branae occurrunt in hunc modum desinentes: *Corpora autem „ Sanctorum jacuerunt ad Sulfurata-
„ ria, ubi postea dignam B. Mar-
„ tyris Januarii Basilicam condiderunt*. Nec ultra proceditur ad „ sepulturam. Hic enim Aëta desinunt, composita scilicet adhuc insepultis corporibus. Nam quae „ in aliis Aëtis sequuntur, ea esse septimi aut octavi saeculi ajo.

Sane si quis ita gloriantem Stiltingum audiat, cum ad lacrymas usque risurum opinor. Nunc etsi haec ipsissima jactantiae verba a Cl. Stiltingo absunt; at satis aperte in eo facto gloriatur, per quod a Martyrum Aëtis sepulturam rescuit, Neapolim vero nostram patronatu Januarii, statim post fustum sanguinem obsignato, spoliavit; ac postremo quae in sequentibus de sepultura & patronatu leguntur, ea sive septimo sive potius octavo saeculo scripta, olfactu suo acutissimo exploravit. De hoc ultimo Stiltingiano facinore, per quod omnem illam, quae in Aëtis sequitur, de patronatu & sepultura mentionem non nisi septimi aut octavi saeculi fuisse fabricam, pro tribunali decernit, vide seq. Adnot. 16.

mum de translationibus agitur) non est intellectu difficile . Etenim Acta Sanctorum non alii facilius quam monachi scriptitabant , ad suum praecipue spirituale pabulum tum in monasticis coetibus publice praelegenda , tum ab unoquoq. privatim . Hi vero descriptores non raro quae supervacanea putabant , minuendi laboris gratia praecidebant : idque facilius in Actorum sine , ubi de sepultura deque translationibus agitur , sibi permittebant . Hinc in Januarii & Sociorum Actis , ubi ad horum Martyrum patronatum & sepulturam atque translationes ventum fuit , id totum monachi Transmontani (quibus scil. nihil de Neapoli , de Miseno , de Puteolis , deque Benevento curae esset) id totum , inquam , in sine absciderunt : cum contra nostratibus librariis , horum quidquam omittere prope capitale haberetur . Hinc in nostris apographis haec religiose adnotantur , a duobus autem dumtaxat Stiltingianis cimeliis , scil. pretiosissimis , absunt .

Ac sane hujuscemodi clausularum praetermissarum non pauca sunt in Martyrum Actis exempla . Et tamen clausulae omissae illae plerumque translationes , aut beneficia populis concessa continent , in quibus detrimenti minus . At vero exemplum simile nostro afferri nullum potest : in quo cum de eximio Martyre , admonitu divino statim a passione civitati clarissimae in patronum assignato agatur ; nihilominus tanti momenti particula ab incuriosis monachis praecisa fuerit . Proinde quis dubitat quin clausulam hanc pessimo publico illi amanuenses rescuerint ? Quae si tanta in amanuensi culpa fuit ; quanto majus quamq. inexpressibile facinus Cl. Stiltingi dicemus , qui in ea Actorum S. Januarii editione , quam Ordini Neapolitano nuncupavit , Acta hujuscemodi obtruserit , quae tam singularis ornamenti sui monumento unico careant ? imo & in hoc facto tantopere sibi placuit , quasi non studuerit aliud , nisi ut Excellentiss. Civitati , cui haec ipsa dicavit , aegre faceret ?

Nec dixerit Cl. Adversarius , ex illius abscissione clausulae nihil patronatui Januarii imminere periculi , propterea quod provido ipse consilio illam ipsam clausulam aliunde adsciverit ; ac seorsum a Belgicis Actis suis (ne quid scil. haec quae jaetat puriora vitro Acta , ex impuri additamenti contagione contraherent sordium) seorsum , inquam , in calce subjecerit , & quidem sub altero lemmate . Subjecit hanc autem clausulam providentia plane paterna , nempe misertus Neapolitarum calamitatis , Januarii patronatum sibi ereptum lugentium . Subdidit vero clausulam saepe laudatam ex Vaticano Codice , in quem nolentem ac SERO (16) illam irreplisse docet . Addet his etiam , quod

(16) DE APPENDICE STILTINGIANA

P A R S I.

In supplendo Codice Antuerpiano dupli-

plu-
citer a Cl. Stiltingo peccatum : I. quod Actorum vitalia in Appendicem conjecerit : II. quod eadem opus VII. aut VIII. saeculi aestimavit : utrumq. in damnum Neapolitani populi .

plura ex aevo medio suppetunt de patronatu ejusdem Januarii testimonio, per quae rejecta isthaec sedulitate suâ clausula reparari queat. Frustra, inquam, haec dixerit vir ornatissimus; haec enim sunt fera auxilia, atque ingrata nostratibus: quibus hoc in primis decorum ac pulchrum est, in eoque sibi placent, si Neapolitani statim ab ipso martyrio *Beatum Januarium sibi PATRONVM A DOMINO MERVE- RVNT*, uti Bononiensia testantur: quod & Vaticana ex Bononiensibus adsciverunt. Quae verba perpetua Neapolitarum traditio eam in partem accepit, ut etiam Dei revelatio intercesserit, Neapolitanis tunc temporis facta de patronatu Januarii jam tum ipsis concessio. Hac enim periphrasi verba illa Joannes Diaconus decimo ineunte saeculo illustravit: *Neapolitani beatum Januarium REVELATIONE COMMOM- DI* (hunc Commodum traditio Neapolitana ignorat: quocirca una litterula mutatâ, uti pluries monui, mecum leges, COMMOTI) *sustulerunt*. Postremo auctores lectionum Breviarii Rom. tam Actorum nostrorum & Vaticanorum, quam Joannis Diac. verba quae recitavi, paraphrasi hac illustrarunt: *Studio certum sibi PATRONVM apud Deum adoptandi... Januarii corpus Neapolitani DIVINO ADMONITV extulere*. I nunc Stiltinge ornatissime, & nova ista ex Antuerpiano Jesuitarum Collegio Acta mutilata, & ingrata nostro palato, Neapolitanis averfantibus, infer: per quae Bononiensibus & Vaticanis Actis, unâque patronatui B. Januarii statim ab ejus Passione exorto nervos, si possis, succidas: imo per quae calumniandae Societatis ansam adversariis (si qui forte sint) Jesuitici nominis prae ceteris egregiam praebeas.

V

SECTIO

Cum Bollandista hodiernus damnum Neapolitanae Civitati ab se illatum sarcire vellet; quae mutilo Antuerpiano exemplari deerant, ea tum ex Vaticano Cod. (apud Chioccarellum, Falconiumq.) subjecit, tum ex aliis sexcentis Mss. quorum Bollandistae copia scatent. Itaq. post *Condiderunt*, in quo ipse Vaticana finierat, hanc appendicem subjecit.

APPENDIX.

Noctu vero cum unaquaeq. plebs sollicitè suos sibi patronos rapere festinarent; Neapolitani *beatum Januarium sibi patronum tollentes a Domino meruerunt*. Quem primo quidem in loco, qui appellatur Marciano absconderunt: postea vero quieto tempore.... Cetera vide apud me pag. 124.

Ex his vides, eum non modo

non reparasse injuriam Neapolitanis illatam, sed eisdem multiplex vulnus imposuisse, dum in *Appendicem* conjicit, quae eapte illâ nocte gesta fuerunt. Nam I. ea nocte Christiani ad Corpora horum Martyrum custodienda excubias agebant: ut videre licet apud me pag. 124. n. 12. *Christiani vero diversar. urbium custodiebant corpora Sanctor. ut ea... tollerent*. In Bononiensib. verba totidem. Pertinetne autem hoc ad *Appendicem*, an ad viscera narrationis? Consulantur quotquot sunt Acta cetera, in quibus quam accuratissime talia referuntur. II. Eapte nocte Neapolitani admonitu divino *Januarium tollentes Patronum a Domino meruerunt*. III. Eapte nocte iidem *Januarium in Marciano* (sive *Martiano*, ut in Bononiensib.)

ab-

absconderunt, h. e. temporaria sepultura donarunt. Haec tria, utpote, necessaria & eapte nocte gesta, ad vitalia Actorum pertinent, non vero ad *Appendicem*. Quae si, quia ab Jesuitico codice (olim a monachis transmontanis decurtato) ab sunt, *Appendix* vocari possit; jam quoties defectum codicis unius aliorum sexcentorum ope supplemus, tunc eas necessarias reparationes licebit in *Appendicem* conicere.

Haftenus injuria prior est: sequitur altera gravior. Nam quae haftenus dixi, utpote eadem nocte gesta, si noster Stiltingus simul cum Actis scripta dixisset, non morarer, quin ea sive *Appendicem*, sive quidquid mallet, inscriberet. Nunc vero ipse pluribus postea saeculis illa fuisse composita, quasi divinitus inspiratus, canit. Aut si id superna inspiratione vacat; certe sagacitatem Stiltingiani iudicii, per quod horas atq. momenta natalium clausulae de qua agitur [de Januarii scil. patronatu Neapolitano, ac sepultura] indagare valuit, numquam satis mirari, nisi ceu stupidus atq. attonitus, valeo. Nam §. VII. num. 102. post multa de Martyrum sepultura disputata, sic posuit: *Cum scriptor APPENDICIS* [perstat enim semper in *Appendice* appellanda, quam Actorum *Praecordia* nuncupare debuisset] *sit minoris auctoritatis, utpote qui CERTE NON ANTE ADULTVM SAECVLVM VI. & forte SEPTIMO aut OCTAVO illa scripsit*. Ac mirare scrupulosissimam hominis religionem, dum exploratissima quaeq. secernit ab iis, quae tamen mavult, nondum tamen plane inter liquido demonstrata ponit. Ergo de sexto adulto saeculo demonstrationes plusquam geometricas habet, ex quibus suum illud *CERTE* proficiscitur: at interim adhuc pulveri & radio invigilat, ut eam miseram *Appendicem* Octavi

saeculi anno nonagesimo nono factam demonstret. Saltem, per quae vestigia vir sagacissimus ingrediatur, dum haec indagine saeculorum tam feliciter expedit, ederet verbo uno, ut meliora tandem ediscamus artis criticae fundamenta ex hac una versicolorum trium quatuorve *Appendice*, sed tamen Stiltingianis animadversionibus illustrata atq. animata; & uti bono nostro intelligamus, ecqua in tribus versibus illis certa vestigia sexti saeculi, ecqua prope certa septimi, ecqua octavi animadverterit, si forte paria & ipsi ejus exemplo conari sub ejus disciplina possimus.

P A R S II.

Dubitationes duae: prima de Episcopo Januarii translate: altera de tempore scriptionis Actorum Bononiensium. Videri Acta quidem statim ab Ecclesiae pace, at ultimam de translationibus periocham sub S. Joanne I. fuisse scriptam. Alia quaedam: tum de eo quod Januarius domo Neapolitanus fuerit.

Sed jam jocularib. missis, de ea quam Stiltingus *Appendicem* vocat, rursus dico, eam ad praecordia ipsa Actorum pertinere, quatenus scil. Januarii patronatum Neapolitanum, itemq. sepulturam in Marciano continet. Ceterum ubi ad verba illa, *Postea vero quieto jam tempore &c.* (ubi de Translatione Neapolitana agitur) ventum, quia haec pluribus post martirium annis accidit; non difficile est credere, eam particulam aliquamdiu post Acta scriptam fuisse, tum scil. cum Translatio facta fuit; & sic nemo verabit eam vocari *Appendicem*, quippe quam constet, post Acta fuisse scriptam: de quo jam est dicendum.

Ac prima dubitatio de Episcopo translate est: altera, utrum tempore Translationis, an ante, condita Acta Bononiensia fuerint. Ad priorem quod attinet; S. Severus Episcopus, [qui Symmachi, & S. Am-

Ambrosii amicitia floruit] transtulisse Neapolim Januarium ab auctore Vitae ejusdem Severi memoratur, Verum hic auctor suspectae fidei est, ut qui eam vitam arcessitis ex Vraniana de S. Paulino epistola pennis exornaverit, & quidem totidem fere verbis: ut alia suspicionis capita taceam. Itaq. auctor hic ex toto Vitae contextu prodit, se pridianum scriptorem, ac facile XII. aut XIII. saeculi, quo tempore id homines satagebant, ut vitas macilentiores ex aliis opimioribus pinguefacerent, Scio Stiltingum §. VII. num. 105. pro Vitae hujus veracitate (h. e. pro Bollandistarum sodalium suorum ratis sententiis) tanquam pro aris focisque, dimicare. Laudo hanc semper-lenitatem in suos. Et equidem quantolibet pretio mercarer, Januarii translationem Severo tribui posse. Sed magis amica veritas. De his vide a me scripta ad Kalend. marm. to. 1. p. 257. & seq. & *Dissert. de SS. Episc. Neap.* pag. 238, 247. Nam cui bono actum agerem? Nisi vero S. Severus ideo creditus transtulisse, quia sive basilicam supra Januarii reliquias in Marciano fecit, sive quia translationem Neapolitanam aggressus, non perfecit, morte praeventus: de quo infra Adn. seq. Non ergo S. Severus exeuntis IV. saeculi Episcopus translator Januarii fuit, sed S. Joannes I. qui saec. V. ineunte sedit. Id diserte tradit in suo chronico Joan. Diaconus: non ita scripturus, si quidem Vita S. Severi antiquior se fuisset. Vide omnino tum Kalendarium nostrum marmoreum, tum de SS. Episcopis Neap. in citatis locis.

II. Dubitatio est de tempore scriptionis Actorum Bononiensium, & periochae ultimae, qua de Translatione agitur, Ad Aetna quod attinet, ea, ut alibi dixi, post Martyrium Graece scripta fuerunt, ac non multo post in gratiam Christianorum Latine loquentium Latio donata. Ve-

rum ubi postea sub S. Joanne I. (h. e. centesimo plus minus post horum passionem anno) translatae S. Januarii Reliquiae; tum demum adjecta periocha de Translatione tum Januarii tum Sociorum fuit. Atq. ea periocha incipit ab iis verbis, *Postea vero quieto jam tempore, ac desinit in ea verba, Festum... & Desiderium cives sui Beneventum tulerunt,*

Ad initium superioris Translationum narrationis quod attinet, ea in Bononiensi codice rectissime habet, quia post *Quieto jam tempore* scribitur singulo numero, *Venerabilis Episcopus* (nempe Joannes I. Neap.) *una cum plebe Dei Sancta* &c. At haec eadem particula depravata in Vaticanis cernitur in hunc modum: *Venerabiles Episcopi* (episcopos fort. Neapolitani Metropolitae suffraganeos intelligit) *una cum* &c. Ex quo, si calumniandi animus fuisset, poteram pag. 124. ad hunc locum ostendere, Vaticana scripta fuisse post decimum saeculum, quando Neapolitani Antistites in Metropolis erecti, poterant ad translationes convocare suffraganeos suos. At quia mihi ex Joan. Diaconi Praefatione persuasum est, Vaticana integro saeculo Jo: Diaconum antecessisse (de quo vide pag. 107. toto §. 3.) malo, transcriptorem Actor. hoc loco voluisse suo tempore se conformare, quo jam Neapolitani Pontifices in Metropolis erecti, in hujusmodi translationibus suffraganeos arcessebant.

Atq. idem esto iudicium de eo quod statim sequitur praeter fidem Actorum Bononiensium: *Vna cum omnibus ex genere beatiss. Mart. Januarii.* Haec etiam a descriptore adjecta videatur, exemplo Actorum incipientium *Ad gloriam*, in quibus eadem omnia leguntur his verbis: *Religiosi quique Pontifices singularum urbium Parthenopensis regionis,*

S E C T I O III.

De hoc quod Acta tam turpiter vitalibus deminuta Populo Neap. Stilingus obtulerit, gravis expostulatio.

AT enim proxime dictis Noster ita reponet: Quid mihi de populi Neap. commodis curae? cui illud in primis pro muneri ratione propositum, ut Acta omnium antiquissima promam. Quid autem iis antiquius, quae Martyres adhuc insepultos exhibent?

Nempe, si haec recte capio, hoc sibi vult Vir ornatissimus, Acta Antuerpiani Collegii eapte nocte, imo eopte articulo temporis fuisse composita, qui inter martyrum consummationem, interque securam eapte nocte sepulturam medius intercessit; atq. hinc nullam sepulturae mentionem ac patronatus factam. Video tolli a lectore cachinnum. Atqui ea procul dubio mens, is sensus Viro clariss. fuit, plane admirabilis, uti ex fine superioris Adn. intelligis.

Verum quid diu tricamur? Si quidem inter Martyrum excessum & sepulturam notabile spatium temporis intercessisset; age tunc Stilingo nostro largiemur, intermedio illo tempore Acta sua scripta jactanti. Nunc vero eapte nocte intempesta in Marciano *ABSCON-*

DI.

nis, una cum his qui erant ex pro-
sapia beati Januarii &c. Nam ea
litigia de S. Januarii genere viden-
tur citeriora saecula redole e. Ta-
men tum de τφ Venerabiles Episco-
pi, tum de (ex genere beat. Mart.
Januarii) si quis aliter maluerit
decernere, ac tueri ea ab ipso Vati-
canor. auctore profecta, equidem non
vetabo; praesertim cum pluribus ar-
gumentis adducar, uti credam Ja-
nuarii patronatum Neapolitanis non
alia de causa, quam quia suis civi-
bus, fuisse donatum. Idq. ex appen-
dicula illa ultima constat, quam,
utpote probae monetae, Bononiensium
olim fuisse partem non dubito: unde
Appendicem illam ex Bononiensibus
olim avulsam, in eadem postliminio
revocavi tum pag. 44.; tum etiam
92. In ea sic legitur: Sosium . . CI-
VES ejus Misenates tulerunt . . . Pu-
teolani quoq. Proculum . . Euticetem,
& Acutium CIVES XVI tulerunt . . .
Festum & Desiderium itidem CIVES
XVI Beneventum tulerunt. Ergo si
sex reliquorum corpora (junctim scil.

cum patronatu) Divina destinatio-
ne civibus data; etiam Januarii pa-
tronatus & Reliquiae Neapolitanis
utpote civibus assignatae fuerunt.

Atq. hoc unum argumentum mihi invictum videtur ad S. Januarii civilitatem Neapolitanam comprobendam: cetera quae Ant. Caracciolus congerit, non valde moror. Ceterum post millesimum Christi annum, a nullo dubitatum fuisse, quin S. Januarius domo Neapolitanus fuerit, arguunt plura illius aetatis Kalendaria, in primis Tutinianum a me editum in Dissertatione de SS. Episc. Neap. in quo Mense Septembri (apud me p. 316.) die XIX. ita notatur: *Januarii Neap. Episc. Mart.* Nam (uti Tutinus in univ. ad id Kalendariū in fine adnotavit: apud me pag. 321.) *Vox NEAP. dictioni EPIS. praeposita significat civem Neapolitanum, postposita significat Episcopum Neap. non autem civem: id quod exemplo S. Pomponii in eod. Kalendario probat.*

DITVM (17) fuisse Januarium h. e. subitaria sepultura donatum, tum Bononiensia, tum etiam Vaticana verbis iisdem docent. Quae cum aperta sint; quis non intelligit, omissionem patronatus & sepul-

(17) *De τῷ ABSCONDERVNT*, h. e. de subitaria Januarii sepultura eapte nocte peractā, deq. Basilica ibidem postea condita, antequam Lipsana Neapolim transveherentur. Haec omnia exemplo Actor. S. Saturnini Tolosani firmata.

En rursus Bononiensium verba profero, quae toties ante produxi, sed nondum pro dignitate explicueram. Noctu vero (eapte, inquit, nocte qua Christiani diversarum urbium custodiebant reliquias, ut supra, & ad rapiendos recens mactatos Martyres excubabant) cum unaquaeque plebs sollicitè suos sibi patronos rapere festinarent, Neapolitani beatum Januarium sibi patronum tollentes, a Domino meruerunt. Quem primo quidem in loco, qui appellatur Marciano absconderunt. (Haec prima Januarii temporaria sepultura) Postea vero quieto jam tempore... inde Neapolim transfulerunt, ut quam honorificentissime conderent.

Memini me tum pag. 40. Adn. 34. tum alibi istud in Marciano absconderunt, accepisse pro tumultuaria sepultura, quae per solam glebae injectionem perficiebatur. Sed nondum in simillimum planeq. germanum Actorum S. Saturnini Mart. Ep. Tolosani exemplum incideram: quod hic carptim adscribere non pigebit. Apud Ruinartum igitur pag. 131. num. V. de S. Saturnini tumulatione sic Acta incipiunt. Exanime corpus... usq. ad eum locum, tauro furente, perductum est, ubi fune disrumpa, TVMVLARIAM eo tempore meruit sepulturam.

Parumper hic resisto. Surius pro tumulariam correxit tumultuariam: ad sententiam quidem aptissime, quasi dixeris subitariam. Sed retinen-

dum puto tumulariam: quae vox (etsi alibi irreperita) notare videtur sepulturam nullo structili monumento peractam, sed tantum injecta gleba, atque insensibili elato terrae TVMVLO properatam. Adde quod, ne vel levia exstantis tumuli vestigia dignosci possent, scrobem pedibus, quantum licuit, compresserunt, ne qua sublata humus praerberet indicia corporis tumulati, uti mox innuitur.

Pergit autem narratio. Nam... Christianis... Sancti viri corpus humare metuentibus, duae tantum mulierculae... viris omnibus fortiores, & sui Sacerdotis exemplo credo ad tolerantiam passionis animatae, beati viri corpus ligneo feretro immisum, quam maxime in primo loco COACTIS apte scrobibus (h. e. compressis, ne quis terrae tumor suspicionem corporis humati praerberet) condiderunt: ut venerandas sibi sanctas reliquias non tam SEPELIRE, quam ABSCONDERE viderentur... Mansit aliquandiu sub vili caespite omnibus quidem inhonorum, sed honoratum a Deo Martyris corpus, donec S. Hilarius... de antecessoris sui obitu instructus & merito, effossā usq. ad ipsum sepulcrum ligneum (quod feretrum ante vocaverat) terrā, sanctas veritus commovere reliquias... basiliculam admodum parvulam... adjecit, ABSCONDENDO videl. Martyris corpus, ne... diriperent. Procedente dehinc tempore... S. Silvius, episcopatum supradictae urbis indeptus, pulcrā & speciosā basilicā... parans ad venerandi Mart. transferendas illuc reliquias, ante con summationem... recessit e sacculo. Post cuius obitum S. Exsuperius... basilicā, quam decessor suus fideliter in-

sepulturae non compositori Actorum tribuendam, sed monacho cuiuspiam quatuor aut quinque ab hinc saeculis, dum transcriberet, pigrescenti & somnolentia victo: nec quidquam causae fuisset, cur Stiltingus, vir tanti iudicii, ea potissimum Acta deligeret, eademq. Excellentiss. Civitati instar ingentis doni traderet, per quae Neapolitanis Patronatus Januarii Martyris, coaevus effuso sanguini (h. e. cruore adhuc calenti obsignatus) deperirer, Martyribus autem honor sepulturae decederet: quam sepulturam (saepissime non sine Divinae providentiae (18) miraculis feliciter inchoatam atq. perfectam) in

inchoaverat, instantissime consummavit, & feliciter dedicavit.

Atq. hanc totam **ABSCONDITI** (ut Acta loquuntur) Saturnini ac postea translati narrationem proderit cum pari Januarii nostri (*absconditi* primo, mox & translati Neapolim) facto comparare. Nam sicuti Saturninus a duabus feminis primum in scrobe effossus compositus, & ingesta humo tumulatus fuit, idq. totum *Abscondi* dictum; ita & de Januario scribitur, *Quem primo quidem (Neapolitani) in loco qui appellatur Marciano ABSCONDERUNT*, h. e. tumularunt. Ac fort. ne *feretrum* quidem sive locus aliquis opere subitario factus, sicuti in S. Saturnino, ita in Januario abscondendo defuit. Mox sicuti S. Hilarius veritus decessoris sui loco movere corpus, satis habuit sacro corpori *basiliculam admodum parvulam* imponere; ita & supra corpus Januarii simile quidpiam factum videtur. Nisi quod Sanctus quidem Hilarius *basiliculam parvulam* . . . ad *abscondendum* scil. (ut Acta loquuntur) Saturninum, ne ossa inquietarentur, fecit: at Neapolitani in Marciano (ut Acta loquuntur) postea *dignam beati Martyris basilicam condiderunt*, Non *basiliculam parvulam*, ait, sed *dignam B. Mart. basilicam*. Quis vero scit, an non haec Basilica opus S. Severi fuerit? Vnde hujus rei fama impulsus Vitae S. Severi auctor, Januarii translationem Neapolitanam

(quae ab Joanne I. facta) in S. Severum transfudit.

Postremo sicuti S. Silvius decessoris sui reliquias in urbem translaturus, ingentem basilicam inchoavit: quam deinde S. Exsuperius perfecit, eoq. S. Martyris pignora transtulit; ita & S. Joannes noster Exsuperio aequalis in Basilicam Neapolitanam (sive a se, sive fort. a S. Severo factam: ex quo error de translatione Severo tributa oriri potuit) Lipsana Januarii nostri transtulit.

Habes Januarii tumulationem collatam cum pari tumulatione S. Saturnini, & utramq. *Abscondendi* verbo expressam, & quae postea secuta, in eundem modum omnia. Sed & illa de *Cyphio* Senatore Beneventano narratio, quae Actis Januarii Vaticanis in omnibus scriptis exemplaribus adtexitur (bonae notae narratio, sed haud dubie posterior narratione Translationis Neapolitanae S. Januarii) *Abscondendi* verbum pro temporaria sepultura SS. Festi & Desiderii usurpat. Quam dixi de *Cyphio* historiolum habes in Collectione Ms. Chioccarelli, quam inde erutam edidit Falconius pag. CXXXIII.

(18) Dies me deficiat, si percensere aggrediar Divina prodigia, per quae SS. Martyres honorum sepulturae compotes fierent: usque adeo his Acta passionum legitimarum scaterent. In Actis pulcherrimis SS. Theodoti & VII. Virginum, (quae ex Pa-

pebre

in Aëtis omitti semper nefas ; apud Christianos potissimum habebatur : de quo sup. Adn. 15. dictum . Ea scil. dum Aëta perniciofa Noster inferret , tunc quidem Populo Neapolitano (nec opinans tamen) dixisse visus : Ista tecum habeto , Popule mi , & morere .

Ac mihi sane videor nimium incaluisse . Tamen qui secus possem , cum tam abnormi consilio (ne quid gravius dicam) usum virum optimum animadverterem ? Voluit Aëta Bononiensia , quantum quidem ipse potuit , perdere atque pessumdare . Nihil , fat scio , profecit . Verum age : Neapolitanis , quibus jam quintum decimum hunc annum Aëta Bononiensia se se probaverant , nunc illa deperant , quandoquidem ita Noster pro imperio voluit . Solabatur nos saltem illud , quod nobis Vaticana (in quibus Bononiensia verbis totidem , etsi scoriae immixta , insunt) relinquebantur . Et tamen in his quoque Aëtis vir optimus (etsi idem in Aëta antiqua saevissimus) nescio quae parum sibi visa convenientia reperit , per quae horum quoque fides concideret . Tametsi statim postea , ne ad Bononiensia relabi cogeretur , cum Vaticanis quidem in gratiam rediit , verum ita depactus , dum ne Aëta illa ex Vaticano codice peterentur , verum ex nescio quo Belgico Antuerpiano aut Rubeae Vallis Ms. in quo codice eadem iisdemque verbis Aëta sunt , sed duobus extremis capitibus tamquam ambobus pedibus detruncata . Haec una ad caelum extollit ; ea sola valere ad fidem faciendam jubet . Cui bono ? Ob hoc ipsum , inquit , quod mutila sunt . Sunt enim pulchre mutila , quia commentitio isto (quatenus cum ipsa Passione Martyris orto) patronatu carent . Nam eum patronatum alibi serius translato Neapolim corpore Stiltingus exortum , non uno sui libri loco putat : alibi negotium sexti aut potius septimi sive octavi saeculi fuisse auguratur : postremo ultimis (19) curis ab aliquot retro saeculis coepisse ait . Ac parum abest quin heri aut nudius tertius ortum decernat .

Ac

pebrochii die XVIII. Maii Ruinarus affert) vide p. 343. a num. XVI. ad XIX. ac rursus a num. XXXII. ad XXXV. Sunt ibi certe dignissima quae cupide cognoscantur , maxime cum sint ab quodam Nilo viro graviss. ac teste oculato scripta .

Videatur apud eumd. Ruinar. celeberrima S. Vincentii Passio , quae est illa ipsa , quam S. Augustinus quatuor sermonibus populo exposuit . In ea vide num. X. XI. XII. quam miris modis Deus praefidis Daciani conatus eluserit , id agentis , ne S. Diaconus sepulturam consequeretur . Ve-

rum ineptissimus fuerim , si talibus nusquam non obviis immeror .

(19) Ea loca , in quibus sive *sexti adulti saeculi* , sive septimi aut octavi antiquitatem patronatui S. Januarii tribuit , jam supra Adn. 16. pag. 154. col. 1. expendimus . Nunc pauca ex Stiltingi curis ultimis haurio . Quid enim aeque ultimum in opere Stiltingiano ac Dedicatio Excellentiss. Civitati scripta ? Atqui in media illa Dedicatione (in qua omnia in majus extolli potius quam attenuari solent) ita posuit prope finem : *Interea Sanctum , cu-*
jus

Ac pulchre Tu quidem, Vir optime, modo quae dicis, ex vero afferas. Sed age, verum esto: tamen est ne istud, quod facis, Excellentissimam Civitatem Neap. (cui scil. librum dedicasti, ac verbis magnificis ornasti munus) velle benefactis tuis demerere? An est potius Populum fidelissimum universum incitare in furorem? Parum, inquit, hoc refert, modo Acta proferre de meo quiverim, quae vel momento uno (si quidem Superis placet) tum Bononien-sium, tum etiam Vaticanorum vetustatem superent. Hoc enim pulchrum, hoc gloriosum est, posse antiquiora de suo dare, quamvis haec eadem Martyres sepulturâ e vestigio consecutâ, clientes vero Patronis, a Deo statim a fuso sanguine assignatis, spolient. Atqui haec quidem Stiltingum ornatissimum dices nusquam verbis docuisse. Quid refert; si ea factò asseruit firmavitque, sibiq. in eo factò placuit, in eoq. suam nobis industriam venditavit?

A C T I O III.

De Patrocinii S. Januarii indicis, nescio quâ intempestivâ religione a Stiltingo Clariss. debilitatis, expositulatio lenior.

HAtenus mihi videor pro Patronaru beatis. Martyris Januarii, quem idem Athleta suo adhuc fervente cruore nobis signatum reliquit, ita pugnasse, ut prope excanduerim. Nunc videbar etiam de experto ejusdem Martyris Patrocinio paullum irasciturus, si quidem verba Stiltingiana, mihi ab juvene excerptore allata, id in sua *συνηξα* sonarent, quod nuda & solitaria innuunt. Nam num. 164. sic legitur: *Cum in illis (relationibus) PROTECTIO SANCTI (Januarii) TAM MANIFESTIS INDICIIS NON OSTENDATUR, ab illis brevitatis gratia abstineo.* Verum universa re ab eodem excerptore postea perspecta, satis *ἀποδοξας* probare se Noster visus fuit. Nam ante quidem supra scripta verba, produxerat aliquot ex aevi citimi monumentis miracula, ex quibus Patrocinium Januarii colligeretur: sub haec autem fatetur *Neapolitanos pie & merito credere, se patrocinio S. Januarii non semel (malis) liberatos: tum addit, alia plura se potuisse afferre, sed ejusmodi esse, ex quibus manifesta indicia Patrocinii non enitescant, eoque se hisce aliis superfedere. Recte sane. Verum non ante manum de tabula, quam scrupuli quidam lectoribus, simulque viro egregio Stiltingo evellantur.*

Ante omnia Patronatum cum Patrocinio a quoquam confundi veto. Ac nolo hîc equidem, ut eruditionis auram captem, ab Romano usque jure exordiri, ac docere quanam apud Romanos inter
patro-
jus A MULTIS SAECVLIS Civitas vestra potenti gaudet patrocinio, magna religione pietateq. colitis &c. ubi illud Multis saeculis non aliud valet quam Aliquot saeculis. Sic enim vulgo loqui solemus.

patronos & clientes officia invicem intercesserint. Haec non moror: imo malo ad rem nostram accomodatius breviusque cum Scholasticis ita distinguere, ut Patronatus *in actu signato*, ut ajunt, Patrocinium *in actu exercito* concipiatur. Haec satis intelligentibus.

Jam vero Patrocinium nulla ex re luculentius, quam ex miraculis, Patrono deprecante ad clientes juvandos patratis, dignoscitur. Horum quidem non pauca Stiltingus noster attulit: at non pauca omisit (20) distulitve, taedio ne copiae affectus, an quia in aestimandis

X

mira-

(20) PARS I. De miraculis a Stiltingo aut omissis aut alio remissis.

Non pauca miracula ac forsitan meliora Noster omisit duabus de causis. Prior illa fuit quod non videtur ab eo lecta illa omnium abolutissima & vetustissima SS. Januarii & Agrippini miraculorum collectio, cujus apographum ex cod. antiquissimo descriptum penes me est: quam quidem *συγγραφή* simul cum aliis egregiis monumentis anno 1753. [in Dissertat. de SS. Episcopis Neap. a pag. 336. ac porro] publica luce donavi; ejusq. Collectionis partem priorem antiquiori incerto Auctori, posteriolem vero Petro Subdiacono, illustri detimi saeculi Scriptori, adserui: de quo ibi a pag. 330. satis luculenter lectorem edocui. Qui vero factum, ut meum illud satis densum volumen de SS. Episc. Neap. (quod pro certo habeo ad Bollandi socios pervenisse) oculos optimi Stiltingi effugerit, aut effugisse credi ubiq. voluerit, haud satis intelligo.

Altera causa illa est, quod quaedam miraculorum, quae Januario communia cum Agrippino fuerunt, ea Stiltingus sive in totum, sive ex parte in diem IX. Novemb. (qui S. Agrippino dicatus est) distulit, sive verius laborem sive totum, sive partem posteris suis Bollandistis delegavit. Nec enim, opinor, sperare potuit, sese ad diem IX. Novembris pertrahendum facile perventurum, binisq. (quod inter *admiranda* numerabatur) ludis saecularibus interfuturum. Verum

an non satius fuerat cito dare, quia id vulgo homines pro eo quod est *bis dare* interpretantur?

PARS II. De miraculo Urbis a Saracenis liberatae incommode dilato.

Ac sane eminet inter eas dilatas narrationes longissimum illud de Saracenorum Africanorum terribili incursione miraculum, (quod in mea Dissert. de SS. Episc. Neap. pag. 350. incipit: *His ita hilariter de praeiis temporibus praelibatis &c.*) characteribus temporum personarumque munitum, decimo saeculo perperatum. At quia in iis temporum characteribus quaedam occurrunt, quae difficultatem creant (quae equidem in citata Dissert. de SS. Episc. Neap. pag. 334. Adn. 3. aegre discutiebam) ob eam, opinor, causam eum laborem in S. Agrippini de eam cautus distulit, h. e. sodalibus suis post centum annos secuturis Noster delegavit, quasi ita secum reputans: ipsi viderint: nam ego interim silentii, quo nihil tutius, pallio tectus, fallo per posticum clientes.

Atque ego ab his omissionibus Stiltingi praestantissimi criminandis quam longissime abhorreo: praesertim qui miracula ab eo narrata nec legerim, nec ab alio legente auscultarim. Tamen is, qui tot annos sustinuit nostram sui S. Januarii expectationem, miracula illa vetera poterat copiosiora (nam accuratiora debuisse, nemo dubitat) nobis dare.

PARS III. De tempore Saracenicae invasionis, ejusq. chronicis notis.

Jamq.

miraculis miserandum in modum scrupulis angitur & affligatur, alii viderint. Sed avellat quaeso radicitus scrupulos molestos istos vir clarissimus; nec enim nunc de aliquo Servo Dei in Beatorum numerum referendo agitur (in quo negotio jure ac merito nulla satis cautio visa Ecclesiae Rom. fuit) ut propterea ad regulas rigidissimas illas, quas accuratissimum Benedicti XIV. opus de Consecratione Sanctorum complectitur, sint exigenda miracula Januarii: quem ceteroqui quindecim jam saeculorum praescriptio SS. Martyribus annumeravit. Atque in his quidem veteris aevi miraculis hoc satis antiquis Episcopis erat, si *Experta miracula* viderentur. Quaeenam *Experta* dicerentur, imus (21) margo docebit. Ea ubi *Experta* esse constabat, in Ecclesiis publice praelegebantur, & eorum scripti libelli privatim lectitandi circumferebantur. Haec de miraculis.

Jamq. hanc Adnot. abolveram, cum ecce venit in mentem in extremâ Adnotatione tertia (quae exstat in Dissert. de SS. Episc. Neap. p. 334.) haud pauca esse immutanda. Ibi dixeram, videri ejus miraculi narrationem diu post rem gestam fuisse conscriptam, & alia quae-piam ad finem usq. Adnotationis scripseram, quae nunc revoco, meliora doctus. Sic habeto Saracenica isthaec irruptio non in annum circiter 961. conferenda cum nostris scriptoribus est, verum in quinquennium illud, quod inter annum 931. & 936. intercessit. In quinquennium enim illud conveniunt principatus *Romani* *Lacapani* (a quo primae in imperio partes usurpatae fuerant) & *Constantini* *Porphyrogenetae* (cujus re vera jus imperii erat) nec non pontificatus Joannis XI (qui tamen scriptori hujus miraculi & aliis duodecim dicitur) adhaec episcopatus Athanasii III. & ducatus Joannis illius, qui Gregorio successit: qui temporum characteres a scriptore miraculi hujus notantur. Illud autem aegre est, quod in Vbaldi chronico Ducum Neap. (quod Cl. Canonicus Franc. Pratillus ex Tauriano Ms. in lucem protulit) in Joanne Duce ne verbum quidem unum hujus tam horrendae Saracenorum impressionis reperio, nisi quod

Nec principio quaedam de Saracenis has regiones infestantibus notet. At Vbaldi silentium nulli mirandum, quia hic (uti constat ex pag. 51.) ultima ista chronici sui ex libro mortuali eruit, in quo non necesse fuit casus omnes scriptos reperiri, praesertim si ex libro illo membranac in alios usus avulsae ante Vbaldum fuissent: quod saepe fastitatum, scio. Verum haec quae ad notas chronologicas tam miraculi hujus, quam aliorum duorum sub Athanasio III. Episcopo monumentorum pertinent, jam diu illustraverat vir eruditione & ingenio magno praeditus, chronologiae vero rei diplomaticae studiosiss. Alexander Calestus, eamq. descriptionem me monente, in publicum brevi producet.

(21) *Quid antiquitas vocaverit EXPERTA MIRACULA: Eorum Regesta, sive Publica monumenta in Ecclesia Tabularia custodita.*

In Dissertationis de SS. Episcopis Neap. Appendice libellos duos Miraculorum ex Cod. Corsiniano per antiquo erutos edidi, sicuti & Vitam ac Translationem S. Athanasii indidem puriores & pleniores effeci: de quo dixi Adn. superiore Par. III. Ibi ergo in fine Miraculi I. pag. 338. Nota 14. scribitur: *Neq. memini EXPERTA (miracula) arbitre-*

Nec tamen ex his tantum *indicia* Patrocinii *manifesta* Noster colligere debuit, sed magis etiam ex beneficiis, quas *Gratias* vulgo vocant, cujusmodi sunt sanationes, liberationes a malis tum publicae, tum etiam privatae. Nec operoso ad haec auxilia Patroni benemerentissimi aestimanda opus erat, aut nunc est opus examine. Quid enim? Vbi in periculis, in rebus asperis, implorato Januarii suffragio (sive voto suscepto, sive non suscepto) praesentem ejus opem Ordo Populusque Neapolitanus expertus fuerit: hoc, inquam, ubi millies accidit, quis dubitaverit ea esse idonea *indicia* Patrocinii? An hoc etiam opus esse Noster contendet, uti opis latae testimoniationes Antuerpiam usque ad Bollandianum tribunal transmittantur, nec nisi ubi illae post diuturnum ibi examen disceptatae ultro citroque fuerint, admittantur aut rejiciantur?

Atque hinc Auctor noster egregius fortassis objecerit, etiam non interpellato Januario idem fuisse forsitan eventurum. Respondeo primum, tanto majus fore beneficium, si sit ultro a Deo, deprecante Patrono, aut ejus intuitu oblatum. Verum quid diutius litigamus? Ab ingenti, repentino, praesentique periculo (sive suffragio Patroni implorato, sive minus) ubi nos liberari senserimus, possumus ne totum non suffragationibus Patroni acceptum referre? Quis non Angeli sui Tutoris auxilio (etiam non invocati) liberationes a periculis mille praesentibus, malisque inevitabilibus imputat? atque ita agens non pie, non prudenter, & grate erga vigilem sui custodem agit? Ad ultimum (ne Te, Stiltinge optime, diutius in his discerpant & enecent scrupuli) fac me sic interpretando paullo crassius atque laxius agere. Quid tum vero postea? Ecquodnam vero superstitionis inde periculum, aut vero anilis credulitatis existet?

Ad summam licuit quidem semperque licebit Stiltingo viro optimo *Brevitatis causa* (sic enim causatur) eas narratiunculas, quas praeterire se num. 164. voluisse dixit, impune omittere. Quis hoc vetaret? Verum in incerta *indicia* Patrocinii totam causam suae omissionis conferre, id minime licuit. Nam ita causando parum aequus Patrocinio Beatiss. Martyris (cujus Patrocinii a nobis festum anniversarium cum celebri supplicatione agitur, non sine Capitis Martyris, & Cruoris mox liquefcentis oppositu) imo & parum aequus Religioni Divinae fuit, quippe quae nos ad opem Sanctorum implorandam hortatur, negatque Sanctos in caelo nostrarum miseriarum fusarum-

X 2

que

tremini posuisse. Ibi notavi, *Expertus* intelligi, quae testimoniationibus idoneis munita in regestis miraculorum in Chartophylacio Ecclesiae servatis visebantur. Quod & pag. 401. ex verbis illis vitae Athanasii ultimis, *Apud ejus Ecclesiam scriptum inveniet*,

intelligitur, ut ibi Notâ 70. observavi. Quae modo dixi, *Miraculorum regesta*, ea in *Miraculo I. Albini* (pag. 338^a) *Publica monumenta* vocantur. Nolo de his plura addere, quae compluribus distae Dissertationis locis prostant.

que ad eos precum immemores, *secutum agere aevum*: quod impius ille Epicureus de diis suis somniabat.

DENUNTIATIONIS CONCLUSIO.

HAbes haftenus; lector ingenue, Denuntiationis mei de Stiltingianis iudicii partem illam, quae proprie ad S. Martyrem Januarium pertinet: in quibus lenior aliquanto in me Cl. Auctor invalit, imitatus, puto, Martyris mansuetudinem. At plura adhuc alia restarent, & ea maxime, in quibus efferatior in me furit, meque aperte pluries (honor sit auribus sentientium) me, inquam, pluries damnat INEPTIAE. Ea circa Stephaniae Castriq. Lucullani (22) situm, circa sedis Episcopalis (Graecorum scil. simulque Latinorum Episcoporum; uti credere ipse jubet) Neapoli duplicitatem versantur, & si qua sunt praeterea talia, quae prorsus ἀπροσδιόριστα, nec ad historiam Martyris pertinentia, per fas atque nefas, non alia de causa, nisi ut indulgeat infidis monitoribus a se recens Romae Neapoliq. contractis, & uti me stirpitus eradicet, in suum Commentarium infarfit. Ac de his nolo cum Cl. Stiltingo funem contentiosum ducere. Nec de his ipsis juvenis amicus, qui haftenus in mei gratiam Stiltingiana quaedam Excerpta contexuit, ultra laborare sustinuit, ut qui praefraete affirmaret, eos, qui in his capitibus (& si qua forte sunt horum similia) a me edita legere (tum scil. in Calendario Marmoreo, tum in Dissert. de Cathedrali unica, tum postremo in Dissert. de SS. Episc. Neap.) eademque cum Stiltingianis conferre, seposito partium studio, volent, non posse non mihi quamvis tacenti assentiri; imo non posse non mecum una stomachari saeculo isti nequissimo, quo litigari de rebus liquidissimis necesse sit.

Ad me vero quod attinet, etsi probris a Cl. Bollandista saepissime vellicatus, & elogio INEPTIAE (uti narrant) totis chartis ornatus; tamen grates ingentes ago. Sed homo Religiosus viderit, ne cum aliis acturus, sese irae permittat, inque ejusmodi convicia se praecipitem agat: quod certe parum beatissimi Loyolae discipulo convenit. Viderit quoque, moneo, ne ad eum scriptitantibus, & male concocta συζητήματα missitantibus sese regendum tradat; se tandem nulli, praeter quam sibi uni, si sapit, regendum permittat.

COM.

(22) De Stephaniae situ videatur pag. 199. ad 227. pertinet. Quod si Dissertatio *De Cathedrali unica* in Anteloquio a pag. IV. ad XXIII. quis adversus tam luculenter demonstrata adhuc Stiltingianis delectari volet, fruatur, per me licebit, per vicaciā suā.

DENUNTIATIONIS FINIS.

165

COMMENTITIAE DVPLIICITATIS NEAPOLITANAE SEDIS EPISCOPALIS

TER IN IVDICIO PRAEDAMNATAE

CAVSA NVNC QVARTVM

IN FORVM REDVCTA

P R O O E M I V M

§. I. De superioris opusculi causa .

SVperiolem libellum duabus maxime de causis a me , quamvis invito , oblatum iudicibus habes : primum ut Actis S. Januarii Bononiensibus in statas controversia periclitantibus auxiliarer : deinde ut ejusdem Martyris Patronatus Neapolitano , jam tum adhuc calente Hieromartyris sanguine divinitus obsignato , & tamen in iudicium adducto succurrerem . Summa fide defunctus utroque labore fui . In priore controversia Bononiensia Acta ipsa in forum produxi : quae quanto plus simplicitatis ad agendum attulerunt , tanto majore vi ac robore perorata causa , iudices perculerunt . In altera vero ita lis disceptata fuit , ut Denuntiatione (1) prius rite a praecone facta , citatisq. ac productis testibus oculatis & consentientibus binis (nim. Actis Bononiensibus , itemque Vaticanis : in quorum penultimo capite vix dum effuso & adhuc ferventi cruore Martyris , a Deo Opt. Max. ejus sacrae Reliquiae una cum Patronatu indultae Neapolitanis dicuntur) accedente etiam Johannis Diac. testimonio , & monumentis pluribus aliis , gravis adversarii (Actorum nescio quorum ex Belgico S. J. Collegio erutorum de Patronatu silentium obtinentis) reclusi clamores fuere ; ut mirandum non sit , si pro patronatu passioni coarctato pronuntiatum unanimi iudicum suffragio fuerit .

Atq. equidem eo alacrius in me hunc laborem susceperam , quod non nisi in Italia , atque adeo in totius Christiani nominis centro id est ROMAE , decidenda fuisse lis videbatur . Nam Transalpina diastemia ad id inepta : in quibus Acta Bononiensia vix fando audita : Antwerpianum vero tribunal , etsi olim intemeratae fidei , at in hac certe causa flagrare suspicionem coepit . Nec enim Bollandianis Sociis (ceteroqui viris egregiis) in hac lite , utpote correis , competere sententiae latio potest . Ergo uti dixi , in ipso orbis Christiani vertice agenda causa fuit . Stiltingus clamore & scripto , quanta maxima vehementia potuit , causam oravit peroravitque . Ego infantiae meae conscius , Partem ipsam b. e. Acta Bononiensia , quamvis eloquentiae nescia , & nudata advocatorum praesidiis pro se locutura produxi . Sententia di-

(1) Eam Denuntiationem habes supra pag. 131 . ac porro .

dicta ex Edicti formula fuit : Vti possidetis , ita & possideatis (2).

§. II. Quid opus altera hac scriptiuncula fuerit ,

Ergo geminâ jam operâ superiore defunctus (una pro legitimis Bononiensium Actorum natalibus , altera pro Januarii patronatu , ejusdem passioni coaevæ) subdlexeram de tabula manum ; cum ecce nostri homines clamitant , superesse adhuc celebrium controversiarum trigam , quas etsi nihil ad Januarium pertinentes , jamq. diu consopitas , nunc demum a Cl. Stiltingo suscitatas narrant , neq. id alia de causa quam ad inquietandam canitiem meam . Harum controversiarum una est de situ veteris Stephaniae , altera de positu Castrî Lucullani , tertia de Sedis Episcopalis Neapolitanae duplicitate . Ac sane qui meas ante exercitas velitationes , simulq. me & Cl. Stiltingum norunt , statim animadvertent , voluisse Cl. Adversarium in recentium amicorum (quos in Italico itinere Romae Neapoliq. contraxit) gratiam veteres pugnas jam diu sopitas redintegrare . Verum de his parum humane factis praestabit seorsum (3) & clanculum expostulare , quam lectores nihil tale curantes querelis obtundere .

Ergo

(2) Nulli enim dubium fuit , quin ab VIII. saltem ineunte saeculo (quo Beda suum Martyrologium condidit) legitima compertae sinceritatis possessiq. Actis Bononiensibus constet ; quia ex Beda & mox secutis Martyrologiis sola ex omnibus Actis Bononiensia sibi sinceritatis testimonium apertissimum arrogant , cum interim alia Acta posteriora notis manifestis videas iniusta a viris horum experientissimis comperta fuerint .

Atq. ultimus nobilium Martyrologorum Vsuardus habetur : nisi quod hic quae a Beda , Rabano , Adone copiose de Januario & Soc. excerpta reperit , ea in pauca contraxit , sed ita ut eos secutum sese profiteatur . Cum autem Vsuardum Romana Ecclesia , totusq. Occidens adoptaverit ; vides hinc Occidentis Ecclesias pro Bononiensib. Actis semper militasse , cetera vero Januarii & Socior. Acta sprevisse . Adhaec postquam Romanum Mrologium , importatis pluribus Caelicolis , curâ Baronii & aliorum auctum & reformatum fuit ; tamen eadem omnia circa hos Martyres , quae antea ex Vsuardo Romanum Mrologium contraxerat , retinuit retinetque . De quibus

vide quae supra (etiam allato doctissimi Bollandistae Sollerii judicio) disputavimus pag. 134. Sect. 2. Vides hinc Bononiensibus solis constare perpetuam sinceritatis possessionem .

(3) De novorum , a S. Januarii causa alienorum , cum Cl. Stiltingo certaminum fonte & origine prima .

Qui in Basilicarum Romae Capitulis Beneficiatorum ordo vocatur , infraq. Canonicos est , is alibi Mansionariorum , alibi aliter : at in Metropolitanae Eccles. Neapolitanae Capitulo Ordo Hebdomadarios dicitur . Nomina quidem pro locorum diversitate variant , par autem ubiq. conditio , cum infra Canonicos , eorumq. ministri sint .

Inter hos Cathedralis Ecclesiae Neap. Hebdomadarios , interq. Collegiatae S. Joannis Majoris Canonicos olim causa quaedam circa Exsequiarum jura Romae anno 1738. agitata fuerat non sine prospero Hebdomadariosum successu .

Mox annis ferme XII. interjectis , Hebdomadarii audaciores ea victoriâ facti , contra Canonicos Metropolitanos ipsos arma verterunt , his sese propemodum exaequaturi . Pluribus non tene-

tenebo lectorem ; quia Neapolitanis res notissimas recantarem , eadem vero exteris parum tanguit . Causa ergo Romae quantia maxima contentione acta fuit , dum non tantum forenses caufidici , sed & antiquitatum cognitione imbuti deglubendis Hebdomadariis inhiarent , maria & montes eorum simplicitati pollicentes . Quid quaeris ? Alius alia ~~ovis~~ male concepta somniat , specie quidem quasi Hebdomadarios suis Canonicis pares effecturi , re autem vera Hebdomadarios loculos emuncturi .

Inter cetera statuebant Neapoli sedes duas episcopales fuisse , Latinorum scil. Graecorumq. Pontificum : adhaec Cathedralis duas , Graecam unam ubi nunc S. Restituta dicitur , alteram Latinam in hodiernae Cathedralis Cruce : jam vero hodiernos Metropolitanos Canonicos Graecorum , Hebdomadarios vero Latinorum Canonicorum successores esse , & horum similia . Ita per plures annos perque varios litium amfractus , post excussos utriq. parti sacculos , Hebdomadarii ad ultimum causa ceciderunt : spe tamen sese restituendi excidere numquam .

Aque inter has litium ambages a me , invito quamvis & diu reluctante , expressit collegarum necessitas , ut operosissimum illud volumen (quod inscribitur : Dissertatio historica de Cathedralis Ecclesiae Neap. semper unice variis diverso tempore vicibus) elucubrarem : ex quo labore sicuti grata in me Neapolitanorum studia , ob patrias tot antiquitates tunc primum evolutas emicuerunt , ita nihil emolumenti in me redundavit praeter turbulentorum hominum odia & professas inimicitias .

Jam vero his omisissis , ad actum ultimum fabulae venio . Nam cum Cl. Stiltingus uti S. Januarii M. notitias in loco & coram exciperet , aliquamdiu Neapoli , Romae in itu redituq. plusculum substitisset , ecce tibi utrobique a litteratis aliquot viris , haud aequis

Mazochio , Belga clarissimus circumfideatur , ac non tantum de rebus ad Januarium pertinentibus , verum & de aliis plerisque capitibus (nim. de duplicitate sedis Episcopalis , deq. Cathedrali duplici , & Stephaniae situ) longe alia a Mazochianis & a veritate edocetur : accusato interim Mazochio , quod patrias origines pervertisset , atq. a Papebrochio viro summo circa Neap. sedis Episcopalis duplicitatem discessionem fecisset . Proh ! crimen inextinguibile ! Credo etiam non defuisse qui me tamquam hostem Jesuitici nominis traducerent : me , inquam , qui sicuti in aliquot sacrae doctrinae capitibus ab iis diversus abeo , ita nullas unquam inimicitias cum quoquam Jesuitarum gessi : interim tam clari instituti , hoc jam tertio saeculo florecentis , ubique admirator atque laudator .

Verum isthaec mitto . Interim hoc certum est : primum a Cl. Stiltingo , quamdiu Neapoli mansit , vitatum fuisse Mazochium , quem jam rumor erat in origines patrias otii aliquid impendisse , deq. S. Januario non pauca , de Neapolitana vero Ecclesia plurima conscripsisse . Deinde illud quoque certissimum , & nostrorum hominum risu exceptum fuit , nempe exeunte anno superiore , ubi Stiltingianus de S. Januario Commentarius (in formam brevioris , quam Quartum vocant , redactus , ad situm scil. nostram citius explendam) Neapolim praecucurrit , venalisq. prostitit ; nullos mortalium ejus libri emaciores fuisse prae Cathedralis Ecclesiae Hebdomadariis : quos sicuti viros piissimos cantasq. peritissimos esse , certissimum est , ita nunquam libros empturisse auditum fuit . Quae putas aliud de causa Nostros hosce Stiltingi Commentarium emptum ivisse , seq. tam avidos ejus vix expositi praestitisse , nisi quia jam iis antea fides oppignata fuerat , eo libro tenebras omnes , quae fraudi causae suae ante fuerant , protinus discus-

Ergo amicis nova illa tria instare certamina nuntiantibus respondi, eademq. omnibus haec lecturis respondeo, haud dubium Stephaniae situm in mea Dissertatione de Cathedrali Neap. unica fuisse latissime certissimeq. demonstratum, & quidem ab initio operis usq. ad pag. 88. Quod siquem tam premissa tractatio a legendo absterreat, is legat saltem in Anteloquio a pag. IV. ad XVI. argumentationem illam ἀποδύκτικὴν talem, quae nec certitudine nec evidentia ulli demonstrationi geometricae concesserit: qua efficitur, ibi olim Basilicam Stephaniam stetisse, ubi nunc Ecclesia S. Restitutae dicitur, ac semper a viris doctissimis pro vetere Cathedrali Neap. habita fuit. Is liber, quo haec ad oculum demonstrantur, Neapoli omnibus prostat, idemq. dicitur per Italiam & extra vagatus. Ejusdem argumentationis apodicticae epitomen Clarijs. Jesuita P. Zacharias suo Volumini VI. Historiae litter. Ital. pag. 549. seq. inseruit, ratamq. habuit, imo & ultro laudibus (4) exornavit. Haec de Stephaniae situ.

Jam vero in Appendice ejusdem Dissertationis de Cathedrali unica pag. 199. exstat amplissima de Insula Salvatoris, & Castro Lucullanino Diatriba. Quid nunc eadem hic recoquere est opus ex eo tantum, quod, ut audio, nonnulla ejus Diatribae reprehenderit Cl. Bollandista? Qui recte de his judicare volet, mea cum Stiltingianis conferat: donec vero utraq. comparaverit, comprimat tantisper assensionem, censeo.

At multo gravior mea illa quondam Disceptatio fuit De Cathedrali Ecclesia Neap. VNICA: cujus olim gratia anno 1751. spissum volumen edidi, CAROLO AVGVSTISSIMO REGI NOSTRO dicatum: quod opus modo laudatus P. Zacharias supra meritum extulit, tanto is profecto benevolentior, quo nullo id prorsus rogatu fecit. Atq. eo volumine non tantum ὑλικῶς (materialiter) sumpta Cathedralis unica demonstratur (quae quidem in hodierna S. Restituta stetit, uti supra admonui) verum & εἰδικῶς (formaliter) accepta, ita ut unus Episcopus, unum Episcopi synedrium, sive presbyterium (hodie Capitulum) fuerit. Ac de hac formali unitate, quae longe majoris momenti est jam videndum.

§. III. Stiltingiana pro duplicitatae sedis Episcopalis Neapolitanae molimina cur tantum repetita alibi a me dictorum editione retundere visum fuerit.

Nullius rei causa Cl. Stiltingus mihi succensuit gravius, quam quod a doctissimo Dan. Papebrochio (quem ceteroqui eximio ingenio multaque eru-

scussum iri, seq. statim restitutionem in integrum consecuturos? Habes totius alterius hujus meae cum Cl. Stiltingo concertationis haud inutilem ἀποπαρασκευασίαν.

(4) Is, quem dixi, praestantiss. ingenii Pater Zacharias S. J. Severiss. Ducis Mutinae Bibliothecarius, cum dicto loco a p. 549. ad 561. meae

Dissert. de Cathedrali Neap. unica epitomen luculentissimam a se dedit, eamq. epitomen Dissertatione mea illa carentibus & has tamen Vindicias lecturis valde profuturam crediderim; statui in calce libri totum id Viri Cl. Compendium lectori dare; simul in grati erga Scriptorem celeberrimum animi mei testimonium.

eruditione praeditum , ubiq. in Kalendario Marmoreo me laudasse memini) in re gravissima discesserim . Discessi autem veritate , tunc fulgore suo me perstringente , compulsus , & quia Papebrochio & quovis alio amicior veritas . Agebatur enim de duplicitate Neap. sedis episcopalis , quam jam olim nostri quidam auctores induxerant , falsi tum exemplo S. Fortunati Latini , quem cum Calepodio Graeco consedis comminiscuntur , tum Vitae S. Athanasii nostri , illis scil. de urbe Neapolitana verbis , Binas praesulum gestat sedes . Hanc nostratium hallucinationem secutus Papebrochius , eandem sententiam tutatus fuit . Atqui ego mihi in alia omnia eundem putavi , eamq. Neapolitanae sedis perpetuam unitatem defendi principio quantum satis in Kalendario Marmoreo ad XIV. Junii a pag. 612. tum deinde limatius & accuratius in Dissert. histor. de Neap. Ecclesia Cathedrali semper unica , ac postremo in Dissert. ante paucos annos edita de SS. Episc. Neap. in S. Fortunato . Nunc quia ob hoc unum (5) discessionis crimen gravissime Noster extanduit ; & a me tamen amici responsionis aliquid ad hoc Stiltingianorum caput exposcunt ; non conseram quidem cum Cl. Auctore manus , sed tantum lectores moneo , ut ubi in hoc controversiae capite Stiltingiana (quae §. 17. & 18. contineri ajunt) legerint perlegerintque , ne graventur & mea illa , quae dixi , cognoscere : quae quidem in lectoris commodum hic recudenda curavi . Nam satis perspicio , me ita rogantem , longe faciliora impetratu a lectoribus exteris petiturum , quam si eos ad libros a me olim editos amandarem , quibus pleriq. extra Neapolim extraq. Italiam carent .

Atq. sane hic illa quae in Kalendario a pag. 612. ad 616. scripsi , omitam , propterea quod is liber videtur latius aliquanto manasse . At ex duabus Dissertationibus (tum De Cathedrali unica , tum etiam de SS. Episc. Neap.) utpote non ita late per Europam sparsis , libentius hauriam , vel ea quoque de causa , quod in his multo nitidior & expeditior ea tractatio decurrit . Siquid vero forte ab his absit , quod in Kalendario fuerit , id in loco ex Marmoreo Kalendario refundam . Tam ea vero quae ex Kalendario Marm. hic arcessam , quam quae nunc inter preli instantiam in mentem venerint , ea charactere Italico , (cursivum aliter vocant) ac sine uncis lateralibus cusa cernes . Rogo autem lectores uti cum mea sequentia excerpta legent , simul etiam Stiltingiana totius §. XVII. cognoscant , & cum his conferant . Nolo enim mihi , nolo Cl. Stiltingo credant , sed , uti par est , iudicium sibi unis permittant .

Y

EX

(5) Quamquam re vera a Papebr. discessio mihi nulla fuit ; quia (ut in Comm. ad Kalend. Marm. palam professus fui) nulla mihi fuit difficultas quin cum Episcopo Latino Chorepisco-

pum Graecum copularem : modo tamen ostendatur , re vera binos Neapoli Episcopos consedis . At re ipsa hic binos aliquando sedisse , id vero negavi , ac necum omnes aeternum negabunt .

EX DISSERT. DE CATHEDRALI NEAP.
S E M P E R V N I C A .*Edita Neapoli anno 1751.**Ex pag. 105. seq.*

S E C T I O II.

Qua duplicis Episcopalis sedis commentum refellitur.

Fuisse inter nostrates scriptores nonnullos, qui duplicem Episcopalem Cathedrali Neapoli agnoverint, parum equidem miror. Utinam scriptores nostri (quid enim dissimulandum est?) ea tantum hallucinatione peccassent: quorum si secus dicta recensere velim, non modo data ad dicendum clepsydra, sed & dies me deficiat. Id porius miror, Daniele Papebrochium virum, quod satis constat, egregie eruditum, tum alibi, tum ad XV. Junii in S. Fortunato Episcopo Neapolitano in hunc ipsum cum nostris errorem incidisse: cujus objecta mox infra diluemus. Nunc ut ordine progrediar, a subruenda sedium duplicitate ordiar.

§. I. *Argumenta generalia duplicitatem Neapolitanorum Antistitum convellentia.*

I. Ac primum omnium, cedo mihi, ecquaenam necessitas id expresserit, ut contra canones contraque receptos mores duplex Episcopus Neapolitanis daretur. Nam etsi primo alteroque Christi saeculo Neapolis bilinguis fuerit; tamen uno eodemque tempore sermo non nisi unus praevalerat. Itaque siquando Graecus praepollens fuit, sufficiebat profecto Graeci oris pastorem praefici, non tantum Graecae multitudini, sed etiam Latino populo profuturum: sicuti & ubi Latinus statim praevalere prae altero coepit, dari continuo Latinum utrosque reaturum decuit. Vtervis ergo valentior quovis tempore fuerit, potuit & Graecos homines pastor Latinus temperare, & Latinos Graecus (I). Itaque cum plures bilingues ubique gentium noverimus urbes maximas; tamen non nisi pontifex unus utrique gregi praeerat. In Galliis verbi causa sub Imperatoribus praeter Latinum passim communem sermonem, Celticus quoque maxime apud imam plebem, in usu erat: Lugduni vero populus sub S. Irenaeo videtur fuisse trilinguis, quia Graeca etiam lingua Lugduni familiaris fuit, ut in Comm. ad marm.

(I) Optime inquam id fiebat; quia in bilinguibus civitatibus & Graeci Latinos, & Latini Graecos plurimum intelligebant. Adde id, in quo caput est, quod in eisdem urbibus is Epi-

scopus praefici populo bilingui solebat, qui utramque linguam calleret. Quid mihi nunc duplices Episcopos ad plebes, ad mores perturbandos, ad alendas discordias inserere?

, marm. Kalendar. ad XV. Jun. in S. Irenaeo diximus . Sic etiam
 , Hippone Regio praeter Latinam multitudinem , plurimus quoq. in
 , vicis ac villis Punici eloquii grex ab uno Augustino pascebatur :
 , quod idem in plerisq. Africae partibus valuisse , non est dubitan-
 , dum . Jamvero de Hierosolymitana ceterisq. Palaestinae , Syriae ,
 , Mesopotamiae , Babyloniae urbibus quid loquar ? in quibus cum prae-
 , ter Graecam etiam Syrochaldaea quaedam dialectus promiscuo in
 , usu esset ; numquam tamen ob eam causam de duplici praeficiendo
 , Pontifice agitatum fuit . Imo quid vetera & externa persequimur ,
 , quibus domesticorum ac recentium exemplorum abunde sit ? Nam
 , hodieq. in Apulia , Lucania , Brutiis plures novimus Ecclesias , apud
 , quas incolae partim Italico , partim Graeco , partim Albanensi ser-
 , mone inter se colloquuntur ; adhaec pars Latino ritu , pars Graeco
 , sacra faciunt : nec tamen nisi singuli singulis Ecclesiis iique Latini
 , pastores praesunt , nullo cum plebium diversi oris detrimento .

, II. Huc illud pertinet quod cum bilingues plurimas fuisse Ec-
 , clesias modo ostenderimus ; tamen canonum sanctiones duos in ur-
 , be una Episcopos ordinari vetabant , sine ulla *ἁν διακρίτων* exce-
 , ptione . *Ne in una* (ait Canon Nicenus VIII.) *Civitate duo sint E-*
 , *piscopi* . Eodem propius spectat Concilii Lateranensis IV. sub Innoc.
 , III. caput IX. sub anathemate vetans , ne in plurium linguarum
 , dioecesium plures pontifices constituentur : cujus verba opportunius
 , §. seq. recitabimus .

, Nisi quod fore suspicor , qui ex ipso Lateranensi canone sint
 , forsitan collecturi , hoc antea factitatum fuisse ut *πολυλῳιτις* urbi-
 , bus plures darentur Episcopi ; idq. Lateranensi interdicto occasionem
 , postea praebuisse . Verum id , quod meo iudicio ansam canoni dedit ,
 , in Oriente ante Concilium pluries accidisse , non dubito . Nam CPoli
 , a Latinis recens captâ , tum in urbe principe , tum in aliis passim
 , civitatibus Graeci cum Latinis permixti erant : ex quo duplicium
 , Pontificum binis populis praeficiendorum orta occasio fuit . Quod
 , malum Lateranenses Patres ob oculos mihi habuisse videntur , tum
 , cum canonem supra scriptum condiderunt . At Neapoli sub oculis
 , Pontificum Romanorum numquam tale aliquid acciderat (maxime
 , XII. saeculo , quod Lateranensi Concilio proxime antecessit , quan-
 , do urbs nostra a Graecorum se potestate subtraxerat) & si quid
 , forte ejusmodi per ea tempora Neapoli contigisset , haud dubie ejus
 , rei vestigium in tot eorum temporum scriptoribus atq. chartis ad
 , nos usque pervenisset . Nam certe post millesimum Christi annum
 , multo opimiorum quam antea Ecclesiae Neapolitanae historiam Chioc-
 , carelli & tot aliorum industria collectam prae manibus habemus .

, Quando autem de Neapolitana urbe nunc proprie res agitur ;
 , exstat adhuc urbis hujus pontificum catalogus ab Joanne diacono in-

, de usq. ab Ecclesiae incunabulis ad noni saeculi finem deductus ; nec ullum tamen usquam duplicis Episcopi vestigium cernitur ; ne tum quidem cum inter Graecos Latinosque discidium , uti fieri solet , oriretur . Cujusmodi gravis contentio sub S. Paulo Juniore (qui num. XL. est) recens ordinato exarsit ; quo tempore *Partbenopenensis* , *populus* (ait Joannes) *potestati Graecorum* (Iconomachorum) *faverebat* . Ea q. de causa Paulus consecratus , intra urbem *propter Graecorum connexionem* non est receptus ; sed ad S. Januarii extra moenia sedere , permissus aliquamdiu fuit , quo ex loco Ecclesiae negotia administrabat . Porro si Graecis Neapolitanis suus fuisset peculiaris Episcopus ; hoc saltem loco ejus mentio injicienda fuit . Pauli Episcopatus octavo vergente saeculo in Constantini Copronymi tempora incidit , sub quo maxime frequens Neapoli Graecorum multitudo erat .

, IV. Imo ne Chorepiscopi quidem ullius , qui Graecis praecesset , ab eodem Chronographo mentio usquam injicitur : quod non omis- surum fuisse putem , siquando id accidisset .

, §. II. *Objecta Papebrochiana , praesertim de Calepodio diluuntur* .

, 1. Dan. Papebrochium V. Cl. memini alicubi id data opera laborasse , ut binas Neapoli Episcoporum sedes fuisse statueret , Graeco- rum unam , Latinorum alteram . Sed piget nunc in eo *doctiss.* Jesuitae loco conquirendo tempus terere . Interim idem ad XV. Junii de S. Fortunato Episcopo Neapolitano agens , non invitus num. 9. fa- retur , sub S. Fortunato Episcopo Latino simul Calepodium Graecis praefuisse . Ad quod etiam confirmandum affert tum illud ex vita S. Athanasii , *Binas praesulum gestat sedes* (quod §. seq. explicabimus) , tum etiam quae de Graecis Neapolitanis Ecclesiis docuit Chioccellus pag. 95. & seq. Et si postea num. 11. idem Papebrochius satis aperte declarat , Graecum hunc Neapolitanorum Episcopum fuisse Latino (II) subiectum .

, 2. Quid autem potissimum sub S. Fortunato fuisse Neapoli alterum Episcopum Graecum , fateri cogat , necesse est in cupidorum gratiam edisserere . Anno 347. Synodo Sardicensi catholicae tertio loco *Calepodius Neapolitanus* subscripsit . Ac ne de alia forte Neapoli suspicio subeat ; is in Hilarii fragmentis *Calepodius a Campania* diserte vocatur , idemq. ab Athanasio (III) inter Italicos praesules refertur .

, Et

(II) (*Id quod ego ad Kalendar. Marm. in S. Fortunato p. 616. col. 1. v. 6. ultro admisi his verbis : Id fortitan verisimilius dici potest , Calepodium non primum Neap. Episcopum exstitisse , sed secundarium & Chorepiscopum in Graecorum gratiam episcopali ordine insignitum . Et si postea in utraq. posterius scripta*

Dissertatione (tum quae de Cathedrali Neap. unica inscribitur , tum quae de SS. Episc. Neap.) ita id intelligi volui , modo ea Episcopos Neapoli duplicitas ita liquido ostendatur , ut nulla tergiversatione vitari possit .)

(III) (*Tacente quamvis nomen sedis , sed nude Kalendar. subscribente .)*

; Et tamen ex Decreto Arianorum (qui Sardica se subducentes, Philippopolim convenerunt) constat tunc Neapoli sedisse *Fortunatum* : de quo vide quae in Comm. ad Kalendar. ad XIV. Junii p. 613. notavimus. Cum ergo uno eodemq. tempore Calepodius ac Fortunatus Episcopi Neapolitani fuisse reperiantur ; necesse erit Graecis illum, hunc Latinis uno simul tempore praefuisse.

, 3. Verum nullum aequae tempus fuit, quam annus 347. (quo anno duo hi Episcopi Neapolitanis vulgo praeficiuntur) quo nihil necesse fuerit pastorem alterum Graecis dari ; quia Graeci tunc fere nulli in hac urbe erant. Vide quae hoc ipso Capite sect. I. de Graecismi Neapolitani vicibus edisserui ; ubi liquido ostensum fuit, exeunte primo Christi saeculo Neapolim evasisse Romanam coloniam, proinde si quid adhuc Graeci supererat, paulatim evanuisse : ad haec medio tertio saeculo privata tantum Graecae eloquentiae studia declamando exulta a studiosis fuisse, dum interim sermo vernaculus Latinus esset. At medio IV. saeculo (quo & ista privata quorundam studia prorsus elanguisse reor) quodnam rogo vestigium Graecitatis supererat ? Itaq. nulla prorsus cogebar necessitas, cur peculiaris Episcopus Graecis, qui tunc fere nulli erant, daretur. Ac ne schismate quidem Neapolim tum laceratam dixeris ; nam nec Calepodium (ab Athanasio & Hilario laudatum) schismaticum dixeris, nec Fortunatum, qui & in marmoreo Kalendario, & in fastis manu exaratis colendus inter Sanctos proponitur.

, 4. Quaerenda ergo via est, per quam istud duorum simul pontificatus cum *ἀποστόλων* declinari possit. Ac primum dici potest uno eodemq. anno 347. Calepodium, postquam synodo catholicae subscripisset, diem obiisse extremum, ei vero Fortunatum successisse : ad quem recens ordinatum Ariani suum decretum transmiserint ; rati se facile novum praefulem in suas partes pertracturum ; ut in eod. Comm. p. 615. num III. conjeceram. Probabilis quidem ea ratio videri possit : tamen aegre mihi est, quod Calepodium Joannes diac. in catalogo omiserit, non relicturus, si quidem decessor Fortunati fuisset. Quamquam & illud fatendum est, antiquorum pontificum complures ab eo chronographo ignoratos : quod saepe in eod. Comm. conquesti sumus. Interim quod ibid. pag. 416. c. I. v. 6. addidi, forsitan Calepodium merum fuisse Chorepiscopum, id nunc revoco : primum quia nulla tunc necessitas Chorepiscopi Graecis (qui jam nulli superabant, aut pauciores essent quam ut in plebem coalescerent) praeficiendi : deinde quia si Calepodius merus fuisset Chorepiscopus, numquam tertio loco subscripisset, aut (si eum subscriptionis ordinem parum certum fuisse censeas) numquam saltem ab Athanasio & Hilario inter praecipuos patres Sardicenses relatus fuisset. Itaq. illud est expeditius, Calepodium, po-

, podium brevi tempore Ecclesiae Neapolitanae praefuisse ; eaq. de
 , causa Chronographi Joannis diligentiam effugisse : ceterum eidem
 , statim post subscriptum Sardicensi synodo nomen suum mortuo , For-
 , tunatum successisse , ut initio dixi .

, 5. Sed & illud tueri verisimilius possum , *Calepodium & Fortu-*
natum non duorum , sed unius ejusdemq. Episcopi duo fuisse nomi-
 , na . Nam IV. maxime saeculo permagno in usu fuisse *πολυνομία*
 , (*nominum multitudinem*) satis scimus . Itaq. unus idemque pontifex
 , *Calepodius Fortunatus* vocabatur : at horum nominum unum dumta-
 , xat , quod usitatus fuit , Chronographus noster usurpavit . Idem ob
 , eandem causam nullius fere Neapolitani praesulis nisi unum tantum-
 , modo nomen protulit ; cum tamen plura antiquitus in usu fuisse , ex
 , tertii , quarti , quintiq. saeculi vulgaribus exemplis satis noverimus ,
 , imo sex , septem , octove nomina nonnullos tunc gessisse ex lapidum
 , titulis constet . De ea *πολυνομία* videatur Sirmondus ad Ennodium ,
 , Fabrettus in sua inscriptionum sylloge . Itaq. ut eo redeam : sive
 , *Calepodius* idem prorsus ac *Fortunatus* erat : sive *Calepodius* anno
 , 347. mortuus *Fortunatum* statim successorem habuit (IV) .

§. III. *Auctoris vitae S. Athanasii vexatissimus locus , qui in*
contrarium afferri solet , expeditur & illustratur .

, 1. Praeter S. Athanasii Neapolitani vitam , quam Joannes diac.
 , in suo Chronico scriptam reliquit , habemus alteram diffusorem ,
 , quam falso Petro diac. Casinenli tribuunt . Quisquis tamen ejus vi-
 , tae auctor fuerit , is certe non aequalis aut suppar Athanasio fuit
 , (quod Ant. Caracciolus aliq. falso crediderunt) sed undecimo
 , aut etiam duodecimo saeculo floruit : quod ex minime dubiis indi-
 , ciis supra Parte I. cap. 4. in Object. 2. satis aperte demonstravi-
 , mus (V) . Is igitur in prologo , quem vitae S. Athanasii praemisit , ubi
 , Neapolim primum ab externis aedificiis , deinde a tot pulchris Deo
 , dicatis templis & sexus utriusq. monasteriis exornasset ; ita pergit :
 , *Nam & introrsus BINAS PRAESVLVM GESTAT SEDES ad in-*
 , *star duorum Testamentorum ; quamquam una sit quae eam gubernat , &*
 , *regit reliquam , ut capite reguntur artus diuersi .*

, 2. Ex

(IV) (*At veram responsionem vi-*
debis mox in excerptis ex Dissertat. de
SS. Episc. Neap. ubi ostenditur , in
Sardicensibus subscriptionib. nihil anti-
quius & ad fidem faciendam valen-
tius afferri posse S. Hilarii fragmentis :
at in his nihil de Neapolitana Cale-
podii sede exstat , sed tantum subscri-
bitur Calepodius a Campania , ita ut
is cuivis potius alii Campaniae sedi

praesederit quam Neapoli , cui tum
praecerat Fortunatus . Vide de his in-
fra in excerptis ex Dissert. De SS.
Episc. Neap. num. IV.)

(V) (*Quibus adde multo plura*
& solidiora , quae in Dissert. De SS.
Episc. Neap. de eod. argumento edif-
serui a pag. 354. ad 362. ubi veram
auctoris hujus aetatem , in apicem
produxi .)

, 2. Ex hoc autem loco, quomodolibet (6) legatur, crui manifestum volunt Neapolitanam Episcopalem sedem duplicitatem. Nam quocumque te verberis, non effugies, quin binas Praefulum sedes, (Graecorum scilicet unam, Latinorum alteram) Neapolim gestasse fatearis: etsi una alteri subiecta esset. Ac satis scio, hunc locum terriculamento apud eos fuisse, qui tamen satis suo ingenio ab ea sedem duplicitate abhorrent. Itaque multos ad hunc locum tamquam ad Maleae promontorium expavisse: nec tantum Chioccarellum pag. 96. Caracciolum & alios plures, sed & ipsum Baronium hac auctoritate fractum, fateri coactum, fuisse interdum (nam uti dixi vir magnus in recitatis vitae verbis pro Introrsus legere Interdum maluit) tempus, quo bini Episcopi, sed unus alteri subiectus, Neapoli confederint.

, 3. Fuere porro, qui aliter subductis apud se rationibus, non alterum minorem Episcopum sive Chorepiscopum Graecis Neapolitanis praeficerent, sed Protopapam, h. e. Archipresbyterum, idque aliarum Ecclesiarum exemplo. Et hanc alteram fuisse sedem Neapoli volunt. Ac posset quidem hoc ferri, si ullum Neapolitani Protopapae vestigium usquam occurreret; sicuti re vera Messanenensis Protopapae plurima passim mentio existit. Sic etiam de Corcyrensi Protopapa legi potest Andreae Marmorae Historia Corc. lib. IV. Taceo quasdam Bruttiorum Ecclesias, apud quas Protopapae monumenta existunt. At Neapoli neque in tot scriptoribus neque in ullis chartis sive Protopapae, sive *πρωτοπαπας* vestigium ullum apparet. Haec quidem de Protopapa, quatenus Praelatus est Episcopo inferior: de quo vide Graec. Fresnii Glossarium col. 1099. Ceterum quatenus ea vox non Praelatum, sed merum Curionem sive Parochum, notat (tamen recentior est ea notio) poterat eo significato non uni modo, sed pluribus Protopapis Neapoli locus esse; ubi sex Graecorum praecipuae Ecclesiae (uti mox dicetur) fuisse leguntur. Nihilo plus igitur Protopapas ad hunc locum expediendum,

, (6) Baronius pro Introrsum affert Interdum. Nam & interdum binas praefulum gestat sedes. Cui videlicet minus absurdum visum fuit, si interdum id accidisse dicatur. Tamen scripti codices Introrsum habent: idque cum scriptoris contextu cohaeret, tum ab exterioribus aedificiis, tum ab ornamentis interioribus laudantis Neapolim. Sed & verba illa Quamquam una sit apud Bollandistas uncis coercentur, certe quia in aliquibus scriptis non leguntur; quae nec Ant.

Caracciolum pag. 358. agnoscit. At eadem Chioccarellus agnovit. Porro idem Caracciolum extrema sic recitat: Qui eam gubernant & reliquum, ut capite &c. Quae tamen idem pag. 359. sic refingit: Qui eam (istud Eam a nonnullis omittitur) gubernat, regit & reliquum. Ex his vides, tum veteres librariorum, tum nostrorum temporum criticos in hoc difficili loco mire exaestuasse, in eoque varie refingendo sese certatim exercuisse.

quam quilibet Curio confert. Ea. causa est, cur Protopapam hic, designari minus putem. Itaq. alias siquas possumus, incamus hujus, expediendi nodi rationes.

, 4. Ac proderit initio ex vitae Athanasianae prologo paullo uberius verba depromere, quo filum orationis ac simul mens auctoris, perspicui commodius possit. Is ubi inter Neapolitanae urbis laudes, ea munimenta recensuisset, quibus Belisarius primum, deinde Narses terra mariq. hanc urbem firmasset exterius; ita semet revocans, pergit. *Sed cur moramur in EXTERIORIBVS aedificiis, quae utiq. melius a conspicientibus cernuntur, quam eloquentia cujuslibet valeat sophistae fari? Quandoquidem ita interius frequentissimis Ecclesiis ac praeclaris, antiquâ videlicet & vetustissima (cor. venustissima; nam proxime praecefferat τὸ antiqua) structura editis, nec non & monasteriis, virorum puellarumq. farfa retinetur, ut horum continuis precibus nocturnis diurnisq. adjuncta, invictrix consistat & tuta. Nam & INTRORSVS, (perstat enim in interioribus ac sanctioribus ornamentis) binas praesulum gestat sedes ad instar duorum Testamentorum; quamquam una sit quae gubernat, & regit reliquam (malim reliquas) ut capite reguntur artus diversi. Reperiuntur plane in ea (urbe) templa prisco structa aedificio; quoniam non solum a Constantino... sed plures anto annos Christiana inibi religio floruit. Quippe, uti subdit, S. Petrus in ea Asprenem Episcopum ordinavit. Deinde de S. Agrippino, ac de S. Januario patronis, de Graeco-Latina psalmodia, de Xenodochiis, aliisq. id genus eloquitur.*

, 5. Nunc in iis verbis, quae faceffunt negotium, duo primum, illa *Praesulum & Sedium* vocabula, ac postremo quid sit τὸ *Binas* (quae tria fraudi viris doctis fuere) explicanda mihi censeo. Atque ut a *Sedibus* incipiam; cave putes *Sedendi* verbum fuisse olim in Episcoporum peculio; nam etiam presbyteris commune erat. Ac plures, me quidem Christianas presbyterorum inscriptiones vidisse memini, in quibus presbyteri, perinde ac de Episcopis dicitur, *sedisse* tot annos reperiuntur. Verbi causa Nola in S. Felicis basilica cujusdam Adeodati Archipresbyteri vitae anni sic colliguntur: VIXIT... ANTE ORDINATIONE ANN. XXX. SEDĒT (VI) SACERDO. TALI ORDINE ANN. L. ET DEP. EST. Pluribus conquirendis supersedeo. Apud Graecos vero & ἡ πόρις & καθίδρας (h. e. *sedis*) vocabula presbyteris aequae atq. Episcopis communia fuisse ima pagellae, (7) ora docebit. Hinc etiam apud Latinos Cathedrales aut Collegia-

(VI) (Error hic sculptoris est pro *SEDIT.*)

, [7] Concilium Quinisextum can. 26. Presbyterum, qui per ignorantiam illicitis nuptiis interest, καθίδρας

, τὰς καθίδρας (non privari quidem, sede) lanxit. Joan. Hieros. in vita Ioan. Damasc. n. 35. ἐν καθίδρασι τῶν πρεσβυτέρων αἰνῶν τῶν κύριον αὐτῶν χειροτονῶν. Hunc ordinat ad laudand-

, tas Ecclesias , in quibus presbyteri ceterique ministri sive Canonici , in suis *Stallis* considebant , SEDES fuisse appellatas , subjectis (8) , exemplis demonstratur .

, 6. Age vero formidanda illa *Praefulum* vox , (quae tamdiu torse- , rat , quaeq. viros doctos pro *Episcopis* illam accipientes transversos e- , git) ea ipsa merum mihi omnem eximit : dum apud omnem anti- , quitatem ipsosq. veteres Ecclesiae scriptores , maxime (9) Am- ,

Z

, bro-

, dum Dominum in Cathedra Senio- , rum sive presbyterorum . Nec ali- , ter quam de presbyteris , Balsamon , & Zonaras ad Can. 58. Apost. & , Aristenus ad Trullanum can. 21. , *καθίστας* vocabulum usurparunt . Nec , secus *ἐπίστρος δαίρας* , Secunda sedes , de presbyteris accipitur in Epist. , Constantini apud Eusebium X. 3. , *Adjunctis* , inquit , tibi duobus (*ἐν τῷ δαυτίπου θρόνῳ*) secundae sedis . , In quem locum videantur Valefii , adnotationes , duplicem Gregorii , Nanzi. similem locum afferentis , & , Eusebii alterum , ubi in descriptio- , ne Ecclesiae Tyri thronos , qui , erant juxta Altare , Episcopo & , Presbyteris tribuit , subsellia vero , ministris .

, (8) In Concillio Tullensi ad , Saponarias ann.859. can.XIII. Sta- , tuunt itaq. (Episcopi) ut pro se , invicem omnes dum aduiverent , pre- , ces hujusmodi frequentarent . Scilicet , ut singuli pro cunctis per singulas , hebdomadas feria IV. Missam cele- , brarent . Post vocationem autem cu- , juslibet eorum , superstites obtineant , ut pro eo qui decesserit , IN SE- , DIBVS (h.e. Ecclesiis tum Cathed- , ralibus tum collegiatis) septenae , Missae totidemq. vigiliae Domino , persolvantur : a presbyteris autem , Monasteriorum sive villarum tres Mis- , sae totidemq. Vigiliae dependantur . , Adde ex Donationib. Saltzburgerensis , Ecclesiae in Fresnii Glossario : Com- , mendavit . . Monasterium in manus , Episcopi . . ut ipsum cum SEDE , (h.e. Cathedrali) semper esset : po- , testatem vero Episcopo dedit . . Ab-

, batem ibi ordinare , & monachos de , ipsa SEDE ibidem ponere (quod , statim interpretatur) sive CANO- , NICOS .

, (9) Videantur omnino plurima , loca illa quae de eleganti Ambrosiana , nominis *Praeful* acceptione notavi- , mus ad Kalend. Neap. pag.857. Ad- , not. 690. Apud quem scriptorem fa- , miliaria sunt illa *Praeful pacis* , fi- , dei , conjugii , triumphorum , templi , benedictionum , &c. In quibus locu- , tionibus aliisq. sexcentis *Praeful* est , *πραιφὺς Praefes* . Sic etiam in Ex- , josphippo , sive Excidio Hierosol. [quod , Ambrosio vindicavi] *praefules pro- , vinciarum* sunt rectores sive praesi- , des . Alibi *Ditem* sive Plutonem , vocat *inferorum praefulem* . Alibi : , *Cogendi concilii* (h.e. senatus) *prae- , fules* . Rursus alibi anseres nuncu- , pantur templi Capitoli *praefules* . , Notissima est Capitoli ab anseribus , servati historia . Hinc post Ambro- , sium omnes Ecclesiae scriptores pa- , ri elegantia ei vocabulo generalem , *praefidis* notionem subjecerunt . Ipse , Joannes diac. Stephanum (qui po- , stea Episcopus ejus nominis secun- , dus fuit) *Praefulem* h. e. Ducem , Neapolitanum vocavit : Omnes , in- , quit , Neapolitae ad praedictum ac- , cedentes *praefulem* . . postularunt , ut Ecclesiae Sanctae providus Pastor , accederet . Id quod accidit . Nec ni- , si duobus tribusve ab hinc saeculis , nescio quomodo factum video , ut , tam late patens *Praefulis* significa- , tio ad solos ferme Episcopos re- , stringatur . Quae tamen antece- , pta opinio huic vitae Athanasianae , loco

, brofium , pro quibufvis praepofitis five profanis five facris paf-
 , fim non fine elegantia ufurpatur .

, 7. Tamenfi quid antiquiores illos fcriptores laudo ; aut vero
 , quid miror , Athanafianae hujus vitae auctorem (XI. aut XII. fae-
 , culo fcribentem) eo fignificatu *Praefulis* nomen ufurpaffe , cum ineun-
 , te faeculo XIII. Innocentius III. non alia notione illud acceperit ?
 , Proderit ejus verba ex Conc. Later. IV. cap. 9. huc adfcribere : quae
 , verba ea quoq. de caufa huc plurimum pertinent , quia Epifco-
 , pos in πολυλειτουργijs urbibus multiplices ftatui vetant . Quoniam , in-
 , quit , in plerifq. partibus intra eandem . . dioceſim permixti ſunt po-
 , puli diverſarum linguarum . . . praecipimus ut pontifices . . . provideant vi-
 , ros idoneos , qui ſecundum diverſitates rituum & linguarum divina of-
 , cia in illis celebrent . . . inſtruendo verbo pariter & exemplo . Prohibe-
 , mus autem omnino (& quidem ſub anathemate , ut in fine ſanctio
 , legis habet) ne una eademq. . . dioceſis diverſos pontifices habeat , tam-
 , quam unum corpus diverſa capita , quaſi monſtrum . Sed ſi propter prae-
 , dictas cauſas urgens neceſſitas poſtulerit ; pontifex loci CATHOLICVM
 , PRAEſVLEM (qui Praeſul vicarius , quia Pontifici opponitur , Epi-
 , ſcopali ordinatione minime praeditus intelligitur : maxime cum Prae-
 , ſul & Praeſes ſint mere ſynonyma) nationibus illis conformem provida
 , deliberatione conſtituat ſibi VICARIVM in praedictis , qui ei per omnia
 , ſit obediens (VII) .

, 8. Jam vero (ut haſtenus dicta biographi Athanaſiani aetati accom-
 , modemus) quis ignorat ; praeter primariam Neapolitanam Sedem
 , (quae quidem ab Epifcopi juxta ac Canonicorum Sedibus five Ca-
 , thedris ſibi nomen Cathedralis proprium ob excellentiam fecit)
 , aliasq. collegiatis Latinas , complures praeterea Neapoli Graecorum
 , fuiſſe Eccleſias , in iſſq. ſuos praefules i. e. praepoſitos conſediſſe ,
 , ac divina officia perſolviſſe ? Sex Graecorum Eccleſiae adhuc ſaecu-
 , lo XIII. perdurabant , hujusmodi diſtinctae nominibus , Eccleſia S.

, Geor-

, loco fraudi fuit , ut Praefulum vo-
 , cem pro Epifcopis vulgo acceperint :
 , quorum tamen nomine non aliud
 , intellexit auctor , quam quolibet
 , Eccleſiis praepoſitos presbyteros .

(VII) (Nihil hoc Lateranenſi ca-
 , none illuſtrius , utpote ea tempeſtate con-
 , dito , qua Praefulis vox ad quofvis
 , praepoſitos five laicos five eccleſiaſti-
 , cos , ut toties oſtendi , pertinebat . Itaq.
 , ſic ibi Pontifex a Praefule vicario di-
 , ſtinguitur , tamquam Epifcopus a non
 , Epifcopo . Eat nunc Cl. Sultingus & lu-
 , di litterarii puellis ſuadeant in eo Ca-
 , none Praefulum nomine Epifcopos con-

ſecratos venire : nec enim animadver-
 , tit , quo canonis ſcopus ſeratur . Nam
 , quia timendum erat , ne ille alter
 , praeful in adjutorium adſcitus , ſi pon-
 , tificali ordine inſignitus eſſet , ſeſe
 , aliquando proprio Pontifici aequipara-
 , ret , idcirco noluit eum epifcopali con-
 , ſecratione inſigniri , ſed ut presbyterii
 , ordine ſe contineret . Vocat autem Prae-
 , ſulem (h. e. Praepoſitum) Vicarium :
 , quod valde notandum , quia haec pri-
 , ma origo Vicariorum hodiernorum epi-
 , ſcopalium , quorum nomen tempora an-
 , te acta nescierant , fuiſſe videtur .

Georgii ad Forum, S. Januarii ad diaconiam, Sanctorum Joannis & Pauli, S. Andreae ad Nidum, S. Mariae Rotundae, S. Mariae ad Cosmedin: quarum nomina in chronico S. Mariae de Principio descripta habemus, ex quo eadem Jo: Villanus in suum chronicon infudit: (eaeque ipsa nomina in fine hujusmet §. III. scripta reperies) quarum Primicerii (h. e. ii quos Athanasiana vita Praefules vocat) in die Sabbati sancti Cimeliarchae assistebant, & CREDO IN VNVM in idiomate Graeco cantabant, & more Graecorum faciebant SQVASTASE. (Notionem vñ squarastase tamquam ex Democriti puteo erui in fine ejusdem voluminis de Cathed. unica a pag. 228. ad 233. Porro praeter dictas sex Graecas Ecclesias cum suis Primiceriis sive Praefulibus, erant & aliae plures Latinae cum suis praepositis sive Praefulibus. Vna vero Stephaniana cum suo Archiepiscopo & Capitulo illa erat, quae (uti loquitur vita Athanasiana) gubernat & regit reliquas, sive potius reliqua, uti legendum esse mox docebitur).

En igitur quo binae (BINAE autem, uti mox ostendam, tantumdem quod Duplices, sive Duum generum) quo, inquam, duplices istae praesulum sedes, quae huc usque enecaverant, sint referendae. Nam uti vidimus, Praefules sunt conventualium Ecclesiarum tum Latinarum tum etiam Graecarum praepositi sive primicerii. Sedes vero sunt ipsae conventuales Ecclesiae, in quibus suae sunt modo dictis praesulibus Sedes, sive Cathedrae, ἑδραι, subsellia. Postremo quod BINAS eas sedes dixit, non sic accipe quasi si Duas dixisset, sed quasi Duplices h. e. Duum generum, aut vero (si mavis) quasi dixisset Bilingues; nam utrumq. horum potest per illud Binas designari: quod inferne (10) demonstrabitur. Haec autem sententia, cum toto contextu pulchre cohaeret. Nam proxime monasteriorum

Z 2

, con-

(10) Peculiaris significatio vocis BINVS ex Cyrilli Glossis elicitur.

Athanasianae vitae scriptor unus, ex iis est, qui se pro capto temporum culturae sermonis non negligentem prodit. Hinc cum aevo sequiore non aliud elegantiarum promptuarium, quam Glossaria quae vocant, pateret; ea sedulo se trivisse haud semel ostendit. Vel illud indicio est, quod vocabulum BINVS ea notione usurpavit, quam haud facile alibi quam in Cyrilli Glossis Graeco-Latinis reperias. In quibus voci Δισσα (quod Graece Duplicia sonat) respondet BINA. Ex quo perspicuum est, saltem istius

glossographi aetate Binus & Duplex pro synonymis habita: proinde in Athanasii vita Binas sedes tantumdem esse quod Duplices sive Binum generum, Latinas scil. atq. Graecas.

Quid si ostendo, in eodem Cyrilli Glossario BINVS tantumdem videri quod Bilinguis? An non ea notio scopo scriptoris hujus convenientior? Binas, inquit, sedes, h. e. bilingues, quippe Latino ore unas, alteras Graeco Deum celebrantes. Nam in illis ipsis Cyrilli Glossis, in quibus Δισσα exponitur Bina, etiam Δισσός redditur Bilinguis. Ex quo satis elicitur, Glossographo

, isti.

, *continuas preces nocturnas diurnasq.* memoraverat. Hinc transit ad *Latinorum Graecorumq.* Praesulum item Deum laudantium *bilingues Sedes* h.e. collegiatae Ecclesias. Postremo cur tot templa Neapoli reperiantur, ab antiquitate divinae Religionis ibi fundatae causam arcessit.

, Sequitur in auctore Athanasianae vitae illud: *Quamquam una sit, quae gubernat & regit reliquam, ut capite reguntur artus diversi.* Illud *Reliquam* valde suspectum habeo, cum potius *Reliquas*, supple *sedes*, scribi ab auctore debuerit. Vna est, inquit, cathedralis *sedes, quae gubernat & regit reliquas* (illas duplices aut bilingues praesulum sedes, nempe Latinis Graecisque Ecclesiis praepositorum) *ut capite reguntur artus diversi.* Sive forsitan auctor *Reliqua* (VIII) scripserat, consuetum aevo medio vocabulum, quod ad res quaslibet referebant. In Cyrilli Glossis tam *τὴ Λοιπὴ*, quam *Ἐμῖνα* redditur *Reliqua & Reliquarium.* Ergo auctoris sententia est: *Quamquam una sit* (Cathedralis sedes, ex Episcopo & senatu Canonicorum, hujus biographi aevo notissimorum, conflata) *quae gubernat & regit reliqua* (aut, si mavis, *Reliquas*) *ut capite reguntur artus diversi.* Re vera non tantum Neapolitano pontifici (qui semper Latinus fuit) Graeci praesules, sive suarum Ecclesiarum praepositi, obsequebantur, verum etiam Metropolitano Capitulo quaedam subjectionis signa certis anni diebus exhibebant. Quo spectant ritus illi majore in hebdomada a Graecis observari, quos Chronicon S. Mariae de Principio fol. 5. hunc in modum describit: *In die autem sancta (cor. Sabbati Sancti ex Jo: Villano, qui haec vernaculo sermone reddidit: Il giorno del Sabato Sancto) sex PRIMICERII (seu praesules) sex Graecar. Ecclesiar. constructar. in ipsa civitate. . . tenentur venire ad dictam Neapolitanam Ecclesiam* (quam proxime Stephaniam vocaverat) *& cantare seu legere sex lectiones Graecas. Et in die Resurrectionis Dominicae tenentur dicto CIMILIARCHAE assistere ad cantandum in illa (Ecclesia) CREDO IN VNVM in ydiate Graeco. Et more Graecorum debent in dicta Ecclesia facere. . . SQVARASTASE.* Istud *Squarastase*, quoddam obsequii ritualis genus, diebus sollemnibus erga majores exhibitum, fuisse in Appendice operis hujus Diatriba II. docebimus

, (IX)

, isti BINVS & BILINGVIS fuisse propemodum synonyma: quia utrumq. nomen e regione *τὸ Διπλὸν* (h.e. *Duplex*) posuit. Dixi ea glossographo visa esse propemodum synonyma: nam ceteroqui *Binus*, qua *Duplicem* notat, multo latius, quam *Bilinguis* patet; quia *Bilinguis* omnis est etiam *Duplex* (*κατὰ τὴν*, lingua scil.) at non omne *Duplex*, continuo etiam *Bilingue* dicitur.

(VIII) Anno 1751. (quo nostra

Dissertatio De Cathedrali unica Neapoli prodiit) nondum viso Corfiniano codice praestantissimo, quasi diviniante, uti vides, corrigendum conieceram. At biennio post in praeclaro illo Corfiniano Codice (cujus laudes in Dissert. de SS. Episc. Neap. persecutus fui) pro eo quo vulgo sive *Reliquam*, sive *Reliquum*, aut aliter vulgo legitur, scriptum inveni *RELICVA*, nec aliter legendum esse ibi notavi.

, (IX) Deinde sex illae Graecorum Ecclesiae, quae ad id tenentur, eadem illae quas supra retulimus, enumerantur. Vides profecto, quam bene his cum vitae Athanasianae loco conveniat. Faceffat, igitur ista duplicis Episcopalis sedis Neapolitanae Chimaera: cui nihil aliud quam usurpata ab Athanasianae vitae auctore elegantior, Praesulum notio ab hoc tempore alienior, ansam praebuit. (*Haest. nus ex Dissert. de Cathed. Neap. semper unica*).

(IX) (*Reperitur ea Diatriba in Dissert. de Cathedrali unica a pag. 228.*

EX DISSERTATIONE DE SS. EPISC. NEAP.

Edita Neap. anno 1753. pag. 219. seq.

S E C T I O II.

De Calepodio Episcopo, an is eodem tempore, quo Fortunatus, Neapolitanam Ecclesiam administravit, Curae posteriores.

Dixi in superioribus, in Decreto Philippopolitani conciliabuli (nisi, quandoquidem ibi Ariani pro Sardicensibus sese gerebant, *Sardicense Latrocinium* id vocare mavis) inter ceteros Episcopos, quos praefert inscriptio, *Fortunatum* Episcopum Neapolitanum aperte memorari. Hinc recte Joannes diac. & Blanchini catalogus Fortunatum inter Neap. Episcopos (etsi loco non suo, h. e. tertio saeculo) recensuerunt.

, Sed ex adverso verae ac legitimae Synodi Sardicensis acta nos turbant: quandoquidem ei Concilio inter catholicos Episcopos *Calepodius Neapolitanus* subscribit. Ac ne forte aliam Neapolim suspicaris; in Hilarii fragmentis dicitur *Calepodius a Campania*. Quae si jungas, is jam erit *Calepodius Neapolitanus a Campania*.

, Huic difficultati pluribus modis in Comment. ad XIV. Junii obviam, itum fuit. I. Etsi Sardicensi legitimo concilio Calepodius (quem tantisper ego quoque *Neapolitanum a Campania* nuncupo) anno 347. subscripsit; tamen non diu post eam subscriptionem Calepodio mortuo Neapolitanos Fortunatum Episcopum suffecisse necesse est: necesse est, inquam, ne duos simul Episcopos unius ejusdemque sedis, contra Nicenos canones admittamus. Ad hunc vero Fortunatum novum Episcopum Ariani Decretum Latrocinii sui mittendum curarunt, ut eum nondum satis instructum in suas partes pertraherent. Hanc responsionem fusius in cit. Comment. ad Kal. p. 615. num. III. deduximus. Ex qua (modo vera sit) constaret ultimum Calepodii annum fuisse 347. primum vero Fortunati annum aut extremum 347. aut ineuntem 348. Et hanc quidem responsionem summopere pro-

, ba-

, barem, nisi obstaret praeteritus ab Joan. diac. Calepodius: cui acta, Sardicensia comperta fuisse necesse est. Missum jam illud facio, quod, Fortunati Cathedrae (3) diuturnitas, si quidem vera sit, impedit, mento est, ne idem Calepodio tempore Sardicensi succederet.

, II. Responderi & illud posse ibidem num. IV. monui, nim., sub Fortunato vero & primario Episcopo fuisse & Calepodium Graeci oris chorepiscopum, qui nim. in Graecanicae originis urbe Graec., cos adhuc superstites regeret. At istam responsionem ea refellunt, quae nuper in Dissert. de Cathedrali unica de Neap. Graecismo disputationi: in qua ostensum fuit, quarto saeculo nullum Neapoli populum Graeci oris coaluisse.

, III. Adhaec ead. cit. Dissert. Par. II. pag. 107. & seq. cum hanc, de Calepodio & Fortunato difficultatem iterato discuterem, dixi, *Calepodium* & *Fortunatum* duo fuisse ejusdem Episcopi nomina: sicuti qui apud Joan. diac. num. 36. *Laurentius episcopus* appellatur, is, *Faustus* in Blanchiniano Catalogo dicitur, propterea quod utrumque, nomen illi Episcopo proprium fuisset. Potest hoc quidem tuto defendi: quae responsio cum praeterito Calepodio in chronico Joannis diac. recte stat; nec enim is praeteritus dici potest, cujus unum, nomen enuntiatur, reticetur alterum. Imo cum III. & IV. saeculo πολυωνυμία maximo in usu esset; tamen singula semper singulis, nomina ab Joanne Diac. tribuuntur.

, IV. Postremo & illud responderi jure optimo potest, fuisse, quidem Calepodium a Fortunato diversum, sed tamen eundem Calepodium ubivis potius quam Neapoli in Campania sedisse. Hanc, quidem nodi solutionem jam quidem in cit. Comment. ad Kal. Marm. pag. 614. num. I. proposueram; verum quadam συγκατάβασις, usus, eidem non adhaesi mordicus.

, At nunc mutato consilio, hanc ceteris praestabiliorem judico: Quid enim? Credibile ne est, Sardicensis concilii subscriptiones (in quibus *Calepodii*, uti volunt, *Neapolitani* cernitur nomen) non fuisse. IX. saeculo perspectas Neapolitanis hominibus? Ex eo porro, subscriptionum laterculo facile Episcoporum suorum indicem referant, civissent, adjecto Calepodio, si quidem hic re vera Neapoli consedisset. Et eas quidem subscriptiones IX. saeculo adhuc integras, Graece aut Latine superfuisse, non est dubium, ut ex Isidoro Mercatore (etsi intuitae fidei) constat.

(3), In primis decem episcopis, annos cathedrae Joannes omisit; quos Blanchini catalogus (ex vero, an falso, non interpretor) sedulo adscripsit. Itaq. de Fortunato sic, notat: *Sedit ann. XXI.* Atqui cum, Fortunatus circ. annum CCCL. Ma-

, ximum successorem habuerit; non, potuit ipso anno 347. (quo Sardicam conventum fuit) Calepodio, mortuo succedere. Aut ergo Calepodium in eadem sede rivalem habuit, aut, quod verius est, Neapoli Calepodius nullus fuit.

, Verum ad eas subscriptiones , quae nunc exstant , veniamus .
 , In Athanasii quidem Apologia alterâ Καλεποδίου (*Calepodius*) subscri-
 , ptor undecimus est , verum sine sedis mentione , quae & in ceteris
 , Episcopis abest . Itaque nullum ex Athanasio duci argumentum potest .
 , inter Hilarii Fragmenta exstant Sardicenses subscriptiones quaedam ,
 , At inter quas quae huc attinet , est hujusmodi : *Calepodius a Campa-*
 , *nia* . Nam urbis nomen Calepodio non adscribitur . Hanc igitur sub-
 , scriptionem , qua nunc quidem nihil exstat antiquius , teneamus ;
 , ac fateamur , Calepodium alicujus in Campania sedis Episcopum
 , fuisse , veluti Nolanae , Puteolanae , Capuensis , Cumanae , aut cu-
 , juslibet , modo Neapolitanus non fuerit .

, At inquis , quod in Hilarianis fragmentis deest , id ex Isidoro
 , Mercatore supplendum est : apud quem in Patrum Sardicensium sub-
 , scriptionibus legitur *Calepodius Neapolitanus* . Ergo ex Isidoro isto no-
 , men urbis arripimus . Sed (quia nominis hujus urbes fuere pluri-
 , mae) quod de Campaniae Neapoli Calepodius fuerit , id ex Hi-
 , larii fragmentis discimus .

, At pulchre se ista haberent , nisi Mercatoris istius (quicumque
 , is fuit) pleraeque merces magna suspicione flagrarent . Si quis vero
 , locus est , in quo argui ejus impostura aut negligentia possit , hic
 , certe est : in quo duos in eandem urbem intrudit eodem tempore
 , Episcopos , idque reclamantibus duobus Antistitum nostrorum cata-
 , logis , Joannis uno , Blanchiniano altero : a quibus abest Calepo-
 , dius , sicuti & a ceteris Ecclesiae Neap. monumentis . Neque hic
 , porro fraudi finis fuit . Nam facile ex praepostero subscribentium or-
 , dine , quem pertexuerat Mercator , factum fuit , ut quidam sibi
 , persuaserint Calepodium istum unum ex legatis (4) Romanis fuisse .
 , Cum tamen Julium Romae Episcopum per Archidamum & Philo-
 , xenum presbyteros praefuisse Concilio , aperte testetur Athanasius .
 , Ergo Isidorum istum missum faciamus , ac satis habeamus , si duci-
 , bus fragmentis Hilarii , regione Campaniâ contenti simus : de ur-
 , be , quando huc compellit necessitas , ne nos excruciemus .

, Adhaec desinant , censeo , Neapolitae exterique scriptores ad-
 , versus Joannem diacon. querelam instituere praeteriti Calepodii : quam
 , querelam a Chioccarello primum intentatam , mox & Vghellus , &
 , Bollandistae , & Muratorius in adnotatis ad Joann. diac. alique re-
 , dintegrarunt . Nam quo pacto praeteritus dicetur is , qui ubivis po-
 , tius quam Neapoli sedit ? At etiam queruntur iidem , praeteritum
 , a Le-

(4) , In Ms. Codice antiquo (ver-
 , ba sunt Philippi Labbei Jesuitae do-
 , ctissimi in adnotatis ad Isidorianas
 , subscriptiones Sardicensis Concilii)
 , post Osum recensentur hi tres : *Vin-*

, *centius de Capua legatus S. Eccle-*
 , *siae SS. (idest supra scriptae) Ca-*
 , *lepodius Neapolitanus legatus Eccles.*
 , *SS. Similia habet Gratianus .*

, a Levita nostro fuisse Cosmam Constantini aequalem . Non : quia , qui ceteris *Cosmas* est , is Diacono *Zosimus* dicitur . Accusant etiam , *Marcianum* Neap. Episcopum effugisse ejusdem chronographi diligentiam : quem proinde inter saeculi IV. Episcopos (inter Ephebum , scil. interq. hunc , quo de nunc agitur , Fortunatum) suppleri jubent . Falluntur : nam , siquid video , Marcianus Joanne diac. & Blanchiniano catalogo posterior fuit , saeculi X. Episcopus , ut infra , cap. ult. demonstrabitur . Fateor equidem aevo ante-Constantiniano , facile plures existisse episcopos , quam paucissimos illos , quos refert Joannes : at quos hic nescivit , nobis aeternum ignorabiles erunt ; nisi sicunde ex titulis sepulcrorum effossis , aut undeliber lux aliqua affulserit . Nam monumenta , quae tunc exstabant , excussa a Neapolitanis fuisse omnia , quis potest dubitare ?

, Cetera quae ad hunc Fortunatum pertinent , ea in S. Maximo , (quocum Fortunatus habuit communia pleraque) leviter attingemus : de quo Maximo jam videamus . (*Haftenus ea sunt , quae in Dissert. de SS. Episc. Neap. a pag. 219. ad 224. scripta exstant . Cum his vero jungenda illa sunt per quae in ead. Dissert. loco vitae Athanasinae illi (Binas Praesulum gestat sedes) occurritur : quae exstant pag. 368. Adn. 12. in haec verba , quae hic subiicimus .*

*Nodus olim in Dissert. de Cathed. unica explicitus ,
paucis retractatur .*

, *Praefules* non Episcopos , sed inferiores ecclesiarum praepositos , hoc loco intelligi , innumeris auctorum locis docui in Dissert. de Cathedr. unica pag. 111. hic vero supra p. 177. Quod doctis viris plane persuasi , non item semidoctis quibusdam . Necdum enim induxere , animum , in interpretandis scriptoribus vocum notiones non ex usu hodierno esse petendas , sed ex eo qui tunc obtinebat . Simile quiddam & *Praelati* vocabulo contigit : quae vox hodie non de aliis usurpatur quam de Episcopis . Et tamen olim curiones & cujusvis Ecclesiae rectores , *Praelati* vocabantur : quod exemplis plurib. ostenditur . Adhaec non tantum Abbates sed & alii monachorum praepositi , tum *Praelati* tum etiam *Praefules* , & *Antistites* , sicuti & Abbatissae *Antistitae* dicebantur . Exempla horum omnium , sunt passim obvia .

, Ceterum quid sibi velit hoc loco auctor , quis non videt ? Neapolim ab externis propugnaculis ubi laudasset ; se recipit , ajens : *Sed cur immoramur in exteriorib. aedificiis .* Hinc ad intramurana , h. e. Ecclesias & monasteria gradum facit . Mox ad intimam ipsam Ecclesiarum πολιτείαν (*administrationem*) transiturus , sic incipit : *Nam & introrsus binas praesulum gestat sedes (h. e. duplices sive bilingues praepositorum)* : duplicium autem praepositorum nomine Latinos Graecosq. intelligit qui sui oris Eccle-
sis

siis praeerant; nam & sect. seq. de Latinis Graecisq. loquitur
ad instar duorum Testamentorum. In iis porro quae sequuntur, sicuti
 in loco cit. Dissertationis de Cath. un. p. 113. legendum esse praedi-
 xeram, ita prorsus & in Corsiniano reperitur: a quo & illud EAM
 importunissimum abest, & pro *Reliquam* scriptum est *Reliqua*. Quid
Reliqua aevo sequiore designaverit, ibidem dictum fuit. Lege igitur:
Quamquam una sit (Archiepiscopalis sedes: nam sub Archiepiscopis haec
 vita contexta fuit) *quae gubernat & regit reliqua, ut capite reguntur*
artus diversi. Quodnam rogo in his omnibus duplicis episcopalis sedis
 vestigium? Qui haec tam facilia non concoquunt, eant: nec nisi
 pridianos scriptores lectitent, censeo: a paullo antiquioribus plusquam
 a Saliari carmine se obsecro abstineant.

P O S T V I N D E M I A M

R A C E M A T I O S V P E R S T E S

Stiltingianarum objectionum.

QVamvis superiora a pag. usque 170. ex meis duabus spissioribus
 Dissertationibus (quarum una *de Cathedrali unica*, altera *de SS.*
Episc. Neap. inscribitur) huc revocata satis esse poterant non
 tantum ad suadendam causam, verum etiam ad objecta quaelibet dis-
 solvenda: tamen vix mihi a modico spicilegio temperare potui eorum,
 in quibus quasi Achilleis argumentis triumphat Stiltingus meus, to-
 to maxime §. XVII. quem carptim lectori exponendum simulque lo-
 cis aliquot refellendum putavi.

§. I.

P R O L E G O M E N A T R I A.

- I. Cur Dissertationis de SS. Episcopis Neap. nulla in Stiltingo mentio.
- II. De lite duplicis throni Neap. loco non suo mota. III. De
Vitae & Translationis Athanasianae aetate vera.

I. Quae ultimo loco a pag. 181. ex Dissert. de SS. Episc. Neap.
 attuli, eorum apud Cl. Stiltingum nullum vestigium, mutitio, aut
 significatio nulla exstat: qui sic prorsus se gerit, quasi qui eam Dis-
 sertationem numquam viderit. Ea tamen jam usque ab anno 1753.
 e prelis emissa, ac Benedicto XIV. Pont. Max. dicata prodijt. Ea-
 dem Romae, Neapoli, perq. totam Italiam, ultraq. montes circum-
 lata, non potuit non Jesuitas, ubiq. terrarum Bollandiana commoda
 promoventes, excutere, quin id quaecumq. opusculum duobus tomis
 distinctum ad focios Bollandistas transmitterent, visuros sicuti id sibi

A a

usui

usui futurum esset. Tamen ego ipse mea, quae potui, per Cl. Januar. Sances de Luna S. J. ad Bollandistas misi, in primis Kalendarii mar- morei tomos, quos ante etiam nescio cui Antuerpiae mittendos tra- dideram. Verum quid ultra garrio? Scio ego, sciuntq. omnes qui mecum jussu Excellentiss. Civitatis memorias S. Mart. Januarii, ad Bollandianos transmittendas, collegerunt, una cum iis Dissertationem illam de SS. *Episcopis* fuisse cum aliis subsidiis plurimis in eundem fascem adiunctam, & ab ead. Excellentiss. Civitate ad Cl. Bollandi- stas transmissam. Quae cum ita esse certissimum sit; quid causae fuerit, cur nullo loco Dissertationis de SS. *Episc. Neap.* mentionem Noster injiciat? Scio equidem quae viro optimo mens sic agenti fuis- se videatur. Sed suspiciator videri nolo.

Dixeris, cur hinc potissimum ea expositio funditur? Quia aegre mihi fuit, quod post longum iter me Stiltingus adegerit, ut non modo quae de falsa duplicitate Cathedrae Neap. in *Cathedrali unica* dixeram, verum etiam quae in Curis posteriorib. h. e. in SS. *Episc. Neap.* de eodem argumento nitidiora simulq. breviora scripsi, recoquerem integra, ne scil. cum Cl. Jesuita funem contentiosum ducere cogerer.

II. Atq. illud notabile, quod nusquam promissior, nusquam in me efferatior Noster, adhaec nusquam argutior floridiorque quam in Du- plicitate Cathedrae Neap. fundanda (atq. etiam ære societatis Bol- landianae, si sit opus, dotanda) visus Neapolitanis lectoribus fuit. Interdum furibundus bacchatur, alibi lenior fuit lepidiorque, vix tamen usquam ab intorquendis aculeatis dictariis temperans. Vivat diu floreatq. per me licet, nec tantae hujus fortunae invideo, qui toti *εὐλογίᾳ* jura statuatur legesq. figat atq. refigat. Nec vero *εὐλογίᾳ* tantum, verum & controversiis omnibus commune nihil cum pace nostrorum Caelicolarum habentibus fines terminosq. depangit. Nam quae, rogo te, Stiltinge praestantissime, causa compulit, ut de Sedis Neap. duplicitate controversiam dictatorio jure decideres? Saltem id in loco fecisses, ut puta in addendis ad S. Fortunatum, aut ad S. Athanasium, sumpta scil. occasione vitae Athanasianae. Quid hac quaeso nunc intempestivus atq. importunus grassaris? Verum quid frustra diffimulo, quasi qui id nesciam, quod nemo Romae, nemo Neapoli ignorat, ecquis nim. ille fuerit, qui Stiltingum cessantem atq. securum, nihilq. minus quam duplicitatem Sedis Parthenopen- sis curantem, per speciem ulciscendorum Papebrochii Manium, acuit per- pulitque ut Sedis Neapolitanae misertus, litem de ejus duplicitate *εὐκαίρως ἀναιρῶν* terminaret. Verum haec obiter.

III. Interim ex occasione vitae Athanasianae (in qua *binæ Praefu- lum sedes* memorantur) de aetate biographi illius disceptatum vadit, & quidem copiose num. 238. 239. 240. id vero insudat tantummo- do, ut nihil novi nobis obtrudat, sed ut vulgarem opinionem, quae

quæ cum biographum parem aut supparem S. Athanasio facit, nullis aliis quam veteribus, quæ huc usq. trivia omnia decantaverant, argumentis ab integro lectori nauseoso & averfanti, quasi novis appositis epulis. At ego in *Dissert. de Cathed. unica* Par. I. pag. 36. breviter sed luculenter ostenderam, eum scriptorem non antiquiorem exeunte XI. sæculo, nec labente XII. posteriorem fuisse. Ac biennio post in *Dissert. de SS. Episc. Neap.* (nempe occasionem nactus, qua tum Vitam tum etiam Translationem Athanasianam emendationes, & ditissimis accessionibus auctiores dedi) eandem nostram sententiam pristinam argumentis novis ineluctabilibus demonstravi per sex integras paginas a p. 357. ad 362. Ac nihil libentius exterorum eo libro carentium gratia facerem, quam ut totam illam de auctore Athanasianor. translationem hîc recudendam curarem, nisi jam longi itineris ac laboris taederet. Tamen eorum argumentorum syllabum ad cupidorum sitim utcumq. sedandam in imam (1) pagellam conjeci.

A a a

§. II.

(1) *De libellorum duorum, quorum unus S. Athanasii vitam, alter ejus translationem & miracula continet, ætate qua fuere conscripti.*

In *Dissertat. de SS. Episcopis Neapolit.* postquam pag. 357. ea dilui argumenta, quibus hi duo libelli exeunti IX. sæculo aut ineunti decimo olim affigebantur; mox pag. 359. & seq. ostendi, Vitam atque Translationem Athanasii Episcopi XI. desinente sæculo, aut potius XII. incipiente fuisse conscriptas. Nunc in Lectoris commodum horum argumentorum capita summa producam.

I. Hoc auctore scribente, Neapolitana sedes, quæ non nisi exeunte X. sæculo metropolis facta fuerat, jam diu hæc jura consecuta huic auctori creditur; nam §. 6. prope a fine in Codice Corsiniano (h. e. hor. duor. opusculor. Lydio lapide) Athanasius dicitur *Praeful Provinciae*: ubi *Provinciae* nomen sermone Ecclesiastico pro territorio Metropolitae usurpatur, *Praeful* vero non Episcopum provinciae notat (quod dictu absonum) sed non nisi solius Sedis Metropolitanae Episcopum, totius vero provinciae *Praefulem* h. e. praepositum. Deinde Athanasius junior S. Athanasii succes-

sor ab hoc scriptore in libello Translationis §. 6. & 9. sensu proprio *Summus Pontifex* nuncupatur: qui titulus tunc temporis Metropolitae dabatur. Quæ duæ nomenclationes ostendunt, duos illos libellos fuisse conscriptos postquam Neapolis metropolitica dignitatem consecuta fuit, unde & *Enneapolis* appellata, quia novem sedibus imperabat. Imo hoc auctore scribente initiorum metropoliticae dignitatis memoria ita penitus obsoleverat, ut vulgo crederetur, etiam IX. sæculo jure metropolitico Ecclesiam Neapolit. fuisse insignitam, quia S. Athanasius qui medio IX. sæculo sedet, pro metropolita ibi habetur. Vix ergo exeunte XI. sæculo aut potius ingrediente XII. potuere duo hi libelli componi.

II. Argumentum alterum a receptis opinionibus sumitur. Quæ enim ab hoc scriptore traduntur de S. Asprene, deque S. Agrippino ac similibus, ea consona sunt posterioribus scriptis, non vero antiquioribus, veluti Joanni Diacono, itemq. catalogo Blanchiniano. Vide in loco fufius.

III. Eadem ætas demonstratur ex totius dictionis effigie, quæ XI. aut potius XII. sæculo, quam decimo, vide-

§. II.

Ex psalmodia Graece juxta ac Latine simul & permixte usurpata ostenditur, Graecos non minus ac Latinos uni communi Episcopo paruisse.

§. XVII. num. 242. ex prologo vitae Athanasiane haec vulgata toties noster Stiltingus producit: *In qua (urbe Neap.) Laici simul cum Clericis assidue Graece Latineq. COMMUNI PRECE psallunt Deo.* Itemq. ex libello Translationis affert: *Confluebant autem uterq. sexus . . & qualiter poterant, psalmodiae cantus utriusq. linguae Graece & Latine suavi modulatione resonabant.* Haec quidem Stiltingus affert, nec tamen animadvertit, hanc maxime fuisse scriptori occasionem memorandae Episcoporum. ac sedium duplicitatis, si quidem re vera duplex Neapolitani Episcopus, duplex Cathedralis fuisset. Nunc cum nullus prorsus duplicitatis significatio nutusve hinc existat, ubi esse debuisset, abjice quaeso te, mi Stiltinge, hanc curam sedis Episcopiq. duplicandi, nec, si me amas, ea te amplius cura dies noctesq. remordeat,

Ergo sub uno eodemq. Latino Pontifice ita mutuo conglutinabantur Latini Graeciq. oris fideles, ut Graece simul Latineq. (sed qualiter poterant, ait scriptor Translationis) Psalmos promiscue decantarent. Haec quidem Noster ex uno Athanasianorum scriptore hausit: verum jejune nimis, quia opimiora ex aliis pluribus dare potuisset. Itaq. dabo operam, ut quae olim in Dissert. de Cathed. unica pag. 116. Adnot. 14. de genere hoc universo in unum congefferam, huc transcribantur. Ergo in ea, quam dixi, Notâ 14. post recitata duo supra scripta loca, ita sequitur: , Joan. diaconus in Translatione, ne S. Severini Norici ex Lucullano facta apud Bollandum (to. I. , Jan. p. 1101.) *Alternantibus choris Latinis & Graecis ad monasterium, saepe sati Abbatis (Joannis Abbatis S. Severini) . . . cineres sanctas*

videtur longe convenientior. Postremo quantum illud est, quod Cathedralis Ecclesia ab hoc scriptore S. Januarii Ecclesia vocari solet? quae appellatio saeculo XI. exeunte incepta, deinde XII. & XIII. tritissima evasit. Leprosi quoque more XII. saeculi ab hoc scriptore Lazari vocantur, quae nomenclatura coepit ineunte XII. saeculo. Ceteris hujusmodi locutionibus excerpendis, quibus duo hi libri abundant, supersedeo.

Illud hinc lectores moneo, inter cetera argumenta; quo tum in Dissert. de Cathed. unica, tum in altera de SS. Episc. Neap. ad depressendam vitae & Translat. Athanasianae aetatem utebar, fuisse illud, quod in his Ludovico Pio Almi cognomen (inau-

ditum, uti rebar, ante XII. aut XI. saec.) tribuitur: cui argumento nihil solidi Stiltingus reposuit, nisi hoc tantum, potuisse id Almi cognomen antea usurpari, etsi loca non reperiantur. At ego Stiltingum optimum, ne forte scrutandi studio noctes insonnes agat, ab omni reperiendi cura libero, ut qui nuper Almi elogium Ludovico datum ab Erchemperto illustri noni exeuntis saeculi scriptore invenerim. Itaq. in Stiltingi dulcissimi gratiam hujus me argumenti praesidio libenter spolio, ut qui alioqui biographi Athanasiani aetatem rationibus tam inconcussis ineunti saeculo XII. affixerim, ut hoc argumento, nunc demum sponte a me falsi convicto, minime indigeam.

, deducunt. Idem auctor in Translatione S. Sofii : *Joannes Abbas* (S. Severini-) cum omnibus monachis advenit, & ... per totam noctem univices Graecam Latinamq. psalmodiam sonoris vocibus concreparunt. In Chronico S. Mariae de Principio fol. 5. de die Sabbati sancti : *Sex Primicerii sex Graecarum ecclesiarum ... tenentur venire ad dictam Neap. ecclesiam, & cantare seu legere sex lectiones graecas: alternatim scilicet cum aliis cantoribus totidem latinas decantantibus; loquitur enim de Prophetiis illis duodecim, quae Sabbato sancto ante fontis benedictionem leguntur. Pergit: Et in die Resurrectionis dominice tenentur dicto CIMILIARCHE (Cathedralis) assistere ad cantandum in illa CREDO IN VNVM in ydionate greco. Quod etiam alternatim fuisse factum, testatur Archiep. Joannis Vrsini (qui medio XIV. saeculo sedit) Ritualis collectio, in qua in die Paschatis sic praescribitur: Dominus Archiep. incipit CREDO in greco- sermone, si placet, & successus Archiepiscopus S. Georgii ad Mercatum cum Sociis suis, & Archiepiscopus S. Mariae Rotundae CREDO totum decantant in greco sermone in conspectu Domini Archiep. alta voce, & alii Cantores de choro repetunt alternatim in latino, cantando etiam alta voce.*

¶ Tametsi alibi quoque terrarum Graeco-Latina officia frequentata novimus. In funere S. Paulae Psalmos Hebraice, Graece, Latine ac Syriace decantatos, ex S. Hieronymo observat Baronius ad ann. 34. Videatur & Leo Ostiensis l. 31. ubi Casinenfes monachi cum inferioris monasterii monachis Missam promiscue cantu Graeco Latinoq. concinebant. Postremo ne quid omittam, idem quoque a S. Caesario Arelateni in sua Ecclesia saeculo VII. usurpatum fuit, ut in ejus vita testatur Cyprianus Tolonensis num. 11.: *Compulsi ut laicorum popularitas psalmos & hymnos pararet (quod interpretor memoriter disceret; nam id nos Itali Apparare dicimus) altaque & modulata voce instar clericorum, alii Graece, alii Latine profas antiphonasque cantarent: ut non haberent spatium in ecclesia fabulis occupari.* Propter Massiliae viciniam plures Arelate fuisse Graece peritos, notat Mabillonius in Cursu Gallicano. Haec in Adn. 14. Ergo tam Neapoli quam alibi terrarum Graeci Latinique una pariter psallebant sub uno Episcopo, nec usquam Graeci Pontificis vola aut vestigium: nisi vim inferant Athanasianae vitae prologo.

§. III.

Rursus de eo quod PRAESVLES saepe sint Ecclesiarum conventualium praepositi, maxime cum de Abbatibus id Noster fateatur.

Eod. §. num. 244. rursus de Praefule litigat, quem non aliter quam de Episcopo accipi jubet. At (quis crederet?) tandem nescio qua Stoica fatali necessitate Noster adactus, eo labitur, ut Abbatibus det appellationis hujus facilitate maxima veniam. Id si ego dix-

xif.

xissem, idq. voluissem ex loco Sigeberti (2) pulcherrimo aliisq. pluribus ostendere; pernegasset ille continuo, meq. uti sacrum & instabilem diris devovisset. Nunc ipsemet id fatetur verbis cedro dignissimis. Age, ὁ ἀντιπρόσωπος, ἀντὶ τοῦ ἀντιπρόσωπου (3) legito, eaq. hīc ἀντὶ τοῦ ἀντιπρόσωπου perscribito. *Quamquam* (verba Cl. Stiltingi sunt) **LVBENS FATEOR ABBATES SVBINDE etiam PRAESVLES vocari**. Das ergo, *Abbat*es appellationis *Praesulis* ambitu comprehensos saepe fuisse. A te datis contentus, nihil ultra quaero. Nam Ecclesiarum conventualium praepositi & olim ab immemorabili tempore, & nunc hodie dum *Abbat*es Neapoli vocantur. Praferantur quaeſo ex Archiepiscopali Archivo Visitationum Commentaria: non aliter quam *Abbat*es plerosq. eorum vocatos reperies. Producantur Acta quaevis Synodalia. Imo quicumq. in Cathedrali Basilica in festo Translationis S. Januarii singulos Ecclesiarum matricum praepositos vocari ad obedientiam Eminentiss. Archiepiscopo exhibendam audiverint, si praecipuos quosque aliter quam *Abbat*es hodieque vocari animadverterint, prodeant in medium edituri, jubeo. Notiores quosdam inferne (4) recensui. Hi ergo sunt *Praesules*, de quibus biographus loquitur: *Sedes* autem (uti sup. p. 180. dictum) ὡς καὶ οὗτοι sunt subsellia, σὺν δὲ οὗτοι autem sunt cardines ipsi praepositorum. Recte igitur tunc Neapolit̃ *binās Praesulum gestabat sedes*, sed una Archiepiscopalis regebat (οἱ λοιποὶ) reliqua h. e. omnia.

Sed adhuc submurmurantem Stiltingum audio. Ede quaeſo. Athanasianus, inquit, biographus *Praesulem* numquam aliter quam de Episcopo usurpavit. Hīc etſi ultro confitear; non video ecquid umquam capiti meo periculi imminere queat. Nam dicerem, ideo in

(2) In Actis sinceris S. Lucia (id opus postumum est Joannis de Joanne eruditi Canonici Panormitani, quod dono mihi misit vir doctiss. Dominicus Scлавus) exstat etiam Sigeberti Gemblacensis ode Alcaica de S. Lucia. In ea pag. 102. ita legitur:

*Elpidium dat Marſia Praesulem,
Suum Tudertini quoq. Praesulem
Te, Sancte Fortunate, donant,
Vos hodieque dedisse plorant.*

Vides hos ambos junctim & uno loco dici *Praesules*, cum tamen unus tantum Fortunatus Episcopus fuerit, prior vero Elpidius Abbas in Marſis exſtiterit: de quo vide Bar. ad 2. Sept.

(3) Quo istud *Aversus*? Jam jam ipse quoq. Stiltingianis scrupulis arreptus, sentire incipio, quam sit contagiosum id malum. Ab initio

pro-
quia sancte promiseram, me nec lecturum nec visurum scripta Stiltingiana, eā gratiā quaedam ex eo excerpta parari jussi. At quia non raro tale quid incidit, cur Stiltingiani latices, dulcius ex ipso fonte hauriendi sint; quoties id opus fuit, lectorem rogavi, uti librum afferret, & a me *aversus* legeret. Satin' ego religiosus homo?

(4) *Abbas S. Joannis Majoris, Abbas S. Mariae Majoris, Abbas S. Georgii Majoris, Abbas S. Mariae Rotundae, Abbas S. Mariae ad Platteam, Abbas S. Mariae ad Cappellam* &c. Fatendum est tamen plurimos, qui in antiquioribus monumentis inscribuntur *Abbat*es, in posterioribus sive *Praepositos* sive *Rectores* aut Archipresbyteros aliterve vocari.

prologo tantum id pro Ecclesiarum praepositis sive Abbatibus usurpatum (*Binus*, inquit, *Praefulum gestat sedes*) quia praeter prologum numquam nisi de Episcopo loquendi se dedit occasio. Et tamen si Codicem Corfinianum (ad quem tamquam ad lapidem Lydium duos Athanasiani biographi libellos in *De SS. Episc. Neap.* exegi) apud me ibid. consulas, reperies ibi Athanasium (qui saeculo illo XII. quo biographus scripsit, putabatur jam tum olim Metropolita fuisse) vocari *Praefulem provinciae*: ubi (uti supra pag. 187. dictum) *Praeful* non Episcopus est (nec enim Metropolita recte poterat totius provinciae *Episcopus* vocari) sed tantum *Praefes*.

Nec tamen Noster quiescit. Me ad infra dicenda provocat, ubi Lateranensi capitulo IX. docturus ex Cathedra procedet. *Maropaxias* haudquaquam detrecto. In loco & tempore, uti condixit, opperiar, non tamen cum armis a Saule datis, sed cum Davidicis (funda & lapide) cum Sciltingo congressurus.

§. IV.

Rursus de τῷ Binus ad nauseam, imo ad evomitionem usque vitalium.

Rursus quoq. ex illa Ineptiarum scientia quam sup. pag. 139. condiderat, opes mirificas fundit.

Num. 245. criminatur Noster quod in Cyrilliano Glossario *Binus* & *Bilinguis* tamquam synonyma habuerim, propterea quod eidem voci *Δισσι* respondeant. Atqui nusquam ea esse synonyma statui, sed *propemodum synonyma* videri dixi, sicuti pleraq. eorum sunt, quae uni eidemq. Graeco vocabulo declarando subjiciuntur. Plane quid ego senserim, ea quae statim ibid. (h. e. olim p. 113. Adn. 10: hic vero supra p. 180.) subjeci, declarant: quae tamen versutus criminator caute silentio prefficit. Ibi nimirum haec posui: *Dixi ea Glossographo visa esse PROPEMODUM synonyma; nam ceteroqui BINVS, quae Duplicem notat, multo latius, quam Bilinguis patet; quia Bilinguis omnis est Duplex (nam τῷ, secundum quid, linguâ scil.) at non omne Duplex continuo etiam Bilingue dicetur. Haec ego ibi. Quae nunc causa Sciltingo fuit tam lepide declamandi: Verum (inquit) mittamus logos logica destitutos, & candidè edicamus nec Glossarium Cyrilli, nec ullum aliud (5) profuturum Mazochio ad probandum, vocem Binus, quae reddi aliquando Duplex potest, similiter exponi posse (6) Duorum generum*

(5) Ita profecto loquitur, quasi si ipse millena Glossariorum viderit triveritque: *Nec*, inquit, *ullum aliud*. At quis non sentit, nostrum hominem haec omnia criticae artis subsidia odio plusquam Vatiniano prosequi?

(6) Modo ne, mi homo, excandesca, placide (& quidem omisissis tantisper odiosis istis Glossariis) sic

respondeo: Anne dubium est, quin hinc *Binus* & *Duplex*, illinc vero τῷ *Duorum generum* & *Bilinguis*, hoc inter se differant, quod totum a parte, genus a specie? Duobus enim prioribus, utpote patentioribus, duo posteriora continentur. Nisi vero etiam sacrosancta *Summularum* effata negare ac proculcare (quod absit) ausi fuerimus.

rum aut Bilinguis. Ac tandem *ἡμετέριον* finit: *Quanto diutius id tentabit, tanto PLURES DABIT INEPTIAS*. Haec (7) amicissimus Bollandistarum Socius, quos nullo unquam non officiorum genere colui.

§. V.

Quae num. 246. 247. 248. Cl. Stiltingus pro duplicitate Sedis Neap. garrit, ea cum a me sup. a pag. 170. ad 184. ita diffusa fuerint ac dissipata, ut plane in tennes auras abierint; stultissimus fuero si ibi dictis quidquam hinc rursus adjiciam. Adhaec quod idem vir Cl. (non teneo numerum) miserum in modum se delassavit, ut doctrinam de Chorepiscopis, quasi novam & inauditam auribus avertantibus inferat (quam tamen hodie non tantum lippi & tonsores, verum & mendici, & balatrones norunt de quibus fontibus purioribus hauriunt) pro eo tametsi verbo grates ingentes agimus, intus tamen, si quaeris, gratiam nullam habemus. Et quidem quis dubitat, quin ante sublatum Chorepiscoporum usum, potuerit Neapoli Chorepiscopo locus esse? Hoc unum relinquitur Stiltingo meo probandum, cum Neapoli aliquando fuisse: quod ostendi posse praefraete nego.

§. V I.

Praefulem vicarium illum, de quo Cap. Lateranense loquitur, fuisse presbyteris tantum honore insignitum, ex Graeca fide translatione conficitur.

Num. 250. & 251. in id totus incumbit, uti suadeat, *Praefulem vicarium illum, quem Canon Lateranensis in urbibus πολυλῳτοις jubet a proprio civitatis Pontifice plebi oris diversi praefici, Episcopali ordinatione praeditum intelligi*. Sed quamtumlibet sese torserit, numquam hilum proficiet. Nam in Capitulo Lateranensi *Praeful* ille vicarius opponitur *Pontifici*: ex quo clare perspicitur, vicarium illum (quem Pontifici in omnibus subiectum esse vult) non ex ordine Sacerdotum primi ordinis h. e. Pontificum fuisse eligendum, sed ex Sacerdotibus secundi ordinis h. e. Presbyteris. Ac ne de meo haec comminisci videar, ecce tibi ejus capituli veterem Graecam interpretationem (quam Harduino, cujus apud Jesuitas auctoritas est quanta maxima, debemus, qui primus eam ad latus Caput Lateranensium comitem fidam apposuit) quam libebit loco illi de quo controvertitur mediam infundere. Ergo Innocentius ait: *Sed si propter praedictas causas (diversitatis linguarum) urgens necessitas postulaverit* (ὁ ἀρχιερεὺς πρὸς πάντας καθολικὸν ΠΡΟΕΣΤΩΤΑ πῶς ἐθέλων ἐκείνοις σύμμορφον, προβλεπτικῇ διασκεψίῃ καθιστάτω ἰσὺς ἀντιπροσώπων ἐν πῶς προρρηθείσι, τὸν κατὰ πάντα ἰσόμενον αὐτῷ ὑπήκοον καὶ ὑποτασσόμενον) quae Graeca in Latino ejus Concilii ita concepta fuerant: *Pontifex loci* (hic in Graeco est ἀρχιερεὺς h. e. *Summus Sacerdos*, in textu vero *Pontifex*) *Catholicum PRAE-*
SV.

(7) Sic enim assolet, quoties illum intemperiae tenent. Tenent autem, quoties alio stimulante in furias a-

gitur. Tunc enim vero omisso tantisper languore, non de suo ignescit, & eloquenter (quis credat?) invehitur.

SVLEM (vides in Latino Concilii *Praefulem* non esse *Episcopum* , sed generaliter *praesidem* sive *praefectum* , id enim *πρωτεύς* est , nec aliud *Praeful* norat : de quo vide supra pag. 177.) *nationibus illis conformem provida deliberatione constituat sibi Vicarium in praedictis , qui et per omnia sit obediens .* Dixi modo illud *πρωτεύς* esse generaliter *Praesidem* h. e. *Praefulem* : ex quo factum , ut apud Graecos ea vox ita communis presbyteris simul Episcopisq. fuerit , sicuti apud Latinos sunt *Sacerdos* , *Praeful* , *Antistes* , *Pastor* , *Praepositus* &c. Vox *αρχιεπίς* a S. Justino in Apol. II. usurpatur saepe numero in iis ministeriis , quae communia Episcopis presbyterisq. semper fuerunt , veluti in oblatione sacrificii , praedicatione & similibus : nec aliter a ceteris patribus Graecis adhibetur . Videatur Cotelierius in scriptis Clementi tributis , & alibi passim . Vt illuc redeam ; in hoc est rei caput . Loci Episcopus in Latino Concilii *Pontifex* , in Graeco *ἀρχιεπίς* dicitur : atq. hae duae voces numquam de presbyteris usurpantur . At ille alter qui in vicarium assumitur , is in Latino *Praeful* , in Graeco *πρωτεύς* vocatur : quae proinde duae voces communes utrisq. sunt . Ergo quia in Concilio *Pontifex* & *Ἀρχιεπίς* opponuntur *Praefuli* , & *πρωτεύς* ; ex eo luculentissime constat , in eo saltem Concilii loco *praefulis* & *πρωτεύς* nomine non nisi eum venire qui pontificali consecratione careat .

Atq. haec cum sint clarissima ; Noster tamen & insolescit , & insultat procaciter tum alibi , tum num. 251. his verbis : *Maxochius , qui Catholicum Praefulem intelligere vult sine Ordinatione Episcopali (praefertim quando ADJUNCTA omnia , ut hic fit , REPVGNANT) nimum confidit de benevolentia eruditorum .* Atqui somnias mi Stiltinge clarissime . Certe quae proxime ante istud epiphonema tuum adnotavi , liquido ostendunt , in cap. Lateranensi *Pontificem Praefuli* (sicuti in Graeco *ἀρχιεπίς πρὸς πρωτεύς*) ita opponi , ut illum Episcopali , hunc vero presbyterali tantum ordinatione fulsisse oporteat . Ecquo igitur ore *adjuncta repugnare* , clamitas ? At quae statim Stiltingus addit , quis ferat ? ... *nimum confidit* (de me loquitur) *de benevolentia eruditorum , si commentitias id genus ac violentas verborum expositiones , quibus totum illud OPVSCVLVM (8) abundat , iis placituras existimaverit .* At-

B b

qui

Atq. his equidem , cum essem paulo commotior , plura argumenti hujus , Stiltingo nostro minime placitura , subjeceram ; quae etiam viri docti piissimique audita probarunt , & uti talia ne syllabâ unâ minus prelo committerem , auctores fuerunt . Tamen memet ipse Divina ope recipiens , non committendum putavi , ut ego ipse , cui communis Dominus

tam ingentia remisit , conservum meum ob tantulum debitum tenens suffocarem . Itaq. non tantum quae hîc , sed & quae alibi pluries Noster evomuit , pro indictis habeo .

(8) Quicumq. in Stiltingianis hisce a summo ad imum guttatim sorbendis suam exhaustere patientiam , mihi narrarunt , lucubrationes meas numquam alia quam *Opusculorum* appellatione exor-

qui eas *Praefulis* expositiones sexcentis a me firmatas omnium saeculorum exemplis, satis scio eximie omnibus placuisse, tam iis qui vetus Latium norunt, quam qui in aevi medii scriptoribus aetatem triverunt. Interim aequo animo patiamur, a Stiltingo nostro *Commentitias ac violentas verborum expositiones* vocari. Nec enim de suo ita vocat, sed alio auribus insulfurrante, uti §. seq. aperiam.

Quid vero ultra tricamur? An non ea satis sunt, quae sup. p. 177. & alibi de *Praefulis* notione, quam late pateat, diximus? Quibus adde quod apud Joannem Diac. in chronico Episcoporum. Stephanus Dux Neap. *Praeful* pro *Dux* vocatur. Vide (9) locum. Et ubicumq. medii aevi scriptores aperiantur, ad primum referati libri occursum exempla similia (10) *Λαμπανόνα* se dabunt. Et tamen ubi Stiltingo suavissimo haec & similia a nobis, verecunde quamvis, proponuntur, aut stat veluti Marpesia cautes, aut in probra & contumelias (quarum exempla ubinam in Sanctis reperit, quos sese illustraturum pollicetur?) ipsis vinitoribus indecoras effunditur. Tum enim vero illam ineptiarum scientiam, cujus ipse conditor (vide pag. 138. in fine) in me totam exhaurit.

De

exornari. Itaq. ubi primam mei mentionem fecit, me vocat *quibusdam editis opusculis illustrem*. Sint ne haec ipsissima verba, non scio: sed res eo redit. Atque hinc etiam, uti vides, & alibi semper meos quamlibet voluminosos libros, *Opusculum* vocat. Ita ubi ego vocarim, id modestiae tribuitur. At vero Cl. Stiltingus (novo & inusitato modo) vicem meam modestus est, opuscula vocans: pro quo quid rellat, nisi ut grates agam? Interim *Operum* nomen sibi sociisq. suis reservat: sane quidem vocabulum formidabile, siqua paroemiae illi fides, *Μέγα βιβλίον, μέγα κακόν*.

Sed memet revoco: cum potius Vir Clariss. non spernendi gratia, sed permulcendi ita constanter usurparit. Cum enim qui blandiuntur, vuculis *ὕποκρηστικαῖς* gaudeant; puto cum voluisse mihi suaviter subblandiri, ubi me *opusculorum* auctorem facit, opera vero ingentia sibi suisq. tribuit. Tribuat, per me licet: imo etiam *Quodlibeta* vocet, hoc est *Quodlibet* ei speciosum nomen in mentem ve-

nerit. Tantum sinat me, si videtur, mea requiete frui: sinat jocos tantum innoxii indulgere.

(9) Joannes Diac. in Stephano, qui cum Dux Neapolitanus esset, electus in Episcopum, Ducatum simul & Episcopatum gessit, ita scripsit: *Omnes Neapolitae ad praedictum accedentes PRAESVLEM magnis postulaverunt precibus, ut Ecclesiae sanctae providus pastor accederet. Quorum petitiones non renuens, Romanam sedem LAICVS & adhuc CONSVL adiit. Nam Parthenopensem ducatum... duodecim rexit annos. Vides hinc Praesulem vocari Stephanum, quia tunc Ducem & Consulem Neapolitanum. Vides ut Praeful idem prorsus ac Praefes.*

(10) Pluribus exemplis illis, quae sup. p. 177. attulimus, addi & S. Leo potest in Natali S. Laurentii, ita de S. Diacono scribens: *Postulat (persecutor) sibi ab immaculato SACRA-RII PRAESVLE (Laurentio) opes Ecclesiasticas... inferri*. Sed jam a talibus producendis abstinebo, etsi *παρὰ* ultro sese gregatim offerant.

§. VII.

De Monito Stiltingiano super Stephaniae situ (quem ipse solus novit, sed nunc labore delassatus celavit) plura scitu dignissima.

Extremo hoc §. XVII. num. 252. ubi quaedam ad hanc quaestionem minime facientia (veluti Decretum Clementis VIII. & alia pauca) objecisset; postremo hoc Monito suavissimo totum hunc §. XVII. (mihi infensissimum) claudit.

Illud solum Neapolitanos amice moneo, ne operosis magis quam solidis Mazochii ratiociniis, quibus persuadere nititur Ecclesiam S. Restitutae esse antiquam Stephaniam, nimium fidant.

At quamdiu (vos quaeso Neapolitani cives) ista tam superba imperia patiemur? Nam sub Moniti (quis crederet?) nomine exercent isti tamen minime ferendum imperium. *Neapolitanos* (inquit dictator iste) *MONEO*. Ante omnia verbum ipsum *Moneo* auctoritate plenum nescio qua terroris horripilatione percellit cutem. Deinde si monenti non pareas, quid tum postea? ad palum ne deligabimur? virgae & secures expedientur? Non opinor quidem, sed tamen non caret periculo negotium.

Atqui a Monitore nostro quaero, ecquis te, hominem tam alieni caeli, & pigro Bootae subiectum, Monitorem Neapolitanis, & quidem hospitem in rebus nostratib. (puta *Stephania*, *S. Restituta* rebusq. similib.) dederit? hospitem, inquam, quorum nomen nunc ei primum ad aures accidit? Atqui monitores necesse est, de quibus monent, in iis esse volutatissimos. Verum me revoco: jam enim sentire incipio, hunc qui Neapolitanos monet, nonnisi submonente alio ac verba prae-eunte monere. Si lector, ecquis ille alter monitor monitoris sit, & me quaerat; signis quam verbis demonstrare tutius ad salutem duco. Scitum est enim ecquis in Vrbe assiduus auribus ejus insufurraverit, ecquis Stephaniam alibi quam in hodierna *S. Restituta* esse, scriptis ingentibus libris docuerit, proq. duplicitate sedis Neapolitanae depugnaverit. Hoc ergo duce in toto §. XVII. iter invium Belga peragravit, sicuti & alibi, saltem ubicumq. stylus supra Stiltingianum assurgit. Ac styli diversitatem passim Neapolitani nostri olfecerunt. Quis enim non persentisceret?

At, inquires, cur tanti apud modo designatum instigatorem fuit sese Stiltingo tradere? Brevi respondeo. Vir ille doctiss. qui sese Stiltingo adglutinavit, is ut suas (de eo nim. quod *Stephania* longe alia ab hodierna *S. Restituta* fuerit, taliaq. alia) sententias clavo trabali figeret firmaretque, numquam non Bollandistarum suffragium ambivit. Nam ita secum rationes iniit: Bollandiani Operis sicuti immensum est corpus, ita & permagna auctoritas. Pleriq. hominum, ubi Bollandistas citaveris, silentium obstupefacti tenent, ipsaq. brutâ taciturnitate ad-

sentiuntur. Quid quæris? quidquid a quovis illorum sociorum illicitum chartis exstat, id vulgo inter sententias ratas refertur. Egomet Mazochius experientia doctus, oblivisci nequeo, quanto mihi steterit, Papebrochium, quem semper honorifice nominaveram, semel tantum, nescio quomodo aliud agendo, sine significato laudis appellasse. Adhuc ob hoc facinus unum, laceras vestes gero. Ergo cum haec Noster ille, de quo loquimur, probe sciat; satis provide nihil magis dat operam, quam ut cum Bollandistis faciat. Nihil idem libentius quam illa insanæ molis volumina citat. Ad summam, cum ipse sit maximo ingenio doctrinaq. praeditus, tamen ita se demum regnaturum speravit, si se totum Bollandistis dederet atq. dmitteret. Ergo pro tot laboribus, quos in Stiltingo notitiis instruendo devoravit, hoc tantum depactus est, ut ille vicissim sententias suas firmaret Bollandiano suffragio. Quod tamen hic admodum jejune parumq. grate hoc loco fecit, h. e. verbis paullo plus decem.

Fatendum est tamen, id alibi prolixè a Stiltingo factum, tum scil. in duplicitate sedis Neapolitanæ, tum in primis in deligendis Actis S. Januarii. Nam in horum Actorum instituendo delectu satis apparet, diu aestuasse Stiltingum, dum jam jam videbatur Vaticana rejecturus, Bononiensis praepositurus (vide sup. p. 76. & alibi clarius) ad extremum tamen tum aliorum, tum hujus maxime monitoris auctoritas una valuit, ut Bononiensis repudiaret, Vaticana praeferret, reluctante conscientia: quae quidem optime scio, sed multa salutis gratia (quae sero nimis cordi esse incipit) reticere cogor.

Verum his tandem missis, ad superius illud MONEO Stiltingianum, a quo diverteram, redeo. Neapolitani nostri Stiltingianis *monitis* ita respondent, sese in situ Stephaniae non posse ipsius auctoritatem sequi multis de causis: I. ob *πατροπαράδοτον* constantemq. doctrinam quae a saeculo XIII. ad usq. XVII. semper Stephaniam in hodierna S. Restituta posuit: de quo videatur *Cathedralis unica* a pag. 18. ad 88. & totum Peremptorium Edictum, praesertim a pag. 352. ad finem: ex quibus ostenditur, ibi semper Stephaniam fuisse ubi nunc est S. Restituta recentior. II. Deinde videatur demonstratio illa *ἀποδεικτική*, quam ego in Anteloquio ad *Cathedr. unicam* dedi simul cum *αὐτοψι* ichnographica Stephaniae veteris cum hodierna S. Restituta & Cathedrali nova complicatae.

Quod si Jesuitarum auctoritate (quae si forte in hac causa pro me steterit, haud dubie fuerit quavis demonstratione multo valentior) certandum sit; Stiltingo, utpote mihi suspectissimo, recusato, ecce me viri optimi summoq. ingenio doctrinaq. praediti Francisci Ant. Zachariae auctoritas recreat. Is in *Historiae suae litterariae Italicae* to. VI. (edito Mutinae an. 1754.) pag. 549. insciente me, excerpta quaedam meae Dissertationis de *Cathed. unica* satis accurata ac nitida inseruit,

non

non omiffa limatiffimi judicii fui feveritate : quae tanta eft , nemini ut ferviliter blandiatur , fed judicium fuum libere fimulq. modeste interponat . Ergo in hac inter me interq. Jefuitam Stilingum controverfia poterit fatis tuto leftor Jefuitae Zachariae judicio inculpato adquiefcere , fi videtur .

EX FRANC. ANT. ZACHARIAE

HISTORIAE LITTERARIAE ITALICAE

Tomo VI. pag. 549. num. IV.

IV.

, **N**On così brevemente ci spediremo da un altro libro , che altra , non letteraria contesa ha cagionato . Monsignor *Niccolò Carmi-* , *nio Falcone* nella Storia di S. Gennaro , che a *Napoli* pubblicò nel , 1713. , diede il primo segnale di questa guerra . Fermiffima persuasione de' *Napoletani* era , che l'odierna Chiesa di S. *Restituta* , fosse l'antica lor Cattedrale , ora *Stefania* appellata , ed ora Chiesa di S. *Salvadore* . Ma contro questa comune sentenza alzò il primo bandiera Monsig. *Falcone* , inlegnando che la *Stefania* diversa fosse dalla Chiesa di S. *Restituta* . Nel 1745. il Sig. *Benedetto Serfale* , nel suo *discorso Istórico della Cappella de' Signori Minutoli col titolo di S. Pietro dentro il Duomo Napolitano* studiossi pure di persuadere questa diversità della *Stefania* dalla Chiesa di S. *Restituta* , ma , insieme sostenne , l'una e l'altra essere al tempo stesso stata Cattedral Chiesa . Nel che era egli stato preceduto da' Curiali di *Roma* , i quali intorno al 1738. in una famosa funeral lite tra' Canonici della insigne collegiata *Napoletana* di S. *Giovanni Maggiore* , e gli *Ebdomodarj* (o come altrove chiamansi *Benefiziati* , *Mansionarj* , *Cappellani*) della *Metropolitana* di *Napoli* per difender la Causa degli *Ebdomodarj* , inventarono un grazioso sistema . Questo è , che in *Napoli* due fossero le Cattedrali , la *Stefania* , alla quale gli odierni *Ebdomodarj* servissero come Canonici di rito *Latino* , l'altra di S. *Restituta* da *Costantino Magno* fondata , della quale gli odierni Canonici della *Metropolitana* fossero Canonici , ma come di Cattedrale di *Greco* rito . Il Chiarissimo Canonico *Mazocchi* , il quale è la gloria della letteratura *Napoletana* , si è preso in una particolare dissertazione a confutare questi capricci .

, *Alexii Symmachi Mazochii Neapolitanae Ecclesiae Canonici Regii* , *S. Script. interpretis Dissertatio historica de Cathedralis Ecclesiae Nea-*

, *Neapolitanae semper unice variis diverso tempore vicibus cum*
 , *prævio Anteloquio* , & *Appendice opusculorum &c. Accessit Pe-*
 , *remptorium Edictum ad eluendas Adversarii doctissimi Crimina-*
 , *tiones* . Neapoli 1751. 4. pagg. 364. senza l'Anteloquio.
 , Quattro cose dunque contiene questo a' *Canonici Napoletani*
 , sempre memorevol libro , un *Anteloquio* , la *Dissertazione* , un *Ap-*
 , *pendice* , e l' *Editto perentorio* . L' *Anteloquio* è diviso in quattro
 , parti . La prima ci mette innanzi un breve compendio degli
 , argomenti , che mostrano , l' antica Chiesa di *S. Salvatore* , o sia
 , la *Stefania* non altra essere stata che l' odierna Chiesa di *S. Re-*
 , *stituta* . La seconda parte è *iconografica* , e in essa alla immaginaria
 , descrizione delle due Cattedrali fatta da *Benedetto Serfale* opposti
 , la pianta dell' odierna Cattedrale , e della vera *Stefania* . *Cronologica*
 , è la terza , e ci si dà la serie de' Vescovi , e degli Arcivescovi
 , di *Napoli* con erudite annotazioni . La quarta è pur *Cronologica* ,
 , e per ordine de' Secoli ne propone più cose sparse nell' opera . Ma
 , basti aver queste cose accennate . Vengasi alla *Dissertazione* . Siccome
 , due punti mettonsi in disputa , uno che riguarda il *materiale* della
 , Cattedrale *Napoletana* , l' altro che appartiene al *formale* , così in
 , due parti distribuita è la *Dissertazione* . Nella prima parte si prova
 , dal N. A. che la vetusta Cattedrale di *Napoli* celebre sotto i nomi
 , di *Stefania* , e del *Salvadore* , altra non fu dall' odierna di *S. Restitu-*
 , *ta* . Nella seconda dimostrasì , non esservi mai stata in *Napoli* che
 , una sola Cattedrale , e questa di solo rito *latino* . La prima parte
 , non interessa che i *Napoletani* , onde direm brevemente , tutta rag-
 , girarsi essa a provare questo Sillogismo . *Quella Chiesa dee dirsi essere*
 , *stata la Stefania* , o la Chiesa del *Salvadore* , nella quale sola trovansi
 , tutte le parti , tutti i segni distintivi , e i nomi dell' antica *Stefania* ;
 , ma nell' odierna Chiesa di *S. Restituta* unicamente si trovano le parti
 , tutte , tutti i segni distintivi , e i nomi dell' antica *Stefania* ; dunque l'
 , odierna Chiesa di *S. Restituta* dee dirsi l' antica *Stefania* . La minor
 , proposizione quella è , che sola abbisogna di prove . Il N. A. la dà
 , colla solita sua incredibile erudizione discorrendo per l' *estreme* , l'
 , *interne* , e sì pure le *adjacenti* parti dell' antica *Stefania* , per gli
 , varj nomi , che questa ebbe in diverse età , e per le memorie , ch'
 , d' essa hannoci lasciate *Alberico* , *Giovanni Cimeliarca* , e il più antico
 , Scrittore del *Cronico di S. Maria de Principio* , e dimostrando come
 , tutto concorra nella odierna Chiesa di *S. Restituta* . Dico l' odierna ,
 , perchè è da sapere , che oltre l' odierna Chiesa di *S. Restituta* , altra
 , più antica ve n' ebbe in *Napoli* di questo nome . Il che posto cade
 , di per se l' unico argomento di qualche conto , sul quale fondaronsi
 , e' l' *Falcone* , e' l' *Sersale* . Perciocchè l' Autore della più lunga vita
 , di *S. Asanasio* Vescovo di *Napoli* apertamente dalla *Stefania* distin
 , gue-

, gue la Chiesa di S. *Restituta* ; il che niente pregiudica alla sentenza
 , del N. A. e degli altri Scrittori *Napoletani*, che fino al *Falcone* non
 , mai sognarono la Cattedral Chiesa essere anticamente stata diversa
 , dall'odierna di S. *Restituta*.

, V. Questo dovrebbe bastare, perchè si conchiudesse, una sola
 , essere sempre stata la Cattedrale di *Napoli*. Perciocchè quelli che
 , due ne vogliono, distinguono la *Stefania* dall'odierna Basilica di S.
 , *Restituta*. Tutta volta il N. A. nel primo capo della seconda parte
 , mettesi a provar questo stesso con tre altri fortissimi argomenti.
 , Il primo argomento è negativo, e fonda si nel silenzio di tutti gli
 , Scrittori delle cose *Napolitane*, i quali non mai diedero indizio,
 , che due fossero in *Napoli* le Cattedrali. Prendesi il secondo argomen-
 , to dal costante uso, del quale abbiamo innumerabili monumenti,
 , di chiamare la Chiesa *Napoletana* assolutamente, e senz'altro aggiun-
 , to, che la Chiesa *Greca* distingua dalla *Latina*. Il terzo è tratto
 , dall'esser si sempre in *Napoli* una sola festa celebrata della Sagra del-
 , la Chiesa Cattedrale il primo di Dicembre. Ed è ben vero, che
 , in un Manoscritto libro delle anniversarie feste del Capitolo *Napoletano*
 , a' 25. di Gennajo notasi: *Dedicatio Ecclesiae S. Restitutae*: ma questa
 , Chiesa non è l'odierna, ma l'antico Oratorio di questa Santa.
 , Ma se una fu *materialmente* la Chiesa Cattedrale di *Napoli*, fu ella
 , tale ancor *formalmente*? Il fu, ripiglia a dire il N. A. E certo in
 , due maniere potrebbe esservi stata una doppia Cattedrale in formal sen-
 , so, o perchè doppia serie di Vescovi fosse stata, cioè di Vescovi
 , *Greci*, e *Latini*, o perchè almeno doppio Capitolo avesse avuto,
 , altro di *Greco* rito, ed altro di rito *Latino*. Ma nè l'una cosa,
 , nè l'altra è vera. Ed a cominciare dalla serie de' Vescovi, qual
 , necessità di Vescovi *Greci* e *Latini* avea *Napoli*? Sino al principato
 , di *Tiberio*, e mentre *Strabone* scrivea la sua Geografia, conservò ella
 , la forma di *Greca* Repubblica. Ma a poco a poco o sia perchè per
 , la legge *Giulia* fosse ella entrata ne' diritti della Cittadinanza *Roma-*
 , *na*, o sia perchè attesa la frequenza de' *Romani*, i quali tratti dalle
 , delizie di quelle campagne aveanvi d'ognintorno poste magnifiche
 , Ville, ne prendesse la lingua, ed i costumi, andava anche allora
 , declinando alla barbarie, la quale da *Strabone* rimproveravasi alle
 , *Grecche* Città di quella Provincia, nel linguaggio e nella forma del
 , loro governo, *latine* omai divenute. Ma quando verso la fine del
 , primo Secol Cristiano *Napoli* diventò *Colonia Romana* [di che poco
 , appresso diremo], cambiò del tutto faccia; e comechè alcuni
 , vestigj delle *Grecche* costumanze vi rimanessero, e lo studio della
 , lingua *Greca* fiorisse ancora nel secol terzo [ne abbiamo sicura
 , prova in un passo di *Filosttrato* dal N. A. egregiamente spiegato
 , contro l'opinion del *Lafena*] pur tuttavia la dominante lingua, e
 , la

, la precipua maniera del civile governmento eravi la *Romana*. Nel quarto secol poi di Cristo dileguossi affatto il *Grecismo* da *Napoli*, e trattine forse alcuni *Greci* Monasteri, ne' quali parlavasi il *Greco* linguaggio, e manteneasi il rito *Greco*, tutto v'era *Latino*. Caduta *Napoli* verso la metà del sesto seculo in potere di *Giustiniano*, maraviglia non è, se prendesse alcuna leggiera tintura di *Grecismo*, la quale niente manco non palsò mai tant'oltre, che apparisse *Greca* Città ritornata. Qual bisogno adunque in *Napoli* d'un *Latino* Vescovo, e sì pure d'un *Greco*? Benchè quando ancora si concedesse, di due lingue essere stato il popolo *Napoletano*, non ne seguirebbe, che due Vescovi vi fossero stati. *Latino*, e *Celtico* linguaggio parlavasi sotto i primi Romani Imperadori nelle *Gallie*, il *Punico* insieme col *Latino* nell'*Africa* anche a' tempi di *S. Agostino*, il *Sirio*, e *Caldeo*, e il *Greco* nella *Palestina*, nè però dovrem dire, che Vescovi vi fossero in quelle Città diversi per gli *Latini*, e per gli *Celti*, per gli *Punici*, per gli *Siro-Caldei*. Sarebbe anzi una tal pretesione contraria alla disciplina della Chiesa, conciossiachè l'ottavo canone del *Niceno* Concilio espressamente abbia vietato, che in una Città v'avesse due Vescovi. Non è tutta volta senza le sue difficoltà questa certa sentenza del N. A. Due ne oppose il gran *Papebrochio*, che meritano considerazione. La prima è, che nel Concilio di *Sardica* nel 347. trovasi sottoscritto *Calepodius Neapolitanus*, o come s'ha ne' frammenti di *S. Ilario*, *Calepodius a Campania*. Ma lo stesso anno nel conciliabolo, che gli *Ariani* da *Sardica* sottrattisi raunarono in *Filippopoli*, fatto un decreto, dal quale appare, che Vescovo di *Napoli* fosse *Fortunato*. Sembra dunque, che *Calepodio* fosse Vescovo *Greco*, *Fortunato* *Latino*. Ma il N. A. non si sgomenta. Nel dottissimo suo commentario sopra il *Calendario Napoletano* inclinò a credere *Calepodio* *Corepiscopo*, specialmente perche da *Giovanni Diacono*, nel Catalogo de' Vescovi *Napoletani* ommettesi *Calepodio*. Ma considerando, che altri antichi Vescovi di *Napoli* ignorati furon da *Giovanni*, pensa ora, che Vescovo fosse, e forse lo stesso che *Fortunato*, il quale due nomi avesse (la qual pluralità di nomi dopo la decadenza della *Romana* Repubblica era venuta in uso); oppure (il che a noi sembra più verisimile) che *Calepodio* morisse nel 347. e subito avesse per successore *Fortunato*. (*) Ma la maggior difficoltà, quel-

(*) *Praeter hasce duas responsiones, attuli tertiam in Dissert. de SS. Episc. Neap. omnium expeditissimam, quam noster doctiss. Zacharias omisit, quod eā, opinor, Dissert. tunc caruisset. Eam vide supra in hīs Vindicitiis pag. 182. num. IV. & p. 183. Summa eo redit. Quod Calepodius uti Episc.*

Neapolitanus subscripserit, id unius Isidori meritis infilis debemus At vero fides potissima S. Hilario debetur, cui hic vocatur Calepodius a Campania. Cujusvis ergo urbis Campaniae Episcopus fuit Calepodius, Neapoli excepta, ubi eoque anno S. Fortunatus sedebat.

; quella è, che traesi da un passo della vita più lunga di *S. Atanasio* Vescovo di *Napoli*. Leggesi ivi di *Napoli*, che & *introrsus*, *BINAS PRAESVLVM GESTAT SEDES ad instar duorum Testamentorum*, *quamquam una sit, quae eam gubernat, & regit reliquam, ut capite reguntur artus diversi*. Il *Baronio* contro la fede de' Manoscritti scrisse *interdum* invece d' *introrsus*, parendogli troppo strana cosa, che due Vescovi fossero perpetuamente nella stessa Città. Ma cionfiachè il nome *sedes* non sia solo proprio delle sedi Vescovili, ma ancora de' più distinti luoghi, che occupano i Preti, ed altri Ecclesiastici, e similmente il nome *Praesul* sia comune a qualunque sacro e profano Proposto, presto va a terra una difficoltà, che è sembrata finora insuperabile. Nella Chiesa *Napoletana* furonvi anticamente più Chiese *Grecche*: sei se ne contavano ancora nel tredicesimo secolo. In esse eranvi i loro *Preti*, de' quali uno era il primo, o *proposto*. Di questi dunque va inteso quel difficil testo, del quale non altro deesi raccogliere, se non che in *Napoli* eranvi due sorte di sacerdoti, altri di lingua *Greca*, altri di lingua *Latina*, ma sottoposti gli uni e gli altri ad una sola podestà (del Vescovo *Latino*) *quae gubernat & regit reliqua, o reliquas, non reliquam* [2]. F' da vedere questo passo del N. A. per l'erudite cose, con che appoggia la felice sua spiegazione.

, VI. Ma è ella ugualmente aperta cosa, che due Capitoli nor ebbe mai la Chiesa di *Napoli*? Questo è il forte del libro per gli Canonici di quella Chiesa, ma ella è altresì la parte, che meno importa al comun de' nostri lettori. Per lo che estimiamo di farne brevi parole. Gli *Ebdomadary* pretendono, che *S. Atanasio* Vescovo di *Napoli* nel IX. secolo gl' istituiffe, dove i Canonici erano sino da' tempi di *Costantino il grande*. Ma il Sig. Canonico *Mazocchi* prova con molta chiarezza, e forza, che i Canonici non abbisognano di false prerogative, perche splendendo qual è, ed ornatissimo appaja il loro Capitolo; onde nega, che origine aveffero dal *Magno Costantino*, ma sibbene da *S. Atanasio*, il quale essendo il loro numero incerto e scarso, con assegnare le debite facoltà ne determinò un certo numero, e bastevole agl' impieghi d' un sì ragguardevole Capitolo. Scuopre poi l'origin vera degli *Ebdomadary*; e fa vedere, come nel XIII. Secolo non altro erano, che inferiori Cherici *Collettizi*, e *Confratelli* della Congregazione di *S. Salvatore*. Ma sotto *Giovanni Orsino* tra l' Ottobre del 1334. e l' Mese di Maggio del 1337. furono eletti ad *Ebdomadary*. Quindi si fa strada a cercare l' origine, l'

C c

, epo-

(2) , Forse bisogno non v'è di tal correzione. Il *Reliquam* barbaramente è preso per *aliam*. *Alteram*

, (*Praesulum seriem*) il che più chiaramente conferma l' opinione del N. A.

, epoca , e la natura di tutte le Confraternite , che sono nelle Chiese *Matrici* di *Napoli* , anzi sale fino a' tempi gentileschi , ne' quali in *Napoli* da *Astene* passato era l'uso , e il nome *Fratriarum* , quali erano quelle degli *Eumelidi* in onore d' *Eumelo* Padre di *Partenope* , degli *Artemisi* , degli *Aristei* ec. Avvertan quì i nostri Lettori , che il Sig. Canonico *Mazocchi* di notizie sì pellegrine , e di sì curiose ricerche sparge una poco comune quistione , che non v' ha maniera di studiosi , i quali non ne possano profittare . Noi intanto accenneremo , che coloro , i quali de' sacri riti son vaghi , potranno leggere un bel monumento , che il N. A. reca , ed illustra , cioè una Costituzione del mentovato *Giovanni Orsino* intorno l'esequie (p.157.) ; nè lascino la *disquisizione* (p.184.) *de notione Presbyterorum* , aut *Presbyterorum de Choro* ; itemque *Presbyterorum quadraginta* , aut *de numero Quadraginta in Vrsinianis ritibus* .

• , VII. Sei eccellenti *Diatrìbe* formano l'*Appendice* , che segue alla *Dissertazione* . La prima è *de insula , & castro a Constantino Magno Ecclesiae Neapolitanae dono datis , sive de insula Salvatoris , deque Castro Lucullano* . In due parti è divisa questa *Diatriba* : e nella prima il N. A. con isquisita erudizione ci mette innanzi il sito , l'origine , la storia del *Castello Lucullano* ; nella seconda tratta dell'*Isola* , spiega nell'una , e nell'altra varj passi d' autori , espone la topografia di più luoghi . Noi trascogliamo una lapida , perchè nel 1751. trovata nella Cattedrale d' *Aversa* , onde suppliremo il capo delle scoperte anticaglie , che si ha nel precedente volume della nostra Storia .

, *A. Plantius . Evbodus . sibi . & . liberis suis*
 , *A. Plautio . Daphno . & Plautiae . Primigeniae . &*
 , *Plautiae . Laurillae . & . Plautiae Feslae . & . Plautiae Successae . ET*
 , *A. Plautio . Abesto . Libertis . Libertabusque suis . Posterisque .*
 , *Eorum . Is . Qui .*
 , *Plauti . vocitabuntur Vicus Spuria*
 , *nus cum suis meritoriis & Diaeta*
 , *Quae est juncta huic monumento cum*
 , *Suis . parietibus . & fundamentis . huic*
 , *Monument . cedet*
 , *si qui ex . is . qui . supra . scripti . sunt . hoc .*
 , *monumentum . aut . Vicum . Spurianum*
 , *aut Diaeta . quae . est juncta huic monumento vendere volent*
 , *tunc ad Rempublicam Coloniae Puteolanae pertinebit .*

, Questa Iscrizione è assai pregievole . Nel Cronico di S. Maria , de

, de Principio si legge: & more Graecorum debent in dicta Ecclesia facere
 , facetas, quae dicuntur latine SQVARASTASE. Che è questo mo-
 , stuoso vocabolo? E che significa? Ad ispiegare questo vocabolo in-
 , diritta è la seconda *Diatriba*. Mostra prima l'Autore, che quella
 , parola *latine* val tanto, quanto *Volgarmente*, conciossiachè *latinato* ne'
 , barbari tempi significava *interprete*, onde il Boccaccio scrisse (G. v. 9.
 , 32.3.) Il Co: d'Alvagna della Magna chiamato in loro lingua *Luffoma-*
 , *stro*, ch'è tanta dire in latino, come *Mastro Siniscalco*. Ciò posto ne'
 , riti di Giovanni Orsini trova, che due *Arcipreti* nel giorno di Pasca
 , *Archiepiscopo*, & *capitulum tenentur facere ludum*, quod *vulgariter* nuncu-
 , *patur* *Lisquarastate*, o piuttosto *lisquarastase*. Che testo più chiaro al-
 , l'intendimento del N. A. il quale crede non altro quì intenderfi,
 , che *complimenti*, e *complimentare*, la qual parola in *Napolitano* dialetto
 , si dicesse *Squarastase*. Confrontisi di grazia il *latine* del primo passo col
 , *vulgariter* del secondo, e similmente il *facere facetas* dell'uno, col *facere*
 , *ludum* dell'altro. Nella terza *Diatriba* dimostra l'autore: che *Napoli* fu
 , *Colonia Romana*, non che colà fosser mandati nuovi *Coloni*, ma per-
 , chè ammessa fu a' diritti delle Colonie. Questo provasi dall'Autore
 , con molte lapide, tra l'altre con una del *Ligorio* [3]. Ma quando fu
 , *Napoli* posta tra le Colonie? Sotto *Domiziano* risponde il N. A., e
 , ne dà alcune ingegnose conghietture. Ancor nel quarto secolo tro-
 , vasi *Napoli* chiamata *Colonia*; di che recansi in prova dall'Autore
 , due lapide *Gruteriane*. E certo in tutte e due trovasi la sigla V. P.
 , cioè *Viro Perfectissimo*, la qual dignità innanzi al quarto secolo non
 , trovasi mentovata, e che è più, in una leggesi *Ex Comitibus*, il che
 , è del secolo di *Costantino*. Passiamo alla quarta *Diatriba*. I Canonici
 , della Cattedrale di *Napoli* trovansi detti *Cardinales*, come in altre
 , Chiese (4). Di questi prende l'Autore a discorrere nell'accennata
 , *Diatriba*, della loro origine, del nome, del numero, de' loro tito-
 , li; se Preti fossero solamente, o ancor Diaconi; qualche cosa pur
 , dice de' Cardinali di *Roma*, e d'altre Chiese. Vn prezioso monu-
 , mento, cioè *Brevis ordo divinarum officiorum* osservato nelle Confra-
 , ternite di *Napoli*, portasi dall'A., e con egregie annotazioni co-
 , mentasi nella quinta *Diatriba*, siccome nella sesta un antico inven-
 , tario de' Beni, diritti, e pesi dello Spedale *Atanasiano*.

, VIII. Siamo all'Editto *Perentorio*, che al libro pon fine. *Monf.*
 , *Giuseppe Asseman* essendo stato a *Napoli*, in mentre che l'amichissimo
 , suo Sig. Canonico *Mazocchi* andava stampando la presente *Disertazio-*
 , *ne*, ebbe modo d'averne i fogli di mano in mano, che s'andavan

C c 2

, ti-

[3], In questa Iscrizione sonovi
 , le sigle H. V. Il N. A. le spiega
 , *Honorato Viro*. Ma il Muratori, che
 , riporta la stessa lapida (p. 1112.),

, le interpreta forse meglio *Honore Vfo.*
 , [4], A quelle, che accenna il
 , N. A., aggiungasi la Chiesa *Cre-*
 , *mone*.

, tirando . Quindi a *Roma* tornatosi , nel secondo tomo degli Scrittori , *Italicæ historiae* , del quale demmo un bastevole estratto nel quinto volume , contro l' opinion del *Mazocchi* si prese a sostenere , che l' odierna Basilica di *S. Restituta* non è altrimenti l' antica Cattedrale di *Napoli* , o sia la *Stefania* , ed ogni sforzo mette in opra per rispondere alle ragioni del Chiarissimo nostro Autore . Si è dato il calo , che il *Mazocchi* in tutta la state , e in parte dell' autunno del 1751. gravemente infermato non potè all' opera sua metter termine , onde è , che quantunque nel tomo dell' *Asseman* citisi il libro del *Mazocchi* , come di già uscito a luce , prima quello di questo si pubblicò , e portato fu a *Napoli* . Stava appunto il *Mazocchi* per terminar la sua stampa , quando essendogli pervenuto all' orecchie , che il suo libro innanzi ancora di venire in pubblico , era stato dalla dotta penna di *Monsignore* non pure screditato , ma messo a niente , pensò di non darlo fuori senza mostrare agli *Ebdomadarj* di *Napoli* , che vani erano i lor trionfi , comechè sulla molta dottrina e fama del *Prelato Maronita* fosser fondati . Or questo appunto fa egli nell' *Editto perentorio* , del quale parliamo , in due *azioni* diviso . La prima serve in parte d' introduzione , conciosiachè narri ci la controversia del *Mazocchi* coll' *Asseman* , e in parte di conferma a quanto avea dianzi il N. A. stabilito . In fatti riepilogansi brevemente le più forti ragioni , che nella prima parte della Dissertazione erano state proposte , e con due nuovi argomenti vengano fiancheggiate . Nell'altra *azione* risponde l'autore alle obbiezioni dell' amico avversario . Dopo le quali cose il *Mazocchi* graziosamente s' appella dalla definitiva sentenza dell' *Asseman* all' incorotto giudizio de' leggitori , i quali spera , che vorran bene rimettere i Canonici della Cattedrale di *Napoli* nel possesso d' esser Canonici dell' antica *Stefania* ; *Vti possidetis , ita & possideatis* . Vorrebbe si quì forse , che noi dessimo il nostro giudizio , e il nostro ufizio parrebbe che l' esigesse . Ma in cosa , che parla da se , non han bisogno i nostri leggitori , che noi col nostro giudizio quasi gli dirizziamo a portare giusta sentenza . Ci si permetta tuttavia di celebrare il merito del Sig. Canonico *Mazocchi* , e di dire , che per tanti suoi libri di signolar dottrina pieni andrà il suo nome fra quelli de' maggior nostri letterati adorno

, Senza temer tempo nè morte ,
 , E dove nasce , e dove morte il giorno .

§. VIII.

De Constitutione Cypria Alexandri IV. male a Cl. Stiltingo intellecta.

Haecenus doctiss. Zachariae Excerpta ex mea *Vnica Cathedrali* procedunt. Nunc antequam ab hoc §. XVII. Stiltingiano digredior, fateor nolenti mihi (pag. 192. 193.) excidisse, quod Stiltingus Noter num. 251. constitutione Cypria Alexandri IV. abutitur, ejus vim minime affecutus. Ea sic incipit: *Quoties (in insula Cypro) quamlibet praedictarum sedium Graecorum PRAESVLE vacare contigerit. Triumphat hic noster in fine num. 251. quod sibi tandem datum fuerit Praesulem pro Episcopo reperisse. Quid si tibi Stiltinge clarissime, in Graeco Novi Foederis, ac Patribus (11) Graecis etiam Presbyteros vocatos reperero eos, qui re vera Episcopi fuerint? Sunt enim plura horum generalia vocabula, quae posterior aetas discrevit. Pergit Constitutio: Alter (praesul Graecus) a Clericis sedis ejusdem (suis scilicet terminatae finibus) ... in Episcopum eligatur. Cujus electionem Latinus Pontifex, in cujus dioecesi fuerit sedes illa ... confirmet ... recepturus ab eo juratoriam professionem obedientiae. Constitutionem hanc totam vide to. 24. Venetae Collect. Concilior. ad ann. 1260. Ex ea tamen quaedam inferne (12) decerpsi.*

Hic cedo mihi, Stiltinge ornatissime, quid haec ad rem nostram? aut quid hisce sedibus Cypriis cum ea, quam Neapoli fundas, ac laute de tuo dotas, commune? Cypriae sedes suis limitibus circumscriptae, oppidum peculiare habebant. Ostende sis Graeculi istius, quem

(11) Praeter Graecos Novi Foederis interpretes veluti Theodoretum, Oecumenium ad XX. Aetor. Theophylactum & alios; reperitur Πρεσβύτερος pro Episcopo apud Dionysium Areopagitam (qui in Cael. Hier. Timotheum vocat συμπεροβύτερον h. e. coepiscopum suum) ejusq. interpretes S. Maximum, & Pachymerem. Itaq. Praesbyter, Praesul &c. sunt voces utriusq. communes.

(12) In ea pag. 277. quatuor tantum Sedes Graecor. Episcoporum intra totidem dioeceses Latinorum assignantur his verbis: *Vnam siquidem pontificalem sedem Graecorum in Nicosienfi (Dioecesi) apud Soliam, aliam in Paphena apud Arsino; tertiam vero in Famagustana apud Carpasium, & reliquam in Nimociensi dioecesis apud Lescaram consistere volumus; & ab iis denominari; & tam nomen quam dignitatem pontificalis officii habere Pontifices qui eas pro tempore canonice obtinebunt. Deinde statim se-*

quitur: Quoties quamlibet praedictarum sedium Graecorum &c. uti supra.

Hac igitur sedes suum segregatum territorium in oppidulis dictis habebant: quae oppidula dicuntur fuisse in dioecesi insignioris urbis, cui Latinus Antistes ille praeerat, cui suberat Graecus de quo agitur, tamquam suffraganeus. Quo loco uti dixi, *Dioecesis* notionem provinciae obtinet: qua notione Gillebertus Lunicensis saeculo XII. *Dioeceseos* vocabulum usurparat: qui in *De usu Ecclesiastico de Archiepiscopo* sic ait: *Cujus Ecclesia (h. e. territorium) subscritur Dioecesis.* Vbi *Dioecesis* provinciam notat; sicuti & ab antiquioribus Anastasio, & Hincmaro Remensi & aliis pluribus usurpabatur. Ergo in Cypro sedes episcoporum Graecorum suis intra Latini provinciam finibus terminatae, obedientiam Latino illi, a quo electus confirmabatur, tamquam suo Archiepiscopo debebant.

quem Neapolim invitum intrudis, Episcopi territorium, oppidumq. illi assignato. Vbi feceris, libenter ab eo Graecam ordinationem acceperimus. Nec enim unquam negavi potuisse Neapolitanam regionem aliquam terminatam Graeco Episcopo alicui in territorium assignari; modo ejus Episcopi necessitas esset, quae numquam fuit; ac modo ea sedes ex chronico Joannis Diac. aliisque historicis diserte ostendatur. Diserte, inquam, atq. perspicue: nam Isidorianas, refragante S. Hilario, merces, aut binas biographi Athanasiani *sedes* nemo hodie Neapoli moratur, quamvis clare monente te (num. 252.) *ne* mihi Neapolitani *fidant*. Quamdiu nihil horum ostenderis, fabulam surdo canes. Atq. haec, uti modo dixi, ad pag. 192. & 193. supra refertur: quae ibi properanti exciderunt.

RACEMATIONIS RELIQUA

In §. XVIII. XIX.

TOto uti vidimus §. XVII. adversus me graves accusationes Noster instituit, & quidem nusquam a contumeliis abstinens. At §. XVIII. & XIX. multo gravior & procacior in me insurgit, eoq. ipso semper tum monitore viaeq. duce utitur, eodemq. incitatore instigatur, quem supra subindicavi, quemq. hisce de rebus copiose ab hinc paucos annos scripsisse, nemo eorum ignorat, qui librorum recens editorum sese non segnes conquisitores praebent.

Atqui cur ego memet simulq. lectores excruciem, ut insistam Stiltingi vestigiis? Satis in superioribus ceteris congressionibus lector experimento probavit, a me Stiltingianas rationes ita semper diffatas, ut in tenuem abierint fumum. Rogo ergo curiosos hujus generis Disceptionum, uti (siquid modo in veteris mediaeq. aetatis antiquitatibus valent) Stiltingianas aggressiones cum iis *Cathedralis unicae Neapolitanae* locis conferant, quae aggressor adoritur, ac libratis utrinq. rationibus, ita demum judicium ferant: quorum ego non defugiam auctoritatem. Veluti ubi Stiltingus amicissimus §. XXI. num. 306. a me traditam liquationis S. Januarii sanguinis epocham convellere satagit, adeat lector meam Cathedrali unicam pag. 50. & seq. ubi accuratam *Procurfionem* ea de re inveniet. Adhaec, ubi Noster in *Ecclesia S. Januarii in Cubiculo posita* reperiunda §. XVIII. aestuat, inviasat lector, tum eandem nostram *Cathedralem unicam* a pag. 43. ac deinceps, tum in primis *Discussionem* illam (quae exstat in Dissert. de SS. Episc. Neap. pag. 150.) quae *de Cubiculo ante Ecclesiam S. Januar. in quo Tiberii Episc. custodia fuit*, scripta visitur, eamq. jungat. cum Joanneo textu ibi adscripto. Hanc ultimam *Discussionem* (quam Stiltingus meus videri vult non legisse) *αυτολεξι* huc comportassem, nisi longo jamdiu viae tedio captus essem. Tamen si in fine post Indices aliquid chartarum supererit, tum hanc *Discussionem*, tum alia fortassis *Addenda* appendemus.

INDI-

I N D E X P R I M V S

Capitum , Sectionum , & Adnotationum longiorum .

DEDICATIO pag. III.
SYLLABVS . . . p. . .
PRAEFATIO Alexandri Etymegori.
pag. 1.

Quidnam observatum in recudendis A-
ctis Bononiensibus fuerit . 5.

ADMONITIO ad S. Januarii Acta
sincera . 6.

ACTA BONONIENSIA S. JANUA-
RII & socior. Martyrum cum Ma-
zochii veteribus novisq. animadver-
sionibus . 14.

Embolium de repetita collatione
cum exemplari Bononiensi . 17.

Supplementum Actor. Bononiens. ex fi-
ne Actor. Vaticanor. (qua parte Va-
ticanis sinceritas constat) ad Bono-
niensia supplenda adscitum . 44.

Primae Actor. sectionis textus Bono-
niensis correctus atq. suppletus . 62.

ADNOTATA longiora in Acta
Bononiensia.

Adn. IV. Complurium Actor. S. Ja-
nuarii recensio & iudicium . 7.

Adn. 2. Acta Bononiensia transla-
ta olim de Graeco fuisse . 14.

Adn. IV. Evangelia antiquitus le-
cta non decantata , uti postea nono
& secutis saeculis . Flamma in mar-
tyrii signum caput Sosii ambiens
cum flamma Polycarpi comparatur .
Praefagia martyrii in Martyrum hi-
storis familiaria , & quot modis
oblata . De visu matris S. Janua-
rii . 23.

Adn. 17. Quodnam circa iudicem ,
inter Acta Bononiensia simulq. Be-
dam , interq. cetera , discrimen . Ro-
mano magistratui Graecum Timo-
thei nomen parum congruum . Dra-

contii plures in Cod. Theodof. De
hoc nostro divinatio . Campaniae Re-
tores ab Hadriano Consulares , post
Constantinum etiam Correctores di-
cti . 25.

Adn. VII. Graecismi quidam Se-
ctionis IV. enodati . Arenarii vox et-
iam de arenae praeposito usurpata .
Prosopopoeia Pallii Tertullianici di-
lucidata . 30.

Adn. XII. Rationes γωνυσιῶν
Sanctorum Martyrum . 36.

Adn. XIII. De signaculo martyrii
sempiterni . 37.

Adn. XV. De Sulphuraria Puteo-
lana . 39.

Adn. 39. Diem passionis SS. Ja-
nuarii & socior. non in mensem Se-
ptembrem sed Aprilem incidisse :
proinde diei 19. Septembris festum
alio pertinere . 42.

APPENDIX ADNOTATIONVM QVATVOR INSIGNIORVM.

ADNOT. I. Quatenus Acta nostra cum
vulgatis & Menologio convenient ,
diffideantve . De sacri cruoris com-
pertissima liquatione verbum . 47.

ADNOT. II. PARS I. De Stephani
episcopi verbis iudicium accuratius :
quamve hic historiam Joan. Diac.
tradiderit excerptam . 49.

PARS II. Stephani verborum paul-
lo curiosius examen aliud . 53.

Adn. XXI. Praefatio Joan. Diac.
ad certamen SS. Sosii , Januarii etc.
Tum quaedam de hoc scriptore no-
tata . 49.

ADNOT. III. Acta Bononiensia tracta
de Graeco fuisse , ex integro luculen-
tius demonstratur . 55.

DI.

DIGRESSIO. De eo, *ecquonam* haec quaestio valeat. 60.

Adn. XXII. Quando & quibus gradibus in his locis sermo vernaculus ex Graeco Latinus evaserit. 61.

ADNOT. IV. Quibusnam locis prima Actorum sectio manca aut foedata videatur, quove modo corrupta sanari, lacunae vero sarciri queant. 62.

INSIGNIORIBVS quatuor superscriptis subserviunt aliae quae sequuntur.

Adn. XXIV. *Egisquau* & *Exsaur* translate de mentis excessu usurpari: non raro tamen de discessu locali proprie dictum reperiri. 65.

Adn. XXV. Ex Philoxeni glossis & aliunde ostenditur, Ecclasin in Actis Bonon. esse saevissimam persecutionem, qualis anno 305. in Oriente erat. *Exsauris* & *Απορασία* synonyma. Paulus ad Thessalonic. illustratur. 66.

Adn. XXVII. Quid olim Collectio divinae legis notarit. 68.

Adn. XXVIII. S. Justini Sibyllae descriptio, & sectio prima Actor. Bononiens. illustrantur. 70.

In Acta Bononiensia animadversiones Stiltingianae priores cum Mazochianis interlocutionibus. 72.

Impressiones Stiltingi priores aut compressae aut percussae. 73.

ADNOTATIONES praecipuae.

Adn. 6. Excerpta quaedam ex Stiltingi sectionib. 26. 27. 28. pag. 74.

Adn. 9. Ad Sect. Stiltingi 30. De Sossii interrogatione praeterita: ex eo probari Acta Bononiensia peculiaria Januarii fuisse. 77.

Adn. 23. Amicis ornatissimi Viri obiectis officiosa responsio. 82.

ACTA BONONIENSIA mendis librorum deterfis solidatisq. lacunis, nitidiore vultu reducta cum novis aliquot adnotatis, cumque Stiltingianis obiectis posterioribus in calce Actor. exhibitis & refutatis. 85.

Supplementum Actor. Bononiens. ex fine Actor. Vaticanor., qua parte non dubia eis sinceritas constat. 92.

DE MARTYRIO SEMPITERNO S. Januarii martyris in Actis Bononiensibus. 93.

SECTIO I. Thomae Aquinatis Theologicam Summam haec ipsa docere ostenditur, quae modo posita. 93.

SECTIO II. Eadem doctrina ex Divinis Scripturis secundum interpretationem Cathedismi Romani, Estii, & aliorum demonstratur. 94.

SECTIO III. Virum doctrinae de charactere Martyrii, ab Aquinate ad nos transmissae, adhuc in iis quae supersunt veteris Ecclesiae monumentis ulla restent impressa vestigia. Ac primum de martyrio sempiterno Actor. SS. Januarii &c. 95.

SECTIO IV. Ejusdem signaculi in Martyrib. impressio ex loco Epistolae Ecclesiarum Viennensis & Lugdunensis mirifice confirmatur. Ibid. col. 2.

SECTIO V. De eodem Martyrum charactere locus Clementis Alexandrini. 96.

SECTIO VI. Minutiorum aliquot huc pertinentium conglobatio. Ibid. Col. 2.

OBJECTA Stiltingi posteriora ab eodem Bononiensib. Actis subiecta. 97.

ADNOTATIONES in objecta posteriora Stiltingi.

Adn. 40. Palam detestantium saevitiam in Confessores exempla. 98.

Adn. 41. Gentiles ejusdem injustitiae hostes. 99.

PROLVSIO ad Acta Vaticana cum Bononiensibus comparanda. 104.

§. 1. Antequam invicem comparentur, absolutis aliquot argumentis Acta Bononiensia rei gestae coaequalia fuisse ostenditur. 105.

§. 2. Qua ratione, quove fructu Vaticana cum Bononiensibus comparaturi simus. Obiter Vaticanorum laus ab haud aspernandis eorum aliquot in Ecclesiam meritis. 106.

§. 3. De Vaticanorum scriptionis aetate ex Stephani Episcopi verbis conjectura ducitur. 107.

ACTA VATICANA cum observationibus

nibus necessariis. 110.

Appendix Actor. Vaticanor. 124.

ADNOTATIONES in Acta Vaticana
praeicipuae.

Adn. 5. *Timotheum ac Dracontium*
duo fuisse unius iudicis nomina. *Acta*
quaequam. 111.

Adn. 19. Nullus in Vaticanis ju-
ris ordo sive in interrogando, sive
in ferenda sententia. Duplex Vati-
canor. *quodam*: prius de non lata,
ubi oportuit, sententia: alterum de
lata, cum non necesse fuit: at con-
tra in Bononiensibus omnia ex juris
formula recte & ordine facta nar-
rantur. 118.

COMPARATIO iterata Vaticanorum
cum Bononiensib. Actis, per quam Bo-
noniensibus *in* *propterea*, itemque pro-
prietas quinque communium sectio-
num decernitur. 125.

PARS PRIOR. *Ta* *propterea* ve-
tustatis prioribus quinque Bononiens-
ium sectionibus ex integro facta col-
latione decernitur. Ibid.

PARS ALTERA. Qua quinque
ultimas utrorumq. Actorum sectiones
totidem utrobique verbis conceptas,
Bononiensis fundi primitus exstis-
se ostenditur, hinc vero in Vaticanum
solum transductas. 127.

PARS TERTIA. Auctori Vati-
canorum dicta dies ob quaedam eis-
dem imposita crimina, in primis in-
terpolationis, luxaturae gravissimae,
nec non mutilationis Bononiensium
Actorum. 128.

SINCERA DENUNTIATIO. Qua
Acta Bononiensia tamquam primiti-
va & inculcata proponuntur: Vati-
cana vero probantur ea parte qua
cum Bononiensib. non colliduntur,
& apta sunt alere pietatem. 131.

PARS I. Causae dictio summaria.
132.

PARS II. Post Causae dictionem per-
oratio. 142.

PARS III. Novae post causam perora-
tam actiones: nimirum de Patrona-
tus antiquitate, deque Patrocinii S.

Januarii praesentia.

Actio I. *Stiltingianae adversus utram-*
que molitiones. 145.

Actio II.

Sectio I. De Patronatu S. Janua-
rii passioni ejusdem coaerco, per *Acta*
vero *Stiltingiana* sublato. 147.

Sectio II. Qua de causa *Acta* Bel-
gica *Stiltingiana* patronatu & sepul-
tura S. Januarii detruncata reperian-
tur. 151.

Sectio III. De hoc quod *Acta* tam-
surpiter vitalibus deminuta Populo
Neapolit. *Stiltingus* obtruserit, gra-
vis expositio. 156.

Actio III. De Patrocinii S. Januarii
indiciis nescio qua intempestiva re-
ligione a *Stiltingo* debilitatis, expo-
sitio lenior. 160.

DENUNTIATIONIS CONCLU-
SIO. 164.

ADNOTATIONES in Denuntiatio-
nem praeicipuae.

Adn. 3. De Beda, *Vsu*ardo, &
Rom. *Mrologio*.

SECTIO I. Qua via *Henschenius*
& *Papebrochius* Bedae *Mrologium*
suae sinceritati restituerint, ac vera
Bedae elogia (inter quae illa sunt
SS. Januarii & Socior.) a pannis as-
futus diremerint. 132. & 133.

SECTIO II. De *Vsu*ardo Rom. *Mro-*
logii fonte: deque Romano ipso, non
nisi Bononiensib. Actis favente. De
Sollerii in *Vsu*ardum adnotatis. 134.

Adn. 5. De vitiis quae in Actis Va-
ticanis ita offendunt *Stiltingum*, ut
eas Actorum partes damnet. 137.

Adn. 6. EXCURSIO DE STIL-
TINGI CRIMINATIONIBUS.

SECTIO I. Criminatio de forma
judiciaria in horum martyrio negle-
cta diluitur. 138.

SECTIO II. De ceteris objectis
lector alio remittitur. De novo in-
audito crimine INEPTIARVM,
quas *Stiltingiana* elegantia in Bono-
niensibus Actis abominatur. Ibid.
col. 2. Ibid. est Adnot. I. De *Stil-*
tingiana in verbo *Ineptiarum* anti-
pbra-

phrafi. 139.

SECTIO III. Rursus de lemma-
re (*ACTA MENDOSA*) quod
Stiltingus praescripsit. 140.

Adnot. 15. De cura sepeliendi vita
functos ex iure naturae divinaeque pro-
fecta. Hinc historicis vitio versum,
si de sepultura tacuissent. *Acta Stil-*
tingiana enormiter peccasse in hanc
regulam. 150.

Adnot. 16. De Appendice *Stiltingi-*
ana.

PARS I. In supplendo Cod. An-
tuerpiano dupliciter a Stiltingo pec-
catum. I. Quod *Actorum Vitalia* in
Appendicem coniecerit. II. Quod ean-
dem opus VII. aut VIII. saeculi ae-
stimarit: utrumque in damnum Nea-
politani populi. 152.

PARS II. Dubitationes duae:
prima de Episcopo Januarii transla-
tore, altera de tempore scriptionis *Ac-*
torum Bononiensium. De eo quod
Januarius domo Neapolitanus fue-
rit. 154.

Adnot. 17. De *Abfconderunt*
Bononiensium Actorum, h. e. de subi-
taria Januarii sepultura, eapte nocte
peracta, deque Basilica ibidem post-
ea condita, antequam ipsa Nea-
polim transvenerentur. Haec omnia
exemplo S. Saturnini firmata. 157.

Adnot. 20. PARS I. De mira-
culis a Stiltingo aut omissis, aut
alio remissis. 161.

PARS II. De miraculo Urbis a
Saracenis liberatae incommode dila-
to. Ibid.

PARS III. De tempore Sara-
cenicae invasionis, ejusque chronicis
notis. Ibid.

Adnot. 21. Quid antiquitas vocave-
rit Experta miracula. Eorum regesta
in Ecclesiae tabulario custodita. 162.

DE COMMENTITIA DVPLICI- TATE NEAP. SEDIS EPISCOPALIS.

§. I. De superioris opusculi causa.
165.

§. II. Quid opus altera hac scri-

ptiuncula fuerit. 166.

§. III. *Stiltingiana* pro duplicitate
Sedis Episcop. Neapolit. molimina
cur tantum repetita alibi distorum
editione retundere visum fuerit. 168.

EX DISSERTATIONE DE CA- THEDRALI NEAP. SEM- PER VNICA.

SECTIO II. Qua duplicis Epi-
scopalis commentum refellitur. 170.

I. Argumenta generalia duplicita-
tem Neapolitanorum. Antistitum con-
vellentia. Ibid.

II. Objecta Papebrochiana, prae-
sertim de Calepodio, diluuntur. 172.

III. Auctoris Vitae S. Athanasii
vexatissimus locus, qui in contra-
rium affertur solet, expeditur & il-
lustratur. 174.

EX DISSERTATIONE DE SS. EPISC. NEAP.

SECTIO II. De Calepodio Epi-
scopo, an is eodem tempore, quo
Fortunatus, Neapolitanam Ecclesiam
administrarit, curae posteriores. 181.

Nodus loci vitae S. Athanasii pau-
cis explicatus. 184.

Adn. 10. Peculiaris significatio vo-
cis BINVS ex Cyrilli Glossis elici-
tur. 179.

POST VINDEMIAM RACEMA- TIO SVPERSTES Stiltingianarum objectionum.

§. 1. Cur Dissertationis de SS. Epi-
scop. Neap. nulla in Stiltingo men-
tio. II. De lite duplicis throni Neap.
loco non suo mota. III. De Vitae et
Translationis Athanasianae aetate ve-
ra. 185.

Adn. 1. De libellorum duorum,
quorum unus S. Athanasii Vitam,
alter ejus Translationem & miracu-
la continet, aetate qua suere conscri-
pti. 187.

§. 2. Ex psalmodia Graece ac La-
tine permixte usurpata ostenditur
Graecos, Latinos uni communi Episco-
po paruisse. 188.

§. 3. Rursus de eo quod PRAE-
SVLES Neapoli sint Ecclesiarum con-

I N D E X I.

211

conventualium praepositi, maxime cum de Abbatibus Stilingus id fateatur. 189.

§. 4. Rursus de π Binius. 191.

§. 6. Praesulem vicarium, de quo Cap. Lateranense loquitur, fuisse presbyterii tantum honore insignitum, ex Graeca fidiissima translatione conficitur. 192.

§. 5. De Monito Stilingiano super Stephaniae situ plura sciri dignissima. 195.

Francisci Ant. Zachariae Excerpta Dissertationis Cathedralis Eccles. Neap. semper unicae: ex historiae litterariae Italicae to. VI. pag. 549. n. IV. 197.

Reliqua racemationis. 206.

FABVLAE EXODIVM. 202.

I N D E X II.

R E R V M E T V E R B O R V M.

A

Abbatiare. p. 13. n. 3.
Acta Martyrum intimis religionis sensibus referta, p. 132. n. 1. quo sinceriora eo breviora. p. 136. n. 1. raro sepulturas eorumdem tacent. p. 150. n. 15. publice in conventibus praelecta. p. 152. quae quatuor prioribus Ecclesiae saeculis scripta, tuta a fraude. p. 76. n. 8. p. 136.

Acta SS. MM. Eutychetis & Acutii a Raynerio scripta, & quo saeculo. p. 33. n. IX.

Acta S. Januarii Bononiensis, Vaticana, Stilingiana. Vide suis locis.
S. Acutius S. Januarii socius num ab initio cum S. Januario tentus. p. 27. n. VI. p. 31. n. 26. cum eodem capitis damnatur. p. 32. Ejus acta a Raynerio scripta. p. 33. col. 1. Ejus nomen varie scriptum. Ib. n. IX.

Adens partic. ex adsum. p. 115. n. 11. hinc adentia. Ib.

Adhibeam pro adhibebo. p. 114. n. 8.

Aetas pro statura. p. 64. n. XXIII.

Almi cognomen quandonam primum audiri coeperit. p. 188. in n. 1.

Amphitheatra in monte excisa. p. 99. col. 2.

Ampulla quare dicatur Petronio loculus, ubi Sibyllae Cumanae cineres pendebant. p. 71. n. XXIX.

Ante triduo. p. 60. col. 1.

Aporosia quid, p. 68. col. 1. an eadem ac incanis, persecutio. Ib. col. 2. egregius Apostoli locus explicatur. Ib.

Ardum quid. p. 89. n. 29. arduus custodia. p. 88. col. 1.

Arenarius, qui in amphitheatro depugnat. p. 30. n. 23. col. 1. item qui Arenae Praepositus. Ib. col. 2. qui sint Tertulliano Numerorum Arenarii. Ib.

S. Athanasii vitae Scriptor quo saeculo floruerit. p. 187. n. 1.

Augurius, pueri nomen proprium. p. 139. n. 1.

Aureola Martyrii, quid. p. 94. col. 1.

B

Baptismus ignis est ipsa passio. p. 24. col. 1. Baptismus sanguinis imprimit characterem. p. 37. n. XIII. p. 93. col. 2. & cujus generis. Ib. Ejusdem baptismi sive Martyrii dignitas. p. 94. col. 1. Cetera V. in Martyrium.

Card. Baronii de liquecente cruore S. Januarii luculentissimum testimonium. p. 49. n. XX. Baroniana acta S. Januarii. V. Vaticana.

Bedae auctoritas & eruditio. p. 132. Ejus martyrologium ab additionibus Flori aliorumque segregatum opera Henschenii & Papebrochii. p. 133. in n. 2. sincerum ejus martyrologium vindicatur a Bayle

D d 2 obje-

objectionibus. p. 133. col. 2. ad sincerum ejus mrologium pertinent Elogia SS. Januarii & Sosii. p. 134. col. 1. quae recitantur. p. 9. seq. eadem mutuati sunt Vsuardus ceteriq. mrologi, & ipsum Romanum mrologium. p. 134. col. 2. Beda in his elogiis conficiendis acta Bononiensia S. Januarii secutus. p. 48. p. 135. col. 1. an ipse acta Vaticana ejusdem martyris viderit. Ib. n. 3.

Bini idem ac Duplices, seu Bilingues. p. 179. n. 10.

Binus. p. 192.

Bononiensia acta S. Januarii in usum Ecclesiae Neapolitanae concinnata. p. 46. eorundem judicium. p. 11. p. 55. col. 1. cur mutila inventa. p. 21. n. 11. cur & quando Neapoli anteciderint. p. 12. p. 55. col. 1. de Graeco tracta. p. 14. n. 2. p. 55. seq. p. 64. seq. Eorum aetas. p. 61. col. 1. p. 86. n. 25. haud diu post martyrium S. Januarii scripta. p. 105. Latina eorundem interpretatio videtur antiquior translatione corporis S. Januarii. p. 86. n. 25. Horum quis primus indicium fecerit. p. 11. accuratior horum actorum epigrapha. p. 18. Ea primario de S. Januario loquuntur, de S. Sosio vero tamquam commilitone. p. 52. seq. p. 75. n. 6. Haec acta ex MSto producuntur ex nova Fabri collatione. p. 19. seqq. Eadem mendis expurgata recuduntur. p. 85. seqq. Eorundem supplementum. p. 44. Horum prima sectio manca & corrupta suppletur & explicatur. p. 62. seqq.

Bononiensia acta S. Januarii quo differant a Vaticanis ceterisque actis ejusdem martyris antea vulgatis. p. 47. p. 48. Horum prae Vaticanis praestantia. p. 123. n. 27. & antiquitas. p. 6. col. 1. p. 105. p. 123. n. 27. p. 125. seq. utraque conferuntur. p. 104. seq. p. 125. seq. p. 141. Bononiensia mire consonant cum Beda. p. 48. p. 135. col. 1. &

Mrologio Rom. p. 166. n. 2. lecta & interpolata ab Joanne Diacono. p. 49. quo sensu *lepida* & *inepta* ab eod. Diacono dicta. p. 53. col. 2. p. 54. Temere ut *mendosa* traducuntur ab Anonymo & Stiltingo. p. 82. n. 23. p. 103. n. 56: 57. p. 139. p. 140. col. 2. an oppositas sibi narrationes contineant. p. 81. n. 16.

Bononiensia Acta S. Januarii perperam ut improbabilia traducuntur Stiltingo. I. ob omissionem interrogationis S. Sosii. p. 77. quae tamen facta innuitur. p. 77. n. 9. p. 88. n. 29. p. 98. n. 38. p. 100. n. 42. p. 102. n. 54. p. 138. n. 6. II. ob non designatum carceris locum. p. 77. n. 10. p. 101. n. 44. p. 113. n. 7. III. ex eo quod inibi martyres ultro se persecutoribus tradunt. p. 78. n. 11. p. 98. n. 40. IV. ob dilatam S. Januarii capturam. p. 78. n. 12. p. 101. n. 43. V. ob arenam paratam & mox omissam. p. 102. n. 50. VI. ob Proculum & Eutychetem indicta causa ad supplicium raptos. p. 102. n. 54. Ex servato juris ordine commendantur. p. 118. n. 19.

Caminus ignis, an reorum supplicium apud Romanos. p. 114. n. 10.

Calepodius a Campania in actis Concilii Sardicenis memoratus an simul federit Neapoli cum Fortunato Episc. p. 172. an unus alteri successerit. p. 173. an idem ac Fortunatus. p. 174. an chorepiscopus. p. 173. p. 175. *Calepodius* ubivis potius quam Neapoli sedisse ostenditur. p. 181. p. 183. seq.

Campania ceteris Italiae regionibus tranquillior in persecutionibus. p. 67. in n. XXV. perperam in provincias divisa innuitur in actis Vaticanis. p. 112. in n. 5. Campaniae rectores, *Consulares*, *Proconsules*, & *Correctores* vocati. p. 26. col. 2. Chorepiscopus an umquam Neapoli fue-

fuerit. p. 173. p. 175.
Christiani palam de injustitia in martyres conqueſti. p. 27. n. VI. p. 98. n. 40. in persecutionibus nullo juris ordine ſervato damnati. p. 102. n. 54. Horum in tumultandis martyrum corporibus ſtudium. p. 150. n. 15. in frequentandis *conventibus* ſeu *collectis* ſedulitas. p. 69. n. XXVII.
Cicerones Puteolani, unde dicti. p. 70. n. XXVIII.
Codices antiqui librariorum imperitia corrupti. p. 83. col. 1.
Collectio divinae Legis, quid in Aetis Bononiensib. p. 68. n. XXVII. *Collectio* pro *σύνταξις*. p. 14. n. 2.
Commodus, an proprium viri nomen in aetis S. Januarii. p. 40. n. 35. p. 153.
Constantinus pro *Constantius* ſaepe uſurpatum. p. 15. n. 5. *Constantius* Chlorus quando Augustus proceſſerit. p. 16. n. 7.
Conſulatuum notandorum Graeca ratio. p. 15. n. 2.
Contrivium, vox nova, Graeca imitatione facta. p. 45. n. XVII.
Cumae tumultu Sibyllae ſatis celebres. p. 69. Cumana Sibylla. V. Sibylla.
Custodia quo differat ab Ergaſtulo. p. 88. n. 29. *ardua custodia* an proba locutio. p. 89. in ead. adn.
Custodiebantur pro *custodiebant*. p. 15. n. 2. p. 58. col. 2.
Cyphius Senator Benevent. p. 158. in n. 17.
Cypria conſtitutio Alex. IV. illustratur. 205.

D

Deposito in ſaſtis Sanctorum diem emortualem notat. p. 42. col. 1.
Deſiderius Lector S. Januarii Episc. p. 27. cum eodem capitis damnatur. p. 31.
Diaconem pro *Diaconum*. p. 24. litt. c. p. 58. col. 1.
Diocletiani Imp. edictum contra Chriſtianos palam laceratum. p. 99. in n. 40. p. 100. in n. 41. perſecutio per lenta ſupplicia deſaeviit. p. 114. n. 10. nec ſervato juris ordine. p.

138. col. 1. & 2.

Dioeſiſ interdum eſt Metropolitana Provincia. 205.

Diſceſſio an pro perſecutione. p. 68. in n. XXVI.

Dona amicis relictā a Martyribus. p. 34. n. X.

Dracontius Campaniae corrector. p. 25. n. 17. plures Dracontii in Codice Theodoſ. Ib. S. Januarii & Sociorum iudex. Ib. quiſnam fuerit. p. 26. n. 17. num idem ac Dracontius Actorum S. Marcelli. Ib. num idem ac Dometius Dracontius Maſtifier rei privatae Africae ſub Conſtantino Magno. Ib. num idem ac Timotheus. p. 25. n. 17. p. 47. n. XIX. p. 111. n. 5.

E

Exſaſis tum *mentis exceſſum*, tum *diſceſſum* de loco notat. p. 57. col. 1. p. 65. n. XXIV. item *peccatum* ſignat. Ib. aliquando eſt *qualitatis immutatio*. Ib. item *perſecutio*. p. 66. in n. XXIV. *Exſaſis* & *αποσάσις* ſynonyma. p. 68. col. 1.

Epagathus. V. Vettius.

Episcopi, fervente perſecutione, ſe invicem occulte viſitabant. p. 21. ſeq. Episcopos duos in una urbe etiam bilingui nec neceſſitas, nec canones ſimul praeeſſe ſinebant. p. 170. ſeqq. difficultas ex Canone Lateranenſis concilii diluitur. p. 192. ſeq. *Επισφραγίζομαι* idem ac *ſigno*. p. 97. *Επισφραγίζουσιν τὴν μαρτυρίαν* quid. p. 96. col. 1. hinc *ſignati* interdum ſunt *Martyres*. p. 97. col. 1.

Ergaſtulum quo differat a *custodia*. p. 88. n. 29.

Evangelia antiquitus lecta non decantata. p. 24. n. IV.

Evidenter pro *εἰσαφύς*. p. 15. col. 1.

S. Eutyches Januarii Socius num ab initio cum eodem tentus. p. 27. n. VI. p. 31. n. 26. Capitis damnatur. p. 32. Ejus nominis varia ſcriptura. Ib. n. IX. Ejus acta a Raynerio ſcripta. p. 33. col. 1.

Examinatio aevo medio pro tormentorum

torum saevitia . p. 51. col. 2.
Exinde quid . p. 106. col. 1.
Exitiosus , epithetum pueri , & quo
 sensu . p. 139. n. I.
Exisadus , de excessu mentis , & de
 discessu locali usurpatum . p. 65.
 n. XXIV.
Expectaculum pro *spectaculum* . p. 29.
 n. 23.
Expertia miracula quae dicta . p. 162.
 n. 21.

F

F*acio* in Cod. Bonon. est *exigo* .
 p. 59. col. 1.
Falcidii praetorium Puteolis . p. 45.
 n. XVI.
Fama pro *αἰσῆς* . p. 14. n. 2.
Feretrum pro Sepulchrali arca . p. 157.
 n. 17. col. 2.
 S. Festus Diaconus S. Januarii Episc.
 p. 27. cum eodem capitis damna-
 tur . p. 31. ejus nomen varie scrip-
 tum . p. 32. n. IX.
Firmus pro *gravis* . p. 56. col. 2.

G

G*Alerius* quo anno cum Chloro
 Augustus processerit . p. 16. n. 5.
 Gentiles saevitiam in Christianos de-
 testantur . p. 99. n. 41. Gentili-
 tas num Saeculo VI. plane extin-
 cta . p. 66. n. 25.
Genu-flexio (*γονυκλισία*) in excipien-
 do martyrio fere semper servata , &
 quare . p. 36. n. XII. p. 91. n. 33.
 Graecus sermo Neapoli , Miseni , Cu-
 mis olim plebi vernaculus . p. 61.
 n. XXII. Neapoli quando desierit . Ib.
Gymnicus , epithetum pueri , & quo
 sensu . p. 139. n. I.
Hebdomadarii Neapoli , qui alibi *Man-*
sionarii dicuntur . p. 166. n. 3. Illo-
 rum commentum , quo se Canoni-
 cis aequarent , explosum . p. 167.

I

S Januarius Episc. Benev. Solum
 Diaconum Miseni invisit . p. 23.
 eidem martyrium praefagit . p. 25.
 Sosis inclusionem palam miseratur .
 p. 27. hinc apud judicem Dracon-
 tium sistitur & interrogatur . p. 28.

idque Puteolis . p. 29. col. 1. p. 98.
 n. 39. p. 101. n. 44. ad amphithea-
 trum destinatus . p. 29. morà inter-
 cedente capitis damnatur . p. 31. Se-
 ni cuidam pollicetur orarium . p. 34.
 matri suae per quietem oblatum .
 p. 34. n. 29. decollatur abscisso si-
 mul digito . p. 37. apparens ora-
 rium seni , quod promiserat , red-
 dit . p. 38. n. XIV. ut digitum cum
 reliquo corpore componant , mo-
 net . p. 39.
 S. Januarius Episc. Benev. a Neapolita-
 nis divino admonitu ut patronus ado-
 ptatur . p. 40. n. 35. in Marciano
 statim a martyrio tumultatur . Ib.
 n. XV. quo sensu ibi *absconditus* di-
 catur . p. 157. n. 17. Neapolim af-
 portatur . p. 40. n. 34. Severo an
 Joanne tunc temporis Episcopo .
 p. 41. n. 37. p. 155. col. 1. Domo Be-
 neventanus an Neapolitanus . p. 156.
 in adnot. Ejus prodigiosus cruor .
 p. 48. col. 2. p. 49. n. XX. S. Ja-
 nuarii Passio incidit mense Aprilis
 ante abdicationem Diocletiani . p. 15.
 n. 4. p. 16. n. 5. p. 42. n. 39. Pa-
 tronatus Neapolitanis divinitus con-
 cessus . p. 147. seqq. perperam a
 Stiltingo in controversiam vocatus .
 p. 149. n. 14. p. 152. p. 156. n. 16.
 p. 158. seq. Patrocinium erga Nea-
 politanos a Stiltingo extenuatum . p.
 160. p. 161. n. 20. seq. *Per merita*
B. Januarii Mart. obtestationes Nea-
 poli factae . p. 6. n. II. Ejus cultus
 antiquitas . Ib.
 S. Januarii Actorum recensio & judi-
 cium . p. 7. n. IV. p. 9. n. V. p. 13.
 n. VII. Bedae Elogia de S. Januario
 itemq. Sosis producuntur . p. 9. seq.
 Ea genuino Bedae vindicantur .
 p. 132. n. 2. unde ea elogia excoer-
 pta sint . p. 135. Acta Bononiensia
 producuntur & illustrantur . p. 14.
 seqq. p. 85. seqq. Acta Vaticana .
 p. 110. seqq. Acta recentiora S. Ja-
 nuarii quibus additamentis contami-
 nata . p. 136. Cetera de Actis vide
 in *Bononiensia* , *Vaticana* . S. Janua-
 rii

rii dies festi. p. 42. n. 39.
Lavandus cum duplici N Gracis scribitur. p. 14. n. 2. p. 42. n. 39.

Ignis in Scripturis *passionem* notat. p. 24. col. 1. Baptismus *ignis*, consummatio per *ignem*. Ib. Ignis supplicium quo pacto Christianis irrogatum. p. 114. n. 10.

Ineptum quid apud Scriptores medii aevi. p. 54. col. 2. *Ineptia* quo olim sensu accepta. p. 139. n. 1.

Interloqui quid in re judiciaria. p. 118. n. 19.

Joannes Diaconus Neap. unus an duplex. p. 51. col. 1. Historiam S. Sossii primario scripsit. p. 52. col. 2. ad quam ornandam Bononiensis Acta S. Januarii ex parte adoptavit. p. 52. col. 2. p. 53. sed praecipue Vaticanis usus est. p. 53. col. 2. utraque conciliare studens. Ib. p. 108. seq. p. 112. in n. 5. cur duplicem iudicem in iudicio S. Januarii induxerit. p. 47. n. XIX. Ejus in scribendo cacozelia p. 51. in adn. col. 1.

Ita pro postea p. 87. n. 27.

Jubeam pro jubebo p. 116. n. 14.

Judices castigationes sive emendationes de plano reis imperabant. p. 118. n. 19. at in poenis capitalibus e tribunali sententiam dictabant. Ib.

Ixi pro ipsi. p. 22. n. III.

L

Lepidus interdum est *verisimilis*, *politus*. p. 54. col. 1.

M

Majores qui dicantur jure civili. p. 109. n. 62.

Mania. V. Sibylla.

Manifestor pro *manifesto*. p. 15. n. 2. Marcianum in agro Puteolano. p. 40. n. XV. quo sensu ibi *abscondita* dicantur liplana S. Januarii. p. 157. n. 17.

Martyres ante ictum suis sibi manibus oculos tegebat. p. 35. n. XI. cur genua flecterent. p. 36. n. XII. p. 91. n. 33. p. 96. col. 2. pluries nullo servato juris ordine damnati. p. 112. n. 54. p. 138. n. 6. Marty-

rum passionibus signa de caelo oblata praecire solebant. p. 24. Martyres mox occubaturi dona amicis relinquere solebant. p. 34. n. X. p. 38. n. XIV. Martyribus *salvum lotum* acclamatum a Gentilibus. p. 37. col. 2. Martyrum supplicia palam detestantur Christiani. p. 98. n. 40. imo & ipsi Gentiles. p. 99. n. 41. Sub Diocletiano per lenta supplicia tentati. p. 114. n. 10. Quo juris ordine martyrium consummarent. p. 118. n. 19. Martyrum sepulturae raro in eorum actis tacentur. p. 150. n. 15. Horum sepulturam miracula comitantur. p. 158. n. 18. Martyres interdum *signati* dicti & quare. p. 97. col. 1.

Martyrium *baptismus ignis* dictum. p. 24. col. 1. & *Sacramentum fidei*. p. 37. col. 2. secundi baptismatis loco habitum. Ib. positis genibus plerumq. excipiebatur & quare. p. 36. n. XII. p. 91. n. 33. Martyrium *charakterem* imprimit. p. 37. n. XIII. sed non *Sacramentalem*. p. 93. col. 1. idcirco *martyrium sempiternum* in actis Bonon. vocatur. p. 95. col. 1. de eo signaculo testimonia Ecclesiarum Lugdunensis ac Viennensis. Ib. col. 2. Clementis Alexandrini. p. 96. col. 2. ac Divi Thomae p. 93. col. 2. Martyrium aeque ac Baptismus *percipi*, *consummari* dicebatur. p. 97. col. 1. & 2.

Martyrologium Romanum quos auctores secutum sit. p. 134. col. 2. in elogio S. Januarii unice cum Bononiensibus actis facit. Ib.

Maximianus septies an quinquies Consul, S. Januario martyrium faciente. p. 16. n. 6.

Miracula *experta* quae p. 162. n. 21. *Misenatae* Ecclesiae, pro *Misenatis*. p. 19. n. 8.

N

Natalis in fastis Sanctorum non est dies emortualis. p. 42. col. 1. Neapoli in urbe Graeca quando sermo vernaculus evaserit latinus. p. 61.

61. n. XXII. Neapolis laudes . p. 42. seq. invaditur a Saracenis Africanis & quo anno . p. 161. n. 20.
 Neapoli an ullo tempore duo simul Episcopi federint . p. 170. unus semper praefuisse ostenditur . Ib. & p. 171. p. 181. seqq. Objecta Papebrochii diluuntur . p. 172. vexatissimus locus Vitae S. Athanasii , ubi *Binae Praesulum sedes* memorantur , expenditur , & illustratur , p. 174. seqq. p. 184. seqq. an umquam ibi fuerit *Chorepiscopus* . p. 173. an *Protopapa* , p. 175. Neapoli sex adhuc Ecclesiae Graecorum XIII. saec. durabant . p. 178. seqq.
 Neapolis quando *Metropolis* facta . p. 187. n. 1. quare *Emneapolis* transnominetur Scriptore vitae S. Athanasii . Ib. Ibidem psalmodia Graece & Latina celebrata . p. 188. sub uno tamen Episcopo . Ib. seq. Ejus Cathedralis Ecclesia olim erat Ecclesia S. Restitutae . p. 195. seqq.
Notitia quid . p. 67. col. 1.

O
 Officium quid hujus nominis ambitu olim veniret . p. 67. col. 2. p. 68. n. XXVI.
Opposuit se , pro occurrit . p. 15. col. 1. p. 59. col. 2.
 Orarium quid . p. 35. n. XI. ejus usus in martyrio . p. 38. n. XIV. *Orarius* . p. 92. num. 35.

P
Passio in fastis Sanctorum diem emortualem signat . p. 42. col. 1. Patronatus & Patrocinium quo differant . p. 161.
Pauperissimus pro *pauperrimus* . p. 33. lit. f.
 Persecutio Diocletiana in Italia quo anno exorsa , extinctaq. p. 16. n. 7. an eo anno quo S. Januarius martyrium fecit , *ingens* fuerit . Ib. & p. 110. n. 3.
 Perventores qui sint . p. 51. col. 2.
 SS. Petri & Pauli App. depositio quo die signata . p. 44. col. 1.
 Petri Subdiac. Ecclesiae Neapol. te-

stimonium de veteri cultu S. Januarii apud Neapolitanos . p. 6. n. II.
Pharis . V. in Sibylla .
Plebei dicti qui de Clero non erant . p. 32. col. 1.
 S. Polycarpus ex visa flamma martyrium sibi auguratur . p. 24. col. 1.
 Polyonymia temporibus Caesarum frequentata . p. 47. n. XIX. p. 111. n. 5. p. 174.
Presbyter vox communis Episcopis & presbyteris in N. T. sic etiam *Praesul* & tot aliae voces . 205.
Praeflagia in passionibus Martyrum frequentia . p. 24. n. IV.
Praefectio idem ac *Persecutio* . p. 66. n. XXV.
Praesul pro quovis praeposito . p. 177. n. 9. p. 184. in Canone Concil. Later. notat *Vicarium* Episcopi . p. 178. n. VII.
Praesul de Abbate & Episcopo dictum . p. 190. n. 2. in Concilio Lateranensi est Vicarius , non Episcopus . p. 192.
Praetoria veteribus quae p. 45. n. 16.
 S. Proculus Puteolanus Diac. num ab initio cum S. Januario tentus . p. 27. n. 18. p. 31. n. 26. cum eodem capitis damnatur . p. 32. ejus nomen varie scriptum . p. 32. n. IX.
Procurator , est *Vicarius* non *Episcopus* in Concil. Lateran. p. 192. seq.
 Puerorum blanda vocabula . p. 139. n. I.
 R
 Raynerius aetate SS. Eutychetis & Acutii scripsit . p. 33. col. 1. quo saeculo floruerit . Ib.
 Rectores Campaniae , Consulares & Correctores dicti . p. 26. n. 17. *Reddi* pro *reddere* . p. 60. col. 1.
 Romani judicii forma in interrogando reos , ferendaque in eos sententia . p. 116. n. 19.
Salvum lotum , *Salvum lotum* , martyribus acclamatum a gentilibus . p. 37. col. 2.

S
Sanctorum Omnium dies festus quo pacto in genuinum Bedae martyrolo-

logium irrepperit . p. 133. col. 2.
Saraceni Africae quo anno Neapolim
irruerint . p. 161. n. 20.

S. Saturnini M. acta ex parte produ-
cuntur , & cum actis S. Januarii
conferuntur . p. 157. n. 17.

Scaliger in legendis martyrum sin-
ceris actis mirifice commotus . p.
132. n. 1.

Sedere non minus de Presbyteris quam
de Episcopis dicitur . p. 176. ut &
Sedes & Καθίστα . Ib. n. 7. p. 177.
n. 8.

Senis in recto casu pro senex . pag.
59. col. 2.

Sepulturae cura , apud omnes gentes .
p. 150. n. 15. perraro omissa in hi-
storiciis . Ib.

S. Sefontius in mrologio Hieronym.
an idem ac S. Sinotus . p. 20.

Sibylla . Ejus nominis etymon . p. 70.
n. XXVIII. Cumanæ Basilica in
qua edebat oracula . Ib. Φαξὸς h. e.
sepulcrum lenticularis figurae . Ib.
ad ejus tumulum concursus paga-
norum . p. 22. n. 13. 14. p. 70. ejus
cineres in ampulla pendebant . p.
71. n. XXIX. an Mania vocata .
p. 71. col. 2. quamdiu Sibyllae su-
perstitio durarit . p. 86. n. 25.

Signari . V. Ἐπισφραγίζεσθαι .

Silentio hora noctis , an proba locu-
tio . p. 39. n. 33.

S. Sinotus . V. S. Sefontius .

S. Sotius Diaconus Misenensis Eccle-
siae invisitur ab Episcopis Theodo-
sio & Januario . p. 21. n. 10. Ex
visa in ejus capite flamma marty-
rium ei auguratur S. Januarius . p.
25. haec flammae narratio cur o-
missa in actis Vaticanis . p. 73. n.
1. apud judicem Dracontium accu-
satur . p. 25. ergastulo mancipatur,
mox interrogandus . p. 26. n. V. an
ejus interrogatio omissa in actis
Bononiensibus . p. 77. n. 9. p. 91.
num. 31. p. 98. n. 38. Cum Janua-
rio & Sociis capitis damnatur . p.
32. Reliquiarum translatio in quem
diem incidat . p. 43. col. 2. S. Sotii

elogium ex Beda producit . p. 10.
acta a Jo: Diacono scripta . p. 7.
n. 1V. p. 49. seqq. Ejus nomen cum
duplici sibilo , Soffius , effertur . p.
19. n. 1. in mrologio Hieronym.
Sefontius vocatur . p. 19. n. 1. in-
flexo nomine a graeco verbo Σωζω
p. 20. col. 1. in Musivo Capuae S.
Susius scribitur . Ib.

Spectare pro expectare . p. 29. n. 22.
Stephanus Episc. Neapol. hortatur Jo:
Diaconum ad scribendam S. Sotii
vitam . p. 51. col. 1. p. 108. seq.

Stiltingus genuini Bedae de SS. Ja-
nuario & Sotio elogia Floro tri-
buit . p. 132. n. 2. S. Januarii acta
Vaticana ut absurda ex parte tra-
ducit . p. 137. n. 5. Bononiensia ut
mendosa criminatur . p. 138. n. 6. sua
quaedam acta probat , quae Marty-
ris patronatu Neapolitanis divinis
concesso , & sepultura destituuntur .
p. 146. patrocinium S. Januarii ex-
tenuat . p. 147. eaq. ex causa inju-
riam Neapolitanis infert . p. 152.
n. 16. p. 156. Stiltingus cur in Com-
ment. de Actis S. Januarii in res
alienissimas a proposito excurrerit ,
p. 166. n. 3. Pluribus locis notatur ,
refellitque . V. Ind. Auct.

Sulphurataria . Ejus orthographia &
etymon . p. 39. n. XV.

Συρρηδον , vel συρρηδον an proba
vox . p. 45. n. XVII.

T

SS. Tarachi & Socior. Mart. elo-
gium an a Beda contextum . p. 83.
col. 2.

Theodosius Episc. S. Sotii familiaris .
p. 57. in actis Bononiensibus Dei
Gratia dicitur . Ib. & p. 58. col. 1.
Num ex Graecia in Italiam vene-
rit . p. 67. col. 1.

Timotheus frustra in Actis Vaticanis
dicitur praesidatum agere in pro-
vincia Campaniae . p. 112. in n. 5.
Cetera vide in Dracontius .

Tyrannus ut appellativum nomen pro
crudelis rarissime in Actis sinceris
Martyrum . p. 112. n. 6.

E e

Vati-

V

Vaticana Acta S. Januarii quae primus Baronius viderat. p. 7. col. 1. p. 110. n. 1. an illa sint, quae Stephanus Episc. Neap. excerpenda Joanni Diac. proposuerat. p. 8. col. 1. Eadem suspectae fidei sunt Tillemontio. p. 9. n. V. absurda ex parte videntur Stiltingo. p. 74. col. 2. p. 75. col. 2. p. 76. p. 137. n. 5. Acta Vaticana saeculo IV. aut quinto scripta non fuisse arguunt peccata in historiam illius aevi. p. 110. n. 3. p. 111. n. 4. p. 112. in n. 5. p. 114 n. 10. item scriptionis stylus tunc temporis insolens. p. 112. in n. 5. col. 2. & n. 6. p. 114. n. 8. p. 115. n. 11. p. 116. n. 14. p. 118. n. 18. p. 121. n. 21. 23. p. 126. n. 31. absurdae narrationes & amplificationes. p. 114. n. 9. 10. p. 115. n. 12. p. 120. n. 20. p. 121. n. 22. p. 122. n. 24. 25. p. 123. n. 27. & neglectus juris ordo in ferenda sententia. p. 115. in n. 10. col. 2. Vaticana Acta, Bedae aetate posteriora. p. 108. col. 1. vergente VIII. saeculo scripta. p. 107. p. 109. producuntur & illustrantur, a p.

110. ad p. 125. Horum prae Bononiensibus actis fides longe infirmior. p. 125. seqq. Bononienses narrationes passim amplificat, interpolat, mutilatve. p. 105. seq. p. 128. col. 2. Viris doctissimis habita suspectae fidei. p. 143. n. 12. cur narrationem de flamma in capite S. Sossii visâ omittant. p. 73. Vaticana Acta S. Januarii ex editione Stiltingi, patronatu Martyris erga Neapolitanos, & sepultura destituuntur. p. 146. seqq. ob id perperam probantur Stiltingo. p. 149. n. 14. quare ea acta sic truncata reperiantur. Vatis Cumanae tumulus celebris apud gentiles. p. 23. n. 14. cetera V. in *Sibylla*. Vettius Epagathus ultro Christianorum causam suscipiens, in martyrum numerum refertur. p. 98. n. 40. Vicarii Episcoporum quando ortum habuerint. p. 178. n. VII. Virtus pro *Suraus*. p. 15. col. 1. Vranus Presbyter S. Januarii Neapolim illustrantis meminit. p. 6. n. I. Vsuarius in elogio S. Januarii-Bedam secutus est. p. 134. col. 2.

I N D E X III.

Auctorum quicunque laudantur, notantur, corriguntur.

Acta S. Cypriani illustrantur. p. 35. n. XI. S. Eupli. p. 91. n. 32. & 33. p. 118. n. 19. S. Fruentiosi. p. 36. n. XII. SS. Jacobi & Mariani. p. 37. col. 2. S. Januarii. V. Ind. II. in Vatic. SS. Marciani & Nicandri. p. 35. n. XI. SS. Montani, Lucii & c. p. 36. n. XI. SS. Perpetuae & Felicitatis. p. 37. n. XIII. p. 140. S. Saturnini. p. 68. n. XXVI. p. 69.

n. XXVII. p. 157. n. 17. SS. Tarachi & Socior. p. 83. p. 99. n. 4. p. 120. Ado. p. 10. Alexandri IV. Cypria Constitutio illustratur. 205. Anthologium. p. 42. n. 39. p. 43. Baillettus refellitur. p. 133. col. 2. Baronius laudatur. p. 48. p. 49. n. XX. Basilii Menologium laud. p. 29. n. 21. p. 48. n. VI. p. 76. n. 6. Beda laudatur. p. 9. p. 45. p. 83. n. 23. p. 132. Cassiodorus laud. p. 15. n. 5.

Cata-

- Catalogus Blanchinianus*. p. 20. n. 1.
Clemens Alexandrinus illustratur. p. 96. col. 2.
Codex Theodosianus illustratur. p. 26. n. 17.
Concilium Calchedonense laud. p. 30. n. VII.
Lateranense explicatur. p. 192. seq.
Cyrilli Glossarium illustratur. p. 179. n. 10.
Ephemerides metricae corriguntur. p. 42. col. 2.
Epistola Ecclesiarum Viennensis & Lugdunensis illustratur. p. 97.
Eusebius laud. p. 15.
Faber (Dominicus) laudatur. p. 17.
Fasti Florentini laud. p. 15. n. 5. emendantur. p. 16. n. 6.
Florentinius laudatur. p. 19. n. 1.
Galianus (Caelestinus) laudatur. p. 11. p. 15. n. 3.
Gruterus. p. 26. n. 17.
Henschenius laudatur. p. 132. n. 2.
Inscriptio inedita producitur & illustratur. p. 139. n. I.
S. Joannis Apocalypsis illustratur. p. 94. col. 2.
Joannes Diaconus explicatur. p. 7. n. IV. emendatur. p. 40. n. 35. p. 51. col. 2. illustratur. p. 16. seq. p. 73. n. 1. notatur. p. 27. n. 18. p. 31. n. 24.
S. Justinus illustratur. p. 7. p. 71. n. XXIX.
Kalendarium Carthagenense laudatur. p. 6. n. III.
Neapolitanum marmoreum. p. 39. n. XV. Tutinianum. p. 156. col. 2.
Lactantius explicatur. p. 115. n. 10.
Majellus (Carolus) laudatur. p. 143. n. 12.
Marchesius (Annibal) laudatur. p. 143. n. 11.
Martyrologium Bedae laudatur. p. 19.
Hieronimianum. p. 6. p. 19. n. 1.
Vsuardi. p. 134.
Menaea laudantur. p. 7. n. IV. p. 43. col. 1.
Mombritius laudatur. p. 7. n. IV. p. 83. n. 23.
Notkerus laudatur. p. 10.
Papebrochius laudatur. p. 132.
S. Paulus Apost. explicatur. p. 68. in n. XXV. illustratur. p. 94. col. 2.
Petronius illustratur. p. 71. n. XXIX.
Philoxeni Glossae emendantur. p. 66. n. XXV.
Prudentius illustratur. p. 29. n. 23.
Raynerius illustr. p. 22. n. 13. notatur. p. 27. n. 18.
Ruinartus laudatur. p. 83. n. 23. p. 143. n. 12.
Seraus (Franciscus) laudatur. p. 17.
Sersalius (Card.) laudatur. p. 143. n. 11.
Sollerius laudatur. p. 135. col. 1.
Sparanus (Josephus) laudatur. p. 143. in n. 11.
Spinellus (Card.) laudatur. p. 142. n. 2.
Stiltingus notatur. p. 27. col. 1. p. 42. col. 2. p. 51. col. 2. p. 58. col. 1. p. 60. col. 2. p. 73. n. 1. 2. p. 74. n. 3. 4. 5. 6. p. 76. n. 8. p. 77. n. 9. 10. p. 79. n. 16. p. 87. n. 26. p. 88. n. 29. p. 98. n. 37. 38. 39. 40. p. 99. n. 41. p. 100. n. 42. 43. p. 102. n. 49. 50. 54. p. 103. n. 56. 57. p. 112. in n. 5. p. 113. n. 7. p. 118. n. 19. p. 132. n. 1. 2. p. 137. n. 5. p. 138. n. 6. p. 139. n. 1. p. 140. seq. p. 145. seqq. 152. n. 16. p. 185. seq. p. 193. & 195.
Surius notatur. p. 83. n. 23.
Tertullianus explicatur. p. 30. col. 1. & 2.
S. Thomas Aquin. illustratur. p. 93. n. 1. p. 97.
Tillemontius laudatur. p. 9. n. V. p. 137. n. 5.
Vita S. Athanasii explicatur & illustratur. p. 172. seqq. p. 184. seqq. p. 189. seq.
Vipianus emendatur. p. 40. col. 1.
Vsuardus laudatur. p. 134.
P. Zacharias laudatur. p. 168.

Spectatoribus fessis datum.

Superioris fabellae (cui nomen VINDICIARVM poëta fecerat) initio ALEXANDER quidam ΕΤΤΜΗΓΟΡΟΣ (*veriloquus*) sane quam obscurus homo, nec ulla re alia praeterquam veritatis professione notus, praelocuturus in scaenam prodiit. Nec enim eo terrae filio excepto; tunc reperire licuit alium qui ad prologi partes agendas sese adduci pateretur, recusantibus pluribus paullo clarioribus notioribusque, metu scil. gravium adversariorum, quibuscum res agitur, eo temporis articulo consternatis, quo me prostratum prorsus ab hoste, hostica praedicabat phalanx. Atq. is etiam, quem modo dixi, terrae filius (quamquam, non nisi Etymegori persona testus, *eis το αρολογιζεν* prodiisset) haud libere quidquam ausus eloqui, verum mutire potius ac veluti singultire paullisper spectatoribus visus, non multo post haud magno cum plausu sese de scaena proripuit.

Ac nunc quoq. quamquam multi mihi sese gregatim offerant, dentq. vulgo nomina; tamen a semel formidolosis cavendum fuit. Itaq. factum, ut interlocutorum non tam inopia quam nescio qua servili formidine, nunc in exodio ludorum poëta (quem intus potius docere fabulam, quam versari in publico decuit) palam per sese ipse progredi in scaenam cogatur, spectatores jam jam e theatro digressuros nonnulla in fine docturus. Adhuc enim duo triave nuper excerpta ex *Dedicatione* Stiltingiana, quae ante exciderant, expedienda restant.

I. De Bollandista nostro in hac causa, uti volunt, compromissario.

Stiltingus ornatiss. noster Commentario de S. Januario prolixam Dedicationem (*) Excellentiss. Civitati Neapolitanae praemittit: in qua eam inter cetera sic alloquitur: Jucundum

mihi accidit, quod per (1) adjunctas (monumentis de S. Januario) litteras disertis verbis monebar, ne existimarem vestri esse consilii, ut cujuscumq. privati scriptoris opinionibus inhaererem, sed potius libere EDICEREM (2) quid nobis de singulis videretur. Aequif-

(*) Haec Dedicatoria epistola reperitur tantum in editione in quarto, pro Neapolitanis facta, abest vero a romis in folio.

(1) Hae Adjunctae litterae facile ab Jesuita Neapolitano aliquo, negotiorum Societatis Bollandianae gestore, scriptae videntur, qui per occasionem transmittendi Monumenta S. Januarii, sensa Excellentiss. Civitatis marte suo expromeret. Vir certe mihi amiciss. omnig. exceptione major, Diurna Excellentiss. Civitatis Acta (Appuntamenta vocant) illius temporis attente evoluit, nullumq. prorsus ea occasione mandatum epistolae scribendae nomine Civitatis reperit. Sed tamen fieri potest, ut is qui Civitati Excel-

lentiss. a scribundis Epistolis praesto est (indignum ratus si Monumenta sine adjunctis litteris Antuerpiam pervenirent) Epistolam nomine Civitatis a se subscriptam adjecerit; eaq. in epistola laxiores consuetis officiis habenas, sui muneris fines excedens, permiserit; atq. ea mox lautiora istius administri officia a Cl. Stiltingo in nescio quam compromissi interpretationem detorta fuerint.

(2) Interdum quidem Edico pro simplici Dico usurpatur. At hoc loco verbum plenum auctoritatis est, quod apte convenit Stiltingo Compromissario; cujus scil. arbitrium vim supparem habet edictalis imperii. Nec inepte per litteras putativas istas Excellentissimi Ordinis, in sese compromitti noster pu-

quissima, inquam, haec monitio (quamvis nobis (3) minime necessaria) mihi sane advenit iucundissima; quandoquidem intellexerim me pace vestra facturum, quod per legem (4) vera investigandi constanter nobis propositam, non possumus non facere, ubi veritas satis se videtur manifestare. Haec ibi Dedicator eloquitur. Nos ad alia pergitur.

II. Quid Stiltingo sint MVLTAE SAE-CVLA patrocinii.

In Denuntiatione, quam sup. a pag. 131. habes, praeter (5) morem commoveri plusculum visus fui, propterea quia amiciss. noster Stiltingus Patronatu beatissimi Martyris (quem Acta tam Bononiensia quam Vaticana Civitati Neapolitanae statim ab ejus passione indultum docent, & adhuc calenti Martyris sanguine consignatum) urbem civesq. nostros exspoliavit. Adhaec quoties Patrocinii Januarii meminit, ejus initia non Martyrio coeava facit, sed a Multis saecu-

tavit, ut quem doctrinam legalem aliquam reperisse necesse est, ex qua colligatur, posse Corpus pro singularibus personis ejus corporis, licet invitis, in unum aliquem ad componenda litigia compromittere - Quis autem ad id aptior homine Bollandista, imo suorum sociorum principe? Sane si quidem hodie ex compromisso ad Stiltingum itur; quorsum ista evasura sint vereor. Equidem, si tergori periculum imminet, rogo te Arbitrator & Compromissarie, paulum sustine: profer arbitrio diem. Quis scit, an non memet ipse recipiens, cantata tantum sollemniter palinodia (dicto enim, non facto peccavi) terga susigationi subtraham?

(3) Nobis, inquit, Bollandistis (ex quo scilicet in id collegium quisque allectus fuit) minime necessaria, quippe quorum acri censurae & arbitrio subsunt, velint nolint, omnes quotquot sub sole degunt, si quidem vel tantum hiscere de Sanctis audeant.

(4) Quam sancte haec lex vera in-

lis (sic enim semper (6) frigide loquitur) id patrocinium supputat; nec dubium est quin ejus patrocinii exordia ad citeriora (7) saecula deprimat. Ac sane misereor tantae Stiltingi nostri parcimoniae: qui poterat de suo plus aliquid adnumerare, & quidem sine scrupulorum anxietate, quibus perditae laceratur. Si nulla eum Bononiensium, nulla Vaticanorum, & in Campaniae totius forulis latentium Aëlorum reverentia tetigit, at tot alia monumenta antiquitatis patronatus attollere altius epocham potuissent. Verum quid frustra tempus in hac suasionem tero? Satiusest Cives Neapolitanos facti sui commovere, uti quibuscuscumq. modis possint, ipsi sibi & patrocinii & patronatus antiquitatem, calenti adhuc Martyris cruori aequalem, taceantur. Jam ergo huic esto Exodio finis. Praestat enim civibus ista minime placitura nuntiare, simulq. hortari, uti pro patronatu S. Januarii coeavo passioni

ejus

vestigandi in his, de quibus agitur, servavit Noster, hae Repetitae Vindictae a summo ad imum diserte lectorum ac luculenter edocuerunt.

(5) Etsi mihi numquam alibi ad voluntatem loqui, sed semper ad veritatem insitum fuit; tamen veritas in his sine amaritiae placuit. Atq; hinc mea haec saepiuscule facetiarum condimento conspersi, quae natae amaritiam obtundere.

(6) Vide Dedicationem Commentarii, quem Excellentiss. Civitati Neap. dicavit, pag. . . item Comm. num. 219.

(7) Ea praeter A multis saeculis nihilo plus valere solet, quam ab aliquot saeculis; imo si probe num. 19. Stiltingum expendas, vix patrocinium a V. saeculo (quo Joannes Episc. Januarii corpus e Marciano transtulit) inchoantem reperies. Adde quod quaevis epocha a Stiltingo afferatur, ea mere humana est; cum contra in Actis origo Divina tradatur verbis illis: Notu . . Neapolitani . . Januarium sibi patronum . . a Domino meruerunt.

ejus fortiter militent, uti cives tanti Tutelaris studiosos decet. Hoc dum ago, vos interim, spectatores, valet & plaudite.

§. III. *Ad cives Neap. παρανετική λόγος* (adhortationis) *adumbratio*.

Atq. haec olim scribenti mihi, adhortandorum civium meorum ad causam primaevi patronatûs strenue capeffendam ex nescio qua occasione cupido incessit. Itaq. in pittacio quaedam tunc adumbravi, quorum haec sunt capita aliquot. I. Piissimos hosce, de quibus conqueror, homines ita se gessisse exposulabam, ut videantur ope summa id laborasse tantum, uti Cives Neapolitanos patronatûs hujus a Deo ipso capte martyrii nocte indultî praesidio spoliarent. Quid enim? Acta Bononiensia de medio tollunt, in speciem, quasi *Mendosa*, re tamen vera quia continent *Instrumentum plenariae securitatis* (ut olim vocabant) ejus patronatûs.

II. Deinde nisi haec causa improbandi Bononiensia fuerit; cur etiam Vaticana a Baronio usurpata, qua parte de patronatu illo coaevò consentiunt, abjecerunt? cur Actis, quae Neapolitana tabularia, quae Beneventanum, quae Casinense asservant, capte illâ parte fidem derogant? Cur derogant Joannêis, & actis ordientibus, *Ad gloriam*? Cur inquam omnibus totâ Italiâ & Europâ Januarii Actis abrogant fidem, nisi quia in patronatûs antiquitate omnia cum Bononiensibus amice conspirant? Postremo cur post rejecta omnia patronatui faventia Acta, unis illis Antuerpiani collegii sui assurgunt (sane quam vitiosissimis, si nihil aliud, quia Martyres, pro nefas! spoliant sepulturâ) nisi quia ab his, sicuti relinquuntur Martyres insepulti, ita Neapolitani praesidio patronatûs tunc divinitus dati audantur? Imo nisi quia ea sola

Neapolitanis civibus vere venefica Cl. Stiltingus invenit, ut quae sola illos patronatu primaevò spoliant, quem eisdem Athleta sanctiss. statim a fuso sanguine obligaverat, datisq. in pignus cruoris ampullis firmaverat, firmatq. quotidie, quoties oppositu Capitis cruor ille spumat, rubescit, ebullit, funditur, ac veluti in populi Neap. tutelam ex ampullarum carcibus foras prorumperè se gestire significat.

III. Tamen antequam finio, memet ipse recipio, ac nego quaecumq. sive dicta sive facta a Stiltingo fuerunt, malitiose maligneq. acta. Age Stiltingiana ista omnia in molliorem partem, sicuti Christianos decet, accipiamus, suspicemurq. honestiorem aliquem finem nobis obscurum ab eo fuisse spectatum. Quid tum vero postea? an quia ille sibi recta proposuit, nosmet in re nostra indulgere socordiae deceat? an quisquam erit, qui nihil a nobis per nosmet ipsos nobis providendum censeat? Imo tum maxime, ubi talia molliter accipiuntur, tum inquam, quo blandius virus est, quam ut perlentiscatur, hoc acrioribus antidotis opus arbitror. Ergo ab his nostris bonis hominibus, dum sauciant, dum grassantur, dum urunt, mala mens (sat scio) malus animus absuit: vel sic tamen per eos, quamvis damnorum sibi minime conscios, perniciēs illata fuit: vel sic propinata venefica pocula, quae nisi vomitu prompto rejicimus, emoriāmur. Culpâ illos quidem quam libentissime liberamus: sed quantum in illis fuit, nos jam, nisi viri sumus, confecerunt.

Haec & horum similia in ea Paracnesi ad cives Neapolitanos erant. Verum eam totam allocutionem nunc quidem aliquot de causis premendam censui, daturus alias, si paulum laceffar.

F I N I S.

AD-

Admod. V. J. D. D. Thomas Tagliatela in hac Regia Studiorum Univerſitate S. Theologiae Profeſſor Primarius revidet & in ſcriptis referat. Datum Neapoli die 20. Novembris. 1758.

NICOLAUS DE ROSA EPISC. PVTEOL. CAPPELL. MAJOR.

S. R. M.

DOMINE

Repetitas *Vindicias Actorum S. Januarii Martyris* ab Alexio Symmacho Mazochio Neapolitanae Eccleſiae Canonico & Regio primario Sacrae Scripturae Interprete elucubratis imperio tuo obſequuturus maxima cum animi voluptate perlegi. Nec aliter affici potui, quum Acta ſincera Bononiae reperta percurrerem, quae huius noſtri Patroni Martyrium referunt, quaeque nativum veritatis & antiquitatis nitorem, nativamque pulchritudinem oſtendant; nimirum enim brevitate cum gravitate, & ſimplicitate paſſionis temporibus conſonam praefecerunt. Accedit quod quamquam illa caſtis veritatis amatoribus ſincera videantur, & ipſa ſe ſe commendent; tamen eorundem Actorum veritas & antiquitas demonstratur duobus Bedae elogiis auro contra & gemmis pretioſioribus, quae ſententias, & verba, & helleniſmos ab Actis illis mutantur; & quae poſteriores Martyrologi vel ipſiſſima exhibunt, vel ad eadem digitum intendunt. Quae cum ita ſint, Bononiensia Acta antiqua & ſincera procul dubio ſunt. Sed donum iſtud divinitus nobis datum quidam licet eruditione praediti viſi nobis inviderunt, & quibuſdam undique corraſis argumentis ereptum voluerunt. At eo magis emicuit veritas. Etenim Cl. Actorum Editor Italiae noſtrae ſplendiſſimum jubar, in penitioris litteratura ſupra omnium fidem verſatus, eorundem Actorum veritatem eo argumentorum pondere vindicavit, ut hae *Repetitae Vindiciae* conſenſum vel ab invitis extorqueant. Itaque aetatis noſtrae, cui ſinceris his Actis frui licet, & Patriae noſtrae, quae a Deo monita hunc Martyrem ſibi Patronum adoptavit; & Tuae, REX fortunatiſſime, felicitati, cujus ſub Imperio haec gaza reperta eſt, gratulans, hunc Vindiciarum Librum neque Regia jura, neque civilem morum honeſtatem laedentem, edendum cenſeo.

*Numini Majeſtatique tuae Devotiſſimus
Thomas Tagliatela.*

Viſo Reſcripto ſuae Regalis Majeſtatis ſub die 7. currentis menſis, & anni, ac relatione Reverendi D. D. Thomae Tagliatela de Commiſſione Reverendi Regii Cappellani Majoris ordine praefatae Regalis Majeſtatis.

Regalis Camera Sanctae Clarae providet, decernit, atque mandat, quod imprimatur cum inſerta praefentis ſupplicis libelli, ac approbationis dicti Reverendi Reviſoris; verum in publicatione ſervetur Regia Pragmatica. Hoc ſuum.

CASTAGNOLA. FRAGGIANNI. GAETA. ROMANVS.

III. Marchio Danza Praef. S. R. C. tempore ſubſcriptionis impeditus.

Reg. fol. 82.

Carulli.

Aſhanafius.

II.

*Illustriff. & Reñus Dñus D. Matthaens Januar. Testa Canon. Neap. a san-
ctiorib. Cleri negotiis Secretarius, Theologus Regis Viriusq. Sicil. Gubernator
Regii Ephebi revideat & in scriptis referat.*

FRANC. CAN. JORDANVS LOCVM TENENS PROVICAR.

JOSEPH SPARANVS CANONIC. DEPUTATVS.

EMINENTISSIME PRINCEPS.

JVſſu tuo accuratione quanta maxima *Vindicias repetitas Actorum Bono-
nienſium S. Januarii & Soc. Mart.* legi: in quarum leſtione ita me
narrationibus actorum nullo quidem artificio, ſed pietate religioneque con-
ditis captum ſenſi, ut non amplius mihi meus ipſe viderer. Adeo Acta
illa ſe commendant a verſimilitudine, ſimplicitate & breuiloquentia: quae
ſunt lineamenta ſinceritatis. Quae quidem Acta ubi neglecta delituiſſent, &
a temporum injuria ſitum ſqualoremq. contraxiſſent; iis plane carendum
omnino fuiſſet, niſi opportune incidiſſent in manus eruditiffimi Editoris, cu-
jus doctrina ſe ſatis pluribus a ſe datis operibus comprobavit. Enimvero au-
ctor ſua ſagacitate ita luxata ſuis apte locis reſtituit, manca ita ex vero ſup-
plevit, ut jam nitore ſuo, & integritate inter probatiſſima quaeque Eccle-
ſiae monumenta locum ſibi jure meritoque tueantur. Et tamen quamquam
ipſa actorum ſinceritas ultro in oculos legentium incurrat; reperti ſunt nuper
qui nitorem tantum obſcure animam induxerint. In quibus reſellendis Cl.
Auctor has *Vindicias* impendit, rationum pondere, variaque eruditione, &
quod praecipuum eſt, Chriſtiana adverſus obſtreſtationes moderatione commen-
dandas. Quaeſcirca cum ceteroqui in hoc opere nihil integritati Fidei, morum-
que honeſtati adverſetur; remp. *Chriſtianam demerebis*, Princeps Eminentif-
ſime, ſi, ut publicae uſurae fiant, annueris.

*Obſequentiſ. Devotiſſimusque
Can. Matthaens Januar. Teſta.*

Attenta relatione Domini Canonici Reviſoris imprimatur.

FRANC. CAN. JORDANVS LOCVM TENENS PROVICAR.

JOSEPH SPARANVS CANON. DEPUTATVS.

527240

